

BETEKINTŐ

2007/4. szám

TARTALOMJEGYZÉK

Cseh Gergő Bendegúz: A levéltári anyag feldolgozásának egy évtizede

Baráth Magdolna – Gyarmati György: A forráskiadás és a tudományos kutatás súlypontjai a Történeti Levéltárban

Unger Gabriella: Telefonfülke-betyárok
Röplapozók elleni hajsza a nyolcvanas években

Varga Krisztián: A III/III. Csoportfőnökség jelentései az állambiztonság feladatairól és strukturális átalakításáról 1989-ben

Müller Rolf: Béke/harc
Fényképfelvételek az 1984-es pusztavacsi tömegoszlatastról

Krahulcsán Zsolt: KGB és III. Főcsoportfőnökség: egy kapcsolat vége...(?)
A szovjet–magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben

A levéltári anyag feldolgozásának egy évtizede

Az egykori állambiztonsági szervek iratanyagainak őrzésére és feldolgozására, valamint az ún. információs kárpótlás végrehajtására és a tudományos kutatás lehetőségének biztosítására létrehozott állami szaklevéltár – eredeti nevén Történeti Hivatal, 2003 óta az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – egy évtizede végzi munkáját. Bár az intézmény 1997. szeptember 1-je óta fogadja az iratanyagba betekinteni kívánó állampolgárokat és a tudományos kutatókat, az első év alapvetően az iratanyagok átvételével, a Levéltár szervezeti struktúrájának kialakításával és a működés alapelveinek meghatározásával telt, így az iratok levéltári feldolgozása, kutathatóvá tétele szinte napra pontosan egy évtizede zajlik. A jubileumi év korántsem jelent a szó eredeti értelmében mindenki számára örömmünnetet, hiszen a Levéltár működését továbbra is számos akadály nehezíti és az állambiztonsági iratok sorsát nem kevés vita övezi. A kerek évforduló mégis kellő alkalmat kínál arra, hogy a szinte a semmiből létrehozott gyűjtemény levéltári szakmai munkájának kitűzött céljait, valamint ezek megvalósulását/megvalósítását megpróbáljuk összegezni, egyúttal jelezzük a folytatás szerintünk lehetséges, de mindenképpen kívánatos irányait. Összegzésünk terjedelmi korlátok okán sem terjedhet ki a levéltári feldolgozó munka minden részletére és statisztikai adatára, ezek azonban bárki számára hozzáférhetőek a Levéltár éves munkajelentéseiben.¹

A Levéltár² 1997. július 1. és augusztus 31. között mintegy háromezer iratfolyóméternyi iratanyagot vett át a Belügyminisztérium Roosevelt téri pinceraktáraiban őrzött, a BM egykori III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnöksége és jogelődei által keletkeztetett iratanyagból. Az iratátvételek az ezt követő években is folytatódtak,³ a 2003. évi változások pedig újabb nagy lökést adtak az iratgyarapodás folyamatának.⁴ Az átvett iratanyag tételes bemutatása nem tárgya jelen írásunknak,⁵ néhány, a szakmai feldolgozó munkát befolyásoló, vagy inkább meghatározó jellemzőt azonban mindenképpen ki kell emelni.

Az átvett iratanyag semmilyen formában nem illeszkedett a levéltári követelményekhez, nem volt használható levéltári struktúrája, jelzetrendszere, esetenként még a keletkeztető szervek, szervezeti egységek szerinti tagolódás sem érvényesült. Az 1997 után megkezdett iratrendezések során kialakított levéltári rendet azután több ponton megbontották a 2003 utáni iratbeszállítások, melyek részben teljesen új irategyüttesek rendszerbe illesztését, részben pedig korábbi állagok újabb sorozatainak reponálását és az addig elkészült segédletek módosítását tették szükségessé.

Az állambiztonsági iratok keletkezésének és egykori kezelésének céljából adódóan az – egyébként is rendkívül hiányosan megörökölt – egykorú segédletek nem támogatták a tudományos kutatást: a mintegy százezer, eredeti irattári rendben őrzött dosszié között sem tartalmi elemek, sem az egyes iratok időrendi, földrajzi stb. paraméterei alapján nem volt lehetséges tudományos kutatást folytatni. Az egykorú segédletek közül a különböző típusú (vizsgálati, operatív, munka, beszerzési stb.) dossziékhoz készült eredeti naplók adattartalmuk miatt kutatási segédletként teljességgel használhatatlanok voltak, mivel az irat jelzetén és címén kívül – ez utóbbi általában csak egy név vagy az állambiztonsági munka során alkalmazott fedőnév – a téma azonosítására alkalmas információt egyáltalán nem tartalmaznak. Az operatív nyilvántartást végző mindenkori állambiztonsági szervezeti részleg által vezetett, ún. operatív kartonok (ezek száma mintegy 160 ezer) használható segédletet jelentettek és jelentenek a mai napig, azonban korántsem fedik le az iratokban szereplő személyek teljes körét (azokat ugyanis nem vették operatív nyilvántartásba, akik ellen nem folyt nyílt vagy titkos operatív eljárás), másrészt pedig ez a kartonrendszer is kizárólag személynevek alapján történő kutatást tesz lehetővé.⁶

A dossziék, de különösen az egykorú naplók rendszeres, több évtizedes (és tegyük hozzá: levéltári szempontból gondatlan) használata, kezelése sokhelyütt igen komoly, helyenként pedig helyrehozhatatlan károkat okozott az iratok fizikai

állapotában.⁷ A fenti adottságokból kiindulva az intézmény levéltáros munkatársainak elsősorban egy áttekinthető, a levéltári alapelveket érvényesítő, ugyanakkor – tekintve a folyamatosan bővülő iratanyagot – rugalmas levéltári szisztémát és jelzetrendszert kellett kialakítaniuk. E jelzetrendszer és struktúra nem épülhetett más – például az Országos Levéltárban használt – jelzetrendszerre, mivel szigorúan véve egyetlen levéltári fond (Belügyminisztérium) néhány állagának sorozatait és alsorozatait kellett rendszerezniük. A hosszas szakmai viták során kialakított levéltári rendszer végül öt szekcióra,⁸ azon belül fondokra, állagokra és sorozatokra tagolta a levéltári anyagot (pontosabban a törvény által meghatározott gyűjtőkörünkből következő elméleti irategyüttest), aminek alapján azután elkészülhetett a levéltár által ténylegesen is kezelt iratok fond- és állagjegyzéke, melynek rendszeresen aktualizált verziója folyamatosan hozzáférhető az intézmény honlapján.

A szakmai feldolgozó munka további lépéseit alapvetően meghatározta a mindenkori jogszabályi környezet, mely az általános levéltári szakmai követelményeken túl speciális feladatokat is rótt az intézményre. Ezek elsősorban az egykori állambiztonsági szervek tevékenysége által érintett állampolgárok (egyszerűbben szólva: az iratainkban szereplő személyek) és leszármazottaik számára történő adatszolgáltatás, illetőleg 1997 és 2004 között az ún. átvilágító bizottságok számára történő adatszolgáltatás voltak. Mindezek mellett természetesen folyamatosan ki kellett szolgálni a kutatókat attól függetlenül, hogy az iratanyag meghatározó része még a levéltárosok számára is sokáig ismeretlennek, vagy legföljebb csak főbb vonalaiban ismertnek számított. A fentiekén túl pedig állandóan szembe kellett néznünk a sürgető állampolgári és kutatói igények kontra a megrongálódott vagy helyenként egyenesen fizikai létében veszélyeztetett iratanyag állagmegőrzésének ellentmondásával is. A 20. századi papírgyártási technológiából következő savasodás, valamint a rendszeres és kíméletlen használat következtében további pusztulásnak indult/indított iratanyag nagy részét mielőbb ki kellett vonni a napi használatból és szakszerű restaurálás révén gondoskodni arról, hogy a maradandó értékű iratoknak az állapota is maradandó legyen.⁹ (Ezekben az esetekben papír alapú, illetve digitális másolatokat használunk a napi munkavégzésre.)

A Levéltár kezelésébe került iratanyag levéltári feldolgozását a fenti adottságok és kötelezettségek alapján úgy terveztük meg, hogy a „klasszikus” levéltári segédleteken, nevezetesen a raktári jegyzékeken kívül egy, a dossziék lehető legtöbb szempontú visszakereshetőségét biztosító adatbázis szülessen meg. Ez utóbbit alkalmassá kellett tenni több millió személy adatainak befogadására, több százezer dosszié-rekord megbízható tárolására, valamint – az említett állagmegóvási célok miatt is – akár több milliónyi digitalizált oldal gyors és precíz kezelésére.

A Levéltár iratanyagának 64%-át különböző típusú (vizsgálati, operatív, munka-, beszerzési, Mt-, Bt-, rezidentúra stb.) dossziék alkotják, a maradék 36%-át a volt állambiztonsági szervek – sajnálatosan rendkívül hiányos – működési iratai, különböző típusú nyilvántartások, vegyes gyűjtemények, háttéranyagok, valamint az ún. átvilágító bizottságok iratai teszik ki. A dossziék azonban nem csak mennyiségüket tekintve számítanak az iratanyag meghatározó részének. Bár az egykori állambiztonsági szervek, szervezetek, valamint alkalmazottaik tevékenységét, az intézményrendszer működését elsősorban a működési iratokon keresztül lehet megközelíteni és feltárni, az állampolgári betekintések esetében gyakorlatilag teljes mértékben, a tudományos kutatások esetében is meghatározó részben a dossziék jelentik a hasznosítható információk elsődleges forrását. (Árnyalja természetesen ezt a képet, hogy bizonyos, nem dosszié típusú irategyüttesek – mint például az internálási iratanyag, a napi operatív információs jelentések [NOIJ] vagy a hálózati és az operatív nyilvántartás – a betekintések és a kutatások szempontjából is nagy jelentőséggel bírnak, a statisztikai adatok azonban azt bizonyítják, hogy mindkét esetben elsősorban a dossziékban találjuk meg a keresett információkat a hozzánk fordulók számára.)

Abból a tapasztalatból kiindulva, hogy a Levéltár tevékenységének két meghatározó területén elsősorban a dosszié típusú iratanyag szolgál kellő információkkal, a feldolgozó munka megtervezését is a kezdetektől fogva jórészt erre a területre koncentráltuk. A Levéltár fent jelzett speciális feladataiból, valamint az iratanyag sajátosságaiból következően a munka megkezdésekor szembesülnünk kellett azzal a

problémával, hogy a hagyományos levéltári segédletek (raktári jegyzékek, áttekintő raktári jegyzékek, repertóriumok stb.) általában kevésbé hasznosíthatók a dossziék kutatása során. Ennek elsődleges oka, hogy az egyes dossziék rendelkezésre álló adatai – cím, irattári szám, archív szám – nem szolgálnak kellő információkkal az iratanyag tárgyát, keletkezési időszakát, földrajzi vonatkozásait, a benne szereplő személyeket illetően. Bizonyos esetekben a cím valódi neveket tartalmaz, de azonosításra alkalmas további információk nélkül (pl. V-108380 *Kiss István és társai*), az operatív-, munka-, Bt-, Mt- stb. dossziék esetében viszont csak fedőneveket (pl. O-19619 „*Lidi*”, M-41558 „*Vasutas*” stb.), s csak a dossziék elhanyagolható százalékában utal a cím egyértelműen a korabeli iratanyag tárgyára (pl. V-150373 *Ellenforsradalom Nógrád megyében*). Ráadásul a dossziék irattározási rendjéből adódóan az ún. archív szám (ez a V-, O- B- M- stb. betűvel jelölt és a Levéltár által is használt levéltári jelzet) a dosszié végleges irattározásakor „született”, így az adott irat keletkezésére is csak hozzávetőleges információkkal szolgál.¹⁰ Ebben a helyzetben egy akár darabszintű raktári jegyzék is csak tájékoztató jellegű lehet, mely elsősorban már ismert levéltári jelzetek ellenőrzésére szolgálhat.

A levéltári feldolgozás ezek alapján két vonalon kezdődött meg: egyfelől a működési iratokhoz kellett hagyományos levéltári segédleteket, raktári jegyzékeket készíteni, másfelől a dossziék adatainak feldolgozására egyedi számítógépes adatbázist fejlesztettünk ki.

A hagyományos levéltári segédletek készítésének legfőbb akadályja – mint említettük – az iratanyag állapota volt és részben jelenleg is az. Az átvett iratanyag jelentős részét először keletkeztető szervek szerint el kellett különíteni, rendezésük csak ezután kezdődhetett meg tekintetbe véve azt is, hogy a mindmáig előre tervezhetetlen iratbeszállítások következtében lezárt, teljes irategyüttesekről egyáltalán nem beszélhettünk. A fenti akadályok, valamint a képzett levéltárosok alacsony száma miatt a raktári jegyzékek készítése – a kutatók által is kifogásolt módon – meglehetősen vontatottan haladt. 2003 végéig ilyen feltételek mellett is több mint 500 ifm-nyi iratanyagról készült raktári jegyzék, ez a szám 2007 végén közel 560 ifm volt, s ez mára kiegészült 225 ifm terjedelmű anyaghoz készült belső használatú, egyelőre nem publikus raktári jegyzékkel. Végleges, immáron a kutatóteremben is hozzáférhető raktári jegyzék készült egyebek mellett a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) irataihoz (1,56 ifm), az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) irataihoz (1,92 ifm), a volt Zárt irattár levéltári anyagához (37,32 ifm), a III/I. Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú beosztottainak irataihoz (17,76 ifm), az operatív dossziékhoz (479,97 ifm) vagy a Titkos (T-) dossziékhoz (4,32 ifm). Ismételten érdemes hangsúlyozni, hogy ez a fajta levéltári segédlet kevésbé használható a dosszié-típusú iratanyagok esetében. Viszonylag egyszerűen el lehetne készíteni például a több mint 1200 ifm terjedelmű, több mint hetvenezer vizsgálati dosszié raktári jegyzékét, az eredményes kutatást elősegíteni azonban elsősorban az iratokat mélyebben, tartalmilag is feltáró számítógépes adatbázis segítségével lehet, mivel egy-egy dosszié több különböző tárgykörre, illetve több száz - vagy akár ezret is meghaladó - személyre vonatkozóan tartalmazhat információt.

A mélyebb, összetettebb tartalmi feltárást is lehetővé tevő számítógépes adatbázis fejlesztését 2000-ben kezdte meg a Levéltár, bár az adatrögzítés az intézmény megalakulását követően azonnal megkezdődött.¹¹ Az újonnan kialakított informatikai rendszernek biztosítania kellett egyfelől az egyes dossziékkal kapcsolatban rögzítendő közel ötven adatmező (melyek az adott irat típusával, címével, keletkezésének időrendi és földrajzi körülményeivel, fizikai állapotával, tárgy-besorolásával és egyéb jellemzőivel kapcsolatban tartalmaznak információkat) gyors és összetett visszakereshetőségét, nagy mennyiségű digitalizált oldal kezelését és szükség szerinti elektronikus anonimizálhatóságát, valamint az iratokban szereplő személyek adatainak intelligens kezelését.¹² Az adatok rögzítésekor a kezdetektől fogva a következő elvek érvényesültek.

A dossziék adatainak részletes feltárást (névmutatózás, kivonat készítése, földrajzi vagy időbeli vonatkozások rögzítése stb.) nem „szisztematikusan”, egy adott sorozat első darabjától kezdve végeztük illetve végezzük, mivel mind a kutatói, mind pedig a betekintői érdeklődés alapján néhány meghatározóan fontos téma az első hónapoktól kezdve körvonalazódott. Mindjárt a kezdetektől sürgető igény mutatkozott az

1956-os forradalommal és az azt követő megtorlással kapcsolatos iratok, a volt háborús bűnösökkel szemben folytatott eljárások iratainak, az egyházi vonatkozású, illetve az 1980-as évek ellenzéki mozgalmainak tevékenységével kapcsolatos dossziék feltárására. A kutatói és betekintői igényeknek megfelelően e dossziék feldolgozására és szükség szerinti digitalizálására helyeztük a fő hangsúlyt, s csak fokozatosan terjesztettük ki a feldolgozó munkát – szintén az irántuk megmutatkozó érdeklődés függvényében – egyéb vonatkozású dossziéokra is.

A feldolgozás több lépcsőben és egymástól független munkafolyamatok keretében történt és történik jelenleg is. Képzett gépirók végzik a dossziékban szereplő személyek adatainak rögzítését (ez egyébként önmagában is differenciált munka, mivel a redundáns adatok szaporodását elkerülendő az adatrögzítőnek folyamatosan össze kell vetnie az adatbázis névállományát a konkrét iratanyagban található információkkal), a tartalmi feltárás azonban már levéltáros-történész munkatársak feladata. Mivel az intézményben a szakképzett munkatársak döntő többsége az állampolgári betekintési kérelmekre, illetve a tudományos kutatói igényekre készíti elő az iratokat, a dossziék tematikus feltárása és adatainak a számítógépes adatbázisban való rögzítése csak fontos, de nem kizárólagos részét képezi tevékenységüknek. Ennek, valamint a korábban is jelzett „súlypontozásnak” köszönhetően a tematikus feltárás sem „lineáris”, hanem fokozatos, párhuzamos és a legkeresettebb iratanyagokra koncentrált. A fokozatosság és párhuzamosság abban nyilvánul meg, hogy minden, az iratanyagok kutatásra vagy betekintésre való előkészítését végző szakképzett munkatárs módosítási jogot (és köteleességet!) kapott az általa megismert iratanyag adatainak számítógépes rögzítésében, így kisebb-nagyobb módosítások során alakul, formálódik és tartalmilag is gazdagodik – igazi közösségi tudásbázisokhoz hasonló módon – a Levéltár központi számítógépes rendszere.

A tartalmi feltárás és a névmutatózás tehát egyaránt a lényegesebb, nagyobb közfigyelmet, kutatói érdeklődést kiváltó (vagy érdemlő!) iratokra koncentrált elsősorban, s ez jellemző a Levéltár digitalizálási gyakorlatára is. A digitális másolatok alkalmazásának előnyeit kihasználva a legkeresettebb dossziék előkészítése és a kutatóknak vagy a betekinteni kívánó állampolgároknak való kiadása lényegesen gyorsítható, noha ez utóbbi esetekben is tekintettel kell lennünk az adatvédelmi szempontokra. Ugyanakkor nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a megrongálódott, töredezett, szakadozott és ragasztgatott iratanyagot ily módon mielőbb ki tudjuk vonni a napi használatból és szakszerű restaurálási eljárás révén állíthatjuk meg további pusztulását.

A számítógépes adatbázisok meghatározó eleme a bennük tárolt információk megbízhatósága, hitelessége, ezért a rögzített adatok utólagos ellenőrzésére minden komolyabb adatbázis-építési munkálat során komoly figyelmet fordítanak. A fent vázolt funkcionalitás, és az ebből következő munkarend következtében azonban a Levéltár számítógépes adatrögzítési gyakorlatában ugyanannyi „ellenőrt” kellene alkalmazni, ahányan adatot rögzítenek,¹³ hiszen az adatok megbízhatóságát csak ugyanazon források újbóli, tételes ellenőrzése révén lehetne megállapítani. Tekintve, hogy csak a névmutatózás során a gépirók naponta átlagosan 400–500 új nevet rögzítenek és hozzávetőleg 600–700 esetben kapcsolnak már rögzített nevet újabb iratokhoz, illetőleg átlagosan napi hetven-nyolcvan dosszié-rekord adataiban történik változás, a tételes és szisztematikus utóellenőrzés nyilvánvalóan fizikailag is megoldhatatlan feladat volna. Tapasztalataink szerint azonban az adatrögzítési jogosítvánnyal bíró munkatársak folyamatos ellenőrző, korrigáló tevékenysége olyan állandó kontrollt biztosít, melynek eredményeként az adatbázisban található igen komoly adatmennyiség döntő többsége megbízható információforrásnak tekinthető.

A Levéltár számítógépes adatrögzítési gyakorlatának eredményeit érdemes számadatokkal is illusztrálni. A központi számítógépes rendszer 2007. december 31-én mintegy 680 ezer nevet tartalmazott,¹⁴ még beszédesebb ez a szám azonban, ha figyelembe vesszük, hogy már több mint egymillió dosszié-név kapcsolatot tartunk nyilván, egyszerűbben szólva ennyi esetben tudjuk az adatbázis alapján megállapítani, hogy egy bizonyos keresett személy egy adott iratanyagban szerepel. Az elmúlt időszakban évente átlagosan 90–100 ezer új névvel és 120–130 ezer új kapcsolat-adattal

gazdagodott az adatbázis. Az adatbázisban rögzített dosszié-rekordok száma a tíz éves évfordulóra meghaladta a 180 ezret, ami azt jelenti, hogy dosszié-típusú iratanyagunk döntő többsége, legalább alapadatai tekintetében, jelentős hányada viszont alaposabb információkkal is szerepel és visszakereshető már a számítógépes rendszer segítségével. A levéltári anyag digitalizálásának számszerűsíthető eredménye 2007 végére több mint 730 ezer oldalnyi digitális másolat volt, melyből félmilliónál is több oldal folyamatosan és közvetlenül is elérhető már a számítógépes rendszerben.¹⁵

Ezen a ponton érdemes kitérni a sokat vitatott és sok félreértés, esetenként félremagyarázás övezte kérdésre: végül is tíz év alatt a Levéltár iratanyagát milyen arányban sikerült feldolgozni? A levéltári anyagra vonatkozó információk alapossága szempontjából is érdemes külön kezelni az elsősorban hagyományos levéltári segédletekkel ellátott működési iratokat és különböző gyűjteményeket, valamint az elsősorban a központi számítógépes adatbázis révén feldolgozott dosszié-típusú iratanyagot.

Mint azt korábban jeleztük: a dossziék levéltári feldolgozása nem tekinthető lineárisnak, az adatokat gépírók, levéltárosok, szkennelők egészítik ki lépésről lépésre, mindenki saját munkakörének megfelelően teszi hozzá saját információit egy adott iratanyag számítógépes adataihoz. Így a legtöbb dosszié adatainak rögzítése soha nem tekinthető befejezettnek vagy lezártnak, azaz a „feldolgozottság” e tekintetben nem értelmezhető fogalom. Bizonyos adatok természetesen jellemzik az egyes iratanyagok feldolgozottságának *mértékét*, a róla rendelkezésre álló információk *mélységét*. 2007 végén a 180 ezer dosszié-rekord között már nem volt „feldolgozatlan”, vagyis legalább az alapadatok szintjén minden dossziéről tudunk, ismerjük jelzetét és címét, leggyakrabban pedig keletkezésének időszakát is. Ennél mélyebb ismereteket jelenthet, ha rögzítettük már az adott iratanyag keletkezésének földrajzi paramétereit (ez 13 ezer esetben történt meg), tárgykör(ök)be soroltuk (mintegy 70 ezer tárgyszót rendeltünk már a dossziékhoz), rövidebb-hosszabb kivonatot készítettünk róla (ez mintegy 40 ezer esetben történt meg), vagy oldalról oldalra átolvasva részletes névmutatót készítettünk a dossziéről (közel háromezer esetben). Ez utóbbi adat alacsonynak tűnhet, ha nem vesszük figyelembe, hogy nem csak a lapról lapra névmutatózott dossziékban találhatunk meg keresett neveket, hiszen a fokozatosság elve alapján sok dossziéhoz egyelőre csak a legfontosabb neveket rendeltük hozzá (összesen több mint 70 ezer dossziéhoz rendeltünk már személyekre vonatkozó adatokat),¹⁶ ráadásul a cím, tárgykörök, földrajzi vonatkozások, keletkezési időszak alapján is visszakereshetők az iratanyagok.

Amennyiben a teljes, 3807,04 ifm mennyiségű iratanyag rendezettségi szintjét vizsgáljuk, megállapítható, hogy 2007 decemberében a teljes iratanyag 7,4%-a (214,07 ifm) alapszinten rendezett volt,¹⁷ középszinten¹⁸ rendeztünk már az iratok 62,9%-át (2381 ifm), darabszinten rendezett¹⁹ állapotban volt 3,4% (130,28 ifm), 12,6%-nak (481,16 ifm) az alapadatait kizárólag a számítógépes adatbázis tartalmazta, rendezés alatt volt 9,2% (115,02 ifm). Összességében elmondható, hogy a levéltári feldolgozás egy évtizedének eredményeként már csak az iratanyag 4,8%-át tekinthetjük rendezetlen állapotúnak, melyhez jelenleg még levéltári segédlettel sem rendelkezünk.

A szakmai feldolgozó munka korántsem elhanyagolható része az iratok fizikai állapotának védelme, állaguk preventív és aktív védelme, az iratok restaurálása. A Levéltár iratanyagának döntő többsége savas papír, mely idővel szinte önmagát semmisíti meg: a papír – a savasság mértékétől függően – egy-két évtized alatt törékennyé válik, a rendszeres használat következtében pedig nem ritkán darabjaira is hullik. Mint említettük, a digitalizálás a preventív állományvédelem fontos eszköze, ugyanakkor a legveszélyeztetettebb iratanyagokat szakszerű restaurálási eljárás után igyekszünk ki is vonni a mindennapi használatból. Ez a gyakorlat abban az esetben lenne igazán eredményes, ha kutatóink ezeknek az iratoknak kizárólag digitalizált másolatait használnák, ezt azonban csak fokozatosan lehet elfogadtatni a hagyományos levéltári anyag használatához szokott és ahhoz ragaszkodó felhasználókkal. A közeljövőben a Levéltárnak vállalnia kell a veszélyeztetett állapotú iratanyag kutatásának ilyen jellegű korlátozását, melynek technikai előkészületeit már részben meg is tette. A Levéltár digitalizáló műhelyében egy restaurátor dolgozik 2001 óta, az ő munkája nyomán 2007

végéig 159 dossziét, összesen 30315 fólió terjedelmű iratanyagot, 120 db kötetet és közel kétezer fényképet sikerült restaurálni.

A levéltári feldolgozó munka közvetlen eredménye, „hasznosulása” természetesen leginkább az állampolgári és kutatói igények kiszolgálásában mutatkozik meg. Bár a Levéltár vezetőjének éves jelentései részletesen tartalmazzák adatszolgáltatói, illetve kutatószolgálati tevékenységünk statisztikai adatait, érdemes legalább néhány számadattal is érzékeltetni az intézmény egy évtizedes tevékenységét.

Tíz év alatt összesen 21.714 állampolgári betekintési kérelem érkezett a Levéltárhoz, ezekre adatot szolgáltatni ugyanakkor csak az esetek egyharmadában, 6.941 esetben tudtunk. (Megjegyzendő, hogy az adatszolgáltatás eredményességét az iratanyag levéltári rendezettségén és segédletekkel való ellátottságán túl nagymértékben befolyásolja az iratok és egykorú irattári segédleteik rendkívüli hiányossága.) Állampolgári kérelemre a mindenkori jogszabályi előírások alapján összesen 361.161 oldalnyi fénymásolatot készítettünk, és adtuk át vagy postáztunk.

Sokan sokféleképpen értelmezhetik – és értelmezik is – a fenti adatokat. Szinte megalakulásától kezdve számos bírálat érte a Levéltárat a betekintők számára előkészített iratanyag anonimizálási elvei és gyakorlata miatt, valamint az egyes ügyek hosszadalmas elintézési idejéért. Előbbi kérdés nem kapcsolódik szorosan a levéltári feldolgozáshoz (ráadásul a mindenkori jogszabályok értelmezése a megismerhető és anonimizálandó adatok köre belső és külső viták tárgya is volt), utóbbiban viszont a szükséges levéltári segédletek hiánya kétségkívül szerepet játszott és játszik. Mindenképpen hangsúlyozandó azonban, hogy a – különböző időszakokban sajnálatosan akár nyolc-tíz hónaposra is nyúló – ügyintézési idő nem elsődlegesen a feldolgozottság alacsony szintjének, sokkal inkább a mindenkori jogszabályokból következő rendkívül időigényes előkészítési procedúrának, valamint az ezeket a feladatokat végző munkatársak a megnövekedett feladatokhoz mérten alacsony számának tulajdonítható.

Tudományos vagy magánkutatóként összesen 1572-en keresték meg intézményünket 1979 kutatási témával. Tíz éves jubileumi statisztikánk szerint kutatóink összesen több mint 580 ezer oldalnyi másolatot kaptak kézhez a levéltár iratanyagából.

A Levéltár kutatószolgálatát ért bírálatok három főbb csoportba sorolhatók: 1. az iratok anonimizálási gyakorlata, 2. a szükséges segédletek hiánya, 3. a megrendelt fénymásolatok elkészítésének ideje. Az anonimizálás ismételten nem tartozik vizsgálódási körünkbe, a segédletek készítésének akadályairól és üteméről pedig említést tettünk már. A fénymásolatok készítésének és kiadásának a kérdéskörével kapcsolatban érdemes egy összevetést tenni: a Magyar Országos Levéltár iratanyaga 2006-ban több mint 74 ezer ifm volt, melyből 114 ezer oldalnyi fénymásolatot adott ki kutatóinak,²⁰ ugyanabban az évben a 3,8 ezer ifm-nyi iratot kezelő Történelmi Levéltár 99 ezret, az iratmennyiséghez viszonyított kutatói érdeklődés – és elvárás – tehát intézményünkben páratlanul magas. (A 2006-os év ugyan nem tekinthető általánosnak, hiszen az az '56-os forradalom évfordulója miatt levéltárunkban kutatószolgálati szempontból is „csúcsevnek” számított, a nemzeti levéltárban pedig ugyanez a korlátozások éve volt, de más évek tapasztalatai is azt mutatják, hogy az őrzött iratmennyiségre vetítve levéltárunkban olyan mértékű folyamatos kutatói érdeklődés mutatkozik, mint egyetlen más hazai levéltárban sem.)

A levéltári anyag feldolgozása természetesen nem csak a levéltár adatszolgáltatói munkáját segíti, hanem csökkenti a kutatóknak a levéltárosoktól való „függőségét” is, amennyiben a kutatóteremben, vagy akár az interneten keresztül közvetlenül is használhatják az elkészült levéltári segédleteket. 2003 óta fokozott mértékben igyekszünk megfelelni az ilyen jellegű elvárásoknak, ezért a kutatóteremben elhelyezett raktári jegyzékek mellett 2006 óta már a kutatótermi számítógépes munkaállomásokon keresztül online hozzáférést is biztosítunk kutatóink számára a levéltár központi adatbázisához. A feldolgozó munka során az adatbázisba számos technikai jellegű, és/vagy kizárólag a levéltári adminisztrációt segítő információt is kerül, ráadásul az adatbázis tartalmaz a kutatók számára nem hozzáférhető különleges személyes vagy minősített adatokat is, ezért az adatbázis kutatóteremből elérhető verziója némileg korlátozott. Megfontolandó, hogy a jövőben ez a „kutatói verzió” bővíthessen olyan adatmezőkkel is, melyek különleges adatokat nem tartalmaznak ugyan, de az iratokban

szereplő személyek azonosításához szükséges azonosító információkat (név, születési idő és hely, anyja neve) igen. Bár személynevek szerint jelenleg nem lehet kutatni ebben a korlátozott verzióban, a dossziék azonban jelzetük, tárgyak, keletkezési idejük, földrajzi vonatkozásaik, tárgykörük, kivonatos tartalmuk (és ezek kombinációja) alapján így is visszakereshetők, ami nem elhanyagolható segítség mindazoknak, akik nem elégszenek meg a levéltáros referens által kínált iratválasztékkal.

Érdeemes itt röviden kitérni a Levéltár tevékenységének egy olyan területére is, melyet szintén öveztek viták az elmúlt évek során: nevezetesen az eredeti iratoknak az interneten történő közzétételére. Külföldi – elsősorban a szlovákiai - példára hivatkozva időnként számon kérik a Levéltártól a dossziék digitalizált másolatainak, de különösen a hálózati nyilvántartásoknak a bárki számára történő hozzáférhetővé tételét. Mivel dossziéink döntő többsége személyes adatok tömegét tartalmazza, nyilvánosságra hozataluk elsősorban a személyes adatok védelmével összefüggő kérdés. A Levéltár létrehozó 2003. évi III. törvény 5. §-a meghatározza azon személyes adatok körét, melyek bárki számára megismerhetők. Alapesetben az érintett halálától számított harminc év után ismerhetők meg a személyes adatok, ha viszont a halálozás éve nem ismert, a védelmi idő az érintett születésétől számított kilencven év, ha pedig egyik sem ismert, az irat keletkezésétől számított hatvan év. Egyes különlegesen védendő adatok - a faji eredetre, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az egészségi állapotra, kóros szenvedélyre és szexuális életre vonatkozó adatok - esetében a védelmi idő még hosszabb (hatvan, százhusz illetve kilencven év). Kivételeket is megfogalmaz a törvény, ezek a jogszerűen nyilvánosságra került, vagy közszereplői státusszal összefüggő személyes adatok nyilvánosságra hozatalának lehetőségét, illetőleg az adatoknak az érintett konkrét hozzájárulásán alapuló publikálását tartalmazzák.²¹ A Levéltár működését szabályozó törvény alapján tehát jogszerű nyilvánosságra hozatalnak csak az minősül, ha az iratokban szereplő minden egyes személyes adatot értékeltünk a fenti kritériumok alapján, majd a feltételeknek nem megfelelő információkat kitakartuk az iratokból. Elképzelhető, hogy az önmagukban sem könnyen értelmezhető jogszabályi kategóriák²² minden egyes adat esetében történő alkalmazása gyakorlatilag megoldhatatlan feladat elé állítaná a Levéltárat, eredményeként pedig leggyakrabban információszegény, értelmetlen kuszaságok kerülhetnének csak nyilvánosságra.

Ennél is gyakrabban megfogalmazódó igény intézményünkkel szemben a hálózati nyilvántartások, az ún. ügynöklista nyilvánosságra hozatala; erre irányult volna a 2003. évi III. tv. módosítása is 2005-ben. Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök indítványa alapján akkor alkotmányellenesnek minősítette az egykori hálózati személyek adatainak teljes körű nyilvánosságra hozatalát, mivel álláspontja szerint az egyéni betekintőkre, illetőleg a tudományos kutatókra vonatkozó szabályozás kellő megismerési lehetőséget biztosít ezen adatok tekintetében.²³

A fentiekből következően jelen jogszabályi keretek között a Levéltár elsősorban a személyes adatokat nem tartalmazó működési iratok köréből hozhatna nyilvánosságra komolyabb mennyiségű digitalizált másolatot. Ez a munka megkezdődött már, eredményeként folyamatosan bővül a Levéltár honlapjának az eredeti forrásokat digitális formában közlő oldala. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az állambiztonsági szervek tevékenységét bemutató, személyes adatokat nem tartalmazó iratanyagok csak kutatóink egy szűkebb körének érdeklődésére tartanak számot, az állampolgári „információs kárpótlás” teljesítéséhez pedig nem, vagy csak minimális mértékben járulnak hozzá.

A Történeti Levéltár iratanyagának kicsiny, ugyanakkor igen értékes hányadát képezik különböző típusú fényképek. Ezek döntő többsége ún. törzslapfotó, az eljárás alá vont személyek azonosításához használt portré, ugyanakkor jelentős számban tartalmaznak a dossziék komoly történeti értékkel bíró fényképanyagot is. Ez utóbbiak közé sorolhatjuk például az állambiztonság szervei által az 1956-os forradalom eseményeiről, helyszíneiről, résztvevőiről készített vagy összegyűjtött és albumokba ragasztgatott vagy vizsgálati, operatív anyagokhoz csatolt fotódokumentációkat, de hosszan sorolhatnánk a fontosabb állambiztonsági „ügyek” operatív vagy nyílt vizsgálati szakaszában készített vagy az érintettektől lefoglalt, elkobzott fotóanyagokat.²⁴ A

fényképanyag feldolgozására, adatainak mind részletesebb rögzítésére 2006-ban külön fotóadatbázist fejlesztettünk, melynek adatokkal való feltöltése jelenleg is zajlik. A Levéltár fotóanyagának felhasználását számos jogi természetű akadály bonyolítja, ugyanis a fényképeken szereplő személyek személyiségi jogait, az esetleges eredeti tulajdonosok tulajdoni jogait, valamint a fényképészek szerzői jogait (amennyiben például nem belügyi fotósok végezték a munkát, hanem az MTI vagy külföldi hírügynökségek, újságok fényképeit használták fel a hazai belügyi szervek) egyaránt tiszteletben kell tartanunk a képek felhasználása során. A Levéltár fotóadatbázisa – melyet a fenti jogi akadályok elhárítása után mind kutatótermünkben, mind pedig az interneten keresztül meg kívánunk osztani az érdeklődőkkel – több mint 1500 fényképet tartalmazott 2007 decemberében.

A levéltári anyag rendezésének előfeltétele, egyúttal következménye is az adott iratanyagot keletkeztető szerv, szervezet történetének, működésének, hierarchiájának alaposabb ismerete. A Levéltár egyik legfőbb feladatának tekinti az egykori állambiztonsági szervek szervezettörténetére, illetve az ott dolgozók hivatali pályájára vonatkozó feltáró, kutató munkát. Ezen intézménytörténeti és archontológiai kutatások eredményeit folyamatosan megosztjuk az érdeklődők szélesebb körével: a Történeti Levéltár honlapján a tízéves évfordulón több mint harminc eredeti forrás (javarészt ügyrendek, szervezeti táblák, illetve a szervek működésével kapcsolatos eredeti parancsok, utasítások), valamint a volt III. Főcsoportfőnökség vezetőinek, illetve a III/IV. Csoportfőnökség alkalmazottainak hivatali pályáját bemutató részletes, fényképes életrajzok közül egy híján hatvan már olvasható volt. (Megjegyzendő, hogy ugyanakkorra hasonló formában elkészültek már a többi csoportfőnökség vezetőinek életrajzai is, azonban ezek esetében az adatok ismételt ellenőrzése éppen folyamatban volt. A körülbelül kétszáz nevet tartalmazó adattár várhatóan 2008 első felében kerül fel majd a Levéltár honlapjára.)

Az egykori állambiztonsági szervek iratait tudományos forrásközlési igénnyel bemutatni szándékozó internetes folyóiratát, a *Betekintőt* (www.betekinto.hu) 2007 januárjában indította útjára a Levéltár. A tizedik évfordulóig az első évfolyam három száma jelent meg összesen 22 forráspublikációval. A folyóirat első évfolyama figyelmet keltett a téma és a korszak iránt érdeklődő kutatók körében. Remélhetőleg a jövőben a folyóirat szerzői közé minél minél több külső kollégát is sikerül megnyernünk.

Az elmúlt tíz év levéltári feldolgozó munkája természetesen semmilyen formában nem jelent lezárt periódust, bár a folytonosság mellett 2008-tól több területen is megújítani tervezzük eddigi gyakorlatunkat. Ez a megújítás mindenekelőtt a kutatási lehetőségeknek az internet révén történő kiterjesztésében, a levéltári anyag digitalizálásának felgyorsításában, valamint a digitalizált állományoknak a számítógépes adatbázisban való hatékonyabb felhasználásában fog nyilvánulni.

Első lépésként a központi adatbázis kutatói verzióját tesszük hozzáférhetővé az interneten keresztül mindazok számára, akik érvényes kutatási engedéllyel rendelkeznek a Történeti Levéltárban. Mivel az adatbázis bizonyos mezői még ebben a korlátozott formában is tartalmaznak személyes adatokat, ezt a hozzáférést csak a levéltári kuratórium által ilyen adatok megismerésére is feljogosított kutatóink számára tudjuk majd biztosítani felhasználói név és jelszó ellenében.

Mindenki számára megismerhetővé kívánjuk tenni ellenben a levéltári anyagban található történeti értékű fényképállományt – szintén a Levéltár honlapján keresztül. Az ehhez szükséges technikai előkészületek megtörténtek már, jelenleg a nyilvánosságra kerülő fotók jogi státuszának és az esetleges tulajdonjogi, szerzői jogi problémák tisztázása zajlik.

További jelentős lépésnek tekintjük ebben a folyamatban, hogy hamarosan az egykori III. Főcsoportfőnökség teljes vezetői állományának hivatali működése bárki számára megismerhető lesz az interneten keresztül nyilvánosságra kerülő archontológiai adatbázis révén. Az 1945 és 1962 között működött állambiztonsági szervek alkalmazottaira vonatkozó archontológiai kutatások eredményét szintén hasonló formában fogjuk az érdeklődők rendelkezésére bocsátani, ugyanakkor a források rendkívüli hiányossága miatt ez a munka hosszabb ideig is elhúzódhat. Ugyanennek a folyamatnak a részeként folytatjuk az intézménytörténeti források és feldolgozások

közzétételét, illetőleg a mindenkori állambiztonsági szervek belső struktúrájának, működésének feltárását.

A kutatási lehetőségek további szélesítése érdekében elvégezzük a jelenleg már több mint 200 ifm terjedelmű iratanyaghoz rendelkezésre álló ideiglenes raktári jegyzékek véglegesítését és a kutatóteremben, valamint az interneten keresztül történő közzétételét.

A belső feldolgozó munka jelentős lépéseként a Levéltár központi adatbázisát 2008 során alkalmassá tesszük a teljes levéltári anyag feldolgozására (mint említettük, ez a rendszer eredetileg elsősorban a dosszié-típusú iratok adatainak és digitális formájának rögzítésére szolgált), ezzel pedig lehetőség nyílik a jelenleg még csak hagyományos levéltári segédletekkel ellátott iratanyag mélyebb, differenciáltabb feldolgozására is.

A digitalizálási munkálatok régóta tervezett felgyorsításához 2007 végén új berendezések beszerzése, valamint a szükséges feldolgozó és tárolókapacitás megteremtése révén létrejöttek az infrastrukturális feltételek. A digitalizált iratanyag optikai karakterfelismertetése és szabad szöveges adatbázisba való integrálása pedig olyan távlatokat nyithat meg a belső feldolgozó és a külső kutatói munka előtt, melyekre ez idáig gondolni sem lehetett.

Amint az a fentiekből is látható, a Történeti Levéltár iratanyagának feldolgozása a jubileum elmúltával csak részben halad eddigi medrében (de azt is igyekszik majd tovább mélyíteni), számos ponton azonban teljesen új utakat keres – és remélhetőleg talál – majd magának. Hogy erre kap-e még egy évtizedet, az nem tudható, de hogy a munka távolról sem tekinthető befejezettnek, az bizonyos.

- ¹ Az éves munkabeszámolókat megtekinthetők a Történeti Levéltár honlapján: http://www.abtl.hu/html/hu/8_2_eves_besz.html.
- ² A továbbiakban egységesen Levéltárként utalunk az intézményre, melynek hivatalos elnevezése 1997. és 2003. között Történeti Hivatal volt, alaptevékenységét tekintve azonban ekkor is speciális feladatokkal megbízott szaklevéltárként működött. Az intézményt egyébként a 2001. évi törvénymódosítás hivatalosan is állami szaklevéltárrá minősítette, majd 2003. után ez az intézmény nevében is megjelent. Ez a „szakmaisodás” azonban nem tekinthető pusztán formalitásnak: a kezdeti jogi bizonytalanságok után az új jogszabályi keretek között gyorsulhatott fel az olyan levéltári alapfeladatok elvégzése, mint az iratanyag – részben elektronikus - levéltári feldolgozása, segédletek készítése és ezek mind szélesebb körű közzététele.
- ³ 1998-ban 26 ifm., 1999-ben 88 ifm., 2000-ben 266 ifm., 2001-ben 54 ifm., 2002-ben 190 ifm. volt a gyarapodás mértéke.
- ⁴ A 2003. évi I. törvény alapján ekkor újabb 400 ifm, 2004-ben 168 ifm., 2005-ben 239 ifm., 2006-ban 9 ifm, 2007-ben pedig további 2 ifm iratanyag került a Levéltár őrzetébe. A 2003. évi I. tv. alapján történt iratátvételekkel kapcsolatban lásd részletesebben: Összegező jelentés a 2003. évi III. törvény alapján történt iratátvételekről. In: *Ügynöklistán évadja. Beszámoló az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 2005. évi működéséről.* http://www.abtl.hu/html/hu/8_2_eves_besz.html
- ⁵ Lásd ezzel kapcsolatban: Petrikné Vámos Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve.* Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 29–58.
- ⁶ A kutatónak tehát eleve ismernie kellett leendő kutatása tárgyát, tudnia kellett az adott ügyvel kapcsolatba hozható személyek neveit és azonosító adataikat, ami – különösen eleinte – igen komoly akadályt képezte a tényleges kutatói munkának.
- ⁷ Lásd ezzel kapcsolatban: B. Balsai Jolán: Állományvédelem a Történeti Levéltárban. In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve.* Szerk. Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004. 295–299. <http://www.abtl.hu/html/hu/publikacio/BBalsai.pdf>, illetve Cseh Gergő Bendegúz: Állományvédelmi problémák az állambiztonsági iratok kezelésében. http://www.abtl.hu/html/hu/publikacio/Allomanyvedelmi_problemak.pdf
- ⁸ 1. szekció: Állambiztonsági (államvédelmi) szervek szervezetével, működésével kapcsolatos iratok; 2. szekció: Szervezeti egységekhez nem kapcsolódó állambiztonsági iratok; 3. szekció: Hálózati, operatív és vizsgálati dossziék; 4. szekció: Gyűjtemények; 5. szekció: 1990 után keletkezett iratok.
- ⁹ Megjegyzendő, hogy az iratok nagyobb mennyiségben történő állagmegővéséhez szükséges tömeges savtalanítási eljárás technológiája már rendelkezésre áll Magyarországon is, a Levéltárnak azonban az eljárás költségessége miatt ezidáig nem volt módja ily módon biztosítani iratanyagának fizikai épségét.
- ¹⁰ Petrikné Vámos Ida: i.m.
- ¹¹ Ennek a látszólagos ellentmondásnak a feloldása az, hogy kezdetben MS Excel-táblázatokban rögzítettük az adatokat, melyeket később MS Access adatbázisban olvastunk össze, s ennek a kezdetleges adatbázisnak a konvertálásával jöttek létre az új informatikai rendszer alapjai.
- ¹² A Történelmi Levéltár informatikai rendszerével kapcsolatban lásd részletesebben: Cseh Gergő Bendegúz – Lux Zoltán: Informatika a Történeti Levéltárban. In: *Trezor 3.* i. m. 283–294.
- ¹³ 2007 végén hat főállású gépíró rögzíti a név-adatokat az adatbázisban, rajtuk kívül pedig több mint hatvan (!) munkatárs végzi kisebb-nagyobb rendszerességgel az iratok adatainak számítógépes rögzítését.
- ¹⁴ Ennek az adatnak a helyes értelmezéséhez tudni kell azonban, hogy adatbázisunk ezen a téren nem nélkülözi a redundanciát, ugyanis bizonyos esetekben a nevek különböző okoknál fogva – elsősorban az eredeti iratanyag pontatlanságai, a személyek azonosíthatatlansága miatt – ismétlődhetnek. Nem minden esetben lehetséges ugyanis biztosan megállapítani, hogy két különböző iratban, egyértelmű azonosító adatok nélkül szereplő Tóth István esetében ugyanarról a személyről van-e szó.
- ¹⁵ A két adat közötti eltérés oka, hogy a washingtoni Holocaust Memorial Museum-mal kötött együttműködési megállapodás eredményeként elkészült digitális másolatok, illetve a hálózati kartonoknak a digitális változata nem került be a központi adatbázisba, előbbi átmenetileg, utóbbi viszont valószínűleg hosszabb távon is elkülönített kezelést igényel majd.
- ¹⁶ Előfordul olyan dosszié, melyhez hatezernél is több név tartozik, de harmincnál több az olyan dossziék száma, melyekhez kétezernél több nevet csatoltunk.
- ¹⁷ A levéltári szakmai követelményekről szóló 10/2002 (IV. 13.) NKÖM rendelet szerint „alapszinten rendezett az az iratanyag, amelyben az egyes fondok vagy – állagokra tagolódó fondok esetében – az egyes állagok egymástól már elvannak különítve, egy-egy fondon vagy állagon belül az iratok még nincsenek rendezve.”
- ¹⁸ A fenti jogszabály szerint „középszinten rendezett az az iratanyag, amelyben a fondon vagy állagon belül egy raktári egységet általában meg nem haladó terjedelmű levéltári egységeket alakítottak ki”.
- ¹⁹ A szakmai követelmények szerint „darabszinten rendezett az az iratanyag, amelyen belül a legkisebb levéltári egységek az ügyiratdarabok, illetve az egyes iratok.”
- ²⁰ Beszámoló a Magyar Országos Levéltár 2006. évi tevékenységéről. http://www.mol.gov.hu/letoltes.php?d_id=558
- ²¹ A törvény 5. § (4) bekezdése szerint „Nem kell anonimizálni azokat az adatokat,
a) amelyeket nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló rendezvényeken közzereplésekkel kapcsolatban rögzítettek,
b) amelyeket már jogszerűen nyilvánosságra hoztak,

c) amelyek a közszereplő hivatásos alkalmazott, a közszereplő operatív kapcsolat és a közszereplő hálózati személyek azonosításához szükségesek,

d) amelyek megismeréséhez az érintett írásban hozzájárult.”

²² Nem magától értetődő például a jogszabályban megfogalmazott „egészségi állapot”, „kóros szenvedély” vagy „szexuális életre vonatkozó adat” értelmezése sem, az Adatvédelmi Biztos álláspontja szerint pedig vitás esetekben a személyes adatok kiterjesztett értelmezése révén ezen adatok védelme elsőbbséget élvez a kutatás szabadságával szemben.

²³ „Nincs olyan alkotmányos cél, melynek elérése indokoltá és szükségessé tenné a teljes nyilvánosságra hozattal járó alapjog-korlátozást. Mivel a megfigyelték a ÁSZTLtv. hatályos 3. § (2) bekezdése alapján is megismerhetik a velük kapcsolatba hozható operatív kapcsolatról, hálózati személyről, hivatásos alkalmazottról az azonosításukhoz szükséges adatokat, az ezzel összefüggő információs önrendelkezési jog érvényesítéséhez (és az »információs kárpótláshoz«) nincs szükség ezeknek a személyes adatoknak a teljes nyilvánosságra hozatalára.” Részlet a 35/2005 (X. 5.) AB határozatból.

²⁴ Lásd ezzel kapcsolatban: Sümei György: Fotók a Történeti Levéltárban. In: *Trezor* 3. i. m. 309–318.

A forráskiadás és a tudományos kutatás súlypontjai a Történeti Levéltárban

A Történeti Levéltár tudományos tevékenységének ismertetése előtt szólni kell azokról a körülményekről, amelyek az intézmény ezen tevékenységét alapvetően meghatározzák, és amelyek miatt a forráskiadás és tudományos kutatás jellege némileg eltérő lehet a többi levéltárétól.

A Történeti Levéltár jogelődjét, a Történeti Hivatalt létrehozó 1994. évi XXIII. törvény az intézmény számára három fő feladatot írt elő: az állampolgárok információs önrendelkezési jogának biztosítását, az átvilágító bírák számára a kért adatok rendelkezésre bocsátását, illetve a Történeti Hivatal őrizetébe került anyag – értelemszerű – levéltári feldolgozásán¹ túl a történettudományi szempontú feltárását. Ezen utóbbi feladat elvégzésére az intézmény akkori vezetése külön szervezeti egységet, Elemző és Dokumentációs Főosztályt hozott létre, amelynek Elemző Osztályára bízta a tudományos kutatásokat, illetve azok koordinálását.

A 2003. évi III. törvény, amely a Történeti Hivatal jogutódjaként létrehozta az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárát, a levéltár feladatai között már nem szerepelteti külön a tudományos kutató és feldolgozó munkát, mindazonáltal az intézmény vezetése továbbra is fontosnak tartotta, hogy a megkezdett kutatások – legalább a korábbi szűk keretek között – folytatódjanak és az ezt végző szervezeti egység fennmaradjon. (Ez természetesen nem jelenti azt, hogy tudományos kutatással kizárólag ezen szervezeti egység munkatársai foglalkoznak.)

A Történeti Levéltárban folyó kutatások középpontjában az intézménytörténeti, szervezettörténeti, archontológiai kutatások állnak. Fő feladatunknak tekintjük a korabeli belügyi, állambiztonsági szervek tevékenységének feltárását. Ugyanakkor legalább ennyire fontos az 1945-től a rendszerváltásig különböző elnevezéssel működő állambiztonsági szervek működésének, az állambiztonság és a párt-, illetve állami vezetés korszakonként eltérő kapcsolatának, együttműködésének, ezen szervek működésének a társadalom életére gyakorolt hatásának feltárása és bemutatása.

Természetesen nem tekinthetünk el attól sem, hogy különböző történelmi fordulópontok, évfordulók esetében – legtöbbször a jelenkor-történeti profilú társ-intézményekkel illetve a társ-levéltárakkal együttműködve – folytassunk intenzívebb kutatásokat az adott témában.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy akár szervezettörténeti kutatásokat kívánunk végezni 1945 és 1989 között, akár valamilyen állambiztonsági históriát akarunk bemutatni, a munka nem végezhető el kizárólag a Történeti Levéltárban őrzött iratok alapján.² Különösen áll ez a megállapítás a szervezettörténeti, archontológiai kutatásokra. A szóban forgó időkor valamennyi periódusa – közkeletűen a koalíciós évek, a Rákosi-korszak, és a Kádár-korszak – intézménytörténetének rekonstruálásához nélkülözhetetlen a levéltáron belül folyó munkával párhuzamos külső iratfeltárás-kutatás. Ezek a kutatások egyfelől a Történeti Levéltárban őrzött iratok jellegéből és mennyiségéből, másrészt a politikai rendszer működési mechanizmusának az egyes periódusokban tapasztalható eltérő voltából adódóan, differenciált feltáró, elemző munkát igényelnek.

A Történeti Hivatal megalakulásakor az volt az elképzelés, hogy módunk lesz foglalkozni a két háború közötti időszak államvédelmi szervei (elsősorban a VKF-2, Államvédelmi Központ) tevékenységével is. A Horthy-korszakra vonatkozóan ugyanis – habár nem nagy terjedelmű, de – értékes dokumentáció került a levéltárba. A feltárás elkezdődött, de két okból is megtorpant. Az egyik, hogy a két világháború közötti időszakra vonatkozó iratainkat – törvényben rögzített levéltárak közötti iratcsere keretében – átadtuk a Magyar Országos Levéltárnak. A másik, hogy a témával foglalkozni kezdő munkatársunk időközben megvált a levéltártól. Némi hozadéka mégis lett ezen feltárásnak. A két világháború közötti időszak leginkább talányos honi „kémfőnökének”,

Ujszászy Istvánnak a Horthy-korszakra vonatkozó, de már ÁVH fogságban írt feljegyzéseit külső erők bevonásával – illetve kiadói kooperáció keretében – adtuk közre.³

A második világháborút követő időszak szervezettörténeti kutatásait illetően a legrosszabb a helyzet a koalíciós évek iratanyaga tekintetében. Ebből az időszakból a háború után „üggé tett” adminisztratív, vizsgálati, bírósági eljárások anyagán kívül, épp a PRO, illetve az ÁVO működési irataiból alig maradt meg valami.

Nem sokkal egyszerűbb a helyzet a Rákosi-korszak kutatását illetően sem, mivel a különböző iratmegsemmisítési eljárások következtében, illetve az 1956-os forradalom alatt elpusztult, eltűnt iratok miatt például az ÁVH ún. működési irataiból nagyon keveset ismerünk. Az ÁVH parancsgyűjteményén (ami sajnálatos módon szintén nem teljes), az ÁVH Határőrség, illetve az ÁVH Budapesti Osztálya egyedi ügyekben keletkezett iratain kívül jobbra államvédelmi sportanyag található a Levéltár őrizetében. A Vizsgálati Osztály nagyon csekély mennyiségű dokumentációs anyagán kívül csupán a VI/2. (börtönügyi) Osztálynak maradt fenn anyaga, pedig aligha feltételezhető, hogy a többi szervezeti egység működése során ne keletkeztek volna pl. munkaterv és éves beszámoló, ne tartottak volna osztályértekezleteket. Más forrásörző helyeken viszont – jórészt különböző fondokban és fondcsoportokban elszórva – fellelhetők a szervezettörténet, illetve az egyes „ügyekhez” rekonstruálásához nélkülözhetetlen dokumentumok. A Levéltárban megtalálhatók a Belügyminisztérium Kollégiuma egyes határozataiból készített kivonatok, de a teljes iratanyagot a Magyar Országos Levéltárban kell keresnünk. Oda kerültek, illetve kerülnek az egykori Belügyminisztérium Központi Irattárában őrzött anyagok is. Munkatársaink emellett feltáró kutatást végeznek Budapest Főváros Levéltárában és a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban is.

A Kádár-korszak állambiztonsági szerveinek működése feltárásához szükséges dokumentumokat illetően már valamivel kedvezőbb a kép, bár az egyes osztályok működésével kapcsolatos iratok ez esetben is hiányosak. A legteljesebbnek a különböző elnevezéssel-számmal működő operatív nyilvántartó osztály iratai mondhatóak, azon kívül a BM Külügyi, illetve Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának iratai maradtak fenn nagyobb mennyiségben. A szervezettörténeti kutatásokhoz fontos információk sorával szolgálnak a BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárságnak a Levéltár őrizetében található iratai, elsősorban a munkaértekezletekről készült jegyzőkönyvek és azok előterjesztései. E korszakra vonatkozóan sem nélkülözhető azonban a párhuzamos külső kutatómunka nem csupán a párt vezető testületeinek, illetve a területet felügyelő osztályainak iratanyagában, de például a Belügyminisztérium Kollégiumának jegyzőkönyveiben sem.

Ugyanakkor a belügyi, állambiztonsági szervek iratait ért megsemmisülések és megsemmisítések ellenére számos fontos irat lappang még vidéki levéltárakban, abból eredően, hogy a központi szervek irányítási, felügyeleti jogkörük gyakorlása közben számos iratot továbbítottak a vidéki szerveknek. Ezeknek a „lappangó” dokumentumoknak a felkutatása és számbavétele véleményünk szerint egyik legfontosabb feladatunk és ebben nem nélkülözhetjük levéltáros kollégáink segítségét. Ezt célzó feltárások több önkormányzati levéltárban elkezdődtek (pl. Somogy és Hajdú-Bihar megyében), a Baranya, illetve a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban pedig már be is fejeződött az 1945-1950 közötti időszak politikai rendőrségi iratainak összegyűjtése. Mivel az ilyen irányú forrásfellelések a helyi levéltárakkal való kooperációban végezhető leginkább célra vezetően, e munkák folytatására akkor van remény, ha annak fedezete is előteremthető. (A már megindult munkálatokat az elmúlt évek költségvetési megszorításaiból következően voltunk/vagyunk kénytelenek – remélhetően csak átmenetileg – szüneteltetni.)

A levéltárunkban őrzött iratállomány hiányos és szelektív volta megkívánja, hogy bizonyos kutatási témakörökben más kutatóhelyekkel, illetve iratörző intézményekkel együttműködjünk. Így a Történeti Hivatal majd a Történeti Levéltár gondozásában jelentek meg a Belügyminisztérium Kollégiuma 1953–1956 közötti üléseinek – eredetileg a Belügyminisztérium Központi Irattárában őrzött, időközben azonban a Magyar Országos Levéltárba került – jegyzőkönyvei és előterjesztései.⁴ Együttműködési megállapodásunk volt Budapest Főváros Levéltárával az 1956-os perek számítógépes feldolgozásában. A közös munka eredményeként jelent meg a forradalom 50. évfordulójára a BFL

kiadásában *Az '56-os megtorlás adatbázisa* címe CD-ROM.⁵ Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete és a Történeti Levéltár közötti együttműködési megállapodás egyfelől közös konferencia-szervezésben, másfelől pedig olyan szakmunkák közös kiadásában realizálódott eddig, melyek forráshasználatukban számottevő mértékben támaszkodtak a nálunk őrzött iratanyagra.⁶ Ezek közül is külön említendő a 2006 őszen együtt rendezett nemzetközi konferencia a magyar forradalom környező országokban keletkezett visszhangjáról. A konferencia előadásait tartalmazó magyar és angol nyelvű kötet 2007 decemberében látott napvilágot.⁷

A levéltárban folyó kutatások első eredményei mára már „kézzel foghatóvá” váltak. 1999-ben jelent meg első ízben a Történeti Hivatal Évkönyve, amelyet azóta két újabb kötet követett. A *Trezor* sorozatcím alatt futó kiadványok első két kötete annyiban „vegyes” tartalmú volt, hogy egyidejűleg szerepeltek benne az iratok levéltári forrásfeltárásának addigi eredményei, illetve a második világháború utáni politikai rendőrség működésének egyik-másik részterületét feltáró írások. A harmadik kötet közleményei viszont egyfajta fondismertető szerepét kívánták betölteni arról, hogy milyen jellegű, tárgykörű iratcsoportokat őriz a Történeti Levéltár.⁸

Még jogelődünk, a Történeti Hivatal két további sorozatot indítottunk útjára. Az egyik az *Állambiztonsági Történeti Tár*, amelynek keretében a Belügyminisztérium Kollégiuma ülései jegyzőkönyvének már említett három, közel 2000 oldal terjedelmű sorozata látott napvilágot. Ennek a vezetőszeri irategyüttesnek a forrásértéke azért említendő külön, mert egyfelől az 1953-1956 közötti, fentebb már jelzett, erősen irathiányos időszakból való. Másfelől azért, mert a munkatervekben, előterjesztésekben, beszámolókból jól nyomon követhetőek a Rákosi Mátyás és Nagy Imre közötti hatalmi huzakodás lenyomatai, a korabeli politikai rendőrség kettejük közötti pálfordulásai. A figyelmes olvasót ráadásul abban a tekintetben is impresszionálják a dokumentumok, hogy a pártegyeduralom legfőbb támaszának tartott terrorszervezet miként kezdett elbizonytalanodni, szétszilárdni már az 1956. októberi forradalom kirobbanása előtti hónapokban.

A Történeti Levéltár másik sorozata a *Közelmúltunk hagyatéka*. Ennek első két kötete – Államvédelem a Rákosi-korszakban,⁹ illetve a Katonai perek¹⁰ –, egymásra reflektáló módon jeleníti meg Magyarország második világháború utáni történetének bő első évtizedét. Az előbbi elsődlegesen a korabeli politikai rendőrségnek (PRO, ÁVO, ÁVH) a társadalmat folytatólagos rettegésben tartó működését rekonstruálja, míg az utóbbi a Horthy-korszak „utóéletének” is tekinthető, mivel zömmel az egykori csendőrség és honvédség szolgálatában állók ellen indított, justizmordokkal tűzdelt intézményes megtorlások véget érni nem akaró láncolatát idézi fel. Mivel ezen – mindkét esetben egy-egy konferencián alapuló – kiadványaink a szűkebb szakmán kívül is visszhangra leltek, felvetődött, hogy olvasmányosabb műfajban talán a nagyközönség körében is érdeklődésre tarthat számot. Ennek lett a hozadéka 2002-ben a *Rubicon* című történelmi folyóirat tematikus dupla száma, amelyben már a Kádár-korszakra is kitekintve adtuk közre másfél tucatnyi írásban a kommunista pártegyeduralom politikai rendőrségének „népszerű” történetét. Az iránta való érdeklődésre utal, hogy ugyanezen lapszámot a *Rubicon* öt évvel később, 2007-ben – változatlan tartalommal – ismételtelen megjelentette.¹¹

A *Közelmúltunk hagyatéka* sorozat következő két kötete évfordulókhoz kapcsolódott. A Kádár-korszak utolsó évtizedének párt- és kultúrpolitikájának dezorientálódása ismerhető meg abból a dokumentumkötetből, amelyik az 1985-ben Budapesten rendezett Európai Kulturális Fórum és a hozzá társuló ellenfórum történéseiről tájékoztat.¹² Ebben a sorozatban látott napvilágot 2007-ben az a tanulmánykötet az államvédelmi szervek 1956. évi ténykedéséről, amely Történeti Levéltár e tárgykörben rendezett konferencia előadásainak bővített változatát tartalmazza.¹³

Ugyancsak az 1956-os évforduló kapcsán kell szólni a Történeti Levéltárban őrzött források egy külön csoportjáról, a fotókról. Ezek egy részét, melyek már annak idején az újjászerveződő politikai rendőrség kezébe kerültek, a forradalom leverését követő megtorlás időszakában szisztematikusan „kriminalizálták”, bűnjelként használták az eseményekben szerepet vállalók ellen. A fényképgyűjtemény másik része ugyancsak

egykori résztvevőktől származik, de azokat készítőik vagy leszármazottaik évtizedeken át tartó rejtegetés után adományozták a levéltárnak az elmúlt években. A Történeti Levéltár ezen fotókollekciójából magunk is több kiállítást rendeztünk,¹⁴ mind székházunkban, mind pedig az ország számos városában – sőt azon túl is¹⁵ –, és alig sorolható fel azon több tucat további '56-os emlékkiállítás, ahol mások rendezésében „csak” fotóink szerepeltek. A Történeti Levéltár ugyanezen gyűjteményéből – historiográfiai és ikonográfiai eligazítással is bővítve – ad ízelítőt a *Fényképek 1956* című kiadványunk.¹⁶ Emellett külön konferenciát szervezve is részt vállaltunk annak módszeres áttekintése érdekében, hogy mi ismerhető jelenleg múzeumokban, levéltárakban, köz- és magángyűjteményekben a forradalom képi hagyatékából.¹⁷

Valamennyi eddig megjelent kiadványunk teljes szövege megtalálható azon az elektronikus levéltár-ismertetőn, amelyet a Levéltár 2007-ben jelentetett meg. Ezekon kívül az érdeklődők a DVD-n megtalálják Történeti Levéltár fond- és állagjegyzékét, a levéltár „használatához” szükséges nyomtatványokat, de felkerülnek ún. belügyi oktatófilmek, fényképek, az állambiztonsági szervek működésével kapcsolatos dokumentumok is (BM-parancsok, ügyrendek stb.).¹⁸ (Az állambiztonsági szervek intézménytörténetére vonatkozó dokumentumok, ügyrendek, szervezeti táblák a Levéltár honlapján is olvashatóak.) 2007 elején a Történeti Levéltár internetes forrásközlő folyóiratot indított *Betekintő* néven.¹⁹

A Történeti Levéltár – és jogelődje – nem csupán iratainak jellegében tér el számottevően az ország többi levéltárától. Amellett, hogy külön törvény rendelkezik róla, az állampolgári információs kárpótlás rárótt feladatával összefüggésben szolgáltatási – és ebből eredően irat-feldolgozási – rendje is számottevő eltérést mutat a társlevéltárakéhoz képest. Mindezek a rendszer-átalakítás hazai formaváltozatából eredően visszatérő törvényhozási, jogalkalmazási és jogszabály-értelmezési diskurzust is gerjesztettek a tárgykörben. A Történeti Levéltár rendre a végrehajtás egyre gazdagodó mindennapi tapasztalataira alapozva vállalt rész ebben az elhúzódó disputában. A levéltár intézményi státusát figyelembe véve, az egymás követő jogszabályok következetlenségeiből adódó praxis-anomáliákat rendre az Országgyűlésnek szóló beszámolóiban észrevételezte először, mindazonáltal más alkalmakkor is szerepet vállalt a kérdéskört érintő vitában.²⁰

Az információs kárpótlás hazai rendezése nemcsak a vonatkozó jogszabályokra nézve tér el a térség más, szintén rendszert váltott országaitól, hanem annak intézményi státusa, működési köre tekintetében is. Az egykori Német Demokratikus Köztársaság állambiztonsági iratait kezelő és feltáró hivatal kétezer főt meghaladó munkatársi gárdával működik, de ettől alig kevesebb a lengyelországi Nemzeti Emlékezet Intézete kollektívájának létszáma. Az említett országokban, népességszámukból is eredően többszörös volt a politikai rendőrség megfigyeltjeinek köre, de azt immár – a hazai kondíciókkal összevetve – közel hússzoros számú levéltáros-, illetve történészgarnitúrával álltak neki feltárni. Így a budapesti Történeti Levéltár iratait sokkal nagyobb arányban hasznosítják „külső” kutatók. Ebből ered, hogy iratainak közkinccsé tétele érdekében – a fentebb már említett intézményközi együttműködésekén túl –, támogatni igyekszik a levéltár a szaktudományi elemzések kutatását-publikálását épp úgy, mint a letűnt rendszer megfigyeltjei-meghurcoltjai visszaemlékezéseinek a közreadását is. Ennek keretében konstatálhatjuk, hogy születtek már a Történeti Levéltár iratainak hasznosulásával, illetve kiadásának támogatásával PhD-disszertációk²¹ és habilitációs munkák.²² Ezekon túlmenően azok közül említünk néhányat, akik – egy régi tradíciót tovább éltetve – megküldték a levéltárnak ide kötődő iratbúvárokásaik „végtermékét”, lett légyen szó szakmunkáról,²³ memoárokról,²⁴ támogatott konferencia kiadványáról,²⁵ vagy éppen multimédia produkciókról, és filmekről.²⁶

Rátérve a jelenre, a Történeti Levéltárban továbbra is a szervezet-, illetve intézménytörténeti kutatások az elsődlegesek. Mindazonáltal a közelmúltra vonatkozó szélesebb társadalmi érdeklődés, évfordulós alkalmakhoz kapcsolódó megkeresések miatt nem mellőzhető, hogy a Levéltár munkatársai időről-időre ne foglalkozzanak más témákkal is.

A Történeti Levéltárba átkerült személyzeti anyagok, illetve a Belügyminisztériumban maradt parancsgyűjtemény szisztematikus feltárásával jelenleg

párhuzamosan folyik egy szervezettörténeti és archontológiai kutatás. Ennek első eredményei, több mint 60 személy – főcsoportfőnökség és csoportfőnökségek vezetői, a III/IV. Csoportfőnökség osztályvezetői – életrajza már olvasható a Levéltár honlapján.²⁷ A múlt év őszére a levéltár munkatársai összeállítottak egy tanulmánykötetet, amely az államvédelmi/állambiztonsági szervek fontosabb szervezeti változásait és működésének jellemzőit mutatja be 1945-től az 1970-es évek elejéig; a kötet jelenleg szerkesztés alatt áll. Az Állambiztonsági Történeti Tár keretében útjára szeretnénk bocsátani egy forráskiadvány-sorozatot, amely az állambiztonsági szervek működésével összefüggő legfontosabb dokumentumokat adná közre egy-egy meghatározott időszakban. Befejezés előtt áll a sorozat első kötetének kézírata, amely az 1945–1946-os évre koncentrál – a kötet megjelenése 2008-ban várható. Ezzel egyidejűleg már folyik az 1946 és 1948 közötti időszakra, illetve az 1953 és 1956 között a Belügyminisztériumba betagolt államvédelmi szervek működésére vonatkozó legfontosabb dokumentumok gyűjtése és kiadásra történő előkészítése. Folytatjuk a külső feltáró munkát is Budapest Főváros Levéltárában és a Magyar Országos Levéltárban.

Az állambiztonsági szervek szervezeti felépítésének rekonstruálásával és az archontológia készítésével kapcsolatban a legnagyobb problémát az jelenti, hogy a konspirációs szabályok szerint egy-egy szervezeti egység, osztály esetében hivatalos iratokon nem lehetett csak az osztály megkülönböztetésére szolgáló számot használni (külső szervekkel való érintkezés esetében még ezt sem!), az osztályvezetői kinevezéseket tartalmazó parancsok azonban az esetek túlnyomó részében néven nevezik azt a szervezeti egységet, ahová az adott személy vezetőnek kerül. Ily módon pontos és megbízható archontológia csak abban az esetben készíthető, ha minden esetben sikerül „összekapcsolni” a számokat és az elnevezéseket. Külön gondot jelent az is, hogy az egyes időszakokban nagyon sok apróbb szervezeti átalakításra került sor (osztályok összevonása és szétválasztása, majd újbóli összevonása, a konspiráció miatt az egyes osztályok fedőszámának – feladatkörük meghagyása melletti – megváltoztatása stb.), amelyek források hiányában időnként nagyon nehezen nyomon követhetők. A munkát az is nehezíti, hogy a Levéltárba került személyzeti anyag hiányos, a kérdőívre az adatokat „bemondás” vagy önéletrajz alapján írták be, ami miatt a beosztásba kerülés, illetve felmentés időpontja sok esetben nem állapítható meg pontosan. Az archontológia összeállításakor nélkülözhetetlen a párt különböző vezető testületei, illetve a belügyminisztérium vezetői ún. hatásköri listáinak, vagyis annak ismerete, hogy bizonyos funkcióba mely szerv jelölhetett, illetve nevezhetett ki személyeket.

A kutatás jelenlegi szakaszában mind a szervezettörténeti és archontológiai kutatások esetében, mind a működési mechanizmus bemutatásakor elsősorban a központi szervek tevékenységének bemutatására koncentráljuk erőnket. Nem nélkülözhető azonban a különböző elnevezésekkel működő államvédelmi/állambiztonsági szervek vidéki egységei működésének tanulmányozása sem. A vidéki levéltárakban folyó kutatások már csak azért sem mellőzhetőek, mert reményeink szerint ott olyan iratokra is bukkanhatunk, amelyek jelentős mértékben hozzájárulhatnak a „szerv” története fehér foltjainak az eltüntetéséhez. Ezt azonban csak a levéltáros szakma összefogásával, az egyes vidéki levéltárakban folyó feltáró munka koordinálásával lehet megvalósítani.

Mindezek mellett azzal is számolnunk kell, hogy a rendszer-átalakítás közelebbi jubileuma kapcsán a következő három esztendő mindegyike „kerek évfordulós” visszatekintések sorára is alkalmat ad. Az 1980-as évek vége felé a társadalmi önszerveződés, az elő-pártosodás megindulása még jócskán az állambiztonsági szervek mindenfelé fürkésző-vizslató ügyködése közepette zajlott. A Történeti Levéltárban ezen okból ugyanolyan kutatói érdeklődés-növekedésre számíthatunk, mint ahogy történt az 2005-2006 folyamán, a forradalom fél évszázados évfordulójának közeledtével.

- 1 A Történeti Levéltár iratainak levéltári szempontú feldolgozásáról és a számítógépes iratfeltárásról lásd Cseh Gergő Bendegúz írásait a Levéltár évkönyveiben, valamint a *Betekintő* e számában. Vö. Cseh Gergő Bendegúz: Az 1990 előtt keletkezett iratok kutatásáról a Történeti Levéltárban. *Sic Itur Ad Astra*, 2005/3–4. 293–303.; Uő: Állambiztonsági iratok digitalizálása. In: *Magyar Levéltárosok Egyesülete 2004. évi vándorgyűlése*. Budapest, MLE, 2006. 106–113.
- 2 A társlevéltárakban és más forrásörző helyeken végzendő párhuzamos kutatások nélkülözhetlenségére már többször felhívtuk a figyelmet. Lásd pl. Gyarmati György: A Történeti Levéltár az információs kárpótlás folyamatában. In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004. 20.
- 3 *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*. Szerk. Haraszi György. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina, Budapest, 2007.
- 4 *A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Első kötet. Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések*. Összeáll., jegyz. és bev. Kajári Erzsébet. Szerk. Gyarmati György és S. Varga Katalin. Budapest, Történeti Hivatal, 2001. *A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Második kötet. Az 1954. július 13. és 1955. december 9. közötti ülések*. Összeáll., jegyz. Kajári Erzsébet. Szerk. Gyarmati György és S. Varga Katalin. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2005. *A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Harmadik kötet. Az 1956. január 18. és 1956. október 15. közötti ülések*. Összeáll. és jegyz. Kajári Erzsébet. Szerk. Gyarmati György és S. Varga Katalin. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2006.
- 5 *Az '56-os megtorlás adatbázisa. Személyek és fotók. Az 1956-os forradalmat követő megtorlás a budapesti jogszolgáltatási iratok tükrében*. (CD-ROM) Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 2006.
- 6 Eörsi László: *A Széna tériek 1956*. Budapest, 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004.; Ständeisky Éva: *Gúzsba kötve. A kulturális elit és a hatalom*. Budapest, 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2005.
- 7 *Az 1956-os forradalom visszhangja a szovjet tömb országaiban*. Szerk. Rainer M. János és Somlai Katalin. Budapest, 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2007. *The 1956 Hungarian Revolution and the Soviet Bloc Countries: Reactions and Repercussions*. Ed. János M. Rainer and Katalin Somlai. Budapest, 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2007.
- 8 *Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999.; *Trezor 2. A Történeti Hivatal Évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 2002.; *Trezor 3. Az átmenet évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004.
- 9 *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 2000.
- 10 *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában*. Szerk. Okváth Imre. Budapest, Történeti Hivatal, 2001.
- 11 *Rubicon*, 2002/6–7. Zord idők. ÁVO–ÁVH–III/III. A politikai rendőrség történetéből. Utánnomása: *Rubicon*, 2007/1. Különszám.
- 12 *Európai Kulturális Fórum és ellenfórum, Budapest, 1985*. A dokumentumokat válogatta, a bevezetőt, a jegyzeteket írta: Müller Rolf. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2005.
- 13 *ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956*. Szerk. Okváth Imre. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2007.
- 14 Az “Élünk! Ifjúság – Forradalom – Megtorlás” című kiállításunk a Történeti Levéltár székházán túl látható volt a Debreceni Egyetemen és Kaposvárott is, míg a Gyarmati György kurátorságával rendezett “Kossuth-címeres forradalom” című kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum kiscelli bemutatkozása után a Pécsi Várostarténeti Múzeumba vándorolt.
- 15 Kolozsvárott az Erdélyi Múzeum Egylettel és a Kolozsvár Társasággal, Bécsben a Collegium Hungaricummal, Berlinben a Freie Universität Osteuropa Zentrumával társulva voltak láthatók fotóink.
- 16 *Fényképek 1956*. Írta és összeállította Müller Rolf, Sümei György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2006.
- 17 A Miskolci Galériával közösen szervezett konferencia előadásait – és képi prezentációit – adja közre: *'56-os fényképek gyűjteményekben*. Szerk. Kákóczki András és Sümei György. Miskolc, Miskolci Galéria, 2007.
- 18 *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*. (DVD). Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2007.
- 19 www.betekinto.hu
- 20 E tárgykörben leggyakrabban Kónyáné Kutrucz Katalin szólalt meg különböző fórumokon, írásainak egy része hozzáférhető a Levéltár honlapján is. Máshol megjelent írásai közül lásd még: Módosításra várva. A Történeti Hivatal működését szabályozó törvény jogi problémái. *Fundamentum*, 2000/1. 134–138.; A Történeti Hivatal létrehozása. In: *Ügynökök és akták. Nemzetközi konferencia az átvilágítás és az állambiztonsági iratok sorsáról*. Szerk. Halmai Gábor. Budapest, Soros Alapítvány, 2003. 91–99.; Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának első (csonka) éve.

(Gyarmati Györggyel) In: *Magyarország Politikai Évkönyve 2004-ről*. Szerk. Sándor Péter – Vass László. Budapest, DKMK. 2005. 631–644. Ügynöklistán árnyékában. (Gyarmati Györggyel) In: *Magyarország Politikai Évkönyve 2005-ről*. Szerk. Sándor Péter – Vass László – Tolnai Ágnes. Budapest, DKMK. 2006. 378–391. Lásd még: Zsidai Ágnes: Die flügelahme Eule der Minerva. In: *Lustration, Aktenöffnung, demokratischer Umbruch in Polen, Tschechien, der Slowakei und Ungarn*. Münster, LIT Verlag, 1999. 187–205.; Gyarmati György: A közelmúlt feltárása és az ügynökkérdés. *Mozgó Világ*, 2007/9. 77–85.

21 Kádár Zsuzsanna: A magyar szociáldemokrácia a párt felszámolásától a rendszerváltásig (1948–1989).; Tóth József: A magyar katonai elit metamorfózisa, 1945–1950.; Papp István: A népi kollégiumi mozgalom története 1944-ig.; Révész Béla: A titkosszolgálatok a politikában és a politológiában.; Trócsányi Sára: *Forradalom az irattárban. Az információs kárpótlás jogi aspektusai*. Budapest, Holnap Kiadó, 2007. Védés előtt áll Kovács Zoltán András: Szálasi Belügyminisztériuma, illetve Kovács Tamás: Hain Péter című disszertációja.

22 Gyarmati György: *A politika rendőrsége Magyarországon a Rákosi-korszakban*. Pécs, PTE Történelem Doktori Iskola – Történeti Hivatal, 2002.

23 *A Grósz-per előkészítése, 1951*. Szerk. Szabó Csaba. Budapest, Osiris Kiadó – Budapest Főváros Levéltára, 2001.; Szakolczai Attila: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc*. Budapest, 1956-os Intézet, 2001.; *Kitaszítottak. 1–3. kötet*. Szerk. Hantó Zsuzsa és mások. Budapest, Alterra, 2001–2006.; Kahler Frigyes: *III/III-as történelmi olvasókönyv. 1–3. kötet*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2001–2005.; *Múlt századi hétköznapiak. Tanulmányok a Kádár-rendszer kialakulásának időszakáról*. Szerk. Rainer M. János. Budapest, 1956-os Intézet, 2003.; Csapody Miklós: „A világban helytállni...” *Bálint Sándor élete és politikai működése 1904-1980*. Budapest, Korona Kiadó, 2004.; Révész Béla: *Az állampolgári szervek politológiai kutatásának kérdéséhez*. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXVI. Fasc. 17. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Tudományos Bizottsága, 2004.; Bernd-Rainer Barth – Werner Schweizer: *Der Fall Noel Field. I-II*. Berlin, Basis Druck, 2005.; Szabó Csaba: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években*. Budapest, Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár, 2005.; Szőnyei Tamás: *Nyilván tartottak. Titkosszolgálatok a magyar rock körül 1960–1990*. Budapest, Magyar Narancs – Tihany-Rév Kiadó. 2005.; *Telepessors*. Szerk. Saád József. Budapest, Gondolat, 2005.; *Krónika, 1956*. Főszerk. Izsák Lajos. Budapest, Kossuth Könyvkiadó – Tekintet Alapítvány, 2006.; Révész Béla: *Szerkesztőség a Gát utcában. Nemzeti Híradó 1957-1958*. Budapest, Ráday Könyvesház, 2006.; *Magyar Forradalom 1956*. Szerk. Adrián Tímea. Budapest, Premier Press Kiadó, 2006.

24 Balázs Zoltán: *A körözési listán második. Szakkollégiumok a BM. III/III-as főcsoportfőnökség ügyiratainak tükrében*. Budapest, Széchenyi István Szakkollégium, 2000.; Bártfai Szabó István: *A nagy tapsok idején*. Kecskemét, BT-Press, 2005.; Kornai János: *A gondolat erejével. Rendhagyó önéletrajz*. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.; Koós Anna: *A nem kívánt hagyaték*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006.; Menczer Gusztáv: *A GULÁG rabtelepei*. Budapest, Századvég Kiadó, 2007.; Tantalics Béla: *1956. Forradalom Lenti térségében*. Lenti, Muránia Egyesület, 2007.

25 *Az 1945 utáni magyar katolikus egyháztörténet új megközelítései*. Szerk. Varga Szabolcs – Vértesi Lázár. Pécs, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola és Egyháztörténeti Intézet, 2007.

26 Lénárd Ödön: *Önarckép, 1-2*. CD-ROM. Kismaros, é. n.; *1956 Enciplopédiája*. CD-ROM. Budapest, 1956-os Intézet, 1999.; *Magyarország, 1944–1956*. CD-ROM.; Budapest, 1956-os Intézet, 2001. A filmek közül néhány: *Veszélyes képek I–II. Képzőművészek az 56-os forradalomban és a forradalomról*. Rendezte: Kecskeméti Kálmán. K&G Bt. é. n.; *Szabadságszerelem. Szalay Lajos S.O.S. grafikai albumának filmváltozata*. Rendezte: Gulyás Gyula. Bodográf Mozgó, 2006.; *Itt az idő*. Rendezte: Gulyás Gyula. Bodográf Mozgó Bt. 2006.; *Áruló ezüstnitrát*. Rendezte: Kecskeméti Kálmán. K&G Bt. 2006.; *Rajzolt '56*. Rendezte: Szádvári Lídia. Fórum Film Alapítvány, 2005.; *A csolnoki rabtábor*. Rendezte: Varga Ágota. Inforg Stúdió, 2007.

27 http://www.abtl.hu/index_h_start.html

Telefonfülke-betyárok Röplapozók elleni hajsza a nyolcvanas években

A diktatúrával szembeni ellenállás és tiltakozás legkézenfekvőbb és legegyszerűbb formái közé tartoztak a röpcédulázások. A Történeti Levéltár számos olyan irategyüttest őriz, amely ilyen ügyekkel foglalkozik, hiszen az állambiztonsági szervek mindig nagy hangsúlyt fektettek az „ellenséges propagandatevékenység” megakadályozására, a tettesek felderítésére. S noha ez az esetek jó részében nem sikerült, ha elkapták a röpcédulák készítőit, terjesztőit, államellenes izgatás vádjával állították őket bíróság elé.

1956 után a Belügyminisztérium (BM) II/5-g. (röpcédula-elhárító) alosztálya, később pedig a BM III/III. Csoportfőnökség 3. Osztály b. alosztálya (BM III/III-3-b.) foglalkozott ezekkel az ügyekkel. Az alosztály irányítása alatt állt az 1965-ben felállított Központi Kéz- és Gépírásminta Irattár, amelynek feladatai közé tartozott kategorizálni az állam elleni izgatást megvalósító kézzel, írógéppel, egyéb sokszorosító eljárással készült/írt anyagokat; őrizni az írásos anyagok tartalmi értékelését, az F-dossziés (politikai bűncselekmény elkövetése miatt büntető eljárás alá vontak) gép- és kézírásmintáit; de külön nyilvántartást vezettek az „ellenséges ellenzék” tagjainak kéz- és gépírásmintáiról és kimutatással rendelkeztek a korábban hasonló bűncselekményeket elkövetettekről is.¹ A fővárosi röpcédulázási ügyekkel a Budapesti Rendőr-főkapitányság III/III-d. alosztálya foglalkozott.

Az állambiztonsági szervek munkáját „Az állam elleni izgatást megvalósító írásos anyagok terjesztésével, megelőzésével, elkövetőinek felderítésével kapcsolatos operatív és rendőri feladatok”-ról szóló, 1965. április 12-én kiadott 0018-as számú belügyminiszteri parancs szabályozta még az 1980-as években is.²

Az 1956-os forradalom leverése után a két legnagyobb ilyen ügy a *Nemzeti Híradó* című illegális lap,³ valamint az „Emlékezz!” kezdetű, postai úton küldött röpcédulák terjesztése⁴ volt, de akkoriban tömegével jelentek meg hasonló, a Kádár-rendszerrel való (fegyveres) szembenállásra felszólító felhívások. A hatvanas–hetvenes években ezek ritkábban s jellemzően elszigetelten fordultak elő, a rendszer puhulásával párhuzamosan, a nyolcvanas évek elejétől kezdve ismét gyakorivá váltak az ilyen ügyben indított (bizalmas) nyomozások.⁵ A rendszerváltás előtti években annyi témában és olyan nagy mennyiségű röplap jelent meg, hogy az állambiztonsági szervek számára is követhetlenné vált az ilyen ügyek feltérképezése.⁶

Azt, hogy az állambiztonsági szervek mekkora energiát – és mennyi pénzt – fordítottak egy-egy nagyobb röpcédula-terjesztés elkövetőinek felkutatására, jól példázza az alább bemutatandó, 1985-től 1989-ig húzódó nyomozás. A BRFK III/III-d. alosztálya 1985. október 31-én nyitotta „Lila” fedőnéven a Rendkívüli Esemény Dossziét, mert ismeretlen tettes(ek) Budapest belső kerületeiben guminyomdával készített, „ellenséges tartalmú” röpcédulákat szórt(ak). Az első alkalommal terjesztett röpcédulákból („Új rend, új hatalom kell, ha meg akarjuk állítani társadalmunk hanyatlását! Ellenzék”) közel 350 db került az állambiztonsági szervek birtokába. Az ügyben a BRFK III/1. (vizsgálati) alosztálya rendelt el nyomozást.⁷ 1988 végéig összesen tizenkét alkalommal terjesztettek sorszámozott, „ellenzék”, majd „rde” (Radikális Demokrata Ellenzék), illetve „rdp” (azaz Radikális Demokrata Párt) aláírású – változó tartalmi színvonalú és sokszor helyesírási hibákkal teli – röpcédulákat, amelyeket zömmel a Nagy- és a Kiskörút telefonfülkéiben helyeztek el. A hosszú nyomozás során keletkezett közel 800 lap terjedelmű iratanyagot három dossziében helyezték el.

Az ügy lezárásakor, az utolsó összefoglaló jelentés szerint ez volt minden tekintetben a legnagyobb röpcédula-terjesztés évtizedek óta, nemcsak azért, mert nagy mennyiségű, összesen 4.000 db röplap jutott az állambiztonsági szervek birtokába, hanem mert rendszeres időközönként és sok helyszínen szórták azokat.⁸ Az ügyben négyszer rendelték el nyomozást, amelyeket rendre eredmény nélkül szüntettek meg. Az operatív feldolgozásban nemcsak a BRFK említett osztályának teljes személyi állománya vett részt, hanem annak más szervezeti egységei, önkéntes segítők és a

csoporthőnökségek osztályai, néhány megyei és az összes budapesti rendőrkapitányság is.

Bizarr még elképzelni is, hogy a nyolcvanas évek második felének Budapestjén operatív tisztek, önkéntes rendőrök évekig különböző mozikból és egyéb helyekről telefonfülkéket kukkoltak titokban (azaz konspiratív megfigyelést folytattak), s azokat, mint a bűnügy helyszíneit, számtalanszor lefényképezték, sőt, 1987-től a fülkékben történeteket videóra is felvették. (A dossziében rengeteg fénykép van a különböző – ám egymáshoz igen-igen hasonló nyilvános telefonfülkékről és telefonokról, sőt, az egyik dossziéhoz guminyomdat is csatoltak.) 1986 és 1989 között összesen 53 alkalommal, 13 rejtett figyelőhelyről egy-egy esetben 30–60 ember nézte a fülkéket, illetve sétálgatott körülöttük (azaz operatív figyelő- és portyaszolgálatot teljesített). Az ellenőrzéseket október 23-a és november 7-e, valamint március 15-e és április 4-e körül szigorították.

A nyomozás – mai szemmel – számos groteszk elemet tartalmaz: filmbe illő jelenet lehetett például, ahogy az operatív tisztek a lehetséges tettes(ek) felderítése érdekében – és egy társadalmi kapcsolattal támogatva – ellátogattak a Petőfi Csarnok görkorcsolya-klubjába.

A nyomozás „hétköznapi menete” azonban ennél sokkal komolyabb, hiszen a különböző okokból „látókörbe került” emberekről nagy alapossgal gyűjtöttek információkat: egymást követték a titkos vagy leplezett munkahelyi és lakóhelyi ellenőrzések, a konspiratív ujjnyom-beszerzések, a levél- és telefonellenőrzések. A nyomozás során rengeteg emberről gyűjtöttek információkat, s ezen belül összesen 127 főt vontak szoros operatív ellenőrzés alá, ebből 120-at nyílt vagy konspirált úton beszerzett ujjnyomaik alapján zártak ki a lehetséges elkövetők közül. 16 esetben hajtottak végre titkos kutatást munkahelyen illetve lakásban, 46 alkalommal történt ún. konspirált meghallgatás – melynek során természetesen szintén konspiráltan ujjnyomokat is vettek az érintettektől. Öt alkalommal vezették be a 3/a rendszabályt (telefonlehallgatás), tizenötször pedig „K”-ellenőrzést (levélfelbontás). A röpcédulázásokról összesen 31 állampolgári bejelentés érkezett.⁹

Ahhoz sem kellett sok, hogy valakit a lehetséges elkövetők közé soroljanak: a BRFK III/III-d. alosztálya munkatársai gyakorlatilag a „mindenki gyanús, aki nem gyanús” elve alapján ellenőrizték a röplap-terjesztések közelében álló házak – később egész utcák – lakóit (különös tekintettel az egyetemistákra, főiskolásokra, gimnazistákra, kutyatulajdonosokra, ideg- vagy elmebetegekre), a terjesztések útvonalába eső művelődési házak, klubok, oktatási intézmények rendezvényeinek látogatóit és a környékbeli szórakozóhelyek törzsvendégeit. Az 1986. március 15-i Batthyány téri spontán megmozdulás – a „láncchídi csata” napján már délelőtt fiatalok gyűltek össze a Batthyány téren – akkor igazoltatott résztvevői közül néhányval elbeszélgettek. 1988-tól külön figyelmet fordítottak a szkinhedekre. Megkeresték az összes kerületi ideggondozó főorvosát is azzal a kérdéssel, hogy van-e telefonfüggő páciensük. A már említett parancs értelmében nyelvész- és írásszakértői véleményt kértek, de egy pszichológus ügynökkel jellemzést is írtak, aki olyan alapossgal látta el feladatát, hogy a guminyomdás szöveg alapján még a lehetséges tettes láb méretét is meghatározta. Papíripari szakértők jellemezték a röpcédulák papírjának minőségét, amelynek alapján megpróbálták kideríteni, honnan származhatott a papír, és ki juthatott hozzá, a BM III/V. Csoportfőnökség alkalmazásában álló vegyészek vizsgálták a röplapok szövegét, újabb és újabb daktiloszkópiai vizsgálatot készítettek. Bár, mint megállapították, a guminyomdat nagy mennyiségben hozták forgalomba és bárhol lehetett kapni,¹⁰ ellenőrizték a gyártó cég budapesti és vidéki telephelyeinek alkalmazottait is.

A titkos telefonfülke-figyelések során több esetben látták is a röpcédulák elhelyezőit, azonban mire az operatív tisztek vagy önkéntes segítők a helyszínre értek, a tetteseknek a Nagykörút forgalmában nyoma veszett. Az állambiztonsági tisztek, illetve civil szemtanúk személyleírása alapján – és a pszichológus az elkövető testalkatára vonatkozó jellemezését is figyelembe véve – többször mozaikképet, illetve grafikát készítettek a tettesekről. A rendszeres időközönként megírt összefoglaló jelentések rendre megállapították, hogy bár a nyomozás eddigi iránya helyes, s rengeteg embert ellenőriztek, majd zártak ki a lehetséges elkövetők köréből, mégsem jutottak eredményre, s éppen ezért több emberre és természetesen több pénzre van szükség a

bűncselekmény tetteinek felderítéséhez. 1989-re azonban megváltozott a helyzet: az összefoglaló jelentésekben fokozatosan csökkent a röpcédulázás jelentősége: államellenesből párt- és kormányellenesnek, majd szocialista-ellenesnek minősítették, míg végül a feldolgozó munkát azzal szüntették meg, hogy a társadalmi-politikai változások következtében a röpcédulák társadalmi veszélyessége csekély.¹¹

A nyomozás minden szálát, apró mozzanatát az összes ezzel kapcsolatos iratot terjedelmi okokból nem érdemes ismertetni, de az alábbi válogatásból nyomon követhető, hogy az állambiztonsági szervek mekkora energiát fektettek egy-egy ilyen eset felderítésébe, s hogy milyen módszereket alkalmaztak – az 1980-as években ugyanúgy, mint 1957-ben.¹²

Dokumentumok

1. Intézkedési terv „Lila” fedőnevű ügyben, 1985. november

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III-D. ALOSZTÁLY

SZIGORÚAN TIKOS!
1. sz. pld.

Jóváhagyom:

Dr. Horváth József r. vezérőrnagy
csoportfőnök

Récsey Róbert r. ezredes
főkapitány-helyettes

Tárgy: „Lila” fn. ügyben

Intézkedési terv
Budapest, 1985. november „ „

[...] ¹³

Állampolgári beszolgáltatás, rendőri intézkedések következtében és K-ellenőrzés útján eddig közel 350 db röpcédula került a birtokunkba.

A röpcédulákat ellenőriztük a központi gép- és kézírás minta irattárban. A kapott vélemény szerint az elkövetésre felhasznált guminyomdának előzménye nincs.

A röpcédulák szövegét, előállítási és terjesztési körülményeit, az eddig birtokunkba került elsődleges szakértői véleményeket elemezve-értékelve arra a következtetésre jutottunk, hogy az elkövető nem a „belső ellenzék” aktív csoportjához tartozik, de minden bizonnyal velük és programjukkal szimpatizáló, ezt többnyire ismerő, hozzá periférikusan kapcsolódó személy lehet.

A terjesztés útvonalát, idejét, a postai gyűjtőjáratokat (7/1, 9/1, 10/1) figyelembe véve az ismeretlen elkövető feltételezhetően a XII. kerület Kékgolyó utca környékén lakhat.

A röpcédula tömör, kifejező szövegét figyelembe véve az elkövető radikális, anarchista beállítottságú, nagy valószínűséggel egyetemista, főiskolás vagy felső évfolyamú középiskolás lehet.

Tekintettel a röpcédulák tartalmára, nagy számára, s ebben rejlő társadalmi veszélyességére, az ismeretlen tettes felderítése céljából *javasoljuk „Lila” fedőnéven bizalmas nyomozás keretében* az alábbi feladatok – koordinált intézkedések végrehajtását:

I.

A BM III/III-4. és 2. osztály,¹⁴ továbbá a BRFK III/III osztály hálózati személyeinek célirányos eligazítása a röpcédulákkal és terjesztésükkel kapcsolatban, az elkövetőre vonatkozó információk gyűjtése céljából.

Felelős: BM III/III-4.
BM III/III-2.
BRFK III/III. osztályvezető elvtársak
Határidő: folyamatos

A BM III/III-4. osztály elhárítási területén a „belső ellenzék” periférikus kapcsolataként felmerült személyek vonatkozásában elemző-értékelő munkát folytatunk annak tisztázása érdekében, hogy mely személyek jöhetnek számításba a röpcédulák készítése és terjesztése tekintetében. A felmerült személyek ellenőrzését végrehajtjuk.

Felelős: Udvardi Ernő r. szds.
BM III/III-4. osztály
Papp Gábor r. őrgy.
BM III/III-3. osztály
Fekete László r. szds.
BRFK III/III. osztály
Határidő: folyamatos

A BM III/III-2. osztály, valamint a BRFK III/III-A alosztály elhárítási területén szűrő-kutató munkát végzünk. A felmerült, elkövetőként számításba vehető egyetemista, főiskolás, középiskolás fiatalok operatív ellenőrzését elvégezzük.

Felelős: Papp Gábor r. őrgy.
Fekete László r. szds.
Határidő: folyamatos

A BM III/4. osztályt¹⁵ tájékoztatjuk a röpcédula tartalmáról, terjesztésének körülményeiről, kérjük, hogy amennyiben munkájuk során a cselekményre utaló információ jut a birtokukba, arról soron kívül adjanak tájékoztatást.

Felelős: Udvardi Ernő r. szds.
Határidő: folyamatos

Intézkedünk a BM III/3. osztály¹⁶ felé arra vonatkozóan, hogy a birtokukba kerülő röpcédulákat eredetben biztosítsák és küldjék meg szakértői ellenőrzés céljából a BM III/III-3. osztálynak.¹⁷

Felelős: Papp Gábor r. őrgy.
Határidő: folyamatos

Budapest területén korábban guminyomdás eljárással röpcédulát készített, terjesztett személyek (9 fő) operatív ellenőrzését elvégezzük.

Felelős: Fekete László r. szds.
Határidő: folyamatos

A terjesztések helyszínein és azok körzetében konspirált adatgyűjtést végzünk az elkövetők személyleírásának beszerzése, esetleges tanúk felkutatása céljából.

Felelős: Fekete László r. szds.
Határidő: folyamatos

II.

A birtokunkba került röpcédulák ESDA írásbenyomódás vizsgálatát soron kívül elvégeztetjük.

Felelős: Papp Gábor r. őrgy.
Határidő: folyamatos

A röpcédulák közül 9 db olyan röpcédula került birtokunkba, melyet csak az elkövető fogott meg. Ezek daktiloszkópiai vizsgálatát soron kívül elvégeztetjük.

Felelős: Fekete László r. szds.
Határidő: folyamatos

A BM III/V. csoportfőnökségen elvégeztetjük a röpcédula előállítási körülményeinek tisztázása céljából

- a guminyomda típusának, gyártmányának behatárolását.
- a papíryanagok minőségének meghatározását
- a festékanyag típusának, gyártmányának, minőségének vizsgálatát

Felelős: Papp Gábor r. őrgy.

Határidő: folyamatos

III.

A BRFK III/1. alosztályára a röpcédulákat és a rendőri jelentéseket megküldjük a nyomozás elrendelése céljából.

Felelős: Fekete László r. szds.

Határidő: 1985. október 31.

A Budapesten folyamatban levő Európai Kulturális Fórum rendezvényeit,¹⁸ továbbá az 1985. november 4-e és 7-e nyílt és operatív biztosítását végző BRFK operatív és közbiztonsági állományát tájékoztatjuk a röpcédula terjesztésről, azok helyszíneiről.

Felelős: BRFK III/III. osztály vezetője

Határidő: folyamatos

Az esetleges további röpcédulázás megelőzése érdekében a helyszíneként felmerült, illetve számításba vehető frekventált helyek fokozott ellenőrzése érdekében a BRFK központi és kerületi szerveinek személyi állománya, önkéntes segítői, hivatalos és társadalmi kapcsolatai, hálózati személyei tájékoztatására, eligazítására intézkedünk.

Felelős: BRFK III/III. osztály vezetője

Határidő: 1985. október 31.

A röpcédula terjesztés ismert helyszínei, útvonala fokozott ellenőrzésére a BRFK állambiztonsági szerve CB-s önkéntes rendőri állományából figyelő portyaszolgálatot szervezünk 1985. november 3-tól 7-ig az esti és éjszakai órákban.

Felelős: Fekete László r. szds.

Határidő: 1985. november 3.

Kérjük a fenti feladatok végrehajtását engedélyezni. A felsorolt feladatok végrehajtásának eredményétől függően teszünk további intézkedésekre javaslatot.

Javasolom:

Zima Péter r. alezredes
BM III/III-3-b. alosztályvezető

Papp Gábor r. őrgy.

Gaál Dezső r. alezredes
BRFK III/III-d. alosztályvezető

Fekete László r. százados

Egyetértek:

Hanusz Gyula r. ezredes
BM III/III-3. osztályvezető

Agócs István r. ezredes
BRFK III/III. osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 9–12. Gépelt eredeti, Zima Péter, Gaál Dezső, Papp Gábor, Fekete László, Hanusz Gyula, Récsey Róbert és Dr. Horváth József aláírásával]

2. Jelentés adatgyűjtésről a „Lila” fedőnevű ügyben, 1985. október 31.

BUDAPESTI RENDŐRKAPITÁNYSÁG
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: Bp. V. ker.
Kecskeméti u. [...] ház
előtti röpcédula-
szórással kapcsolatos

Jelentés
Budapest, 1985. október 31.

Jelentem, hogy 1985. október 30-án adatgyűjtést végeztem a Bp. V. ker. Kecskeméti u. [...] sz. alatt az 1985. október 27-én történt röpcédulaszórással kapcsolatban. Az adatgyűjtés során az alábbiak jutottak tudomásomra:

A házfelügyelő L. S. [...] az első megkereséskor szinte beszámíthatatlan részeg állapotban volt. Tekintettel arra, hogy ilyen szituációban nevezettel a kapott szempontok alapján érdemi beszélgetést nem tudtam folytatni, így másnap ismét felkerestem, akkor viszont senki sem tartózkodott otthon.

Beszélgetést folytattam V. L.-nével – férje a munkahelyén tartózkodott – aki a következő információkat szolgáltatta. Több mint 10 éve laknak a házban. A házból főiskolai, illetve egyetemi hallgatókat nem ismer, idegbeteg vagy gyengeelméjű személyekről szintén nincs tudomása. A lakóépületet nyugodt, csendes háznak jellemezte, kb. 2 éve volt utoljára kisebb rendbontás. A lakók többsége az idősebb korosztályhoz tartozik.

Az adatszolgáltató két kutyatartóról tett említést: [...] Nevezettekről bővebb adatokkal nem rendelkezik, csak futólag ismeri őket. E személyek nappal dolgoznak. A látókörbe került személyek adatainak megállapítása folyamatban van

Az adatgyűjtés során tudomásomra jutott, hogy az előzőekben említett házban lakik Erdős József BM dolgozó is. A vele való beszélgetésre, távolléte miatt nem került sor.

Simó Imre r. hdgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 25. gépelt eredeti, Simó Imre aláírásával]¹⁹

3. Ügynökjelentés a röpcédulázásról, 1985. október 29.

BRFK XIII. KER. RENDŐRKAPITÁNYSÁG
BŰNÜGYI OSZTÁLY
NÉPGAZD. ÉS TT. VÉD. ALOSZTÁLY²⁰

Szigorúan titkos!

MÁSOLAT
„Gazdag” fn. tmt. 1985. október 28-i
jelentéséről

„...1985. október 26-án (szombaton) este 21.10-kor hangoskodó fiatalokra lettem figyelmes az V. kerületi Jászai Mari tér 2. szám a[latt]i espresszó előtt. Ezért álldogáltam és hallgatóztam egy kicsit, mert a Szt. István krt. és Néphadsereg utca sarkán lévő Bizományi Bolt (Szt. István krt.) kirakata előtt *egy csomó friss vért láttam a földön.*

A 2-es villamos megállójából figyeltem a fiatalokat és a homokos műanyagtaroló tetején *több ellenséges sokszorosított röplapot találtam!*

Elégé exponált hely, hiszen néhány lépéssel odébb van az MSZMP KB székháza! 35 db röplapot mellékelek a jelentésemhez...”

„Gazdag” s. k.

Budapest, 1985. október 29.

Dr. Keresztes László
osztályvezető
kapitányságvezető-helyettes

Kárpáti József r. őrgy.
ng. és tt. véd. alo. vez.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 19. Gépelt szöveg Dr. Keresztes László aláírásával. Ráírva kézzel: „- jelzett V., Jászai Mari tér 2. ai. eszpresszó a »Margit híd« diszkó, ahol hajnalig van műsor - »Gazdag« idős személy, a fiatalokat nem ismeri - a »friss vér«-nek nincs jelentősége, sem az ügy vonatkozásában, sem a XIII. ker. részére. Fekete r. szds.”]

4. Intézkedési terv, 1986. május 6.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III-d. alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!

Engedélyezem:
Agócs István r. ezredes
osztályvezető

INTÉZKEDÉSI TERV Budapest, 1986. május 6.

Az 1985. október 26-tól 1986. március 15-ig folyamatosan, Budapest több kerületében, guminyomdával készített röpcédula terjesztésekkel kapcsolatosan intézkedési tervet dolgoztunk ki, melyet végrehajtottunk. Értékelő-elemző munkánk során az alábbiakat állapítottuk meg:

A terjesztések helyszínein meghallgatott felfedező és szemtanúk elmondása alapján megállapítható, hogy csoportos terjesztésről van szó.

A terjesztések általában az esti, vagy kora hajnali órákban történtek, többségében telefonfülkébe elhelyezve.

A röpcédulák készítéséhez használt guminyomdáról megállapítottuk, hogy kereskedelmi forgalomban kaphatók.

Az 1986. április 27-én történt újabb terjesztés szükségessé tette további intézkedések megtételét, mivel az eddigiektől eltérően „felhívással fordulnak minden becsületes gondolkodású munkáshoz, hogy alakítsanak ellenzéki frontot, illegálisan csoportokba szerveződjenek és terjesszék az ellenzéki eszméket, célokat.”²¹

Az előzményekre való tekintettel feltehető, hogy további röplapterjesztésekre kerülhet sor. Ennek megelőzése érdekében újabb feladatokat határoztunk meg:

- Ellentétben az eredetileg a készítő személyére levonható következtetésekkel – az újabb röplapok helyesírási hibáinak alapján²² – megállapítható, hogy legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkezhet, aki bizonyos politikai ismeretekkel rendelkezik.
- [...] ²³
- Tekintettel a röpcédulák bő terjedelmére, a fogalmazó személyére levonható következtetés céljából nyelvész szakértői vizsgálatra eljuttatjuk.
- A terjesztés szövegével azonos tartalmú falfirkálás történt a Keleti pályaudvar egyik félreállított és lezárt vagonjában. Megállapítottuk, hogy a firkálást csak ott dolgozó személy követhette el. ²⁴
- Beszereztük azon 266 személy adatait, akik kapcsolatba hozhatók a firkálással. Ebből az írásszakértő 264 személyt kizárt. A két fennmaradt személy elsődleges ellenőrzését, kézírásuk beszerzését és annak írásszakértőhöz való eljuttatását a BM III/II-7 Osztállyal²⁵ koordinálva elvégezzük.
- [...] ²⁶

- Röplapterjesztések helyszíneiről térképvázlatot készítettünk, melynek alapján megállapítható, hogy a terjesztések helyszínei a 12 jelzésű autóbusz útvonalába esnek. Ezt erősíti a nyomkövető kutya alkalmazása is, amely az április 27-i terjesztés útvonalát bejárva a 12-es autóbusz megállójáig követte a nyomot.
- A térképvázlat alapján megállapítottuk, hogy három helyszín távol esik a terjesztés útvonalától. Ezek: XVI. Ker. Centenárium lakótelep, XI. ker. Bocskai út 11. és X. ker. Harmat u. 178. sz. Előző röplapterjesztéses ügyekben már felmerültek olyan személyek, akik szóba jöhettek az akkori terjesztéssel.
- Megállapítjuk nevezettek adatait, ellenőrzésüket elvégezzük, különös tekintettel a terjesztés időpontjára vonatkozóan.
- Szükség szerint beszerezzük nevezettek ujjnyomait és a birtokunkban lévő inkriminált ujjnyomokkal az összehasonlító vizsgálatot elvégeztetjük.
- Szemtanúk felkutatása esetén nevezettek fotóit felismertetésre bemutatjuk.
- Feladataink végrehajtása során napi koordinációs feladatot építünk ki a BM III/III-3, 2, 4 és BM III/3. és 4. osztályokkal.

A keletkezett információkat folyamatosan elemezzük-értékeljük.

Tekintettel a megnövekedett feladatokra szükségesnek látjuk az op. feldolgozó munkát a vonalon belül kialakítandó feldolgozó csoport irányításával végezni.

Kérjük a fenti intézkedések végrehajtását engedélyezni, melynek végrehajtásáért Holló Aladár r. hdgy. elvtárs a felelős.

A felsorolt intézkedések végrehajtásának eredményétől függően teszünk javaslatokat a további feladatokra.

Gaál Dezső r. alezredes
alosztályvezető

Holló Aladár r. hdgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 87-89. Gépelt eredeti Gaál Dezső, Holló Aladár és Agócs István aláírásával. Kézzel ráírva: „Turucz²⁷ és Holló elv-k. Hetenként kérek a megtett intézkedésekről, azok eredményességéről tájékoztatót. 1986. V. 6. Agócs István”.]²⁸

5. „Vitéz” fn. ügynök pszichológusi véleménye, 1986. november 23.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III-d. alosztály.

SZIGORÚAN TITKOS!

Jelentés
Budapest, 1986. november 23.

Feladatom volt hat röpcédula tárgya, nyomtatott szöveg elemzése, különös tekintettel elkövetőjének személyiségére.

A következőkben az 1., 2., 3., 4., 5., 6. számú röpcédulák elkövetőjének személyiségére a kapott anyag nyomán a következők jellemzők: [...]²⁹

A röpcédulák szövege:

A társadalompolitikai rendszer ellen[i] nyílt támadás, a szocialista államrend megdöntésére irányuló lázítás és szervezkedésben való aktív részvételt meríti ki.

Továbbá a Párt elleni súlyos bűnök felsorolása, kollaboránsok, marxisták³⁰ vádlása egészében nélkülözi a legkisebb bizonyítékát is a vádak özönével, így nem fogható fel másként, mint *súlyosan terhelt elmeállapotban* élő személy bűnös cselekményeként.

Fő veszélyét abban látom, hogy a nemzetközi gazdasági válság idején a jelenlegi helyzetben fennálló állapotot Külkereskedelem stb. [sic!] áremelések okozta velejáró elégedetlenséget tovább szítja, súlyosbítja, nagyon megfontolt tudatossággal a párt és az államrendszer elleni lázítás ténye. Ez felvetette bennem azt is, hogy – ez az összességében erősen konstruktív – ellenséges propagandaanyag esetleg nyugati közreműködők útján került ki az utcára.

Az elkövető személyének mielőbbi könnyebb felismerése céljából röviden összefoglalom a már jellemző személyiségjegyeket-vérmérsékleteket stb.:

Testi felépítése:

Nem pocakos, alacsony, pikvilens típus, nem magas, szélesvállú atlétikus típus.

Nagy valószínűséggel kevésbé széles, inkább nyúlánk vékony-keskeny vállakkal, izomzattal kevésbé ellátott, karcsú csontozatú ujjakkal. *Mellkas* keskeny, hosszú és eléggé lapos. A *testsúly* ennek megfelelően kicsiny.

Az *arc* szemből rövid, tojás forma, oldalról nézve szögletes profilt mutat. Az *orr* kissé hosszú, fejlett (de nem vastag és széles). Az *áll* rövid, fejletlen, bajusz két oldalon nem dús, kb. szájszélességű. *Homlok*: lapos, kissé hátracsapott. *Szemek* szinte rendszerint sötétbarna, szúrós nézéssel, vékony arcbőrrel. *Testtartás* rendszerint fegyelmezett-szabályozott. Lábfejméret közepes (40–42).

Lelki jellemzők:

A lelki funkciók egymástól elkülönültek. A tárgyi és személyi világ elkülönülten él. Az egyedüllétet jól tűrik (valószínűleg a mi emberünk egyedül álló életet él), mindazzal rendelkező, akik az egyedülélést választják – rigiditás, hidegség, stb. túlérzékenység, expresszionista (nem a valóságnak megfelelő érzékelés), szubjektív fantázia – elképzelés szabad megvalósításának a vágya.

Gátolt mozgás, görcsös fellépés, kissé szégyenlős magatartással. Túlingeregélhetőség, túl gyors reakciók, szellemi éberség, éles figyelem, túl szorgalmas-lelkiismeretes a munkában, visszahúzóvágy, az érzelmek elrejtése – emocionális fékezethez, mimika-szen. mozg. [sic!], kontroll társaságtól való idegenkedés, nehezen alakít ki szokásokat, tériszony, a magatartás kiszámíthatatlansága, fojtott hanghordozás, legtöbb esetben elutasító stílus, fiatalos külső, fürge viselkedés, merev emberi kapcsolatok, szellemiekben kiváló a teljesítménye, alkohol tolerancia, bajban egyedül szeret lenni.

Az érett férfiakra a fentiek jellemzők, emberünkre is.

Szociális beállítódása:

Segíti a ráismerést a típusra, karakterre. Erősen társaságkerülő, esetleg felületes, de csak válogatottan a neki megfelelő társaságot fogadja el.

Hasonló típusokkal igen mély kapcsolata van.

Ellátja magát, függetlenségi érzése, vágya erős.

Nem a tárgyi, hanem a szubjektív viszonyokhoz igazodik. Általában mindenben a tárgyi valóság és az annak megfelelő cselekvés közé egy szubjektív véleményt csúsztat. Képzjük el, ha ez a szubjektív vélemény még egyéb dolgokkal terhelt jelentkezik, pl. téves eszmerendszerrel.

Szociálpszichés reakcióban:

Ha a tárgyi befolyást túlságosan háttérbe szorítja (jelen esetben is), ennek nyomán a nem tudatosságban – erősödik az elfojtott tárgy befolyása az eszmére és cselekvésre. Védekezni az egyén nem tud, mert a tárgyhoz való kapcsolata a tudat előtt rejtve van. Minél jobban küzd függetlenségéért és a tárggyal szembeni felsőbbbségéért, annál inkább kerül függő viszonyba a tudatalattiban lévő tárggyal. A szellem szabadsága és az erkölcs a hatalom mámorában sugallt indítékokat a cselekvésre, de a tudat fölényes biztonságát lassan elveszti és a tudatalatti támadása mind szélsőségesebb irányba ragadják-ragadtatják el őt. (A röpcédulák is szubjektíve elragadtatások.)

Gondolkozása: erős az absztrakciós készsége, élesen tud disztingválni, a gondolatokat szisztematikus rendszerbe képes foglalni. Realista viszonyt teremt, de gondolkodása anyagszegény, ezért fokozottan törekszik a formai tisztaság elérésére.

Törekvése-akarata: sajnos ő az, aki a tapasztalatokból nem tanul. Nincs belátással az eseményekre-tapasztalásra. Kompromisszumra képtelen, fanatikus kíméletlenség

jellemzi önmaga és mások énjével szemben. Eszményei messze vannak a valóságtól. Éleseszűség és hideg arisztokratikus vonások jellemzik.

Valóságidegenség, egoizmus, uralkodni vágyás jellemzik. Az összefoglalóban foglaltak kiegészíteni kívánták az első rész hat oldalában foglalt „jellemző” jelzőket.

A fentiek alapján fizikai és pszichikai *mozaikkép* állítható össze a nagyszámú BM nyilvántartó alapján.

„Vitéz” s. k.³¹

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 199–203. Gépelt másolat, aláírás nélkül]

6. Átirat fantomkép készítése tárgyában, 1987. február 16.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III-d. alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!

BRFK Bűnügyi Értékelő és Adatfeldolgozó Osztály
Vezetőjének
Budapest.

Kérem Vezető Elvtársat, hogy a megadott személyleírás alapján készítessen egy elképzelt személyről rajzot, vagy ún. „fantom” képet, esetlegesen több variációban is.

Enyhén pocakos, kevésbé széles, inkább nyúlánk vékony vállakkal, amik izomzattal kevésbé ellátottak. Karcsú csontozatú ujjakkal. Mellkas keskeny, hosszú és eléggé lapos.

Az arc szemből rövid, tojásforma. Oldalról nézve szögletes. Az orr kissé hosszú, fejlett (de nem vastag és széles). Az áll rövid, fejletlen. Homlok lapos, kissé hátracsapott. Szemek szúrós tekintetűek. Szájszélességű, nem dús bajusz. A fej tetején ritkás haj, ami az oldal és a hátsó rész felé sűrűsödik. Pajesz a fül közepe alatt egy kicsivel végződik.

A kért rajz vagy „fantom” képre operatív szakban van szükség.

Budapest, 1987. február 16.

Somlai Ferenc r. százados
mb. alosztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 226. Gépelt másolat Somlai Ferenc aláírásával]

7. Jelentés görkorcsolyások megfigyeléséről, 1987. május 5.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Lila” fn. ügyben

Jelentés
Budapest, 1987. május 5.

Az 1987. március 27-i röplapterjesztés felfedező tanúja M. A., 21 éves önkéntes rendőr (beo: XI. kerületi Rendőrkapitányság, Kmb. Alosztály) elmondta, hogy a Bp. VIII. József krt. 14. szám alatti röplapterjesztés időpontjában görkorcsolyával elhaladt mellette két fiatal férfi, akik ránéztek.³²

M. A. „megérzése” szerint a fiatal emberek számításba vehetők az elkövetésben, ezért az általa adott részletes személyleírás alapján nevezett segítségével mindkét fiatal férfiről mozaikképet készítettünk.

A mozaikportrékat személyleírásokkal ellátva a figyelő-portyaszolgálatban résztvevő önkéntes rendőreink és operatív tisztjeink, a Metró Rendőrség Deák téri

beosztottai, valamint a Petőfi Csarnokban dolgozó megbízható kapcsolataink között szétosztották.

Ezen kívül a bejelentővel személyes felismerés céljából közösen részt vettünk a Petőfi csarnokban rendszeresen megrendezésre kerülő Roller Skate Görkori Klub rendezvényein, továbbá figyelmet végeztünk a Deák téren is több alkalommal.

Az ellenőrzött területeken nem került látókörünkbe ez ideig a mozaikportréhoz hasonló személy(ek).³³

A továbbiakban a mozaikportrékkal kapcsolatosan esetlegesen látókörbe kerülő személyek elsődleges ellenőrzésének eredményétől függően teszünk javaslatot további ellenőrzésekre.

Füredi József r. hdgy
L: Fekete

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 290. Gépelt eredeti Füredi József és Ferke László aláírásával]

8. Jelentés szagminták azonosításáról, Budapest, 1987. május 4.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III-D. ALOSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

Jelentés
Budapest, 1987. május 04.

1987. április 14-én a BRFK Bűnügyi Technikai Alosztály kutyatelepén szagazonosítást hajtottunk végre az 1987. március 28-án rögzített és a már előzőekben rögzített szagnyomok között.

A szagazonosításnál az 1986. 04. 27-én Bp. VII. ker. Lenin krt-on³⁴ és VIII. ker. József krt-on talált, valamint az 1986. 11. 01-én Bp. V. ker. Szt. István krt-on talált röplapokról rögzített szagnyomokat hasonlították össze az 1987. 03. 28-án a Bp. VI. ker. Bajcsy-Zsilinszky u. 49. szám előtt talált röplapokról rögzítettekkel.

Az azonosításnál alkalmazott három kutya minden esetben azonosnak találta a szagmintákat.

Értékelés: A szagazonosításnál készült jegyzőkönyvek alapján megállapíthatjuk, hogy mindhárom esetben egyazon személy volt a terjesztő a különböző helyszíneken.

Füredi József r. hdgy.
L: Fekete r. szds.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 279. Gépelt eredeti Füredi József és Fekete László aláírásával]

9. Javaslat vizuális felderítésre, 1987. május 15.

Budapesti Rendőrfőkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Jóváhagyom:
Récsey Róbert r. ezredes
főkapitány-helyettes

Tárgy: „Lila” fn. RED ügyben
3/R rendszabály³⁵, operatív figyelés
és operatív tiszti rejtett figyelés
kombinált alkalmazása.

JAVASLAT
Budapest, 1987. május 15.

[...]³⁶

A feldolgozó munka során ez ideig 23 fő szoros operatív ellenőrzését hajtottuk végre. Az ellenőrzés során birtokunkba került adatok alapján, ill. daktiloszkópus szakértői vélemény, szagazonosítás útján a látókörbe került személyeket az elkövetők köréből kizártuk.

Jelenleg 5 fő – köztük „F” dossziés személy is – szoros operatív ellenőrzése folyamatban van.

A többoldalú nyelvészszakértői ill. kriminálpszichológiai vélemények alapján az elkövetőről grafikus által készített profil, ill. arcképpel rendelkezünk.

A helyszínek bejárása során adatokat szereztünk be arra vonatkozóan, hogy egy-egy alkalommal terjesztésre került röpcédulák „feltűnés nélküli” elhelyezésére a telefonfülkékben gépkocsival 30 perc, míg gyalogosan ill. közhasználatú jármű igénybevételével 60 perc elegendő.

Az operatív feldolgozó munkával párhuzamosan saját erőből végrehajtott operatív tiszti ill. önkéntes rendőri rejtett figyelő, ill. portyaszolgálatot az elkövető(k) tettenérését nem eredményezte.

A végrehajtott figyelések tapasztalatai azt mutatják, hogy a rendelkezésre álló és ez ideig felhasználásra került saját operatív erőnk és önkéntes rendőri állományunk a feladat eredményes végrehajtására nem elegendő. A kialakított vezénylési rendszeren és végrehajtási módszeren változtatni szükséges, valamint további operatív erők és eszközök bevonása indokolt.

Az elkövető(k) kilétének felderítése, az ellenséges cselekménysorozat megszakítása, továbbá a tettenérés lehetőségének biztosítása érdekében az alábbi feladatok végrehajtását javasoljuk:

I.

Az operatív feldolgozó munkát jóváhagyott Intézkedési Terv alapján tovább folytatjuk, a látókörünkben lévő személyek ellenőrzését meggyorsítjuk. Az értékelő-elemző munka során felszínre kerülő adatok birtokában – amennyiben indokolt – további célszemélyekre terjesztünk ki operatív feldolgozást.

Felelős: Fekete László r. szds.

II.

A birtokunkba került adatok, szakértői vélemények, valamint a figyelő-portya szolgálatok tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a bűncselekmény-sorozat elkövetője(i) konspirációs készséggel rendelkező személy(ek).

A terjesztési helyszínek és környékük – Nagykörút – a terjesztések időpontjában is még olyan forgalmas, hogy vizuális felderítéssel a cselekmény csak igen közelről észlelhető, viszont ez a megfelelő konspiráltságot nem biztosítja.

A tapasztalatainkat és szakvéleményeket is figyelembe véve indokolt, hogy a várható terjesztési terület két frekventált pontján 3/R rendszabályt alkalmazzunk.

Az operatív technikai eszköz működtetését javasoljuk:

1. Bp. VIII. József krt. 5–7. szám alatti Hírlapiroda helyiségéből

2. Bp. XIII. Szent István krt. 18. szám alatti GELKA Kereskedelmi Igazgatósági irodából.

Mindkét helyszínen bűnügyi fedéssel megfelelő kapcsolati rendszert alakítottunk ki.

Az 1. sz. „bázishelyről” lehetőség nyílna a József krt. 5–7. szám alatti (háromszor volt terjesztés) valamint a József krt. 14. sz. alatti (kétszer volt terjesztés) telefonfülkék folyamatos rejtett figyelemmel kísérésére.

A rendszabály védelmét és kezelését a működtetés idejére kettő-kettő fő operatív tiszt vezénylésével tudjuk biztosítani. Hírösszeköttetés városi telefon ill. Maros B rádióon keresztül történne.

Tekintettel arra, hogy a rendszabály bevezetése ill. alkalmazására tett elsődleges intézkedéseink a BM V-1. Osztály felé nem jártak eredménnyel, javasoljuk vezetői szinten intézkedni az igény kielégítésére.

Felelős: Agócs István r. ezr. osztályvezető

III.

Az ismeretlen elkövető(k) tettenérése céljából szükségesnek és indokoltnak látszik operatív figyelés bevezetésére a Bp. VI. Rudas László u. és Bp. VII. Rákóczi u. által határolt területszakaszára a Lenin krt.-nak. Adataink szerint e terület a legfertőzöttebb.

Ezen a szakaszon hét olyan telefonfülke található, amely kettő ill. három alkalommal szerepelt helyszínként, ugyanakkor a hét terjesztés alkalmával összesen tizenhét telefonfülkében volt terjesztés.

Az ismétlődő terjesztési helyek ismeretében célszerű ill. optimális lenne két brigád mozgatása a terepszakasz felezővonalától, a Népköztársaság útjától északra ill. délre a végpontokig.

A jelzett terepszakaszon bázishellyel a VII. Lenin krt. 26. szám alatti Zrínyi Mozi irodájában rendelkezünk.

Szükség, ill. igény szerint bázishely a Bp. VI. Lenin krt. 88. szám alatti Új Tükör (Művész) Mozi irodájában kialakítható.³⁷

Javasoljuk osztályvezetői ill. szükség szerint főkapitány-helyettesi szinten intézkedni, hogy az operatív eszköz igénybevétele a BRFK Felderítő Osztály kapacitásából történjen.

Felelős: Agócs István r. ezr. osztályvezető

[...]³⁸

VI.

Az akciók tervezett időpontjai minden hét péntek, szombat, vasárnap sötétedéstől 24.00 óráig folyamatosan a bűncselekmény-sorozat megszakításáig.

Az akcióhoz szükséges operatív erő és technikai eszközök:

- 4 fő op. tiszt (3/R rendszabály működtetésére)
- 4 fő op. tiszt (rejtett figyelőhelyeken)
- 1 fő op. tiszt (559-es szobában létesített vezetési ponton)
- 3 fő op. tiszt (otthonülő szolgálat)
- 4+1 fő ór (felállítási helyeken + rádiós 559-ben)
- 2 db szolgálati gépkocsi
- 4 db ór CB-vel ellátott személykocsi
- 4 db Maros B tip. hasábrádió

Az akció lebonyolításának anyagi vetülete:

a. benzinköltség naponta	4 gk.	800 Ft.	össz: 2.400 Ft.
b. személyek ellátása	14 fő	350 Ft.	össz. 1.050 Ft
			összköltség: 3.450 Ft.

A hétvégekre tervezett akciókban részt vevő 9 fő operatív tiszt vezényletét állandó jelleggel az osztály állományából javasoljuk megoldani.

Tekintettel a hétfői szabadidő elvonásra, valamint a nagyfokú igénybevételre, állandó jelleggel a hétfői ill. keddi napokon a pihenést, szabadnap formájában részükre biztosítani szükséges.

Felelős: Agócs István r. ezr.
osztályvezető

Kérjük a javaslatban foglaltak jóváhagyását és a hatáskörbe tartozó szükséges intézkedések megtételét.

Somlai Ferenc r. szds.
mb. alosztályvezető

Fekete László r. szds.
mb. vonalvezető

Javaslom:
Agócs István
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 11-16. Gépelt eredeti Somlai Ferenc, Fekete László, Agócs István és Récsey Róbert aláírásával]

10. Jelentés telefonfülke figyeléséről, 1987. június 19.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
II/I-6. Osztály

Szigorúan titkos!

Jelentés
Budapest, 1987. június 19.

20.20 órakor kezdtem meg a figyelést a Bp. VII. Lenin krt. 28. szám alatt lévő Zrínyi filmszínházból. 22.10 órakor egy 6-8 főből álló fiatalok csoportja állt meg a megadott telefonfülke előtt, többen körbeállták és hangoskodtak, majd a másik telefonfülke felé is eltolták a szeméttárolót.

Mire elértem a beépülési helyről, akkor már nem láttam őket.

A fiatalok között volt [egy] 165 cm magas, barna hullámos hajú, fehér kabátos, farmernadrágos lány. 17-18 év körüli. Két fiúval távozott a Nyugati pályaudvar irányába.

A fiúk kb. 180 cm. körüli, szintén 17-18 éves fiatal, divatos, sportos öltözékben. Rádióutasítás értelmében a kapcsolatommal kocsiba szálltam és a csomagot magamhoz véve indultam be a Főkapitányságra. Útközben a kocsiból, menet közben észrevettem még egy „csomagot” a Lenin krt. 81. sz. előtti telefonfülkében, ezt is magamhoz véve bejöttem, ahol a jelentést megtettem.

Mást elmondani nem tudok.

Láng Lóránt Tamás r. őrm.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 41. Gépelt szöveg Fekete László aláírásával.]³⁹

11. Jelentés telefonfülke figyeléséről, 1987. június 19.

Jelentés

1987. 06. 19. 20.00-kor léptem szolgálatba, a Blaha Lujza téren tartózkodtam. Kb. 21.45-kor a Zrínyi mozinál lévő kolléga közölte, hogy a telefonfülkében röpcédulaszórás volt és a tettesek a Nyugati pu. felé távoztak. Személyleírást adtak. Megindultam a Nyugati irányába, az utat és a telefonfülkéket figyeltem. Az Aradi u. után lévő fülkében találtam egy csomagot, átnéztem a tulsó oldalra, a Művész Mozinál lévő telefonfülkébe, láttam, hogy ott is van csomag. A záróvonalon visszafordultam (mikor egy szolgálatban lévő rendőrijárőr leírta a rendszámomat, közölte, hogy feljelent) és kivettem a fülkéből a csomagot [...]⁴⁰

Bodi Károly őr.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 42. Gépelt szöveg Fekete László aláírásával]

12. Jelentés telefonfülke figyeléséről, 1987. június 22.

Jelentés

Bajcsy Zsilinszky u. 48. előtti fülkében lévő röpcédulákat Eszes Pál (rendőrigazolvány száma: 26467) el akarta vinni. Felszólításomra tette vissza a készülék tetejére. Vele lévő két hölgynek a röpiratokat mutogatta.

Szabó János
őr. csop. vez.

A 14-425-ös telefonszámon a BM. Személyügyi nyilvántartóban érdeklődtem Eszes Pál személyi adatai iránt, ahol Dóczi alezredes közölte velem, hogy nevezett a BM központi

állományában teljesít szolgálatot. További adatokat nem szolgáltatott, mivel közölte, hogy olyan állományban van Eszes, hogy semmit nem hajlandó mondani.

Budapest, 1987. június 22.

Csurka Zoltán
r. fhdgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 44. Gépelt szöveg Szabó János és Csurka Zoltán aláírásával]

13. Jelentés, 1987. július 5.

BRFK KÖZBIZTONSÁGI PARANCSNOKSÁG
ŐR- ÉS KÍSÉRŐ ALOSZTÁLY

JELENTÉS
Budapest, 1987. július 5.

Jelentem, hogy 1987. július 4-én 19.00 órától július 5-én 07.00 óráig teljesítettem szolgálatot a BRFK épületében, mint objektumőr.

Szolgálatom teljesítése során kb. 01.00 órakor arra lettem figyelmes, hogy a BRFK parkolója felől az Engels téri⁴¹ buszpályaudvar felé futott egy középkorú férfi. A férfi ruházata: citromsárga magas szárú sportcipő, alul gumival húzott piros tréningalsó, citromsárga tréning felsőrész, magassága kb. 170 cm. Fejforma: hosszúkás, arca telt, tasakos, groteszk ábrázatú, barna haja hátrafésült.

Azért lettem rá figyelmes, mert futása közben lábait kifelé dobálta, közben a felső testét rángatta. Kis idő múlva az angol nagykövetség felé láttam feltűnni, a parkból kijövet a Bécsi utca felé futott tovább.⁴²

Az esemény után kis idő múlva a következő három személy jött figyelmeztetni bennünket: T. Á. [...], S. M.[...] és T. P. I. [...] alatti lakos, hogy a parkban röpcédulákat találtak.

A kapuban jelenlévő Takács Imre r. szkv. technikus ment a helyszínre és összegyűjtötte a röpcédulákat.

Horváth József r. zls.
parancsnok

Ignác Tünde r. őrm.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 71-72. Gépelt másolat Horváth József és Ignác Tünde aláírásával]

14. Javaslat féléves költségvetési tervre, 1987. július 17.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Lila” fn. ügyben
költségvetési tervezetre

Javaslat
Budapest, 1987. július 17.

1985. október 31-én „Lila” fedőnéven Rendkívüli Esemény Dosszié keretében operatív feldolgozó munkát folytatunk ismeretlen tettesek (6–8 fő) felderítésére, akik Budapesten, elsősorban a Nagykörút telefonfülkéiben A/5-ös nagyságú papírlapokra, guminyomdával készített ellenséges tartalmú röplapokat terjesztenek.

A terjesztés időpontjai nem határolhatóak be teljes bizonyossággal. Az operatív feldolgozó munka feladatának megfelelően 1986. augusztusa óta folyamatosan operatív

figyelőszolgálatot hajtunk végre, amelybe később is tervezzük bevonni osztályunk önkéntes rendőri állományát.

Az önkéntes rendőri állomány figyelőszolgálati bevonása hétvégekre esik, szabadidejükben. A rájuk bízott feladatokat a célszerűségnek megfelelően CB rádióval ellátott saját gépkocsijaikkal látják el, amely viszont költségtérítési vetülettel jár.

Az Intézkedési tervben meghatározottak értelmében az önkéntes rendőr elvtársak foglalkoztatását továbbra is igényeljük. Szolgálatsszervezésüket hétvégeken (péntek-szombat-vasárnap) hajtjuk végre, általában ezen alkalmakkor 5 fő önkéntes rendőr elvtárs igénybevételeivel.

1987. június 28-ig „B” ellátmány keretéből 119.100 Ft-ot – azaz száztizenkilencezeregyszáz forintot – fizettünk ki, (kettőszáztíz Ft/fő benzinköltség és huszonöt Ft/fő ellátási költség címén) az elvtársaknak.

- Számításaink az elkövetkezendő félévre – 1987. december 31-ig:
- folyamatos szolgálatok idején (péntek-szombat-vasárnap) naponként 5 fő: 1.125 Ft.
  - megerősített szolgálatok alatt (aug. 20., október 23., november 1., november 7.) 7 fő: 1.575 Ft.
  - azaz folyamatos szolgálat 66 nap: 74. 250 Ft.
  - megerősített szolgálat 14 nap: 22.050 Ft.

És további, rendkívüli kiadásokra szükség szerint még több elvtárs bevonása esetén számíthatunk: 3700 Ft.

Mindösszesen: 100.000.- Ft.

Kérjük, a 100.000 Ft – azaz egyszázezer forint – „B” ellátmánykeret terhére történő engedélyezését.

A fenti összegből a szolgálatsszervezésnek megfelelően alkalmanként történne a részösszegek kifizetése.

A szakvonal a pénzátvételekről készült elismervényeket a 390-18/83-II. számú „Társadalmi Segítők” dossziéjába lerakjuk.⁴³

Somlai Ferenc r. százados
mb. alosztályvezető

Fekete László r. százados
mb. vonalvezető

Javaslom:
Agócs István r. ezredes
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 104–105. Gépelt eredeti Somlai Ferenc, Agócs István, Fekete László és Récsey Róbert aláírásával]

15. Jelentés telefonfülke-figyelésről, 1987. július 24.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
II/I-6. OSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

11.sz. Figyelési Jelentés
„Fülke” fn. figyelésről
BRFK. III/III. Oszt. Vezetőjének
Budapest, 1987. július 24.

19.30 h-tól

24.00 h-ig a Bp. VI. ker. Lenin krt. 106. sz. előtti telefonfülkét biztosítottuk, és az ott folyó eseményeket videóra rögzítettük.

Ezen kívül az op. osztály dolgozóival a körút meghatározott szakaszán lévő telefonfülkéket biztosítottuk, ahol említésre méltó esemény nem történt.

Budapest, 1987. július 27.

Mandur Ferenc r. őrgy.
osztályvezető

Mikes Zsigmond r. őrgy.
alosztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 149. Gépelt eredeti Mandur Ferenc és Mikes Zsigmond aláírásával.]

16. Javaslat leplezett kutatás végrehajtására, 1987. augusztus 3.

Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztálya Szeged

Szigorúan titkos!
2. sz. példány

Jóváhagyom:
Dr. Várhelyi Ferenc r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Tárgy: leplezett kutatás
végrehajtására

Javaslat
Szeged, 1987. augusztus 3.

Jelentem, hogy a BM III/III-D Alosztály megkeresése alapján megvizsgáltuk a Somogyi Könyvtár negyedik emeleti raktárhelyiségében – a „Lila” fn. bizalmas nyomozás célszemélyének munkahelyén – tartandó leplezett vagy titkos kutatás lehetőségeit.⁴⁴

A kutatás célja annak tisztázása, hogy a célszemély, aki alaposan gyanúsítható ellenséges tartalmú röpcédulák terjesztésével, tart-e munkahelyén röpcédulákat, vagy azok készítéséhez szükséges anyagokat, eszközöket.

A Somogyi Könyvtár nemzetközi hírű értékeket őriz.

A titkos kutatás a könyvtárban alkalmazott vagyonvédelmi-biztonsági berendezések és intézkedések miatt (infra érzékelő lánc, minden egyes emeleti ajtó zárása) csak hosszadalmasan és bonyolult kombinációk alkalmazásával készíthető elő, ezért leplezett kutatás végrehajtására teszünk javaslatot, melynek realizálására a következő tervek dolgoztuk ki:

Lippai Jánosné igazgatóhelyettes hivatalos kapcsolatunkat⁴⁵ felkeressük és titoktartását kérve közöljük vele, hogy lakossági bejelentést kaptunk, mely szerint egyik raktári dolgozójuk kábítószer forgalmazásával, fogyasztással gyanúsítható, s azt a munkahelyén tartja.

Megkérjük, legyen segítségünkre abban, hogy a bejelentés valódiságát vagy alaptalanságát minél előbb tisztázzuk.

Tájékoztatjuk arról, hogy nem akarunk nagy riadalmat, feltűnést kelteni, vagy bárkit alaptalanul gyanúba keverni, ezért este, munkaidő után az ő jelenlétében szeretnénk néhány munkatársunkkal a raktárban körülnézni. Kihangsúlyozzuk, hogy az ügy diszkrét kezelése és gyors megoldása mindannyiunk közös érdeke, ezért is fordultunk Tóth Béla igazgató távollétében őhozzá.

Ezután megbeszéljük vele az ellenőrzés lebonyolításának részleteit.

Az akció kezdetét 17.30 órára tervezzük, mivel rendes körülmények között 17.00 órakor a portáson kívül minden dolgozó elhagyja a könyvtárat. 17.15 órakor telefonon felhívjuk L. J.-né, aki közli, hogy az épületben rajta kívül tartózkodik-e valaki. Amennyiben nem, úgy ő 17.30 órára lemegy a portára és ott vár bennünket. A portással közli, hogy a rendőrségtől jönnek biztonsági és tűzvédelmi ellenőrzést tartani, ezért kéri valamennyi szintnek a kulcsát. Először lifttel a IV. emeleti raktárhoz megyünk, ahol a kutatásban résztvevők megkezdik a feladat végrehajtását. Dr. Bikádi János r. szds. L. J.-nével a portás előtti legenda erősítése céljából az épület többi szintjét járja végig. Ez azért szükséges, mert a portás a lift szintek közötti mozgását figyelemmel tudja kísélni.

Az akcióban dr. Bikádi János r. szds. elvtárson kívül részt vesz Kun Sándor r. hdgy., továbbá a BRFK III/III-D. Alosztály kettő munkatársa, valamint egy budapesti technikus.

A technikus feladata lesz a raktári dolgozók íróasztalainak felnyitása, az esetleg fellelt nyomdászati eszközökről a lenyomatminta felvétele, a terhelő tárgyi bizonyítékokról fotódokumentáció készítése.

Az akció befejezése után L. J.-né kíséretében elhagyjuk az épületet.

L. J.-né részére szükséges a munkatársai előtt a vagyonvédelmi ellenőrzési legenda bizonyítása, ezért részére az akciót követő napon egy „Ellenőrzési jegyzőkönyv”-et adunk át, melyet a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Népgazdaság és Társadalmi Tulajdonvédelmi Osztálya állít ki.

Az akcióval kapcsolatos eligazítást augusztus 6-án 15.30 órakor Nagy Béla r. szds. elvtárs tartja.

Dr. Bikádi János r. szds.

Balog Viktor r. szds.
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 163–164. Gépelt másolat Bikádi János, Balog Viktor és Várhelyi Ferenc aláírásával]

17. Átirat, 1987. augusztus 13.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III. OSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

Gyimesi György r. alezredes elvtársnak
A BM. III/II-7. Osztály vezetője
Budapest

Kérem Osztályvezető Elvtársat, nyújtson segítséget az alábbi ügyekben:

1./ 1987. augusztus 10-én 16.30 órakor Csepelről a 124-es fülkéből akart telefonálni V. L. budapesti lakos. Amikor a telefonkagylót leemelte – véleménye szerint – magnetofontól ellenséges szöveget hallott, majd rövid idő múlva megszakadt és vonalat kapott.

Kérésünk annak megállapítása, hogy:

a./ egyáltalán technikailag lehetséges-e kivitelezni ilyen esetet? Vagy áthallásról lehet szó?

b./ melyik telefonközponthoz kapcsolódik a telefonfülke vonala, és a központban személy szerint kik voltak beosztva?

[...] ⁴⁶

Kérem Osztályvezető Elvtársat, hogy a fenti információkat konspiráltan szerezzék be, és lehetőleg rövid idő alatt a választ osztályunkra kérjük.

Budapest 1987. augusztus 13.

Agócs István r. ezredes
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 230. Gépelt másolat Agócs István aláírásával]

18. Átirat, 1987. szeptember 8.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II. CSOPORTFŐNÖKSÉG
7. OSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

Agócs István r. ezredes Elvtársnak,
BRFK. III/III. Osztály Vezetője!

[...] ⁴⁷

A XXI. Ker. Iskola tér 7. sz. ház előtt lévő F 124-es nyilvános távbeszélő állomás a Ferenc Távbeszélő Üzemhez tartozik. A készülék technikailag úgy van megoldva, hogy azt másik távbeszélő állomásról meghívni, valamint beszélgetést folytatni nem lehet, ami az üzemszerű állapotnak megfelel. Az F-124-es állomás több kilométerre van a kapcsolódó központtól. Az összeköttetés egy része légvezetékekkel van megoldva, ami az áthallás lehetőségét nagymértékben megnöveli. A légköri viszonyoktól függően vannak időszakok, amikor a Magyar Rádió adása a kagyló leemelését követően a bűgő hang előtt tisztán hallható.

Budapest, 1987. szeptember 8.

Gyimesi György r. alezredes
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 232. Gépelt eredeti Kovács Péter osztályvezető-helyettes aláírásával]

19. Átirat egy-egy környék összes fiatal lakójának ellenőrzése tárgyában, 1987. szeptember 17.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-D. Alosztály

Szigorúan titkos!

Csajkovits József r. ezredes Elvtársnak
Csoportfőnök-helyettes
BM Adatfeldolgozó és Tájékoztató
Csoportfőnökség
Rendszerfejlesztő és Gépi Adatfeldolgozó
Osztály Vezetője!
Budapest

Kérjük Vezető Elvtársat, hogy nyújtson segítséget az osztályunkon operatív ügyben felmerült utcákban lakók 1960 és 1969 között születettek adatai megállapításában és priorálásában az alábbi címek alapján:

XI. ker.	Bocskai út	11, 13, 15, 17, 21, 23, 25, 27, 12, 14, 16, 22, 24.
	Fadrusz u.	5, 11, 15, 14, 18, 20, 22
	Kosztolányi D. tér	7, 8, 9, 10, 11, 12
	Könyves György u.	3, 5 és 4
XIII. ker.	Huba u.	5/a, 5/b/11 és 8
XVI. ker.	Újszász u.	47, 78, 80
	Pilóta u.	22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39
	Szilágyi M. u.	1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14
	Zsélyi A. u.	20, 22, 24, 38, 40, 42, 44, 46, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39

[...] ⁴⁸

Budapest, 1987. szeptember 17.

Agócs István r. ezredes
osztályvezető

Somlai Ferenc r. százados
mb. alosztályvezető

20. Összefoglaló jelentés, 1987. október 2.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III. OSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

JELENTÉS

Jelentem, hogy a főváros területén 1985. október 26-a óta több alkalommal nagy mennyiségben ellenséges röplap került terjesztésre. Ezért 1985. október 31. óta „Lila” fedőnéven rendkívüli esemény keretében folytatjuk az ismeretlen tettes(ek) felderítését.

A röplapok 10x15 cm nagyságúak, guminyomdával készültek, tartalmuk társadalomellenes, a párt vezetését támadó. Egy-egy alkalommal közel 200 és 500 közötti mennyiség kerül terjesztésre, főleg telefonfülkékben, postaládákban⁴⁹ és kis mennyiségben utcán elszórva. Ez idáig tíz esetben történt röplapterjesztés, 83 helyszínen, valamivel több, mint 4 ezer példányban, összesen 11 kerületet érintően.

A röplapok technikai elemzése érdekében 6 szakértői vizsgálatot kértünk, így: írás-, nyelvész-, vegyész-, nyomdaipari-, pszichológiai- és daktiloszkópiái; 32 esetben azonosításra alkalmas ujjnyom került rögzítésre, Tíz helyszínen rögzítettünk szagmintát. Valamennyi szórás alkalmával elvégeztük az ESDA-ellenőrzést, amely nem hozott eredményt. *A szakértői vélemények összesítése:*

- A röplapok készítője 40 év feletti, közepesen képzett, több irányban olvasott személy (vallás, filozófia, napi politika, szakszervezet stb.)
- Személyisége nem kiegyensúlyozott, személyiségzavarral küzdhet.
- A röplapok azonos guminyomdával, azonos festékkel készültek. A felhasznált papíryanag a kereskedelemben kapható, a Szolnoki Papírgyár terméke.
- A rögzített ujjnyomok többsége fiatal női kézre utal. Az ujjak redői nem kopottak, nem sérültek. Ettől eltér az esetenként rögzített hüvelykujj nyom, amely feltehetően idősebb férfitől származik.

A felderítés során eddig összesen 4 esetben rendelt el büntető eljárást vizsgálati alosztályunk. Három alkalommal készítettünk összefoglalót és 4 esetben állítottunk össze intézkedési tervet, 7 esetben adtunk le tájékoztató információt.

Intézkedéseink során

- 120 személy került látókörünkbe, ezen kívül 4 (5–8 fős) csoport. Jelenleg F. R., B. P., F. J. és K. S. operatív ellenőrzését végezzük. A többi személyt kizártuk.
- 31 állampolgári bejelentés történt, a legtöbb esetben a röplapok megtalálásával voltak kapcsolatban. Érdemben az elkövetőkről nem tudtak adatot szolgáltatni.
- A társzervektől összesen 20 információt kaptunk. Ebből: a bűnügryről 4, a társ állambiztonsági szervektől 16 db információ érkezett, melyek általános adatokat tartalmaztak, hasznosításuk csekély mértékben vált lehetővé.
- Eddig 15 esetben tartottunk titkos, vagy leplezett kutatást lakáson, vagy munkahelyen, eredményre nem vezetett.
- Szemtanúk felkutatása során 23 személyt hallgattunk meg. Megerősödött a feltételezésünk abban, hogy a terjesztők 18–20 év körüli fiatalok, fiúk és leányok, akik csoportosan folytattak szórást és néhány alkalommal egy-egy fő egyénileg is előfordult.
- Operatív eszközeink közül 3/a rendszabályt alkalmaztunk 5 személy esetében, K-ellenőrzést vezettünk be 11 esetben, *külön kérésünkre a BM III/3. osztálya figyelmet is végez guminyomdás levelek, küldemények esetében.* Így került látókörbe F. R., K. S., B. P. személye is; 14 alkalmi társadalmi kapcsolatot létesítettünk, 1 alkalommal tmb. bevezetésére is sor került.

A megelőzés érdekében figyelő-portya szolgálatot, valamint rejtett figyelést folytattunk 53 alkalommal, egy-egy nap 37 fő volt szolgálatban.

A szolgálati időn túl (péntek-szombat-vasárnap) teljesített többletmunkáért 600 szabadnapot adtunk ki (4896 túlóra).

Eddig e munkában a BM III/II. és a III/III. csoportfőnökségek valamennyi osztálya, a III. Főcsoportfőnökség valamennyi önálló osztálya is segített, de támogatott a III/IV. és a III/V. csoportfőnökség is. Együttműködtünk a Békés, Borsod, Bács-Kiskun, Csongrád, Pest, Szolnok és Szabolcs megyei Rendőr-főkapitányságok III/III. osztályaival. Segítettek a BRFK társ rendőri szervei, a kerületi kapitányságok is.

Értékelés

Az ügyben végzett felderítés iránya kezdettől fogva helyes. (A látókörbe került konkrét személyek operatív ellenőrzése, az általános szűrő-operatív felderítés, a megelőzés – figyelő-portya szolgálat). A felderítés üteme, intenzitása – a megerősítéssel – emelkedett. Mindezek ellenére az eredményesség elmaradt.

Feladat

1. A látókörben lévő személyek operatív ellenőrzését folytatni kizárólag a rendkívüli események csoportjával. Itt jobb munkaszervezéssel kell a feladatokat szétosztani és a vezényléseket meg kell szüntetni.

2. Az általános felderítést jobban kell tudatosítani: e bűncselekmények tetteseinek megállapítása összrendőri feladat. Pontosán ki kell dolgozni a szakterületek felé az igényeket.

3. A megelőző munkába bevont személyek számát csökkenteni kell. Erőinket összpontosítjuk a legcélszerűbb, a legjobban fedett figyelőhelyekre.

Budapest, 1987. október 2.

Agócs István r. ezredes
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 277–279. Gépelt másolat Agócs István aláírásával]

21. Jelentés a nyomozás állásáról, 1987. október 15.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Jóváhagyom:
Agócs István r. ezredes
osztályvezető

Tárgy: „Lila” fn. ügyben

Jelentés
Budapest, 1987. október 15.

Jelentem, hogy az ügydosszié I–II. kötetében lerakott anyagok értékelése, elemzése alapján eddig kellően fel nem tárt, feltételezhetően használható részinformációk kerültek felszínre, melyek összefüggésben való vizsgálata a további felderítő munka irányait képezhetik.

Az adatok egy része az elkövetői körre, más része a helyszínekre vonatkozik.

A röplapterjesztés elkövetői vonatkozásában szemtanúk közvetlen észlelése, ill. közvetett utalások alapján megállapíthatók, ill. esetlegesen valószínűsíthetők az alábbiak:

[...] ⁵⁰

A terjesztések elkövetői minden valószínűség szerint 25 év alatti fiatalok csoportosulása. A legutóbbi gyanús észlelés alapján helytálló lehet a korábbi következtetés, hogy az elkövetők egyike a röplapok szellemi szerzője, felnőtt személy.

Egyes röplaptalálási helyszíneket (még inkább találási pontoknak nevezhetjük ezeket) a korábbiakban úgy minősítettük, hogy azok továbbterjesztések lehetnek. Nem lehetetlen azonban, hogy a találási pontok egyes elkövetők lakhelye, vagy munkahelye, iskolája, kollégium címét, ill. közvetlen környezetét képezik.

Sajátossága ezen feltalálási pontoknak, hogy a tömeges terjesztések útvonalából kiesnek.

[...] ⁵¹

Javaslataim a végrehajtandó feladatokra:

- adott körzetek 16-25 év közötti lakosai adatainak megállapítása (Előzetes értékelés szerint összességében 500 fő körül lehet.) ⁵²
- munkahely, iskolai adatok pontosítása KLH útján
- priorálás ⁵³
[...] ⁵⁴
- adott körzetek kollégiumai, közép és felsőfokú tanintézmények 25 év alatti hallgatói és pedagógusai adatainak beszerzése 1985/86 és 1986/87. tanév vonatkozásában. ⁵⁵

Kollégiumi nyilvántartásból (amennyiben megállapítható a fiatalok kollégiumba érkezésének esti, hajnali időpontja) kigyűjtjük az elkövetési napokra vonatkozó adatokat.

Valamennyi objektum vonatkozásában tisztázandó, hogy az adott intézményben működik-e, ill. működött-e önképző (stb. megnevezésű), de politikai kérdésekkel foglalkozó kör, melyek tematikájában szerepeltek-e a röplapokon megfogalmazottakhoz hasonló jellegű kérdések.

Tehát szakszervezet, nőmozgalom, alkoholizmus, munkásosztály helyzete, párt vezető szerepe stb., s ezek a kérdések kik között, milyen vitákat váltottak ki.

Végrehajtja: III/III-a. alosztály Hi [határidő]: folyamatos

Lukács Fürdő vonatkozásában tisztázni, intézményesen kik jártak oda. (Sportkörök, iskolák, akiknek bérlete van)

- Névsoraink birtokában adott körzetekben személyes felderítő munka, idős kommunisták, pártmunkások, lakóbizottsági felelősök, megbízható társadalmi aktivisták felkeresése, hogy jellemezzék a fiatal családtaggal rendelkező családokat. Jellemezzék a fiatalokat adataink teljesebbé tétele, kiegészítése céljából.
Végrehajtja: III/III-d. alosztály RED vonal.
- Beszerezzük a terjesztési útvonalakon működő ifjúsági klubok tagjainak adatait, összevetjük a találási pontok környékén lakó fiatalok adataival. [...] ⁵⁶
Végrehajtja: III/III-b. alosztály Hi: folyamatos
- FRE rk. Lapnyilvántartásából adott terjesztési időpontok alkalmával igazoltatott 25 év alatti férfiak, nők adatait összevetjük a találási pontokat övező címekkel.
Végrehajtja: III/III-d. alosztály Hi:
- ELTE előkészítő tanfolyamain 1983-tól magyar-történelem kurzusokon részt vett személyek adatait, lakcímét kigyűjtjük, összevetjük a találási pontokat övező címekkel. ⁵⁷
Végrehajtja: III/III-d. alosztály Hi:
- 1986. március 15-én rendzavarás miatt igazoltatott, iskolák szerint csoportosított diákok adatainak és a találási pontok közötti értékelést elvégezzük. ⁵⁸
Végrehajtja: III/III-d. alosztály Hi:

Adatokat szükség szerinti mennyiségben számítógépbe tápláljuk (így különböző nyilvántartásból, klubok, kollégiumok, főiskolák, középiskolák, uszoda, postai munkahely, igazoltatottak stb) és összevetjük a GAO által közölt adatokkal, valamint a találási pontok koordinátaival. A külön-külön irányokból beszerzett adatokat ugyancsak összevetjük egymással.

A személyes értékelés és számítógépes feldolgozás által metszéspontba került különösen figyelemreméltó személyek vonatkozásában célirányos ellenőrző-feldolgozó munkát javaslok.

A továbbiakban javaslom konkrétan felhasználni a BRFK II/I-1. és II/I-5. Osztály hálózati lehetőségeit, azaz a találási pontok koordinátái közé eső, ill. közeli szórakozóhelyek és egyéb, az ifjúság által látogatott helyiségek feltérképezését követően konkrét hírigényt támasztunk a kutató-szűrő munkára.[...] ⁵⁹

Tekintettel a várhatóan élesedő belpolitikai helyzetre, megítélésem szerint a „Lila” elkövetői az ideológiai diverzió és a röplapterjesztés veszélyesebb módszereit is elkövethetik (pl. az iskolák, gyárak közelében), ezért a fentiekben javasolt felderítési irányok, kutató-szűrő munka elrendelését javaslom. ⁶⁰

Egyetértek:

Somlai Ferenc r. szds.
mb. alosztályvezető

Fekete László r. szds.
vonalvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 285–293. Gépelt másolat Somlai Ferenc, Fekete László és Agócs István aláírásával]

22. Összefoglaló jelentés, 1988. augusztus

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Jóváhagyom:

Récsey Róbert r. ezredes
főkapitány-helyettes

Tárgy: „Lila” fn. RED ügyben
félèves

Összefoglaló jelentés
Budapest, 1988. augusztus

[...] ⁶¹

Az 1988. január 18-i összefoglaló jelentés óta az alábbi feladatokat hajtottuk végre:

A perifériás találási pontok közelében lakó 270 fő fiatalot ellenőriztük a BRFK ÁB Szerv HKA ⁶² nyilvántartásában; a BM III/III-1. és 2.; valamint a BM III/II-1. és 2-es osztályok helyi adattáiraiban. Az ellenőrzések során megállapítottuk, hogy a 270 fő ez ideig nem került a III. Főcsoportfőnökség látókörébe.

A találási pontok körzetében lakó aktív hálózati személyek eligazítására intézkedtünk, de információt nem kaptunk.

Elsődleges ellenőrzéseink során nem került birtokunkba olyan adat, amely indokoltá tenné a fenti fiatalok op. ellenőrzését.

- Szoros operatív ellenőrzés alá vontuk: S. A. [...] és Dr. B. F. [...] alatti lakost. Az ellenőrzés során olyan adat nem került birtokunkba, amely az ügygel őt, vagy családtagjait kapcsolatba hozná. A daktiloszkópiai összehasonlító vizsgálat sem mondta azonosnak ujjlenyomatait a röplapokon találtakkal.

1988. május 22-ig, 2–4 hetenként figyelő-portyaszolgálatot hajtottunk végre osztályunk op. tisztjeivel, de mivel ez idő alatt terjesztés nem történt, így ez adatokat nem szolgáltatott.

Ifjúsági Alosztályunk F-dossziés személyének – T. I. – ellenőrzését kértük szorosabbra vonni az ügygel kapcsolatban. A keletkezett op. adatok alapján megállapítottuk, hogy nevezett a Bajcsy Zsilinszky Társaság ⁶³ tagja, erősen nacionalista beállítottságú személy. Az eddigi ellenőrzési adatok nem mutatnak arra, hogy röpcédula készíttetéssel foglalkozna, vagy tanítványait ilyen tevékenységre buzdítaná (nevezett a Teleki Blanka Gimnázium tanára). A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítottuk,

hogy személyisége, családi háttere, kapcsolati köre lényegesen kultúraltabb, mint a „Lila” fn. ügy elkövetői lehetnek. Az ügy keretén belül további ellenőrzése nem indokolt.

1987. december 17-én Budapest, XI., Szakasits Á. út⁶⁴ 71. szám előtt (BM lakóház) talált 1 db röplap terjesztőjének feltalálása érdekében a 69., 71. és 73. számú lakóházakban op. adatgyűjtést végeztünk és alkalmi op. kapcsolatokat foglalkoztattunk. Értékeljük-elemeztük a házban lakó fiatalok politikai beállítottságát, mozgási útvonulatát, összhangban a röpcédulák feltalálási helyszíneivel. Az ellenőrzés során nem került a felszínre az elkövető(k) személyére utaló adat.

Fentiekén túl szakvonalunk „Lila” fn. ügy adataival összevetette az elhárítási területünkön tárgyidőszakban felmerült valamennyi egyéb politikai jellegű bűncselekményt és az elkövetők adatait.

Értékelésünk-elemzésünk szerint az egyéb jelzések a „Lila” fn. üggyel összefüggésbe nem hozhatók. (Így például a TRODAT nyomdás röpcédulák és guminyomdás levélfeladók.)

Az ügyben az értékelt időszak alatt szervezett és végrehajtott intézkedéseink és op. rejtett figyelő-szolgálataink során dekonspirációra utaló körülmény nem merült fel.

A Szakasits Á. u. és a Rudas László utcai „utánterjesztett” 3 db röpcédulán kívül⁶⁵ immár 13 hónapja nem történt tömeges terjesztés. Szakvonalunk értékelése, hogy a nem ellenzéki körökhöz tartozó elkövető(k) a belpolitikai életünkben folyamatban lévő változásokkal kapcsolatban jelenleg „várakozó” álláspontra helyezkedett (helyezkedtek), de további röpcédula terjesztésre számítunk.

A két „utánterjesztés” – megítélésünk szerint – arra utal, hogy a fiatal, ideológiailag fejletlen elkövetők jelenleg nincsenek akcióegységben, az utócsselekmény egyikük-másikuk egyéni tevékenysége lehetett.

[...] ⁶⁶

Az utóbbi hónapok során – zömmel a június 16-ai tüntetéssel és a június 27-ei tiltakozó felvonulással kapcsolatban – számos olyan személy került látóköreinkbe, akik röpcédulákat, szórólapokat terjesztettek, illetve ellenséges politikai magatartást tanúsítottak.

Ezen személyek közül „Lila” fn. ügy keretén belül javasoljuk szoros op. ellenőrzés alá vonni:

- P. J. [...]
- J. V. [...]
- N. T. [...] alatti lakost.

Nevezettek 1988. április 22-én a Belvárosi Művelődési Házban „Nagy Magyarországot” ábrázoló pólóban jelentek meg. Mivel a „SKYN-HEAD” [sic!] csoportosulás tagjai, 1988. április 24-én a Kőbánya-Kispest METRO végállomáson a kubai állampolgárok bántalmazásában is részt vettek. P. J. a fenti bűncselekmény miatt jelenleg előzetes letartóztatásban van. Fogdahálózati ellenőrzésének megszervezésére intézkedünk.

- H. I. [...] alatti lakó személyt. Nevezettnél a Moszkva téren történt igazoltatása során 1 db „FELHÍVÁS” kezdetű szórólapot találtak, melynek eredetéről magyarázatot nem adott.

- D. GY. [...] alatti lakost, - a BM ÁB és BÜ nyilvántartásában nem szerepel -, aki 1988. június 21-én a Petőfi Csarnokban a tiltakozó felvonulásra felszólító szórólapokat terjesztett. Elmondása szerint a szórólapokat a „Lenin krt-on találta”.

- R. A. [...] alatti lakost – BM ÁB és BÜ nyilvántartásaiban nem szerepel -, aki 1988. június 17-én a késő esti órákban korábbi munkahelyéről, a Révay Nyomdából nyomtatásra alkalmas műnyomópapírokat kért az ottani dolgozóktól eddig ismeretlen okból.

- A. SZ. G. [...] alatti, és

- P. A. [...] alatti lakosokat, akiket 1988. június 20-án a Felszabadulás téri⁶⁷ METRO aluljárórendszerben „FELHÍVÁS” kezdetű, nyomdatechnikai úton sokszorosított, kézzel írt, irredata jelszavakkal kiegészített, a tiltakozó felvonulásra felhívó szórólapok falra ragasztása közben tettenértek. Állításuk szerint „a röplapokat egy ismeretlen középkorú férfitől kapták továbbterjesztésre a Felszabadulás téri templom előtt”.

- V. J.[...] alatti, K. S. [...] alatti és SZ. A. [...] alatti lakosokat – a BM ÁB és BÜ nyilvántartásaiban nem szerepelnek -, akik feltűnő magatartást tanúsítottak a Batthyány örökmécsesnél 1988. június 16-án, és ezért igazoltatták őket.

- H. A. [...] és H. A. [...] alatti lakosokat – a BM ÁB és BÜ nyilvántartásaiban nem szerepel -, akik 1988. június 23-án a késő esti órákban a IX. ker. Tanács bejárati kapujára felvonulásra felszólító szórólapokat ragasztottak ki.

Értékelésünk szerint a fenti személyek vonatkozásában az elkövetési magatartás sajátosságai, emberi habitus, foglalkozás, életkor, lakóhely, mozgási terület stb. alapján közvetett összefüggések, hasonló figyelemre méltó sajátosságok állapíthatók meg a „Lila” fn. ügy egyes adataival (pl. nyomdai jellegű papírok iránti érdeklődés és azok használata; fürdő előterében történt elhelyezés; újság közé rakott röpcédula terjesztés; szakértői vélemények szerint a készítő középkorú férfi; fiatalok csoportos elkövetése; esetenként nacionalista hangvétele a röplapoknak, stb.)

Kérjük a tervezett op. ellenőrzések végrehajtását engedélyezni, melyekben alapvető feladat-megjelöléseink:

- konspirált lakóhelyi és munkahelyi ellenőrzése;
- „K” ellenőrzés bevezetése;
- 3/a rendszabály bevezetése;
- hálózati személy bevezetése lehetőség szerint;
- BÜ hálózati jelentések nyilvántartóban történő ellenőrzése;
- alkalmi op. kapcsolat, TK és HK szükségszerű létesítése;
- szükség szerinti meghallgatások végrehajtása.

A „Lila” fn. RED meghosszabbításával, a tervezett feladatok végrehajtásával az irányító BM III/III-3/b. szakosztályunk egyetért.

Hi: 1989. január 18.

Somlai Ferenc r. százados
alosztályvezető

Fekete László r. őrnagy
vonalvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 48–55. Gépelt eredeti Somlai Ferenc, Fekete László és Agócs István aláírásával]

23. Jelentés skinhedekről, 1988. november 24.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

Tárgy: P. J.-ről, J. V.-ről és az
N. testvérekről

Jelentés
Budapest, 1988. november 24.

Tanulmányoztam a „Lila” fn. ügyvel való kapcsolatba hozhatóság céljából az 1988. április 22-én „nagy Magyarországot” ábrázoló póló viselése miatt látókörbe került, majd skin-head mozgalomban való részvétel miatt feldolgozásra került P. J., J. V. és N. CS. [...] alatt lakóval kapcsolatban keletkezett Fővárosi Főügyészségen lévő anyagokat.

A skin-head-ekről készült anyagok tanulmányozása során megállapítottam, hogy 24 személynél tartottak házkutatást, ezek között volt P. J., J. V. és N. CS. is.

A házkutatás során guminyomdát, guminyomdával készített röpcédulát, vagy más fajta társadalomellenes röpcédulát vagy propagandaanyagot nem találtak.

A jegyzőkönyvekből megállapítottam, hogy csak olyan füzeteket, írásokat, magnókazettákat és jelvényeket találtak, amik mind a skin-head felfogáshoz és tevékenységhez tartoznak.

[...] ⁶⁸

Értékelés:

A „Lila” fn. ügy során keletkezett 11 db röpcédula szövegének és a skin-head-ek irományainak összehasonlítása során megállapítottam, hogy nincs eszmei azonosság.

A különböző szakvélemények sem a skin-head felfogást és eszmefuttatást jelölték meg, ami közel állhat a „Lila” gondolatvilágához.

Az elkövetés kezdetén – 1985-ben – ezek a fiatalok 14 évesek voltak és a „Lilában” leírtakhoz képest fejletlen gondolatvilágú gyermekek lehettek.

A házkutatások során guminyomdát, vagy inkriminációt nem találtak egyik skin-head-nél sem.

A feldolgozás során nem került a rendőri szervek birtokába olyan adat, vagy információ, amely nevezetteket kapcsolatba hozhatná a „Lila” fn. üggyel.

A daktiloszkópiai ujjnyom összehasonlítás megállapította, hogy nevezettek nem hozhatók kapcsolatba a „Lila” fn. üggyel.

A fentiek értelmében javaslom személyük kizárását az ügyből.

Füredi József r. hdgy.

L: Fekete Örgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 67-69. Gépelt eredeti Füredi József és Fekete László aláírásával]

24. Jelentés a Különlegességi Cukrászda teraszán történekről, 1988. augusztus 3.

Budapesti rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: „Lila” fn. RED ügyben

Jelentés

Budapest, 1988. augusztus 3.

Bejelentés útján tudomásunkra jutott, hogy ismeretlen személy „Szabad Magyarok Pártja Dicsőség a Hatalom Magyarországon” szöveggel, Trodat tip. guminyomdával röpcédulákat készített és terjesztett a Népköztársaság útján lévő házakban. Az adatgyűjtés során látóköruinkbe került F. J. [...] alatti lakos, akit a Különlegességi Cukrászda⁶⁹ teraszán láttak, hogy Trodat guminyomdával papírszeletekre lenyomatokat készít.

Annak megállapítása céljából, hogy F. kapcsolatba hozható-e a „Lila” fn. RED célszemélyével, szoros op. ellenőrzés alá vontuk.

Az ellenőrzés során megállapítottuk, hogy F. J. [...] Iparművészeti Főiskola végzettségű, szabad szellemi foglalkozású, a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának tagja.

Életvitele szabados, jelenleg mérsékelte az italozást orvosi javaslatra.

Politikai megnyilvánulása és magatartása lojális a rendszerrel szemben.

A BM antidemokratikus és hálózati nyilvántartásaiban nem szerepel.

Lakóhelyi ellenőrzése során megállapítottuk, hogy a BM III/II-4. Osztály egyik hálózati személye szintén a házban lakik és kapcsolatban áll célszeméllyel. F. ellenőrzésére közös intézkedést dolgoztunk ki a fenti osztállyal, melynek kapcsán közvetlen információkat szereztünk F. kapcsolataira, tevékenységére, politikai megnyilvánulásaira. Lehetőség nyílt bizonyító adatok beszerzése céljából a lakásba való behatolásra.

Szóbeli engedély alapján F. lakásán a BM III/II-4. Osztály hálózattartó tisztjével akciót hajtottunk végre, hálózat bevonásával.

Az akció során kevés bútorzatot és rendetlenséget tapasztaltunk.

Pecsetelő- vagy guminyomdát, iskolai vignyettát, továbbá társadalomellenességre utaló írásokat nem találtunk.

Az akció lebonyolítása során dekonspiráció nem történt.

F. J. ellenőrzésére 3/a rendszabályt vezettünk be. A rendszabály alkalmazási ideje alatt társadalomellenes kijelentéseket, vagy arra utaló megjegyzést nem tapasztaltunk, azonban szűkebb baráti körét, munkakapcsolatát megismertük.

A felderített kapcsolatokat ellenőriztük a BM nyilvántartásokban, megállapítottuk, hogy nem szerepelnek.

A BM III/3. Osztályon keresztül ellenőriztük F. levelezését, de op. adatot nem kaptunk a rendszabályon keresztül.

Hálózat útján F. ujjnyomát konspiráltan beszereztük, de az nem volt értékelhető.

Az ujjnyom nélkül is megállapítható volt, hogy nem hozható összefüggésbe a „Lila” fn. ügyel.

Értékelés:

Nevezett ellenőrzése során megállapítottuk, hogy „Lila” fn. ügyel és más ellenséges guminyomdás röpcédulakészítéssel nem hozható kapcsolatba.

A fentiek értelmében ellenőrzését megszüntettük.

Intézkedés:

Javasoljuk az összefoglaló jelentésen kívül a többi anyag megsemmisítését.

Füredi József r. hdgy.

L: Fekete Örgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 45–46. Gépelt eredeti Füredi József és Fekete László aláírásával]

25. Jelentés röpcédulák beszolgáltatásáról, 1989. január 2.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

Tárgy: „Lila” fn. ügyben

JELENTÉS

Budapest, 1989. január 2.

Vezetői utasításra a VI. ker. Rendőrkapitányság hivatalos helyiségében meghallgattuk Rozmán Rita kpa. elvtársnőt, aki elmondta, hogy:

1988. december 29-én 15 óra körül a kapitányság épületében egyedül tartózkodott mivel az állomány elfoglalta új körzetét a Dózsa Gy. úti épületben.

Rozmán elvtársnő a kapitányság-vezető titkársági helyiségében tartózkodott.

15.00 óra előtt pár perccel egy férfi érkezett, aki közölte, hogy miközben lányának akart telefonálni röpcédulákat talált – valamelyik – telefonfülkében, és ezeket „behozta” tartalmuk miatt.

A férfi könnyed hangnemben folytatta, hogy nem akarja terjeszteni a röplapokat...

Rozmán elvtársnő a férfi adatait nem jegyezte fel, pontosabban nem is kérte tőle személyazonosságának igazolását.

A röpcédulákat beszolgáltató férfi személyleírása: 180 cm magas, sportos testalkatú, kopaszodó sötét hajú, sötétkék pufi-dzsekit és sötét szövetnadrágot viselt.

A röpcédulákat kabátzsebéből vette elő és adta át.

Az ismeretlen férfi közölte, hogy sem ideje sem kedve nincs a Dózsa Gy. úti VI-VII. ker.-i Rendőrkapitányságra menni, majd sietve távozott.

Rozmán elvtársnő megjegyzése szerint a férfi intelligens stílusban adta elő mondanivalóját – „nem valószínű, hogy munkás”. Mást az ügyel kapcsolatban elmondani a megkérdezett nem tudott.

Kurta István r. fhdgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 82–83. Gépelt eredeti Kurta István aláírásával]

26. Jelentés fantomkép készítéséről, 1989. január 20.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!
(selejtezéssig)

JELENTÉS

Budapest, 1989. január 20.

A VI. kerületi Rendőrkapitányságon ismeretlen személy által beszoigáltatott röpcédulák kapcsán Rozmán Rita kpa. elvtársnővel ismételt beszélgetést folytattunk, majd elmondása alapján grafikai portrét készítettünk a röpcédulát beszoigáltató személyről.

A VI. ker. Tanács Szervezési Osztálya révén beszereztük a helyszínen közvetlen közelében lakó tanácstagok és aktivisták névsorát.

A grafikai portrét a VI. ker. Barcsay utcában a névsor figyelembevételével mintegy 30 személynek mutattuk be.

A felkeresett személyek az arcképet, annak figyelmes tanulmányozása ellenére sem tudták azonosítani egyetlen környéken lakó személlyel sem.

A helyszínen bejárása során megállapítottuk, hogy a Barcsay u. és környékén klubhelyiségek nem találhatók, az egyetlen ifjúsági klub a Madách Gimnáziumban működik.

A röpcédulákat beszoigáltató ismeretlen férfi arcképvázlatát bemutattuk a VI. és VII. ker. ideggondozó intézetek vezető orvosainak akik a gondozásuk alatt álló betegek közül egyetlen személlyel sem tudták azonosítani.

A megkérdezett ideggyógyász orvosok egybehangzó véleménye szerint az arckép 40 év körüli debilis, feltehetően alkoholista személyt ábrázol.

Értékelés:

Az adatgyűjtés és a grafika felismerése bemutatása alapján megállapítható, hogy a röpcédulákat beszoigáltató személy azonosítása eredménytelen volt.

Kurta István r. fhdgy.
Varga Pál r. hdgy.
Láttam:
Fekete őrgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 86-87. Gépelt eredeti Kurta István, Varga Pál és Fekete László aláírásával]

27. Összefoglaló jelentés, 1989. január 26.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!
(selejtezéssig)

Jóváhagyom:
Récsey Róbert
RED
főkapitány-helyettes

Tárgy: „Lila” fn.
ügyben félèves

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS
Budapest, 1989. január 26.

1985. október 31-én „Lila” fedőnéven Rendkívüli Esemény Dossziét nyitottunk ismeretlen tettes(ek) felderítésére, aki(k) 1985. október 26-tól 1987. július 18-ig 10 esetben terjesztett(ek), összesen 3475 db A/5 nagyságú, „rdp” aláírású, gyermek

guminyomdával készített röpcédulákat, zömmel a Nagykörút és a Kiskörút telefonfülkéiben elhelyezve.

A tömeges terjesztések utáni órákban kisebb mennyiségű – 1–10 db – röpcédulák feltalálására, beszolgáltatására is sor került a fő elkövetési területeken kívül eső II., X., XI., XII., XIII., XIV. és XVI. kerületekben is, amely arra utal, hogy vagy utánterjesztés történt, vagy az elkövető(k) lakókörnyezete lehet a találati pontok övezete.

A röpcédulák szövege minden alkalommal változott, túlnyomórészt kommunistaellenes tartalommal bírtak.

[...] ⁷⁰

A bevezetett figyelőszolgálatok és adatgyűjtések során olyan adatok kerültek birtokunkba, melyek szerint a terjesztők fiatalok.

Az intézkedési tervek alapján 1988. augusztus 18-ig 27 főt vontunk szoros operatív ellenőrzés alá.

85 fő 10 ujjas, illetve töredék ujjnyomatát hasonlítottuk össze a röpcédulákon talált ujjnyomokkal. Ezen személyeket operatív ellenőrzésük adatai és a daktiloszkópiai összehasonlító vizsgálatok alapján az elkövetésből kizártuk.

Vezetői döntés értelmében a feldolgozó munkát 1988. augusztus hónapban meghosszabbítottuk, mert

- 1988. július 27-én a Bp. VI. Rudas László u. 41. sz. előtt a járdán 2 db röpcédula terjesztése történt;

- számításba vettük, hogy az 1988. május-június-július hónapban történt ellenzéki jellegű tüntetésekre felszólító szórólapokat, röpcédulákat terjesztő és ismertté vált személyek közül többen hasonló jellemzőkkel rendelkeznek, mint „Lila” fn. ügy ismeretlen elkövetői.

A fentiek alapján intézkedési tervet dolgoztunk ki, amely 1988. augusztus hónapban jóváhagyásra került.

Az intézkedési terv feladatainak végrehajtása, eredményessége az alábbiakban állapítható meg:

[...] ⁷¹

Intézkedési tervünk másik feladatköre alapján 13 személyt vontunk ellenőrzés alá annak tisztázására, hogy mint ismertté vált ellenzéki jellegű röpcédula-terjesztők, azonosíthatók-e a „Lila” fn. ügy röpcédula terjesztőivel.

A személyek operatív ellenőrzésére külön-külön feladattervet dolgoztunk ki, melyeket többnyire végre tudtunk hajtani, végső célként tűzve ki a személyek ujjnyomainak beszerzését és a „Lila” fn. ügyben rögzített ujjnyomokkal való összehasonlítását.

Ily módon operatív ellenőrzésünk adatai és beszerzett ujjnyomai alapján a 13 fő közül kizártuk az elkövetésből.

[...] ⁷²

Összességében a 3 éves feldolgozó munka során készült 6 intézkedési terv alapján eddig 40 főt vontunk szoros ellenőrzés alá, illetve 96 fő ujjnyomatát szereztük be, de az ismeretlen elkövető(ket) felderíteni, azonosítani nem tudtuk.

A feldolgozó munka további meghosszabbítását javasoljuk részint a fentebb jelentett ellenőrző feladataink befejezése, részint az 1989. december 29-én történt újabb röpcédulaterjesztés miatt.

[...] ⁷³

A 3 éves feldolgozó munka tapasztalataival összevetve az újonnan kialakult operatív helyzetet, az ismeretlen tettes(ek) felderítésére az alábbi feladatok végrehajtását tervezzük:

1. Javaslatot teszünk újabb nyomozás elrendelésére a BRFK III/1. Önálló Alosztály felé. (A legutolsó 1987. június 23-án lett elrendelve.)

2. Folyamatban van a grafikai portré alapján, bűnügyi legenda alkalmazásával a Barcsay utcai házak végigjárása az ismeretlen beszolgáltató azonosítása céljából.

3. Az újonnan terjesztett röpcédulákat a BM III/V. Csoportfőnökség szakértői csoportjaival véleményeztetjük a felderítést segítő esetleges további támpontok beszerzése céljából.

4. A BRFK III/III-A Alosztály segítségével ellenőrizni fogjuk, hogy a Barcsay u. 5. szám alatti Madách Gimnáziumban tartanak-e gyermek guminyomdát; 1988. december 29-én délután 15.00 óráig bezárólag tartottak-e valamilyen foglalkozást; az oktatási intézmény nevelői karából, tanulóiból elkövetőként számításba vehető-e valaki.

5. A BRFK III/III-B. Alosztály segítségével ellenőrizni fogjuk, hogy a VII. kerület Almássy téri Szabadidő Központban tartanak-e gyermek guminyomdát; 1988. december 29-én délután 15.00 óráig bezárólag tartottak-e valamilyen foglalkozást.

Megítélésünk szerint az ott működő „Interdiszciplináris Tudományos Diákkör”⁷⁴ és annak vezetője, Maurer György [...] eszmevilága rokonítható a guminyomdás röpcédulák gondolatvilágával. Maurer szoros ellenőrzésének megszervezését kérjük a társalosztálytól.

Megjegyzés: A Barcsay utca övezetében felmérésünk szerint más vállalati, ifjúsági klub és együttes nem működik, illetve helyiséget nem tart fenn.

6. Ellenőrizni fogjuk, hogy az Akácfa u. 15. szám alatti BKV Központi Épületben működtetnek-e vállalati klubot, annak milyen a személyi összetétele; e vonatkozásban a hírszerző lehetőségeket felmérjük, illetve szükség szerint kialakítjuk. Ezirányban segítséget kérünk a BRFK III/II-1. Osztálytól.

7. A BRFK III/II-2. Osztály jogellenesen külföldre távozottak és hazatértek nyilvántartásában szereplő személyek közül azok adatait megkérjük, akik 1987. július 17-e utáni hetekben disszidáltak, 1988. december hónapban hazatértek és életkoruk, lakcímük, emberi, politikai arculatuk alapján számításba vehetők mint elkövetők.

8. Beszereztük az Országos BV nyilvántartásból a 16-17 hónap börtönbüntetést kitöltő budapesti és Pest megyei lakcímmel rendelkező személyek adatait. A 24 fő adatait pontosítjuk, elemezzük; az EGPR rendszeren túl tisztázzuk, hogy a daktiloszkópiai nyilvántartásban szerepelnek-e. Nyilvántartásban szereplő személyek ujjnyomait saját magunk fogjuk ellenőrizni, illetve a nyilvántartásból esetlegesen hiányzó személyek ujjnyomait bűnügyi fedéssel folyamatosan beszerezzük.

9. Ismételten ellenőrizzük az 1986. év folyamán már ellenőrzött, de ujjnyomai alapján nem kontrollált, a korábbi években, évtizedekben guminyomdás röpcédulázást elkövetett személyeket. (Az akkori 9 fő személy közül 12 személy meghalt, 1 személy disszidált.)

10. Tekintettel arra, hogy 1986. március 15-én Sz. M. önkéntes rendőr [...] alatti lakos levelesszékényében, és 1986. március 17-én K. L. vállalati osztályvezető, [...] alatti lakos levelesszékényében elhelyezett egy-egy db. röpcédula valószínűleg célzatos elkövetés volt, a Nagyvázsony u. övezetében behatárolt 25 fő fiatal férfit és a Harmat u. [...] sz. alatti – az elkövetés időpontjában ott lakó, behatárolandó – fiatal férfiakat bűnügyi legenda alkalmazásával folyamatosan be fogjuk idézni, ujjnyomaitat konspiráltan beszerezzük.

Ugyancsak idézni szándékozunk:

S. G. [...] alatti lakost, aki azzal gyanúsítható, hogy 1986. március 15-én délelőtt a Múzeum kertben az abban az évben lezárt „Unió” fn. ügy ellenzéki tartalmú gépírással röpcéduláit terjesztette. Mivel ugyanaznap este hasonló személyleírású fiatal nőt is láttak a Rákóczi úton a „Lila” fn. ügy röpcéduláit terjeszteni, teljesen nem zárható ki a két elkövetés személyi azonossága.

A tervezett és folyamatban lévő feladatok ütemes és maradéktalan végrehajtása továbbra is a vonal teljes személyi állományának összmunkáját igényli.

Határidő: 1989. július 18.

Somlai Ferenc r. százados
alosztályvezető

Fekete László r. őrnagy
vonalvezető

Egyetérttek:
Cirkos Tibor r. alezredes
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 91–100. Gépelt eredeti Somlai Ferenc, Fekete László, Cirkos Tibor, Varga Pál, Kurta István és Récsey Róbert aláírásával.]

28. Jelentés, 1989. február 22.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
III/III-d. alosztály

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

Tárgy: „Lila” fn. ügyben

JELENTÉS
Budapest, 1989. február 22.

A feladattervben foglaltaknak megfelelően lakóhelyi, munkahelyi operatív ellenőrzésüket követően bűnügyi fedéssel konspiráltan beszereztük K. S., V. J. és SZ. A. budapesti lakosok ujjnyomatát, akik az 1988. június 16-ai tüntetéssel kapcsolatos rendőri jelentés útján kerültek látókörünkbe.

Nevezettek a beszerzett ujjnyomok alapján kizárhatók a „Lila” fn. ügy röpcédulaterjesztői sorából.

Megjegyzés: V. J. [...] alatti lakos a konspirált kikérdezés során elmondta, hogy 1980-tól kezdve vesz részt az ellenzék munkájában. Először a Szabad Kezdeményezések Hálózatának tagja volt, majd a FIDESZ megalakulása óta ennek az ifjúsági szervezetnek a tagja. Elmondta, hogy rendszeresen részt vesz az alternatív szervezetek által rendezett megmozdulásokban.

Először 1986-ban került a rendőri szervek látókörébe, amikor a Lánchídon a március 15-i tüntetőket a rendőrség széteszlatta. Jelenleg a FIDESZ-en kívül az SZDSZ-nek is tagja. Kérdésemre elmondta, hogy az idei március 15-ei ünnepségen is részt fog venni.

A FIDESZ szándéka a TV „elfoglalásával” kapcsolatban az, hogy „jelképesen, kézrátétellel foglalják el a TV-t, mint Petőfiék 1848-ban a nyomdát.”

Javaslat:

Tekintettel arra, hogy V. J. személye a munkahelye és a FIDESZ tagsága miatt a BRFK III/III-A. Alosztály elhárítási területéhez tartozik, a jelentés egy példányát a társalosztály részére átadjuk.

Mihály Tibor fhdgy.
Láttam: Fekete László örgy.

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 107. Gépelt eredeti Mihály Tibor és Fekete László aláírásával]

29. Összefoglaló jelentés, 1989. július 25.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
III/III-D. ALOSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

Jóváhagyom:
Dr. Stefán Géza r. ezredes
Főkapitány-helyettes

Tárgy: „Lila” fn RED ügyben

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS
Budapest, 1989. július 25.

1985. október 25-étől 1989. március 12-éig ismeretlen tettesek a főváros II., III., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIII., XIV., XVI. kerületei területén – zömmel a

Nagykörút és a Kiskörút telefonfülkéiben – 12 alkalommal, közel 4. 000 db A/5-ös nagyságú papírlapokra, gyermek guminyomdával nyomott, emelkedő sorszámozású, „ellenzék”, majd „rdp” aláírású, kommunistaellenes röpcédulákat terjesztettek

A röpcédulák tartalmát az ismeretlen tettesek a bel- és külpolitika eseményeivel, az ellenzéki aktuális követelésekkel összhangban állították össze; népi, nemzeti, valláserkölcsi retorikával fogalmazva, uszítva a szocialista rendszer, az MSZMP, a „párt és szakszervezeti büro” ellen.

Vezetői megítélés szerint a röpcédula terjesztés az utóbbi évtizedek legnagyobb sorozata volt, mind a terjesztett inkriminációk mennyisége, mind a helyszínek számát illetően.

Az ügyben négy esetben történt nyomozás elrendelése, majd megszüntetése.

A felderítés feladatainak meghatározására nyolc intézkedési tervet készítettünk.

Az operatív feldolgozó munkát a rendkívüli esemény vonal teljes személyi állománya, egyes időszakokban a BRFK ÁB Szerv más területeinek beosztottaival megerősítve végezte.

A feldolgozó munka menetében – ismételt alkalmakkor – közvetett vagy közvetlen segítséget kértünk a BM III/II., III/III., III/IV, III/V. Csoportfőnökség valamennyi osztályától, hét megyei állambiztonsági szervtől, a BRFK I-XXII. Kerületi Rendőrkapitányságoktól és a BRFK II/I-1, 2, 3, 5, 6 Osztályoktól célirányos információs igényeink kielégítésére, illetve egyes operatív szakterületektől hálózati személyeik eligazítását kérve.

A szűrő-kutató munka érdekében közvetlen, folyamatos kapcsolatban álltunk a BM III/3. és III/4. Osztállyal.

A frekvenciát terjesztési övezetekben 13 rejtett figyelőhely létesítésével és felhasználásával, 53 alkalommal hajtottunk végre az esti-éjszakai órákban figyelmet és operatív portyát. E feladatokat zömmel saját erőből (BRFK ÁB Szerv személyi állománya, ÁB önkéntes rendőrök bevonásával is), valamint jelentősebb időszakokban a BM III/2. és a BRFK II/I-6. Osztály külső figyelőivel együttesen végeztük. Egy-egy esetben 30–60 munkatárs bevonására került sor.

A három és fél éves feldolgozó munka során tárgyi-technikai vonatkozásban beszereztük:

- írás, nyelvész, pszichológiai, vegyész, nyomda- és papíripari szakvéleményeket;
- négy alkalommal személyleírások alapján mozaikképet készítettünk;
- tíz elkövetés alkalmával helyszíni szagnyomokat konzerváltunk, számos esetben személykiválasztásra fel is használtuk;
- a röpcédulákról ujjnyomokat és ujjnyom-töredékeket rögzítettünk, daktiloszkópiailag nyilvántartásban prioráltuk, majd elhelyeztük azokat.

Személyi vonatkozásban:

- 127 fő szoros operatív ellenőrzését hajtottuk végre, illetve szerveztük meg, ebből 120 személyt (köztük az igazoltatottakat is) nyílt, vagy konspirált úton beszerzett ujjnyomai alapján, a többi személyt egyéb ellenőrzött adatok alapján zártuk ki;
- 16 esetben hajtottunk végre titkos kutatást munkahelyen és lakáson;
- 46 esetben hajtottunk végre konspirált meghallgatást, melyek során konspiráltan ujjnyomokat beszereztük az érintettektől
- 3/a rendszabályt alkalmaztunk 5 esetben;
- „K” ellenőrzést vezettünk be 15 esetben;
- az ügy során 31 állampolgári bejelentés történt, amelyeket kivizsgáltunk, de érdemleges adatok nem kerültek felszínre.

A társszervekkel történt együttműködés során az ÁB szervektől 16, a bűnügyi szervektől 4 olyan információt kaptunk, amelyek a röpcédula terjesztéssel összefüggésben részinformációkat tartalmaztak, de a további ellenőrzés során egyik esetben sem került felszínre az elkövetők kiletére utaló adat, konkrét körülmény.

A feldolgozás időszaka alatt felmerült valamennyi guminyomdás jelzést a „Lila” fn. ügygel összefüggésben vizsgáltuk ki és dolgoztuk fel, de nem találtunk kapcsolatot közöttük.

A terjesztések alkalmával 9 esetben jutottunk olyan adatok birtokába, amelyek fiatal elkövetőkre utalnak. A 16–25 év közötti fiúk és lányok röpke pillanat alatt hajtották

vége a röpcédulák elhelyezését a telefonfülkékben, majd a késő esti sétálói forgatagban elvegyültek, cselekményük dokumentálása nem járt sikerrel.

Dekonspirációra utaló adatok a feldolgozó munka során nem jutottak a birtokunkba. Valószínűsíthető azonban, hogy a felderítő munka a kívánatosnál nagyobb körben vált ismertté, pld. nyílt rendőri állomány és kapcsolataik révén.

Noha a fő cél – az ismeretlen röpcédulakészítők-, terjesztők felderítése – nem járt eredménnyel, az ellenőrző-felderítő munka menetében számos esetben jutottunk különböző személyekkel kapcsolatos operatív vagy nyílt felhasználhatóságú információk birtokába, amelyeket az illetékes szakterületeknek további feldolgozás céljából eljuttattunk.

19 személy adatait a Helyi Kémelhárító Adattárban elhelyeztük, akik részéről a továbbiakban állam, illetve alkotmányellenes cselekmények elkövetése várható.

[...] ⁷⁵

Tekintettel arra, hogy az ügyben folytatott széleskörű feldolgozó munka az elkövetők felderítését nem eredményezte és ez a további operatív munkától sem várható, valamint figyelembe véve, hogy a hazánkban zajló társadalmi, politikai változások következtében a cselekmény társadalmi veszélyessége csekély fokú, javasoljuk a feldolgozó munka megszüntetését és az ügydosszié irattárba helyezését.

A fentiekkel a központi szakosztály egyetért.

Kérjük az összefoglaló jelentés jóváhagyását, és az ügydosszié irattárba helyezését engedélyezni.

Javaslom:

Somlai Ferenc r. őrnagy
alosztályvezető

Fekete László r. őrnagy
vonalvezető

Egyetértek:

Cirkos Tibor
osztályvezető-helyettes

[ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 130–133. Gépelt eredeti Somlai Ferenc, Fekete László, Cirkos Tibor és Stefán Géza aláírásával]

Képek

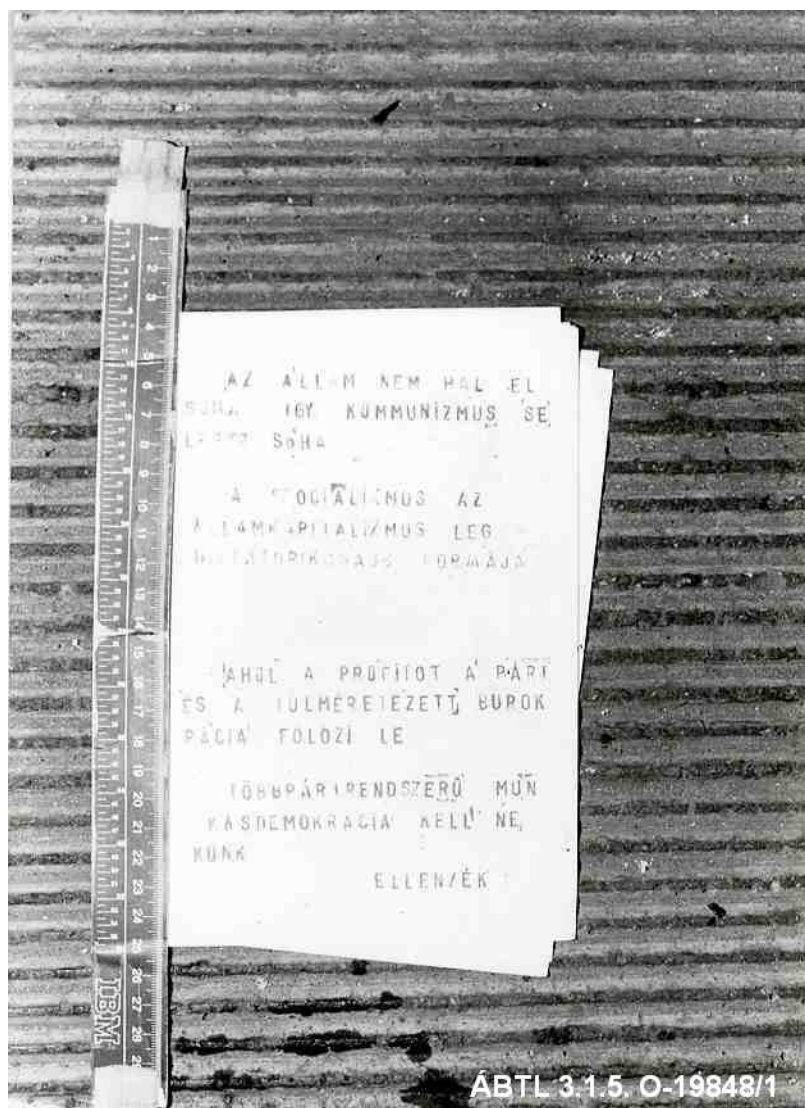
1. A tett helyszíne: telefonfülke a Lenin körúton, 1986. november 1.

2. Ugyanez közelebbről, 1986. november 1.

3. A Lenin körúti telefonfülkében talált röpcédula, 1986. július 18.

4. Néhány röplap

KOMMUNIZMUS NEM LESSZ
VILÁGFORRADALOM SEM
A SZOCIALIZMUS LÉTE TE

HAT ÉRTELMETLEN FÖNNÁL
LÁSÁT AZ OROSZ BÍRODAL
MI ÉRDEKNEK ÉS A CSAT

LÓS REZSIMEK NÉPELNYOMÓ.
SZÖVETSEGENEK KÖSZÖNHETI
AZ OROSZOKNAK HAZA KELL

MENNI BÉKÉVEL VAGY ERŐ
SZAKKAL FŐLÖSLEGEK ITT
SZERVEZKEDJ

rdp 14

ÁBTL 3.1.5. O-19848/1

KOMMUNIZMUS NEM LESZ
VILÁGFORADALOM SEM
TÚL SOK MINÁLUNK A
HAZÁRULÓ DE MARCHIUS
15. A SZABADSÁG ÜNNE

PE NEM AZ Ő ÜNNE
PÜK SZERVEZKEDJ

rdp 14
AZ ORSZÁGOKNAK HAZÁ KELL
SZÖVETSÉGEK KÖZÖNHETI
LÖS RESZK

MENNI BÉKÉVEL VAGY ERŐ
SZAKKAL FŐLÖSLEGEK IJT
SZERVEZKEDJ

ÁBTL 3.1.5. O-19848/1

O-19848/1

298/41

TÉNY HOGY EZ A RENDSZER
NEM VIRÁGOZTATTA FEL
ORSZÁGUNKAT ÉS NEM IS

FOGJA EGY CSOMÓ NAPLOPÓ
NAK KÖNNYŰ ÉLETE VAN
A NÉPET MEG AGYON HAJ
SZOLJA

IPARUNKAT VISSZAFEJLESZ
TETTÉK HÁTTÉRIPARRÁ
REZSIMEK BEVÁLT MÓDSZERE

HATALMUK FENTARTÁSÁÉRT
LEZÜLLESZTIK A NÉPET ERRE
LEGJOBB ESZKÖZ A MŰVÉSZET

rdp 11

ÁBTL 3.1.5. O-19848/1

¹ ÁBTL 4.1. A-2026. Az ellenséges röpcédulaterjesztés, falraírás és zászlótépés megelőzésének és felderítésének tapasztalatai, a vezető feladatai a megelőzés és felderítés érdekében. Szakdolgozat. Készítette: Sóty Tibor r. örgy. 1986. BM III/III-3-b. alosztály.

² IRM Archív Irattár Parancsgyűjtemény. 0018/1965. 04. 12. BM parancs.

³ ÁBTL 3.1.9. V-144760 és V-144760/a. Lásd még Révész Béla: *Szerkesztőség a Gát utcában. Nemzeti Híradó 1957–1958.* Budapest, Ráday Könyvesház, 2006.

⁴ ÁBTL 3.1.5. O-10256 „Emlékezz” és ÁBTL 3.1.9. V-144827 és V-144827/1 Kuklis Iván és társai. Lásd erről Kenedi János: *Kis Állambiztonsági Olvasókönyv. Október 23. – március 15. – június 16. a Kádár-korszakban.* Magvető Kiadó, Budapest, 1996. 139–248.

⁵ Az említett szakdolgozat adatai szerint 1980 és 1984 között 598 esetben 7000 db röpcédula jutott az állambiztonsági szervek birtokába, míg 1985 őszéig több, mint az előző négy évben összesen. Ld. ÁBTL 4.1. A-2026. 11.

⁶ Mindezt az alább bemutatott nyomozás is alátámasztja: 1988 tavaszától-nyaratól kezdve jelennek meg olyan röpcédulák, mint pl. a „Ki a szakszervezetből”, a „Tüntess a rendszer ellen”, vagy a nagy tüntetésekre (Bős-Nagymaros, Erdély) hívó röplapok, amelyek esetében szintén vizsgáldták az állambiztonsági szervek – többek között kapcsolatot keresve a „Lila” fedőnevű ügygel. Lásd pl. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3 20–21.

⁷ Határozat, 1985. október 31. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 8.

⁸ Lásd a 29. számú dokumentumot.

⁹ Lásd a 29. számú dokumentumot.

¹⁰ 1978 óta 80.000 darabot hoztak forgalomba 93 Ft-os egységáron a TRIÁL-on keresztül. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1 33. Jelentés, 1985. november 5.

¹¹ Lásd a 29. számú dokumentumot.

¹² Lásd a 3. lánkjegyzetet.

¹³ A dokumentum elején felsorolják, hogy mikor, hol, milyen röpcédulákat találtak.

¹⁴ A BM III/III-4. Osztály kulturális területen, a BM III/III-2. Osztály az ifjúság körében (egyetemek, főiskolák, klubok stb.) „háritott el”.

¹⁵ A BM III/4. osztály foglalkozott a telefon- és lakáslehallgatások során szerzett anyagok feldolgozásával, az így szerzett adatok társszervekhez juttatásával, a különböző osztályok kérése alapján telefon- és lakáslehallgatási vonalak figyelésével.

¹⁶ A BM III/3. (az ún. „K” Ellenőrzési) Osztály a postai küldeményeket ellenőrizte.

¹⁷ A BM III/III-3. Osztály foglalkozott a figyelő-dossziés személyek, volt politikai foglyok, röpcédulázók, falfirkálók ellenőrzésével.

¹⁸ Vö. *Európai Kulturális Fórum és ellenfórum Budapest, 1985.* Vál. és bev. Müller Rolf. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2005.

¹⁹ Ugyanilyen adatgyűjtést végeztek más, a telefonfülkék közelében álló házak esetében is. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 32–33., 35–36., 39–42.

²⁰ Népgazdasági és Társadalmi Tulajdon Védelmi Alosztály.

²¹ Ezt megelőzően 1986. március 15-én több helyen találtak röpcédulákat. Egy állampolgári bejelentés szerint a Moszkva téren tizenéves fiatalok 8-10 fős csoportja szórta szét azokat. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 63. Ugyanilyen tartalmú röpcédulákat terjesztettek 1986. július 18-án is Budapest belső kerületeiben. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 101–102.

²² „Az állam nem hal el soha, így kommunizmus se lesz soha” kezdetű röpcéduláról van szó, ahol a lesz szót dupla sz-szel írták.

²³ A röpcédulákat a már ismert különféle vizsgálatokra – daktiloszkópia, ESDA (írásbenyomódás-vizsgálat) stb. – küldték el.

²⁴ A szintén új rendet, új hatalmat követelő felirat azonban Kitarítás, Hungarista Mozgalom aláírással zárul, nyílaskereszttel kiegészítve. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 51–52.

²⁵ Nemzetközi gazdasági kapcsolatokkal és államtitok-védelemmel foglalkozó osztály.

²⁶ A „Lila” fn. ügy röplapjait más bizalmas nyomozások során begyűjtött röplapokkal is összehasonlították.

²⁷ Turucz István r. főhadnagy 1986-ban a BRFK III/III-d. alosztályán főoperatív tiszti beosztásban dolgozott. 1986 szeptemberében fegyelmi fenyítésként alacsonyabb beosztásba helyezték, majd 1987-ben saját kérelmére elbocsátották. Lásd ÁBTL 2.8.1. 301/2432/1985. 09. 04. BRFK Áb. Hely.; 301/3453/1986. 09. 12. BRFK vez. és 301/2431/1987. 07. 27. BRFK vez. parancsok.

²⁸ Az 1986. szeptember 9-i keltezésű, a megtett intézkedésekről szóló összefoglaló jelentés szerint az első két röpcédula-terjesztés alkalmával rögzített szagnyomok megegyeztek a belső ellenzék által terjesztett röpcédulákon rögzített szagnyomokkal. Ellenőrizték a budapesti nyomdaipari vállalatokat, valamint két újságárust is, mert egy alkalommal egy röpcédula az Esti Hírlapba csomagolva került valakihez. Az ellenőrzés során az egyik újságárus munkahelyén átkutatták szobáját, valamint jártak lakóhelyén is, felírták és ellenőrizték a család és a szomszédok adatait és részletesen leírták a lakásba való konspiratív bejutás érdekében annak elhelyezkedését, alaprajzát, az ajtó zárját, s hogy mikor tartózkodnak otthon a szomszédok. De hasonlóan jártak el a többi operatív ellenőrzés alá vont embernél is. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 131–137. és O-19848/1. 130–132.

²⁹ Az ügynök hosszú oldalakon keresztül sorolja, hogy mi lehet jellemző, illetve nem jellemző a terjesztőre. Például jellemző az „elkövetőre” a tudatosság, határozottság, a keménység, becsületesség, a bátorság, az ösztönösség, a

sértettség, a vallásosság, a demagógia, sőt, nem kizárt szerinte, hogy (politikai ügy miatt) már börtönviselt, többször kórházi kezelés alatt állt, esetleg autista emberről van szó. Ezzel szembeállítja az ügynök a harmonikus, szeretetteljes, elégedett, félénk, óvatos, depressziós, szegénylős tulajdonságokat.

³⁰ A 4-es jelzésű röpcédula többek között ezt tartalmazza: „El kell fordulnunk Európától és a marxizmustól, új eszme kell, a marxizmus a bürokrácia.”

³¹ „Vitéz” fn. ügynök jelentéseit lásd ÁBTL 3.1.2. M-39112, M-39112/1–8. Emellett két másik ügynök is adott formai-tartalmi elemzést a röpcédulákról. Az egyik szerint a röpcédulák szerzőjéhez a magyar '56 és a lengyel szolidaritás állnak közel, aki nem kívánja a nyugati minta másolását, és aki burkoltan antiszemita. Szerinte a röpiratok megfogalmazója részt vehetett valamiféle filozófiai képzésen, és ateista éppúgy lehet, mint vallásos; megfogalmazásai pedig fiatalosak, de akár lehet már 40 éves is. Ld. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 204–206. A másik, „Kovács Jenő” fn. tmb. jelentésében kitér a röpcédulák formai jellemzőire is, nevezetesen, hogy a készítője mérnök vagy esztergályos nem lehet - hacsak nem trehány az illető -, mert nagyon durván vannak a cédulák elvágva, a tartalmukat tekintve pedig szerinte egyszerű zagyvaságok, amelyekkel a szerzőjük a nyugati hírközlő szervek, valamint Tirana és ázsiai munkáspártok révén találkozott. Ld. ÁBTL 3.1.5. O-19848/1. 268–272.

³² A két görkorszolyás mellet három másik embert állítottak elő akkor, akiktől, noha náluk semmit nem találtak, ujj- és szagnyomot vettek. Az újabb röpcédulázás miatt ismét figyelő- és portyaszolgálatot szerveztek, sőt ekkor már nemcsak „portyáztak”, hanem figyelőpontokat is létesítettek. A célnak éppen megfelelt a Bánki Donát Műszaki Főiskola MSZMP-irodája, de később ilyen pont volt az Új Tükör [Művész] Moziban, a Zrínyi Moziban, a Hírlapkiadó Vállalat irodájában és egy pékségben is. Lásd erről pl. a 9., 10. sz. dokumentumot.

³³ Később, 1988 nyarán egy újonnan készített fantomképhez való hasonlatosság elegendő volt ahhoz, hogy valakit szoros operatív ellenőrzés (adatgyűjtés a munkahelyen és lakóhelyén, „K”-ellenőrzés, ujjnyom-ellenőrzés stb.) alá vonjanak. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 59–60. Feladatterv, 1988. augusztus 29.

³⁴ Ma: Erzsébet körút.

³⁵ A 3/R rendszabály rejtett fotó, optika illetve televízió, videó felszerelését jelentette.

³⁶ A dokumentum elején ismertetik, hogy az adott időpontig hol, mikor és mely telefonfülkékben találtak többször röpcédulákat.

³⁷ A későbbiekben használták is.

³⁸ A már korábban is alkalmazott „rejtett álló-figyelő szolgálatra” két-két fő operatív tisztet vezényeltek négy telefonfülke ellenőrzésére, tettenérés esetére „rejtett készenléti” és „otthonülő készenléti” szolgálatot is szerveztek. A valóban minden hétvégén megtartott ellenőrzések dacára június 19-én újra röpcédulákat helyeztek el néhány nagykörúti telefonfülkében.

³⁹ Az 1987. június 19-i röpcédulázásról szóló összefoglaló jelentés szerint, ahogy a figyelőhelyekről leadták a jelzést, hogy röpcédulázás történt, beindult a gépezet: nemcsak a figyelők, de az önkéntes rendőrök és a BRFK Akciócsoportja is megkezdte az üldözést. A figyelők személyleírása alapján igazoltatták a fehér dzsekit viselő férfiakat, nyomozókutyákat alkalmaztak. Rögtön értesítették Fekete László vonalvezetőt és Agócs István osztályvezetőt, akik azon nyomban szolgálati helyükre vonultak. ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 50–54.

⁴⁰ A Nagykörút más telefonfülkéiben is találtak begyűjtendő röpcédulákat.

⁴¹ Ma: Erzsébet tér.

⁴² Az állambiztonsági szervek a szemtanúk segítségével azonosították az illetőt, aki természetesen szoros ellenőrzés alá vontak. F. J. „K”-ellenőrzése során kiderült, hogy ötször operálták gerincproblémái miatt, emiatt a furcsa mozgás.

⁴³ A dosszié nincs a Történeti Levéltár birtokában.

⁴⁴ A budapesti röpcédulázások ideje alatt a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola igazgatójának valaki szintén guminyomdás levelet küldött. Emiatt ellenőrizték a főiskola hallgatóit, valamint az előző években magyar-történelem szakra fel nem vettek felvételi anyagát írásszakértővel vizsgáltatták meg. Ennek keretében történt az alábbi akció is. A Somogyi Könyvtárban dolgozott ugyanis a 40. lábjegyzetben szereplő F. J. is. A leplezett kutatás – amelyet a III/V-1-a. alosztály műszaki tisztje „Szöcske operatív fotókészülékkel és íróasztal, szekrény és lakat kinyitására is alkalmas kulcskészlettel hajtott végre – nem járt semmilyen eredménnyel. ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 166.

⁴⁵ Lippai Jánosné 1980. december 1-én a Somogyi Könyvtár fiókhálózati osztályvezetője és szb-titkár volt.

⁴⁶ Egy másik kérést is megfogalmaztak: egy telefonszerelő 1987. július 5-én röpcédulákat talált egy V. kerületi telefonfülkében. Róla kérnek konspiráltan beszerzendő információkat, amelyet azonban – lehetőség hiányában elutasított a III/II-7. Osztály vezetője.

⁴⁷ Lásd az előző lábjegyzetet.

⁴⁸ A dokumentum az alközpont, a lekérdező központ és személy kódja, a lekérdezés céljának kódjával végződik. Ugyanezt több kerületben is megtették. ÁBTL 3.1.5. O-19848/2. 262–266. és 284.

⁴⁹ Néhányan – jellemzően BM-dolgozók – találtak a postaládájukban egy-egy röpcédulát.

⁵⁰ Itt a már ismert mozzanatok bemutatása következik: mikor, hol látták a röpcédulák terjesztőit.

⁵¹ 18 ún. „találási pontot” soroltak fel.

⁵² Az 1988. január 18-án született összefoglaló jelentés szerint a „találási pontok” szűkebb övezetében 419 fő 16–25 év közötti fiatal lakott. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 14.

⁵³ A Központi Lakcímnnyilvántartó Hivatalból 1988 januárjáig összesen 437 fiatal anyagát szereztek be és priorálták le őket. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 9.

⁵⁴ Itt arról van szó, hogy a III/III-1–6. osztályoknak, valamint a III/II-1–4. és 8. osztályoknak milyen feladataik vannak az ügyben.

⁵⁵ Az előzetes felmérés alapján 17 intézményt, gimnáziumokat és kollégiumokat vettek az ellenőrzendőkhöz közebe.

⁵⁶ Kilenc ellenőrzendő klub szerepel a felsorolásban.

⁵⁷ Az ELTE tanfolyamaira jelentkező, illetve azokon részt vevő 900 főből 9 olyat választottak ki, akik a „találási pontok” közelében laktak. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 14.

⁵⁸ Kilenc olyan 1986. március 15-én igazoltatott fiatalt találtak, akik szintén a meghatározott pontok környékén laktak. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 14.

⁵⁹ Összesen 21 szórakozóhelyet soroltak az elsődlegesen ellenőrzendőkhöz közebe: a Ma-cherie-től a Mackó Büfén át a Véndiákig és a Petőfi Csarnokig, külön-külön megjelölve, hogy hol van gépzene illetve diszkó.

⁶⁰ A fiatalok ellenőrzésekor az elsődleges szempontok között szerepelt, hogy az adott „találási pont” közelében lakó fiatal esetleg egy másik találási pont közelében tanul/dolgozik-e, vagy vannak-e ott baráti, rokoni kapcsolatai. A megadott pontok övezetében ellenőrizték a hálózati személyeket is: 69 fő kizárt, 6 fő aktív hálózati személyt találtak. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 6–16. De ellenőrizték pl. egy budapesti nővér- és munkásszálló 370 lakóját is. Uo. 17. A lehetséges elkövetők kiválasztása után őket operatív ellenőrzés alá vonták („K”-ellenőrzést vezettek be, konspirált úton beszerzett ujjnyomaikat összehasonlító vizsgálatnak vetették alá), de semmiféle eredményre nem jutottak. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 28–34.

⁶¹ A dokumentum elején ismét összefoglalták az eddigi röpcédulázások kapcsán megtett intézkedéseket.

⁶² Helyi Kémelhárító Adattár

⁶³ helyesen: Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság.

⁶⁴ Ma: Etele út.

⁶⁵ 1987. július 27-én egy állampolgár szolgáltatott be a néhány darab ott talált röpcédulát. ÁBTL 3.1.5. O-19848/3. 47.

⁶⁶ A felderítő munka további irányai között szerepelt egy vendéglő látogatóinak ellenőrzése, valamint egy „K”-ellenőrzés során az állambiztonsági szervek birtokába került szocialistaellenesnek minősített levél kapcsán a címzett ellenőrzése.

⁶⁷ Ma: Ferenciek tere.

⁶⁸ A fent említett három szkinhed életkörülményeit írják le.

⁶⁹ Ma: Lukács Cukrászda.

⁷⁰ Felsorolják, hogy milyen nyelvész-, írás- stb. szakértői vizsgálatokat hajtottak végre a röpcédulákon, amelyek nem vezettek eredményre.

⁷¹ Az éppen aktuálisan „látókörbe került” emberek operatív ellenőrzéséről és a lehetséges elkövetők sorából való kizárásukról van szó.

⁷² Az állambiztonsági szervek hét olyan embert találtak az ellenőrzésük során, akiket ugyan a „Lila” fedőnevű ügy kapcsán kizártak a lehetséges tettesek köréből, de egyéb, bűncselekményekre utaló adatokat szereztek róluk.

⁷³ Egy VII. kerületi Akácfa utcai és Barcsay utcai telefonfülkében találtak – 17 hónap elteltével ismét – újabb szövegű röpcédulákat.

⁷⁴ Az Interdiszciplináris Tudományos Diákkört 1981-ben alapították tíz egyetem és főiskola hallgatói, tanárai és más szakemberek. Működéséről lásd: Maurer György: Átkelés a harmadik part felé. *Mozgó Világ*, 1993/12. és <http://bocs.hu/3part/lev-lap-tort.htm>

⁷⁵ Az 1989. január 26-ai összefoglaló jelentés és intézkedési terv alapján végrehajtott – már ismertetett – feladatokról van szó.

A III/III. Csoportfőnökség jelentései az állambiztonság feladatairól és strukturális átalakításáról 1989-ben

A rendszerváltás előestéjén, 1988–89 fordulóján a szocializmusnak nevezett pártállami modell minden elemében változtatásra szorult. Az ország növekvő gazdasági és társadalmi gondjai indukálta feszültség miatt a hatalmon lévő Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) vezető csoportjai között politikai küzdelem bontakozott ki az ország irányításáért.¹ A válságból kiutat kereső technokrata pártelit „modernizációs” elképzelései beleütköztek a rendszer mozdíthatatlanságában érdekelt „gerontokrata” pártvezetés uralmába. Az 1988. májusi országos pártértekezleten megválasztott grémium személyi összetétele az idősebb pártvezetés és a fiatalabb generáció közötti kompromisszum eredménye volt. A „reformerekként” emlegetett csoportosulás a Grósz Károly nevével fémjelzett posztkádári érában a Központi Bizottság (KB) és a Politikai Bizottság (PB) ülésein mindinkább erőfölényt tudott kialakítani a régi pártvezetés megmaradt kádereivel szemben. A változásokat ellenző gondolkodó „funkciokrata” pártelit 1989 folyamán kiszorult a hatalomból. Az irányítás jelentős része azoknak az egymással is versengő, középkorú pártbürokrátáknak a kezébe került, akik az MSZMP két vezető testületében, valamint az állami apparátus különböző területein pozícióra tettek szert. Az új főtitkár, Grósz Károly mellett jelentős politikai befolyással bíró Berecz János és Pozsgay Imre államminiszter, valamint az 1988 novemberében kinevezett Németh Miklós miniszterelnök nagymértékben meghatározták az állampárt politikai irányvonalát.

Az elképzelések, melyek a párt különböző döntéshozó plenumain ekkortájt megszülettek, részét képezték azoknak a reformtörekvéseknek, melyek 1988-ban „modellváltást” és nem rendszerváltást céloztak meg. A pártvezetés elsősorban a gazdasági válság megoldását célzó intézkedésekkel szándékozott megtartani erőpozícióját a hatalomban, és elérni azt, hogy az MSZMP továbbra is a magyar társadalom kizárólagos vezető tényezője maradjon. Az egypártrendszer fenntartása érdekében először gazdasági, majd politikai reformok bevezetésére került sor, ami 1989 elejére tovább élezte az állampárt belső konfliktusait. A Grósz Károly vezette centrum a hatalmi *status quo* fenntartására törekedett és igyekezett minden egyes változtatási igényt saját hatalmi szempontjainak alárendelni, mérlegelni. Ezzel szemben a Pozsgay Imre és Németh Miklós mögött álló „osztályvezetői” kádercsoport a társadalmat és a közpolitikát is érintő kérdéseket vetett fel, sőt egyes vezetői nyíltan kapcsolatot tartottak fenn a rendszer ellenzékeivel.

Az MSZMP belső erőviszonyainak alakulását jelentősen befolyásolták a világpolitikai események is. A lengyelországi Szolidaritás mozgalom előretörése, a szovjet-amerikai „leszerelési” tárgyalások, valamint a nyugati országok óvatos szimpátiája a magyarországi reformok iránt nemcsak az MSZMP tagság jelentékeny részének politikai attitűdjét változtatta meg, de a társadalom egyre szélesebb csoportjait is aktívabb szerepvállalásra készítette. Ez az aktivitás elsősorban a nyolcvanas évek magyarországi ellenzéki mozgalmaiban öltött testet. A különféle ideológiai háttérrel rendelkező értelmiségi csoportok és a hozzájuk csatlakozók, a teljes gazdasági, társadalmi és politikai rendszerváltást tűzték ki célul.

A különböző ellenzéki politikai szerveződések és programjaik 1989 elejére már kiléptek az illegalitásból és a – függetlenedő média segítségével – nagy nyilvánosság előtt hallatták hangjukat. Pozsgay Imrének 1989. január 28-án a Magyar Rádió 168 óra című műsorában elhangzott beszéde – az 1956-os események „népfelkelésé” való minősítése – a rendszerváltás szimbolikus aktusának volt tekinthető. Az események innentől kezdve felpörögtek; az Ellenzéki Kerekasztal (EKA), majd a Nemzeti Kerekasztal (NKA) megalakulása után az állampárt politikai defenzívába került.² A háromoldalú tárgyalások alkalmával sorra kerülő sarkalatos kérdések megtárgyalása a rendszer fokozatos lebontását eredményezte. A törvényi háttér megváltoztatásával, valamint az MSZMP monopolhelyzetének feladásával lényegében 1989 végére kialakult a pluralizmuson alapuló többpártrendszer.

Az ellenzéki mozgalmak társadalmi támogatottsága – nem utolsó sorban a bomló pártállami vezetés hibáinak köszönhetően – ugrásszerűen megnőtt, ami az illetékeseket elgondolkodtatta a rendszer „kontrollszerkezeteinek” politikai megbízhatóságáról és szakmai hatékonyságáról. Ez a tömegkommunikációs intézmények mellett (sajtó, tv, rádió) vonatkozott az ellenzék által „vörös posztónak” tekintett Munkásőrség szerepére, de a fegyveres testületek (honvédség, rendőrség stb.) pártirányításának kérdése is ekkor merült fel.³ Az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályán (KAO), valamint utódszervezetében a Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottságnál⁴ mint illetékes pártszervnél napirendre került az állambiztonsági szolgálatok feladata, hatásköre és strukturális átszervezése a megváltozott politikai és társadalmi helyzetre való tekintettel. Ugyanilyen megfontolásból – szorosan kapcsolódva az MSZMP vezetősége által megfogalmazott aktuális elvi útmutatásokhoz – 1989 folyamán a Belügyminisztérium (BM) „munkacsoportjaiban” különböző tervekkel dolgoztak ki az állambiztonság reformjáról.⁵

Az MSZMP vezető testületeiben meghozott „nemzetstratégiai” koncepciók kialakítása, valamint az aktuálpolitikai döntések erőteljesen az állambiztonsági szervek hírszerző-elhárító munkájára támaszkodtak. Nemcsak a belső „ellenség”, ellenzék megfigyelésében és elnyomásában, hanem a megváltozott világpolitikai helyzethez való alkalmazkodásban, a kormány külpolitikai irányvonalának kialakításában is komoly szerepet játszottak az egyes csoportfőnökségek által hozott „információs anyagok”.

A késő Kádár-kori állambiztonság nem különbözött lényegesen az azt megelőző időszakról.⁶ Az 1950-es évek totális hírszerző-elhárító doktrínája módosult a hatvanas-hetvenes évek fordulóján, ám a politika rendőrségeként⁷ is funkcionáló állambiztonsági szervek a társadalom valamennyi szegmensében jelen voltak, „láthatatlan hálóként” szőtték át a rendszer egészét még a nyolcvanas évek végén is. Az 1950-es évek kollektív paranoiára hajló politikai légkörével szemben alig lehetett észlelni a lehallgatásokkal, megfigyelésekkel, beépülésekkel operáló és széles körű hálózati apparátussal rendelkező szervek munkáját. A hetvenes években sor került néhány törvény jellegű jogszabály megalkotására,⁸ ami bizonyos „jogállami” keretek közé próbálta szorítani az állambiztonság működését. Ez, valamint a rendszer elavultságából adódó elbürokratizálódás lassú erjedést idézett elő az állambiztonság szervezeti felépítésében.⁹

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumához tartozó állambiztonság az ún. csoportfőnökségi struktúra alapján épült fel.¹⁰ Ennek lényege az volt, hogy a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség parancsnoka egyszersmind a minisztérium helyettes vezetője is volt és az irányítása alá tartozó öt csoportfőnökség (III/I: hírszerzés, III/II: elhárítás, III/III: belső reakció elhárítása, III/IV: katonai elhárítás, III/V: operatív technika) és az önálló osztályok jelentették a tulajdonképpeni magyar állambiztonsági szolgálatot. Ez alól csak a katonai hírszerzés képezett kivételt, mely a Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökségének (MNVK) 2. (Felderítő) Csoportfőnöksége néven a Honvédelmi Minisztériumba tagozódott be.

A Belügyminisztériumba integrált, konglomerátum jellegű szerveződés a rendszer alkonyán jelentős szerkezeti átalakításokra szorult. A változtatásokra részben a társadalmi-politikai rendszer válsága és a pártirányítási mechanizmusban rejlő ellentmondások felszínre kerülése adott okot. Az elavult intézményi modell jelentős disszonanciákat okozott a szervek munkájában, amit a „hibás” politikai döntések, a párt vezetőinek „útmutatásai” csak tetézték.¹¹ A másik átalakítást ösztönző tényező a magyar külpolitika fokozott aktivitásában keresendő. A hírszerzés-elhárítás hagyományos nyugat-európai orientációja mellett egyre fajsúlyosabbá vált a határon túli magyar kisebbség helyzetét is érintő új „nemzetbiztonsági” koncepció kialakítása, mely nemcsak strukturális, de szemléletmódbeli változásokat is eredményezett.¹²

Mélyreható, feladat-és hatásköri kompetenciákra vonatkozó átalakításokra a Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnökségénél, a belső reakció elhárítás szolgálatánál lehetett számítani. A totalitárius rendszerek alapjának számító politikai „rendészeti-rendőrségi” tevékenységet – mely a „társadalom politikai arculatának teljes körű feltérképezésére, illetve politikai orientációjának befolyásolására”¹³ törekedett – e szerv működésénél lehetett a legjobban megfigyelni. Az 1980-as években a pártvezetés részéről tapasztalható belpolitikai információszerzés fokozott igénye miatt a

Belügyminisztérium a szervezetfejlesztés terén nagyfokú prioritást biztosított a csoportfőnökség számára. E privilégium megmutatkozott a feladat-végrehajtás, az operatív szakszolgálat, valamint az elvi iránymutatások direkt alkalmazása terén, aminek következtében bonyolultabb, tagoltabb intézményi rendszer jött létre, mint a korábbi időszakban.¹⁴ Az 1989-es év politikai változásai azonban jelentősen kikezdték a belügyi szakszargonban csak „hármásoknak” nevezett csoportfőnökség morális és strukturális komponenseit. Ez egyaránt vonatkozott a szervezeti keretek átalakítására, valamint a politikai irányítás egymásnak ellentmondó utasításaira, ami nemcsak a vezetőket bizonytalanította el, hanem az állomány jövőképét is pesszimistává tette. (Lásd a 3. dokumentumot.) Az „ideológiai diverzió” ellen (is) fellépő állambiztonsági szervek az ellenzéki mozgalmak megerősödését azért nem tudták már megakadályozni, mert az MSZMP vezetése maga is megosztott volt e kérdésben.

Az alább közölt dokumentumok alapján jól nyomon követhető az a koncepcióváltás, ami 1989 januárjától az év végéig a csoportfőnökség „illetékeseiben” a hatalomhoz való viszonyról, magáról a szervezetről, valamint a politikai rendszerről kialakulni látszott. Mindez vonatkozik a BM főcsoportfőnökségi struktúrájának átszervezésére, a szolgálatok politikai szerepvállalásra és a modellváltásból kinövő rendszerváltás „állambiztonság-filozófiai” elképzeléseire is.¹⁵ A Kádár-kori (állambiztonsági) főcsoportfőnökség tervezett szervezeti átalakítására a Belügyminisztérium 1989. január 10-én kelt feljegyzésének mellékletében részletes terveket találunk. (Lásd 1 dokumentumának mellékletei.) Megfigyelhető, hogy az iratokat készítő III/III. Csoportfőnökség struktúra- és szerkezetváltásra vonatkozó újításai már nemcsak az „állam” biztonságára vonatkoznak, hanem – a „nemzet”, mint politikai entitás fogalmának állambiztonsági bevezetésével – új stratégiai, sőt „biztonságpolitika-elméleti” koncepcióváltásban gondolkodnak. A másik újítása a „Belső Biztonsági Szolgálatra” elkeresztelt csoportfőnökségnek, hogy beszámolóiban egyértelműen a demokratikus változások mellett teszi le voksát, ami a „modellváltásban” megfogalmazott pártkonceptió alapján a jogállamiságba történő átmenetet és az állambiztonság működésének alkotmányos alapjait jelenti. A szervezet átalakítására vonatkozó elképzelések nem elsősorban a műveleti hatékonyságot szolgálták, hanem egyfajta „titkosszolgálati paradigmaváltást” célozták meg. Az iratok alapján mindazonáltal valószínűsíthető, hogy a III/III. Csoportfőnökség „új eszmeiséggel”, de a régi apparátus jelentős részének megtartásával igyekezett a hatalom átmentésében és az intézményrendszer „átstrukturálásában” közreműködni.

A „nemzetbiztonság” demokratikus hazai interpretációja nem az ellenzéki mozgalmak programjai alapján, hanem az állampárt illetékes „szakbizottságai” révén született meg. Ennek oka az volt, hogy 1989 folyamán nem került köztudatba az állambiztonság gyakorlati tevékenysége és a kerekasztal-tárgyalásokon sem vált napirendi ponttá a BM III. Főcsoportfőnökség szervezeti átalakítása.¹⁶ Az állambiztonsági szervek munkája, politikai szerepvállalása – ellentétben a Német Demokratikus Köztársasággal, ahol mindez komoly politikai vitát gerjesztett és a közvéleményt is foglalkoztatta a kérdés – Magyarországon egészen a „Duna-gate” botrányig a közéletben semmiféle jelentőségre nem tett szert.¹⁷

A III/III. Csoportfőnökség által készített dokumentumok nemcsak a stratégiai és koncepcionális irányváltást tartalmazzák, de konkrét javaslatokat is megfogalmaznak a pártvezetés számára.¹⁸ A politikai vezetés is tisztában volt azzal, hogy a megváltozott körülmények között sem nélkülözheti az állambiztonság operatív tevékenységen alapuló információs szolgálatát, ezt azonban az ellenzékkel folytatott tárgyalásuk során gondosan el kellett rejteni. Az iratok egy részén ezért érződik az „operatív munka” fokozottabb igénybevételének igenlése (lásd 2. dokumentum), másrésztől viszont arról tanúskodnak, hogy a „demokratizálódási” folyamat megköveteli az alkotmányosan szabályozott, jogállami keretek között működő „erők és eszközök” alkalmazását. A dokumentumok által „jelentős profilváltásnak” nevezett folyamat – ami tartalmazza az állambiztonság pártirányításának fokozatos megszüntetését is – ugyanakkor nem zárta ki a korábbi „beidegződéseknek” megfelelő, MSZMP utasításokon alapuló operatív manőverezést.

A forrásközlésben található Emlékeztető (2. dokumentum) részletesen leírja azt a „nagyszabású biztosítási” műveletet, miszerint az állambiztonság – az MSZMP

illetékeseinek irányításával – ún. Intézkedési tervet dolgozott ki a demokratikus választások lebonyolítására. E munka során konkrét elképzelések születtek arra vonatkozóan, hogy a rendelkezésre álló operatív erők és eszközök igénybevételével, milyen szintű állambiztonsági befolyásolásra lehet szükség az országgyűlési választások kedvező végeredményének eléréséhez, azaz az MSZMP hatalmának megtartásához. Az iratok alapján egyértelműsíthető, hogy a BM III. Főcsoportfőnökség titkosszolgálati eszközök igénybevételével nemcsak a közlegő választások „biztosítására” készült, de figyelemmel kísérte az ellenzéki mozgalmak minden jelentős politikai megnyilvánulását (tömegrendezvény, demonstráció, nagygyűlés) a nemzeti ünnepektől kezdve a Nagy Imre és társai temetésén keresztül az október 23-i megemlékezésekig. Pontos és részletes összefoglalás készült a hálózati munka 1989-es alkalmazásáról, és a jövőben betöltendő stratégiai szerepvállalásáról is (3. dokumentum). Ugyanez mondható el a tömegkommunikációs csatornák (média) állambiztonsági alkalmazásáról, mely egyfajta információs „versenyfutást” eredményezett a pártállamtól függetlenedő sajtó és az állambiztonság „hírforrásai” között.

Az 1989-es év állambiztonsági koncepciói szorosan illeszkedtek a hazai politikai élet eseményeihez. Az állandóan formálódó és a napi igényekhez igazodó állambiztonsági „teóriák” fokozatosan hoztak létre egy olyan átfogó koncepcionális működéstervet, mely képesnek látszott arra, hogy egyaránt megfeleljen a nemzetállami alapokon nyugvó, modern titkosszolgálati struktúra megalkotására és az ország vezető politikai csoportjai számára szállított információk beszerzésére. A BM III Főcsoportfőnökségének alkalmazkodása a megváltozott politikai közeghez szükségessé tette a nyugati titkosszolgálati minta jogszabályi háttérrel biztosított (részbeni) átültetését a hazai viszonylatba, ugyanakkor jelenthette a hatalom átmentésében érdekelt politikai körök terveihez való állambiztonsági asszisztálást is. A Belső Biztonsági Szolgálat elképzelései között 1989-ben már egyértelműen az a cél lebegett, hogy az állambiztonsági szervezet nemzetbiztonsági szolgálattal, a pártállami irányítású mechanizmust jogállami, alkotmányos kontrollal ellátott intézményrendszerrel cserélje fel.¹⁹ A BM. III. Csoportfőnökség 1989 folyamán született jelentéseinek, tervezeteinek és munkabeszámolóinak többsége tartalmazza az „átmenet évének” változó állambiztonsági felfogását. A Belső Biztonsági Szolgálat tervezetei a rendszerváltás békés „levezényléséről” beillesztették azon alapelveket a szervek működésébe, melynek eredményeképpen az „alkotmányvédő” funkció felülírta a korábban reakciónak és rendszerellenesnek minősített politikai csoportosulások ellen végzett elhárító tevékenységet.

Dokumentumok

1. Feljegyzés az állambiztonság feladat-és hatáskörének strukturális átalakításának terveiről, 1989. január 10.

FELJEGYZÉS

Napjaink társadalmi, politikai életének van egy olyan vonulata, amelyről ugyan közvetlenül és egyértelműen nem sok szó esik, de a valóságban kimondatlanul is valamennyi kérdés, vita harc, végül is beletorkollik ebbe a problémakörbe, nevezetesen a hatalom kérdése. Grósz Károly elvtárs által megfogalmazott tétel „a hatalmat nem osztjuk meg”, „a hatalom gyakorlását megosztjuk” formula a politikai erők belső elemzéseinek központi kérdése lett.

Ez a megfogalmazás a maga tömörségében kérdőjeleket állított fel az alternatív szerződések hangadói előtt és kulcskérdéssé vált a társadalmi változásokra, a politikai porondon jelentkező sorait rendező és meghatározott irányba mozgó, szerveződő erőknél, de a hatalom berkeiben és az azt támogató társadalmi bázist alkotó erők között is.

A helyzet dinamizmusa a társadalom különböző erői között különféleképpen hat. Egyértelmű azonban, hogy a *bizonytalansági tényezők a hatalom bázisát erőteljesebben erodálják*. Ugyanakkor a hatalom felé lopakodó, a sáncain belül kerülésére törő erők

helyenként már a kritika fegyvereivel is, növekvő erkölcsi tőkét, lassan de fokozatosan növekvő bázist szereznek.

A kialakult helyzet egyre erőteljesebben követeli, hogy a *párt gondolja végig biztonságpolitikáját*, és a biztonságpolitika konzekvens végrehajtásához szükséges szervezeti, intézményi rendszer, személyi, technikai és tárgyi feltételeit is.

A biztonságpolitika külső biztonságra vonatkozó részével – amely magában foglalja az ország külpolitikáját, annak gazdasági, kulturális, nemzetiségi, katonai és egyéb vonatkozásait, feltételrendszerét, a nemzetközi kapcsolatok egész hálóját, működésének biztonságát, különös tekintettel szövetségi kötelezettségünkre – nem kívánok foglalkozni, bár e területnek a teljes horizontú föl vállalása, elemzése szintén elengedhetetlen, ha reálisan működő, hatékony biztonságpolitikát akarunk kimunkálni és működtetni. Illetve, ha a „fennmaradásért küzdő szocializmus” korából a korszerűsödő, magabiztosan fejlődő és ezt a fejlődést biztosító környezetet fenntartani tudó szocializmus korába akarunk jutni.

A biztonságpolitika belső biztonságra vonatkozó részével – amelybe a dolog természetéből adódóan beletartoznak a társadalmi mozgások, a gazdasági állapot, a politikai erők helyzete és irányultsága a maguk főbb változási tendenciáival és bonyolult ellentmondásaival – terjedelmi okok miatt részleteiben szintén nem foglalkozom, bár ez a terület, főként a *biztonságpolitika megalapozása, végrehajthatósága és eredményessége vonatkozásában* szintén fontos feltételek hordozója és mindenféle, a társadalmat érintő döntés helyességét, legitimizálását csak ezekkel szoros összefüggésben lehet biztosítani. E kérdések sokoldalú és helyes elemzése alapján lehet csak megnyugtató módon eldönteni, hogy a belső biztonság kérdései az adott erők, eszközök és feltételrendszer mellett megnyugtatóan vannak-e megoldva.

Ennél a kérdésnél kell válaszolni arra is, hogyan lehet biztosítani a két világrendszer együttélésében – figyelembe véve a valóságos erőviszonyokat és a reális veszélyeket – a *szocialista viszonyok alakulásának, fejlődésének primátusát*, azt, hogy a *hatalom* egyértelműen a szocialista erők kezében maradjon, de a társadalom irányítása során, valamennyi érdekviszony felszínre jöhessen, megmérget[tet]hessen a társadalom mérlegén, a szocialista értékteremtésbe beépülhessen és a hatalom ellenőrzése alá kerüljön. Ennek az érték kiválasztó és támogató munkának, a hatalomgyakorlás mechanizmusába beépített rendnek, a *hatalmi és közfunkció elválasztásában* kellene megnyilvánulnia. Vagyis, az egyik, a hatalmi funkció szégyenlősség nélküli [?!] törvényi biztosításában, a szocializmus elkötelezett erői számára, míg a közfunkció keretei a társadalmi közmegegyezés szintjén politikai alku tárgy lehetne. A *hatalmi funkció* – a monopol szerep helyett – a párt vezető szerepére épülne. A hatalmi pozíciót a miniszterelnöki, köztársasági elnöki, parlament elnöki; az államminiszteri funkció a BM, a HM, a KÜM és a parlament 60%-os, (a párt 51%-os, kétharmados) képviselői helye jelentené.

Megfontolandó lenne egy *Legfelsőbb Biztonságpolitikai Tanács* létesítése is, amelynek élén a párt állami képviselője állna, amely *rendkívüli helyzetben*, törvényben körülírt jogokat gyakorolna, biztosítékként a hatalomnak, a társadalmi nyugalom biztosítása érdekében, a különböző túlsúlyra törekvő restaurációs erők esetleges agresszív fellépése ellen. Amennyiben komolyan vesszük, hogy az MSZMP az *egész nép, a társadalom* képviseletét vállalja, (és a történelmi felelősség ezt követeli) úgy ezt a történelmi felelősséget a társadalom, az alternatív politikai erők oldaláról is akceptálni kell. Miközben tehát kiépül a hatalom feletti társadalmi kontroll (független bírói szervezet, Közigazgatási Bíróság, Alkotmánybíróság, hatalmi és közfunkciók elválasztása, Parlament szerepének átértékelése, stb.) nyilván ki kell, hogy épüljön a hatalom cselekvését, a társadalom érdekében hozott döntései érvényesülését biztosító feltételrendszer is. Az úgynevezett közfunkció, a hatalom „gyakorlásának” különböző politikai erők közötti megosztása, egyben a társadalom iránti felelősség megosztását is jelenti és így a társadalmi erők közötti alku, az új módon felfogott közmegegyezés kialakításának és folyamatos karbantartásának kohója is lenne.

Ehhez azonban a hatalom működőképességének biztosítékain belül az intézményrendszer egészének működését *stratégiai oldaláról* kellene átgondolni és átalakítani. Az intézményrendszer működési zavarai éppen abból következnek, hogy az

elmúlt évtizedek dinamikus változásai és a párt óvatos reagálása miatt, megragadtunk a felszíni változások szintjén (szervezeti módosítás, személycsere). Az így kialakult és zökkenőkkel működő intézményrendszerünk egyik hibája, hogy a stabilizációs és kibontakozási program végrehajtására jelenlegi szervezetében és működésében nem nyújt kellő *intézményi-működési biztosítékot*, mert:

- a.) a szervezetek egy része konglomerátum jellegű, kevésbé áttekinthető, túlzottan centralizált funkciókat tart kezében, stb.,
- b.) reakció ideje, dinamizmusa elmarad a *változás üteme, a szükségletek mögött*,
- c.) a társadalmi változás felgyorsult üteme és nehéz áttekinthetősége mögött a konglomerátum jellegű szervezetek koncepció és működési zavarokkal küszködnek,
- d.) fontos, néha országos ügyekben sürgető, központi döntésekre érett kérdésekben is a döntés hiánya és az önálló döntéstől, a felelősségtől való félelem miatt,
- e.) a vezetők egy jelentős részének realitás érzékét, valóságlátását zavarja a ragaszkodás a megszokotthoz. A múlt visszatartó ereje, az eddig személyes sikerei biztosítékának elvesztéséről való félelem, és a megnövekedett társadalmi kontroll, helyenként demagógia is bénítólag hat,
- f.) néhol hiányzik az intézményrendszer eredményes működéséhez szükséges politikai kultúra.

A belső biztonság szempontjából fontos szervek egyike a Belügyminisztérium, a maga összetett, bonyolult szervezetével, erőivel, eszközeivel, a társadalomban betöltött szerepével, feladataival, az itt mozgatott társadalmi értékekkel.

A Belügyminisztérium a stabilizációs és kibontakozási politika, a demokratizálódási csomagterv és a jogállamiság, cél, program és eszköz jellegével összefüggésben a társadalmi igényeknek megfelelően jelentős átalakulási folyamaton megy végbe. Az átalakulás során eddig „integrálta” a helyi, tanácsi szakigazgatási szerveket, folyamatban van az építésügyi szervezet városgazdálkodással, városépítéssel stb., kapcsolatos integrálása. Ezen kívül több részleges belső alakulás, szervezeti módosulás történt a jelzett cél, a Minisztérium átalakulása érdekében. Azonban mindez kevésnek tűnik. A minisztériumra még újabb, nem kevésbé jelentős változás vár.

Közbevetőleg érdemes megjegyezni: a legutóbbi parlamenti ülésen és utána a sajtótájékoztatókon felmerült esetleg új elnevezése a Minisztériumnak. Megítélésem szerint a jelenlegi híven kifejezi (és tömören) azt, hogy milyen társadalmi és állami funkciót kell betöltenie. Ehhez kell alakítani a szervezet rendjét, fő feladatait és kapcsolódását az intézményrendszerben. Minden egyéb elnevezés legfeljebb hosszabb, vagy kevésbé kifejező lenne. A Minisztérium *profilját tekintve* a klasszikus értelemben vett belpolitikai, belső igazgatási, társadalom-szervezői teendők irányába fejlődik.

A jelenlegi szervezetből azonban, amely felöleli a helyi tanácsi igazgatási szervek felügyeletétől az állambiztonságig, az állampolgárokkal és az állam működési mechanizmusával összefüggő szinte valamennyi kérdést, hiányzik a szükséges dinamizmus, nem kellően elhatárolt a különböző szervezetek helye, szerepe, nincs kellő önállóság a szervezetek működési mechanizmusában, fölösleges párhuzamosságok, helyenként úttévesztések, néhol alacsony hatások, bürokratikus megoldások a jellemzők.

Ugyanakkor az intézményrendszeren belül a Belügyminisztérium a nehezen áttekinthető, nehezen irányítható konglomerátum jellegű intézmények közé tartozik, miközben a vele, valamint az *első számú vezetőjével* szemben megnövekedett társadalmi türelmetlenség – az ezzel kapcsolatban megalapozatlanul kiterjesztett egyszemélyi felelősség – napról napra nő. Az elmúlt évtized minden tényleges és feltételezett hibáját az éppen hivatalban lévő vezető²⁰ terhére írják. A szocializmus lényegi hibáit a rendszer egészére a párt után alapvetően a belügyi szervekre igyekeznek hárítani.

A belügyminiszter minden apró témában *közvetlenül támadható* (sajtó, rádió, televízió, Parlament növekvő számban ad erre vonatkozó példákat.) Várható, hogy ellenségeink támadásainak egyre inkább e terület lesz a célpontja. Nem jut kellően érvényre az államtitkárra vonatkozó törvény, miszerint az államtitkár a minisztérium „kvázi” szakmai vezetője.

A miniszter az, aki a *társadalom képviselőjeként* a társadalom által megbízott hatalom helyi képviselőjének pozíciójából az *önálló, felelős szervi vezetők* felé érvényesíti irányító, ellenőrző, a társadalom nevében felelősségre vonó, vagy felelősségre vonást kezdeményező szerepét. Kormányzati vezető, aki ha bárhol felmerül a szervezeti működési zavar, *azonnal igazolásra szólít*, felelősséget megállapít, felelősségre von, vagy ilyent kezdeményez és mindezt *nyilvánosság előtt kezdettől a befejezésig*. Nyomatékát ennek a tömegkommunikációval kialakított jó kapcsolata, a folyamatos politikai cselekvés adja. A tanácsi szerveket az ORFK-t, vagy éppen a biztonsági szolgálatot ért bírálatok felett áll, mert ezeknek a szervezeteknek az élén országos felelős *egyszemélyi vezető van* (aki a miniszternek nem helyettese!), aki teljes felelősséggel tartozik a szervezetért és ezt a felelősséget, a *miniszter* kéri számon a *társadalom nevében*. Ez lenne a kívánatos.

Politikai legitimitás biztosítása, a szocialista hatalom elismertségének erősítése egy újfajta politikai stabilitás az, amit kaphatunk cserébe. Ez azonban csak kívánság, a jelenlegi felfogás és struktúra kereteiben lehetséges kiút, de csak amíg el nem torlaszolják, vagy mások, előttünk le nem foglalják az utat.

A fentiek alapján szükségesnek látszik a Belügyminisztérium szervezetének áttekintése és bevezetésben említett programok, a stratégiai cél, a szocializmus és annak korszerűen felfogott érdeke, az egyes szervek felelősségének, dinamizmusának a társadalomba történő jobb beágyazottságának nemzetközi és hazai elfogadottsági színvonalának növelése érdekében.

Ahhoz, hogy a Belügyminisztérium jelenlegi bonyolult rendjét tisztítsuk, és a legfontosabb területek felelős szervezetei tevékenységét modernizáljuk, megvizsgálandónak, illetve megváltoztatandónak látszik:

- Vizsgálni kell, hogy mi tartozik szorosan a miniszteriális feladatokhoz, és mit kellene attól határozottan leválasztani, *önálló felelős vezető alá rendelten működtetni*, pl. a bűnügyi-, közbiztonsági és közlekedésrendészeti szolgálatot az országos rendőrfőkapitány vezetésével.
Egyértelműen el kell választani:
  - a.) funkcionális anyagi, technikai ellátó kiegészítő felügyeleti,
  - b.) a tanácsi igazgatási, igazgatásrendészeti, tűzrendészeti,
  - c.) közrend, közigazgatási, közbiztonsági,
  - d.) biztonságszolgálati tevékenységeket.
- Az országos hatáskörű szervek centrális irányítás alá helyezése kívánatos, *központtól a megyei szervekig*. Egy időben az egyszemélyi parancsnoki irányítás érvényesülését világos szabályozással biztosítani, hogy a helyi hatások, partikuláris érdekek ne torzíthassák, ne téríthessék el a fő irányoktól sem törvénysértő, sem apolitikus, sem szakszerűtlenség irányába.
- Ebben a helyzetben a központi irányító apparátus *funkcióinak határozott elkülönítése indokolt*, amelyben a *központ*: irányít, koordinál, szervez, segít, ellenőriz, országos és nemzetközi súlyú ügyeket kezel, stratégiai célok irányába mozgatja a szervezetet. Gondoskodik az adott állománynak az operatív helyzetre való folyamatos ráhangolásáról, továbbképzéséről, stb. A területi szervek töltik be a végrehajtói szerepet.

Az intézményrendszer korszerűsítésének biztosítani kell:

Egy modern, változásokra dinamikusan reagáló, a stabilizációt szolgáló, taktikai lépéseket kidolgozó, és végrehajtó, a munka irányait meghatározni tudó, a prioritásokat a változó valósághoz igazító, a két világrendszer erőviszonyait, valós helyzetét és ennek hosszútávon ható veszélyeit figyelembe vevő, a belső konspirációt biztosító, a szocialista rendszer belső biztonságát veszélyeztető mindenfajta mozgásra ráhangoló, a törvényességi felügyeletet szolgáló, a társadalmi változásokhoz kapcsolódó orientációs pontok időbeni felkutatását, megértését és vezérelni tudás képességének megszerzését és megteremtését indukáló szolgálat, személyi, eszköz és tárgyi feltételeit.

Mindezen feladatoknak csak akkor tud megfelelni az állambiztonsági szolgálat, ha

- egyértelműbbé válik a központi területi munkamegosztás *tartalma*,
- a szakszolgálat vezetői a *folyamatos irányítás*, a munka koordinációja, ellenőrzése és segítése tekintetében naprakészséget biztosítanak,
- megakadályozzák a helyi erők partikuláris érdekét szolgáló dezorientációs tevékenységének kialakulását és hatását.

A jelzett megoldás nagyobb mozgékonyabbat ígér, gyorsabban felszínre hozza a vezetői gyengeségeket, szervezeti zavarokat, alkalmazkodási képtelenséget, dinamizmushányt, egyben a kívánatos, adott esetben a folyamatos alkalmazkodást, korrekciót is jobban kikényszeríti.

A fentieknek megfelelően az állambiztonsági szolgálat szinte valamennyi kérdése tekintetében szükséges változtatásokat, árnyalásokat, iránymódosításokat végrehajtani. Felmerül, hogy az egyre specializálódó világunkban célszerű lenne a hírszerzés önállósítása és az elhárító szolgálatot összevonása, valamint a két szerv háttérintézményeinek, szervezeteinek megfelelő *szervezeti keretekben történő csoportosítása*. A három fő részre tagolt mozgékony szervezetet egy irányító, koordináló, ellenőrző központ vezetése alá rendeli.

Hosszú távon a biztonsági szolgálat társadalmi beágyazottságának és elfogadottságának elérése érdekében megfelelő intézkedéssor megteremtésével biztosítani szükséges:

- a tevékenységünk tartalmát és irányát jobban kifejező helyes név megválasztását,
- a nagyobb társadalmi kontroll elfogadtatását, ezzel egy időben a belső konspiráció magasabb fokának biztosítását,
- a folyamatosabb és a politika fő irányait segítő tájékoztatás megjelenítését,
- és általában egy modernebb megfelelés peremfeltételeit körvonalazó nyitott, a jogállamiság kiteljesedésének irányába való mozgást biztosító cselekvéssor bevezetését.

Fő vonásaiban megfontolásra érdemesnek látszó kérdések:

Elnevezés: „Biztonsági Szolgálat”, „Alkotmányvédő Hivatal” vagy hasonló név, amely elkerüli az elmúlt évtizedekben társadalmi szinten negatív képzetet keltő állambiztonsági elnevezést.

Szervezeti felállás:

- 1.) Egyszerűbb megoldásnak látszik a jelenlegi összállambiztonsági koncepciónak megfelelő tagozódás fenntartása, belső strukturális árnyalással, profiltisztítással, feladat átorientálással és prioritás kijelöléssel a megyei szervek centrális irányítás alá vonásával, szervezeti korszerűsítéssel, a központi és területi feladatok egyértelmű elhatárolásával.
- 2.) A szervezet eddigi felfogásával szemben alternatíva lehet egy *mozgékonyabb szervezeti rend kialakítása*.

Eszerint:

- a.) A III/I. Csoportfőnökség „Hírszerző Hivatal”, „Külső Biztonsági Szolgálat” stb. név alatt önálló parancsnok vezetésével a miniszterhelyettes (miniszter, államtitkár) közvetlen irányításával végzi munkáját. Az előző pontban jelzett belső átalakítást, modernizálást ez esetben is végre kellene hajtani.
- b.) A III/II. és III/III. Csoportfőnökség összevonása „Belső Biztonsági Szolgálat”, „Elhárító Szolgálat” stb. név alatt önálló parancsnok vezetésével, államtitkár (miniszterhelyettes) irányításával teljesíti az 1. pontban jelzett strukturális átalakításnak megfelelően megszabott feladatait. A belső biztonsággal összefüggő teljes horizontú feladatrendszer, kapcsolódási pontok kidolgozása itt különös részletességgel indokolt, tekintettel a felgyorsult belső változásokra.

A centrális irányítás itt a jelen helyzetben és hosszútávon megkülönböztetett *politikai súlyt kap*. Kellően dinamikus szervei működés mellett a

politikaszolgálati szerep és a belső biztonság fenntartása, az intézményrendszer folyamatos támogatása jelentős színvonal-emelkedést is hozhat.

Ebben a szervezetben mind a kémelhárítás, mind a belső elhárítás megtartaná belső szervezetét (szükséges korrekció, modernizálás, ugyanakkor a felesleges párhuzamosság megszüntetésével). Az irányítás egységessége az operatív erők és eszközök céltudatosabb, összehangoltabb felhasználásával a „Belső Biztonság” egységességének biztosítását az egységes parancsnoklás és az osztatlan felelősség biztosítaná.

c.) A III/IV. Csoportfőnökség szervezetét átgondolt, a helyzethez igazított feladat- és létszámviszonyokkal esetleg a Honvédelmi Minisztériumhoz lehetne átcsoportosítani – kivétel a Határőrséggel foglalkozó részlege, – mely a Belbiztonsági Osztály keretében képzelhető el.

d.) Az állambiztonsági munka alaptevékenységét biztosító szakaszolgálatok a III/V. Csoportfőnökség, figyelőszolgálat²¹, K, 3/e, 3/a szolgálatok,²² Vizsgálati Osztály,²³ „Belbiztonság-szolgálatot Ellátó, Fejlesztő, Szolgáltató Szervezet” keretében főcsoport-főnökségi szintű szervezetként, *önálló parancsnok* vezetésével a miniszterhelyettesnek alárendelten végzi tevékenységét. Biztosítja a „Hírszerző Szolgálat” és az „Elhárító Szolgálat” munkájának feltételeit, kutatásfejlesztési tevékenységét. A tevékenységi keretein belül a folyamatos ellátást biztosítja.

A vázlatok szerint az állambiztonsági szolgálat a megfelelő változtatások után a *minisztérium szervezetén belül* az eddigieknél nagyobb önállósággal, a *megyei szerveit centrálisan irányítva* képessé tehető a jelentkező új feladatok elvégzésére.

Felmerülhet: a jogállamiság megteremtése, a demokrácia csomagterv, az új alkotmány és törvények életbe léptetése alapján a biztonsági szolgálat más irányú viszonyrendszerének kialakítása is. Hasonlóan más modern államokhoz, távlatilag miniszterelnök, parlamenti bizottság vagy más speciálisan erre a célra létrehozott szerv alá rendelés is elképzelhető.

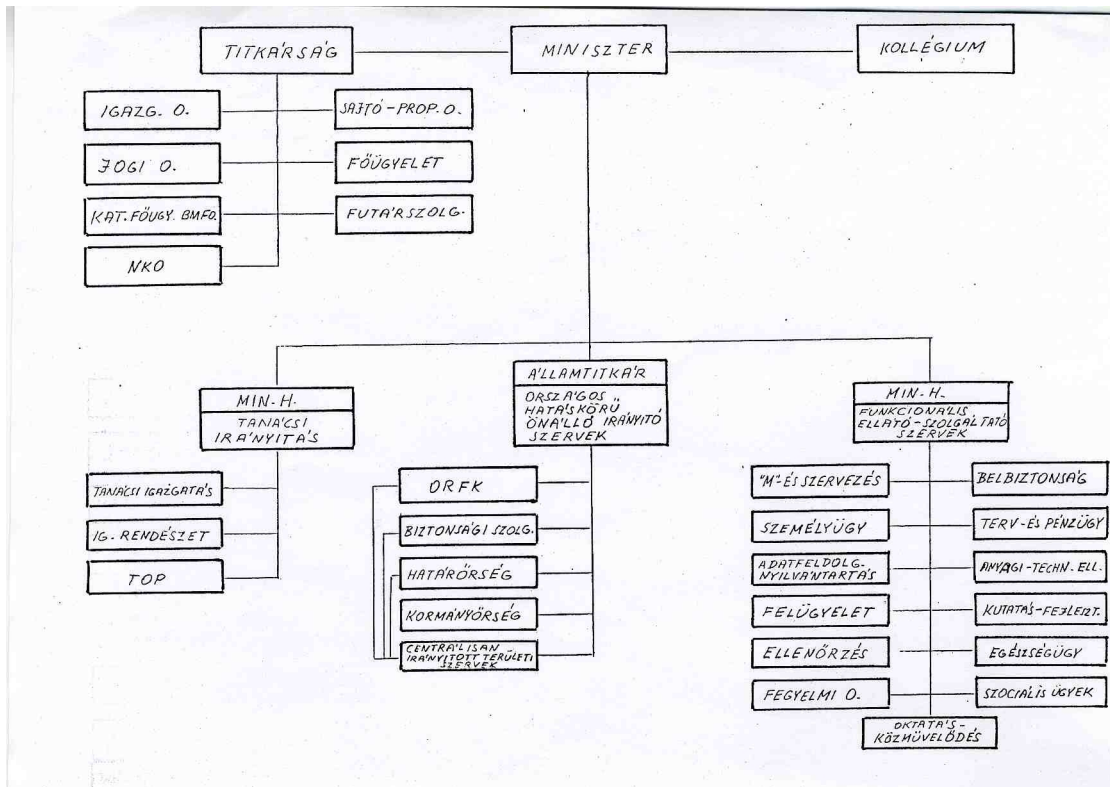
A jelenlegi átmeneti időszakban azonban reálisnak, kivitelezhetőnek a 2. pontban vázoltakat tartom elképzelhetőnek.

A feljegyzésben foglaltak *mozgásirányt, keretet jelölnek*. A jövő szempontjából fontos kérdéseknek sora további tanulmányozást, „hangos” gondolkodást, egyeztetést kíván, néhány kérdés megoldása azonban halaszthatatlan és ez adhatja meg a keretét is a további elképzelések pontosításának, kikristályosításának.

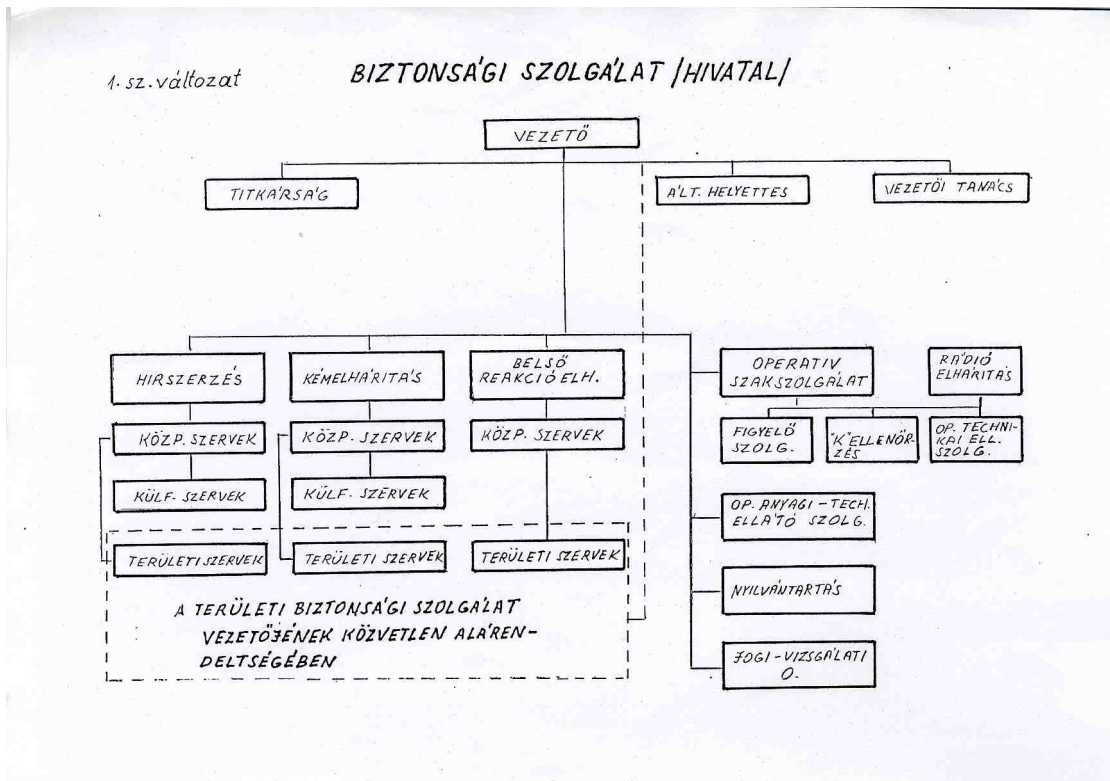
Budapest, 1989. január 10.

Melléklet:

[Tervezet a Belügyminisztérium szervezeti felépítésére]

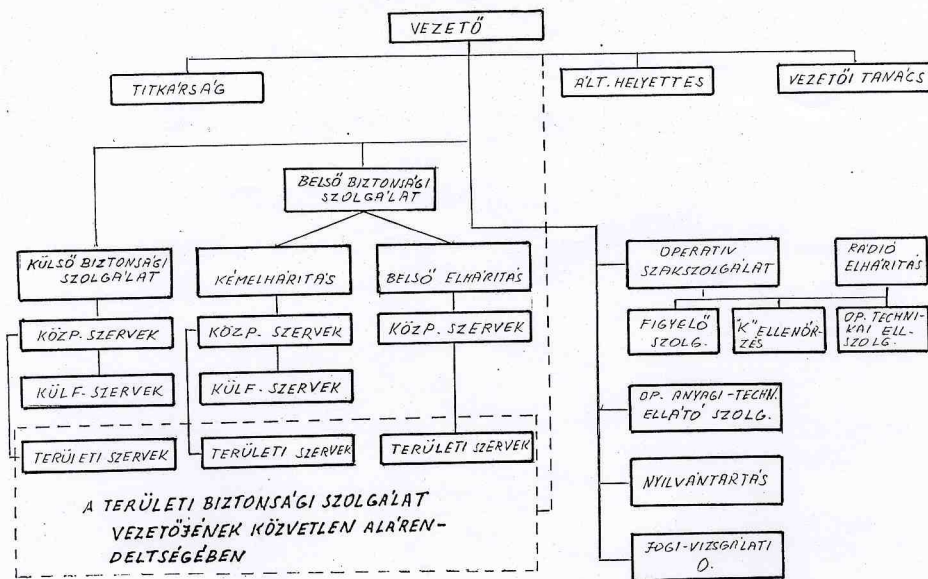

[Tervezetek a Biztonsági Szolgálat szervezeti felépítésére]

2.sz. változat

BIZTONSÁGI SZOLGÁLAT /HIVATAL/

[ÁBTL 1.11.6. 6. d. Aláírás nélküli, géppel írt másodlat.]

2. Emlékeztető a választások lebonyolításához szükséges biztonságpolitikai feladatok előkészítésére alakult operatív bizottság 1989. június 30-i üléséről, 1989. július 3.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III-7. Osztály²⁴

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

Jóváhagyom:
Dr. Horváth József r. vezérőrnagy
csoportfőnök

EMLÉKEZTETŐ

a választások lebonyolításához szükséges biztonságpolitikai feladatok előkészítésére alakult á[llam]b[iztonsági] operatív bizottság 1989. június 30-i üléséről.

Jelen voltak:

Dr. Horváth József r. vőrgy., III/III. csoportfőnök
Szász József r. őrgy., III/I-7.²⁵ osztályvezető-helyettes
Dr. Ruha János r. alezredes, III/II. csoportfőnök-helyettes
Forgács Lajos r. alezds., III/III-4.²⁶ osztályvezető
Hajós Sándor r. őrgy., III/III-7. osztályvezető-helyettes
Veres András r. ezds., III/IV-6.²⁷ osztályvezető
Dr. Stefán Géza r. ezds., BRFK ÁB helyettes
Cirkos Tibor r. alezds., BFRK III/III. osztályvezető
Karmos Gábor r. hadnagy, az operatív bizottság titkára

Napirenden szerepelt:

Az operatív bizottság tevékenysége az 1989 végén, esetleg 1990 elején tartandó parlamenti és helyhatósági választásokkal összefüggő állambiztonsági feladatok összehangolása, irányítása, a biztonságos előkészítés és lebonyolítás, az alkotmányos rend, a jogállamiság megteremtése, a biztonságpolitika érvényre juttatása érdekében.

Dr. Horváth József r. vezérőrnagy elvtárs bevezetőjében jelezte, hogy a jelenlegi bonyolult helyzetben a jövőt megalapozó választási harc különleges fontossággal bír. Az MSZMP stratégiai célja a többpártrendszerű politikai felépítmény létrehozása úgy, hogy ebben a folyamatban a társadalom politikai stabilitása állandóan biztosított legyen. A független szervezetek fő törekvése az MSZMP-re vereséget mérni, amivel objektíve a modellváltás feladatát veszélyeztetik. Az MSZMP nagyméretű veresége az országot a robbanás szélére sodorná. Ezért olyan választási harcra kell készülni és olyan eredményre kell törekedni, amely megalapozhatja a jogállamiságra való átmenetet, a modellváltás békés eszközökkel történő megvalósítását. Olyan választási eredmény kívánatos, amelynek a nyomán nem alakul ki az országban hatalmi vákuum és a választások után működni képes, legalább az MSZMP vezetése alatt álló koalíciós kormány alakítására alkalmas Parlamentet hoz létre. Ennek alapvető feltétele, hogy az MSZMP – amely helyzeténél fogva egyedül esélyes és képes kívánatos modell létrehozására – a választásokból minimálisan koalícióképes erőként kerüljön ki. Elérendő – az MSZMP stratégiai céljait szem előtt tartva – hogy a közvélemény előtt lejáratodjon, hogy elítéltesék minden olyan erő, amely az átalakulást a robbanás veszélye felé tereli, amely az MSZMP vereségét tűzve ki célul, hatalmi űrt és káoszt akar teremteni. A jelenlegi helyzet még „cseppfolyós”, a választási harcban résztvevő pártok és mozgalmak álláspontjai, pontos elképzelései (programok, koalíció, készség a választások alatt és után, az indítandó személyek kiválasztása, illetve annak metodikája, a választási harc eszközei stb.) még nem kristályosodtak ki.

A létrehozott bizottság feladata a fenti céloknak és körülményeknek megfelelő titkos intézkedések megtervezése, végrehajtásának megszervezése és irányítása, a keletkezett információk folyamatos értékelése és a konspiráció szabályainak szigorú betartásával azok hasznosítása.

Mindezek hatékony végrehajtása és elérése érdekében az operatív bizottság országos szintű, a megyei állambiztonsági szervek tevékenységét is tartalmazó *Intézkedési tervet* készít, melyet a választásokig tartó időszakban a bekövetkezett külső és belső feltételekhez igazodva szükség szerint módosít. A Terv fő rendező elve az, hogy az állambiztonsági szolgálat minden intézkedésének és kombinációjának a minisztérium vezetése által meghatározott célokat kell szolgálnia.

Az Állambiztonsági Szolgálat ennek érdekében felhasználja az összes operatív erőt és eszközt. Kiemelkedően fontosnak tekinti, hogy a rendelkezésre álló, ellenőrzött és megbízható hálózati kontingenst, az SZT állományt,²⁸ valamint a hivatásos és társadalmi kapcsolatokat, a sajtóorgánumoknál és az emigráció körében lévő pozícióit, a történelmi súlyú célnak megfelelően hasznosítsa.

Az előbbieken túl figyelembe veszi a Belügyminisztérium valamennyi rendelkezésre álló erejét, valamint felméri az állambiztonsági szervekkel munkakapcsolatban álló és hatás gyakorlására képes tényezők lehetőségeit is.

A választási harc legfontosabb szereplői a képviselőjelöltek. Adataikat, személyiségükre jellemző, anyagi, egzisztenciális helyzetükre vonatkozó információkat – pártállástól függetlenül – össze kell gyűjteni, azok hasznosíthatósága a legszigorúbb konspirációs szabályok betartásával – megfelelő időpontban, időzítetten – történhet. Az MSZMP jelöltek mellett *esetlegesen elképzelhető* a választási győzelemre alkalmas, az MSZMP-vel szövetségben induló jelöltek kellő differenciáltsággal történő támogatása is.

Azokban a választási körzetekben, ahol a független szervezetek külön-külön is állítanak jelölteket, a szervezetek közötti ellentmondásokat, a személyek közötti esetleges szubjektív ellentéteket erősíteni, fokozni kell.

A független szervezetek támadhatóságára, „fehér foltjaira” vonatkozóan külön-külön tervet kell kidolgozni, amelyek szerepeljenek az illetékes osztályok terveiben.

Meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogy a médiában azokat kell-e előnyben részesíteni, melyek nyerési esélye kicsi, támogatottságunk nem jelentős (pl. műsoridő és tartam, publicitás stb.), különös tekintettel arra, hogy ezeknek kellő felkészültséggel rendelkező szakértőgárdája nincs.

Fel kell mérni a független szervezetekben lévő hálózati pozícióinkat amelyekkel befolyásolni tudjuk, hogy e szervezetek képviselőjelöltjeiket már eleve a kisebb képességű, kompromittálható személyekből válasszák ki.

Meg kell vizsgálni a hálózati személyeink képviselői megválasztásának lehetőségét is.

Fel kell deríteni azt, ha a közeljövőben elfogadásra kerülő párttörvényt az alternatív szervezetek nyugati kapcsolataik segítségével megsértik. Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani egy nemzetközi választási ellenőrző bizottság behívását követelő törekvéseikre.

A III/I. és III/II. csoportfőnökségek tekintsék végig, hogy kapcsolataik révén milyen módon érhető el az emigráció véleményének céljaink szerinti befolyásolása. A hatalom humanizálódásának és a tiszta választásokat követelő véleményének markáns megjelenítésével konstatálják az uralkodó párt pozitív irányú változását. Ennek érdekében a két csoportfőnökség vizsgálja meg, hogy kik a azok a vezető emigráns személyek, akik nyilatkozataikban a jogállamiság megteremtése, a demokratizálási folyamat további folytatása fő letéteményesének a megújult MSZMP-t tekintik, akik szerint Magyarország modellváltása az MSZMP erős parlamenti frakciója révén érhető el.

Az operatív bizottság tagjai számára követelmény a konspiráció szabályainak maximális betartása. *Az egyes csoportfőnökségek erőinek alkalmazásáért, a végrehajtás megszervezéséért, a munka összehangolásáért az operatív bizottság illetékes tagjai a felelősek.*

A megtett intézkedésekről kizárólag az arra jogosultak tudhatnak, azokat írásban rögzíteni kell és „sk” felbontású borítékban kell megküldeni a III/III-7. Osztály részére. A választásokra vonatkozó összesített adatok és a személyekre vonatkozó információk csak a III/III-7. Osztályon tárolhatók.

A bizottság tagjai intézkedjenek, hogy július 20-ig a III/I, a III/II, a III/IV. csoportfőnökségek, valamint a III/III. Csoportfőnökség osztályai – a feladataik végrehajtásáért felelős operatív tisztek megjelölésével – részterveket juttassanak el a III/III-7. Osztályra, ahol az Intézkedési tervet július 25-ig készítsék el.

Az MSZMP KB Választási Bizottságának vezetőjével a kapcsolatot Dr. Horváth József r. vezérőrnagy elvtárs tartja.²⁹

A bizottság kezdeményezi, hogy szeptember első felében Miniszterhelyettes Elvtárs³⁰ hívja össze a megyei állambiztonsági helyettesek értekezletét, ahol a választások lebonyolításához szükséges biztonságpolitikai feladatokról és október 23-a biztosításának előkészítésére alakult operatív bizottság tevékenységéről kapjanak szóbeli tájékoztatást, jelöljék meg számukra a feladatokat.

Az operatív bizottság soros ülésén, 1989. augusztus 1-én 15 órakor vitatja meg az Intézkedési tervet, azt követően minden hétfőn 15 órától kezdődően tartja megbeszélését. Az ülésekről készült emlékeztetőket és az Intézkedési tervet jóváhagyás után egy-egy példányban szigorúan személyre szólóan kapják meg a bizottság tagjai, azokat csak az illetékes parancsnokaiknak mutathatják be.

Budapest, 1989. július 3.

Karmos Gábor r. hadnagy

Készült: 1 pld/6 lap + 12 xerox
Kapják: elosztó szerint
11-13/1039/1989.

[ÁBTL 1. 11. 5. 48/104/2005. beszállítás 6. sz. melléklet, 164. d. Géppel írt másolat, első oldalán Horváth József, az utolsó oldalon Karmos Gábor aláírásával.]

3. A III/III. Csoportfőnökség értékelő jelentése, 1989. december

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III. CSOPORTFŐNÖKSÉG

Szigorúan Titkos!
(Selejtezésig!)

Jóváhagyom:

Pallagi Ferenc r. vezérőrnagy
miniszterhelyettes

Tárgy: A Belső Biztonsági
Szolgálat 1989. évi munkájáról

ÉRTÉKELŐ JELENTÉS

Az elmúlt év során a Belső Biztonsági Szolgálat feladatrendszere, a vele szemben támasztott követelmények, működési keretei, s mindezeknek megfelelően tevékenysége is folyamatosan változott, elemeiben és egészében gyökeresen átalakult.

Az operatív helyzet változását *alapvetően a belső politikai, gazdasági és egyéb tényezők, folyamatok határozták meg*, de jelentősen befolyásolták külső tényezők is.

A magyar társadalomban a vizsgált időszakban mind politikai, mind gazdasági téren hajszálegyensúly alakult ki. Össztársadalmi mértékben megosztottság tapasztalható, a célok és eszközök heterogén volta nem biztosítja az egy irányba való mozgulást, az ország felemelkedéséért való hatékony együttműködést.

A különböző részérdekek megjelenítésében toleranciahiány mutatkozik, jellemző a türelmetlenség, egyes esetekben a politikai arrogancia. A közvélemény előtti kiállásra jellemző, hogy nem valami – pl. a nemzeti egység megteremtése, a gazdasági felemelkedés, stb. – mellett, hanem többségében a „múlt”, vagy annak egyes elemei, bármely vonása, intézménye, az ezekhez kapcsolódó személyiségek ellen történik.

A magyar népgazdaság állapota változatlanul súlyos, az év folyamán mind a külső, mind a belső egyensúly megbomlása folytatódott, amivel az inflációs folyamat veszélyes mértékűvé fokozódott. Mindehhez hozzájárult, hogy működési zavarok léptek fel a kormány, a parlament és a kormányzó pártként működő MSZMP, majd az MSZP tevékenységében. A baloldali erők egymás elleni harcra fordítják energiáik jelentősebb részét.

A társadalmi, állampolgári fegyelem állapota soha eddig nem tapasztalt mértékben romlott, egyes részterületeken egyenesen megszűnt. A jogszabályok, állami intézkedések semmibevétele általánossá vált, olyan méretű bűnözési hullám alakult ki, amellyel az elmúlt negyven évben a társadalomnak még nem kellett szembekerülnie.

A vázolt körülmények között az operatív helyzetre alapvető befolyással az MSZMP KB 1989. februári ülése volt. Itt került bejelentésre és elfogadásra az a tétel, mely szerint hazánk továbbfejlődésének egyetlen lehetséges útja a többpártrendszer bevezetése.

Ennek hatására a különböző politikai erőcsoportok, szervezetek, mozgalmak fejlődése, pártokká szerveződése felgyorsult, országos méretűvé vált, legálissá, majd legitimé váló, valós politikai tényezőként mind szélesebb körben és területeken aktív részesei lettek a politikai küzdelemnek.

Az ellenzéki politikai erők körében a kezdettől két fő vonulat figyelhető meg. A „nemzeti centrumot” képviselő MDF és a hozzá kapcsolódó, de önálló arculatra törekvő kisebb pártok, és a jobboldalhoz sorolható, radikalizmusra hajlamos SZDSZ és FIDESZ.

Az Ellenzéki Kerekasztal létrehozásában, majd működésében mindvégig megfigyelhető ez a kettősség. A háromoldalú tárgyalások, bár a radikális szervezetek igyekeztek meghiúsítani azt, eredményre vezettek, megegyezés született az Alkotmány

módosításában, a BTK módosításában és az úgynevezett sarkalatos törvények megszületésében, amelyeket az Országgyűlés jóváhagyott.

Az év utolsó negyedére gyakorlatilag megvalósult a többpártrendszer. Tisztázódtak az erőviszonyok és az is megfigyelhető volt, hogy a szocialista erők és a „nemzeti centrum” lépéshátrányba került. Mindezt jól példázza népszavazás kieroszakolása, eredménye.³¹

Az SZDSZ, a FIDESZ és a hozzájuk csatlakozó FKGP és MSZDP a háromoldalú tárgyalásokon elszenvedett „vereséget” igyekezett kompenzálni ezzel. Agresszív aláírásgyűjtési és demagóg választási kampányuk példázza, hogy a kisebbség akaratát hogyan kényszeríthetik rá a többségre, ha érdekeik azt kívánják. Minimális győzelmüket emellett elősegítette a baloldali erők határozatlansága, széthúzása, valamint az MDF taktikailag elhibázott, a távolmaradásra felszólító felhívása.

Az 1989. végére kialakult helyzetben – a fő vonulatok mellett – megfigyelhető a demokrácia jelszavával fellépő szélsőségek megjelenése is. Jellemzőjük az agresszivitás, a gátlástalanság, a manipulatív politizálás. Egyes személyek körében felvetődött a leszámolás szükségessége, esetenként terrorcselekményekkel való fenyegetődzés. Megfigyelhető, hogy számos szélsőséges személy, illetve csoport a működő pártok mögött megbújva, nevüket felhasználva igyekszik kifejteni alkotmányellenes, törvényellenes tevékenységét.

Az operatív helyzet alakulására lényeges hatást gyakorolt 1956 újra-, illetve átértékelése, amely az egész társadalmat megrázta, hovatartozástól és tapasztalattól függően érintette. Követelményei, egyes mozzanatai az egész esztendőt átfogták. 1989 februárjában megtörténik a bejelentés,³² ami lendületet ad azoknak a szerveződéseknek, amelynek eddig is az „Igazságot 56-nak” jelszavával léptek fel. Közöttük is – mint valamennyi jelenlegi hazai politikai szervezet között is – megtalálhatók voltak a mérsékelt, kompromisszumokra készek, mint például a TIB³³ és a szélsőségekre hajló csoportok, mint például a POFOSZ³⁴ és a MOP.³⁵

A következő kapcsolódó esemény 1989. június 16-a, Nagy Imre és sorstársai temetése. Az ellenzéki erők ezt az eseményt hatalomellenes tömegdemonstrációvá kívánták változtatni és csak a TIB konstruktív magatartása és számos operatív intézkedés tette lehetővé a kegyeleti jelleg megőrzését.

Végezetül az október 23-i demonstrációk kapcsolhatók az operatív helyzet[nek] ehhez az eleméhez. Az időközben folyamatosan végrehajtott rehabilitációk és elsősorban a Magyar Köztársaság kikiáltásának ezen a napra történt időzítése is lehetővé tette az események robbanásmentes lefolyását.

Az év során megkezdődött az intézményrendszer átalakítása. Az Állami Egyházügyi Hivatal megszűnésével megváltozott az egyházak státusza. A korábbi illegációs³⁶ tevékenység az egyházak belügyévé vált, a szerzetesrendek visszaállításának engedélyezése további lehetőséget nyitott a vallásos tevékenység számára. Megszűnt a Munkásőrség, ezzel az ellenzék egyik fő követelése, a „párthadsereg” felszámolása valósult meg.

Külön figyelmet érdemel a tömegkommunikáció átalakulása és szerepe. A média már az év elején is részben független, önálló belpolitikai tényező volt. A politikai folyamatok kiteljesedésével és felgyorsulásával párhuzamosan a nyilvánosság is erősödött, közvetítő, gerjesztő szerepe megnövekedett. Belpolitikai jelentőségét, hatóerejét még inkább nyomatékosítja, hogy elsősorban az elektronikus média, döntő mértékben a rendszerváltás mellett elkötelezett.

Az operatív helyzet változására ható külső tényezők – a korábbiakhoz képest – nem voltak meghatározó jellegűek, azonban közvetett módon erősítő, vagy korlátozó hatást gyakoroltak. Ebből a szempontból meghatározóak voltak a Szovjetunióban zajló folyamatok. Változatlan intenzitással folytatódott a társadalom és a gazdaság reformja, átalakítása, amely rendkívüli helyzeteket, kísérő jelenségeket produkált. Elemi erővel törtek felszínre és egymás hatását erősítették a lappangó gazdasági, politikai, nemzetiségi és egyéb problémák. A korábbi doktrínák leértékelődtek, s a szovjet vezetés sorozatosan kényszerült rendkívüli intézkedésekre a viszonylagos stabilitás fenntartásáért.

A vizsgált időszak elejét a szocialista világrendszer viszonylagos stabilitása jellemezte. A szovjet – magyar – lengyel változások kisugárzásaként az év végére robbanásszerű változások következtek be az NDK-ban és Csehszlovákiában, küszöbön állnak Bulgáriában. A jelenlegi folyamatok előrevetítik a szocialista világrendszer teljes erózióját, amelynek következményei egyelőre beláthatatlanok.

Az USA és a nyugat-európai országok hivatalos politikájában a hangsúlyt a be nem avatkozásra, a segítségnyújtási készség hangoztatására, a stabilitás megtartásának elősegítésére helyezték. Megnövekedett a külföldi magyar emigráció szerepe is. Várhatóan a jövőben nagyobb belpolitikai – elsősorban gazdasági – tényezőként jelentkeznek, amire az élettér egyre inkább adott lesz, mivel a magyar politikai emigráció, mint kategória megszűnőben van, maga az emigráns megjelölés is értelmét veszti.

Összefoglalva megállapítható, hogy az operatív helyzet az 1989. év folyamán rendkívül gyors, radikális átalakuláson ment keresztül. Lebomlott az egypártrendszerű politikai struktúra, gyakorlatilag kialakult a többpártrendszer. Az Alkotmány módosítása két irányú mozgást tesz lehetővé: egy demokratikus, szocialista, plurális berendezkedést és egy polgári demokratikus irányzatot.

Megjelentek szélsőséges, új erők, mint például a terrorizmus, a náci eszmék, amik előrevetítik egy rendszerváltást követő lehetséges leszámolás képét, ami azért sem zárható ki, mert az alkotmányellenes erők a legális pártok mögé sorakoznak fel, ezzel biztosítva legitimitásukat.

A kialakult helyzetben a Belső Biztonsági Szolgálat fő feladata már nem a békés átmenet elősegítése, hanem csak a társadalmi robbanás, az összeomlás elkerülésének támogatása lehet.

Az állambiztonsági munka

Az 1989. évi munkáját a társadalmi, politikai, állambiztonsági követelményekkel összhangban a vonatkozó törvények és belügyi jogszabályok, valamint az elhárítási terület operatív helyzetének sajátosságait és változásait figyelembe véve végeztük.

A felgyorsuló társadalmi, politikai folyamatok – politikai intézményrendszer gyökeres átalakulása, az erőteljes törvény- és jogszabályalkotó munka, valamint a monolitikus szocialista modell fokozatos felváltása a többpárti struktúrával – szükségessé tették az operatív munka fő irányainak újragondolását, tartalmi és formai elemeinek módosítását a változások függvényében. Ennek megfelelően tevékenységünknek igazodnia kellett – és kell a jövőben is – a társadalmi és politikai élet kialakuló plurális jellegéhez, az egyes politikai tömörülések törvényes keretek között folyó küzdelméhez.

A tárgyidőszak első negyedében még meghatározó volt tevékenységünkben a lebomló régi struktúra támogatása, vagyis az MSZMP irányítása alatt, az érvényben lévő Alkotmánnyal, törvényekkel összhangban befolyásolni azokat a folyamatokat, melyek legális, vagy féllegális keretek között a politikai rendszer átalakítására, az MSZMP vezető szerepének megszüntetésére irányultak.

A változások következtében tevékenységünk közvetlen, majd közvetett pártirányítása fokozatosan megszűnt, a korábban jogellenesnek tekintett politikai cselekvések időközben társadalmilag elfogadottá, jogilag rendezetté, illetve biztosítottá váltak.

Ennek következtében jelentős profilváltást hajtottunk végre, amely során arra törekedtünk, hogy szolgálatunk tevékenysége aktívan elősegítse:

- a konszolidált keretek között folyó plurális politikai közélet védelmét;
- a többpártrendszerű demokratikus társadalmi berendezkedés és jogállamiság megteremtésének folyamatát;
- a politikai tevékenység kereteit meghatározó jogi és politikai normák érvényesülését;
- az illetékes kormányzati szintek, vezetési pontok döntéseihez szükséges informáltság biztosítását.

A korábban alkalmazott objektumi és vonalas elv alapján végzett munka korlátai – elsősorban a területi szerveknél – a fenti célkitűzések megvalósításának gátjává váltak,

ezért folyamatosan belső szervezeti igazításokra került sor. Szinte valamennyi megyében és több központi osztályon is témakörre és célra orientált, meghatározott feladatkörrel rendelkező csoportokat alakítottak, amelyek így a fő irányokra kellő operativitással tevékenykedhettek.

A feldolgozó munkában a konkrét célszemélyek irányába végzett felderítő, akadályozó, korlátozó, befolyásoló tevékenységet felváltotta egy, a főként szervezetek, csoportok legális kereteit szélsőséges, alkotmányellenes, törvényellenes cselekvésre felhasználni kívánó személyek irányába végzett információszerző-felderítő munka.

Ennek alapvető tapasztalatai az alábbiak szerint összegezhetők:

- A jogszabályi változások és a demokratikus viszonyokat megteremtő jogalkotás eredményeként a célszemélyek korábban jogellenesnek minősült tevékenysége ma már nem haladja meg az alapvető polgári és politikai jogok keretében meghatározottak szerint biztosított *egyesülési, gyülekezési és véleménynyilvánítási* (írásban és szóban) szabadság kereteit. A hatályos büntető törvénykönyvi rendelkezések tükrében tevékenységük nem tekinthető jogellenesnek, nem jelent tényleges veszélyt a háromoldalú politikai egyeztetőtárgyalások eredményeinek megvalósítására, végső soron a kormányzati politikára.
- A korábban jogellenesnek tekintett tevékenység legfontosabb elemei, a szervezetbe, szövetségbe tömörülés, a legalitásra törekvés, az illegális sajtótermék előállítás, a „tömegpolitizálás” (demonstrációk, aláírásgyűjtések stb.) időközben társadalmilag elfogadottá, majd jogilag rendezetté, illetve biztosítottá váltak.
- A különféle szervezetekben, pártokban megtalálható célszemélyek politizálása – még ha az év nagy részében jogszabály hiányában is folyt – nem volt alkotmány, illetve jogellenes. Döntő többségük cselekedeteinek konspiratív jellege a társadalmi, politikai változásokkal egyidejűleg leszűkült.
- A kormányzat egyházpolitikájának átalakulásával megváltozott az illegális egyházi tevékenység megítélése, a korábban ilyennek minősülő szekták, kisegyházak elnyerték legalitásukat. Egyes kérdésekben fenntartották szélsőséges nézeteiket, ezek rendezése azonban alapvetően az egyházak vezetésének és jogszabályalkotásának a feladata.
- Az 1956-os események újraértékelése és résztvevőinek ezzel összefüggésben megváltozott jogi, illetve politikai megítélése következtében az „állam elleni bűncselekményért elítélt személyek”, mint önálló elhárítási kategória rendkívül nagymértékben leszűkült, elhanyagolható önálló jelentősége miatt gyakorlatilag megszűnőben van.
- A társadalmi, politikai átalakulás eredményeként a vizsgált időszakban megváltozott a rendkívüli események elkövetőinek, cselekményeinek megítélése. A korábban ellenséges rölapok, minősített anyagok legális „szórólappá” szelődtek, az úgynevezett „vélemény bűncselekmények” megszűntek.
- Mindezek mellett felszínre kerültek az alkotmányos rend erőszakos megdöntésével fenyegető spontán, vagy szervezett törekvések, valamint látókörbe kerültek olyan személyek, akik különböző politikai szervezetek álarca mögé bújva antidemokratikus, illetve fenyegető tevékenységet folytatnak.
- Az információszerző munkában új elemként jelentkezett az, hogy a sajtó és tömegkommunikáció útján nyerhető adatok száma és jelentősége megnőtt. Az ilyen úton szerzett információban, több esetben jellemző volt a torzultság, a pontatlanság és az ellenőrizetlenség. Többször előfordult, hogy operatív erők és eszközök koncentrált alkalmazásával is a médiához képest csak késve jutottunk a szükséges információk birtokába.

Az operatív feldolgozó munka a fentieknek megfelelően alakult országosan. Az előzetes ellenőrzések,³⁷ bizalmas nyomozások,³⁸ „F” dosszié³⁹ felülvizsgálata döntő részben megtörtént, vagy folyamatban van. Az indokoltság függvényében intézkedés történt lezárásukra, illetve megszüntetésükre. Az állomány leterheltségének függvényében folyik az alap- és kutató nyilvántartások⁴⁰ felülvizsgálata, e kategóriákban is számos törlésre került sor.

Mindezeket összegezve megállapítható, hogy korábbinál kisebb mértékben, hatókörrel és személyi bázissal, de a pluralista politikai viszonyok között továbbra is számolnunk kell alkotmányellenes politikai törekvések és képviselők, valamint jogellenes, antidemokratikus politikai tevékenységet folytatók megjelenésével, ami szükségessé teszi a belső biztonsági munka prioritásainak ismételt meghatározását, az ehhez szükséges magas szintű jogszabály megalkotását.

Hálózati munka

Az év során az operatív helyzet döntő átalakulása meghatározóvá vált a hálózati munkában is. A szolgálat feladatrendszerének módosulása, egyes esetekben a feladat megszűnése szükségessé tette a kapcsolatok átcsoportosítását, az egyes hálózati személyek alkalmasságának, hírszerző lehetőségének, anyagi, egzisztenciális, konspirációs helyzetének felülvizsgálatát.

Országos viszonylatban megállapítható, hogy a hálózatok többsége továbbra is hajlandó az együttműködésre, magává tette a biztonsági szolgálat új koncepcióját, meggyőződésből vesz részt az alkotmányellenes, jogsértő tevékenységek felderítésében. Segítségükkel elérhető volt, hogy valamennyi jelentős szerveződésben mélységi információszerzésre képes a szolgálat, eredményesen deríti fel a törvénysértő cselekményeket. Fontos feladata a különböző aktív társadalmi csoportokba bevezetett hálózatoknak a befolyásolás, a szélsőséges elképzelések tompítása, leszerelése, eltérítése.

Ennek eredményes végrehajtását bizonyítja, hogy Nagy Imre és sorstársai temetésén a szélsőséges politikai agitációt kifejtteni kívánó személyeket sikerült elszigetelni a szervező bizottságon belül, az október 23-i megemlékezések programjának összeállításánál pedig a megbékélés, emlékezés nyomatékosításával hatottunk hálózatainkon keresztül az eseményekre.

A hálózati munka során egyfajta sajátos versenyfutás alakult ki a kiteljesedett sajtónyilvánossággal, ugyanis az operatív értékkel bíró információk tartalmilag mást jelentenek napjainkban, amikor nyíltan szervezett, legális megmozdulások, rendezvények zajlanak, mint az elmúlt években.

Ez a felgyorsult tempó viszont a kiemelt pozícióban lévő hálózatokat és az őket foglalkoztató operatív tiszteket jelentősen leterhelte. A hálózati információk értékelésénél, elemzésénél szintén gondot okoz az, hogy a tömegkommunikációs eszközök is behatóan foglalkoznak az adott témával.

A kvalifikált hálózati személyeknek az alapjaiban megváltozott helyzethez sokszor önállóan kellett döntenük, mivel önmaguk legalizálása, a konspirációs szabályok és nem utolsósorban a gyorsan pergő események is erre kényszerítették őket. Mindezek még nyomatékosabban teszik szükségessé a tartó operatív tisztek felkészültségének javítását, a vezetés, a nevelés, feladat meghatározás következetes egységét, egyénre szabottságának biztosítását.

Az elmúlt év során tapasztalható volt az is, hogy a hálózati személyek egy kisebb része elbizonytalanodott. Nem látták biztosítva anonimitásukat, féltelmek keletkeztek bennük egzisztenciális helyzetük esetleges megingásával kapcsolatban. Elsősorban a korábbi statisztikai szemlélet következtében a kampányszerűen beszervezett kapcsolatok törekedtek a rendszeres együttműködés lazítására, megszakítására. Elhanyagolható számban, de előfordult az is, hogy a hálózat új politikai szervezetben betöltött pozíciójára, politikai meggyőződésére hivatkozva kezdeményezte a kapcsolat megszakítását.

Valamennyi belső biztonsági szervnél fokozott törekvés volt tapasztalható a hálózati munka konspirációs szabályainak betartására. Megszűnt az a korábbi káros gyakorlat, amely egyes területi osztályokra volt jellemző, hogy a találkozókát ügyintéző gépkocsikban tartották. A kiemelt pozícióban lévő hálózati személyekkel szinte kizárólag „K”, „F” és „T” lakásokban⁴¹ bonyolódnak le a találkozók és törekvés tapasztalható arra, hogy ezek számát bővítsék. Ennek során elsősorban az „F” és „T” lakásokra kell koncentrálni, mivel a „K” lakások dekonspirálódási veszélye a jelen és a prognosztizálható jövő helyzetben megnövekszik.

Összességében megállapítható, hogy a felgyorsult társadalmi, politikai változások közepette a hálózati kontingens alapvetően megfelelt a támasztott igényeknek, biztosította az információs igényeket. Számos esetben eredményes befolyásoló hatást gyakorolt a szélsőséges elképzelések leszerelésére, eltérítésére. A jelenlegi létszám megfelelőnek látszik a további feladatok ellátására, azonban a vezetés, nevelés, ellenőrzés színvonalát még a jelenleginél is magasabb szintre szükséges emelni. Előbbre kell lépni a kiválasztó, tanulmányozó, beszerző munkában annak érdekében, hogy a hálózati kontingens olyan kvalifikált, mélységi információszerzésre alkalmas személyekkel bővüljön, akik az alkotmányellenes, törvénysértő cselekmények felderítésén túl alkalmasak és képesek a szélsőséges elképzelések leszerelésére, a kívánatos hatás gyakorlására. Megfontolásra érdemes a beszerzési alapok közül előtérbe helyezni az anyagi-egzisztenciális alapot, ennek azonban feltételeit is meg kell teremteni.

Az „SZT” állomány az év során betöltötte feladatát, megfelelő támogatást nyújtott az operatív munka végzéséhez, kiemelkedő szerepet játszott a mélységi felderítésben, helyzetértékelésben. A jelenlegi és prognosztizálható körülmények között az „SZT” állomány felértékelődött. Bővítése szükségszerű azonban általános tapasztalatként megállapítható, hogy a jövőben nem foglalkozáshoz, munkahelyhez, beosztáshoz kötött személyek bevonása lesz a célszerű, hanem szellemi szabadfoglalkozású, „szabadúszóké”, akiknek a kötöttségek nélküli mozgás lehetővé teszi az éppen szükséges politikai image kialakítását.

Biztosítási feladatok végrehajtása

Az 1989. év döntő változást hozott a különböző demonstrációk, utcai rendezvények biztosításában. Az 1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról rendelkezett, s e szerint bármely utcai rendezvény lebonyolítható, ha azt az előírt időben a rendőrhatalóságnál bejelentik, az engedélyezi, és a szervezők garantálják a zavartalan lebonyolítást.

Az országos tapasztalatok azt mutatják, hogy a demonstrációt kezdeményezők, szervezők döntő többsége betartotta a törvényes előírásokat, eleget tett a bejelentési és rendfenntartási kötelezettségeinek.

Az év során három kiemelt biztosítás végrehajtására került sor. A már hagyományosnak mondható budapesti, március 15-i tömegdemonstráció szervezésére politikailag új helyzetben került sor. Az Országgyűlés az 1848-as forradalom kitörésének napját piros betűs nemzeti ünneppé és egyben munkaszüneti nappá nyilvánította.

Az előkészületek során nyilvánvalóvá vált, hogy a különböző politikai csoportok az ünneplést olyan politikai erődemonstrációvá igyekeznek átalakítani, ahol bemutatathatják erejüket, egyben növelhetik tömegbázisukat. A rendezvények – sokoldalú megelőző és befolyásoló intézkedéseink hatására is – zavartalanul lezajlottak, még az olyan provokatív jellegű eseményeknek, mint a Magyar Televízió jelképes elfoglalása, sem volt mérhető hatása. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a szervezők által felállított rendezőgárda képes a rend fenntartására és az bebizonyosodott, hogy igénylik a rendőri szervekkel való szoros együttműködést.

1989. június 16-án került sor Nagy Imre és sorstársai temetésére, amire az 1956-os események újraértékelése teremtett lehetőséget. Már az előkészületek időszakában érzékelhető volt, hogy az esemény szélsőséges indulatokat korbácsolhat. Az ellenzéki csoportok radikálisabbjai hatalomellenes demonstrációvá kívánták változtatni a temetést, míg a mérsékelt csoportok a kegyeleti jellegre helyezték a hangsúlyt.

A kialakult helyzetben, a minisztérium vezetésének döntése alapján operatív bizottságot állítottunk fel, amelyben részt vett az állambiztonsági szolgálat valamennyi érintett szerve. Feladatul tűzték, hogy minden rendelkezésre álló operatív erővel és eszközzel biztosítsák az esemény zavartalan lefolyását, kegyeleti jellegének megőrzését, a békés átmenetet megzavarni szándékozó elképzelések leszerelését, eltérítését.

Komplex intézkedési tervet dolgoztunk ki, amelynek végrehajtása nyomán a temetés nyugodt körülmények között, a kívánt keretekben lezajlott, rendkívüli eseményre nem került sor. Itt is bebizonyosodott, hogy a szervezők igénylik a rendőri

szervek segítő együttműködését, rendező gárdájuk pedig a szükséges feladatokat végrehajtja.

Az év harmadik, kiemelkedő biztosítási feladata az október 23-i megemlékezésekhez kapcsolódott. A létrehozott operatív bizottság erre az eseményre is komplex intézkedési tervet dolgozott ki, amelynek fő célkitűzése volt, hogy a megemlékezéseket olyan mederben tartsa, amely alkalmas a társadalmi robbanás elkerülésére, a plurális politikai berendezkedéshez vezető átmenet békés keretek között tartására, a szélsőségek leszerelésére.

A biztosítás előkészítése és végrehajtása igazolta az operatív munka irányának helyességét, a megemlékezések rendezetten lezajlottak, rendőri intézkedés nem vált szükségessé. A fenti három kiemelt eseményen túl országosan számos utcai rendezvényre került sor, amelynek biztosítása szükségessé vált. (Csak Budapesten 145 ilyen rendezvény volt.) Az év folyamán alapvetően megszűnt az a gyakorlat, amely szerint az operatív állományt nyílt rendőri biztosításra vezényelték. Ezzel lehetővé vált, hogy az előkészületek és lebonyolítás során több mélységi-felderítési információt gyűjtsön a biztonsági szolgálat, azokat a megfelelő döntési szintekre juttassa. Eközben érdemi, folyamatos együttműködés alakult ki a biztosításért felelős rendőri szervekkel és ez a gyakorlat a jövőre nézve is példaértékű.

Általános értékelésként a Belső Biztonsági Szolgálat egész évi munkájáról elmondható, hogy azt rendkívüli feszültségekkel teli helyzetben végezte. A folyamatosan romló körülmények ellenére feladatit végrehajtotta. Tevékenysége tudatosan arra irányult, hogy a társadalomban, a politikai életben jelentkező szélsőségeket időben felderítse, szükséges esetben fellépjen ellenük, koncentrált operatív intézkedésekkel hatástalanítsa azokat. Zavart, esetenként tanácstalanságot okozott a hatályos parancsok korszerűtlensége, elavultsága, ami egyes esetekben elbizonytalanodáshoz vezetett. Az állomány jövőképe pesszimista, az útkeresés a beosztottak szintjén nem megvalósítható, ezért mielőbb szükségesnek látják egy korszerű, pluralista viszonyok között érvényesülő Állambiztonsági Törvény megalkotását, az azt követő konkrét belső szabályozást.

Budapest, 1989. december

Dr. Horváth József r. vezérőrnagy
csoportfőnök

11-13/1780/1989.

[ÁBTL 1.11.6. 6. d. Géppel írt másodlat Horváth József aláírásával.]

- ¹ A magyarországi rendszerváltás gazdag irodalmából lásd például Tökés Rudolf: *A kialakult forradalom*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1998., valamint Romsics Ignác: *Volt egyszer egy rendszerváltás*. Budapest, Rubicon-Ház Bt. 2003.
- ² A tárgyalásokról lásd *A rendszerváltás forgatókönyve: kerekasztal-tárgyalások 1989-ben. 1–8. kötet*. Szerk. Bozóki András és mások. Budapest, Magvető Könyvkiadó, Új Mandátum Kiadó, 1999–2000. Vö. Bozóki András: Az Ellenzéki Kerekasztal (első) története. *Beszélő*, 1990. március 3. Az NKA pártjainak és szervezeteinek elképzeléseiről Vigh Károly: Az Ellenzéki Kerekasztaltól a Nemzeti Kerekasztalig. In: *Magyarország Politikai Évkönyve 1990*. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, Ökonómia Alapítvány Economix Rt. 1991.
- ³ Révész Béla: *Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig. (A belső biztonsági szolgálat átalakításának alternatívái a rendszerváltás idején.)* Acta Universitates Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXIII. Fasc. 17. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Tudományos Bizottsága, 2003. 23–25.
- ⁴ *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1985–1989*. Összeállította és szerkesztette Vass Henrik. Budapest, Interart Stúdió, 1994. 510–513. Az állambiztonság pártellenőrzését ellátó KAO-t 1988. november 22-én a KB zárt ülésén megszüntették, és bővített hatáskörrel létrehozták a Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottságot. A Bizottság vezetője Grósz Károly lett, tagjai között szerepelt Horváth István belügyminiszter és a KAO-t korábban irányító KB-titkár Fejti György is.
- ⁵ Révész Béla: A „Duna-gate” ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében. (*Politológiai értelmezési lehetőségek.*) Acta Universitates Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXVIII. Fasc. 19. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Tudományos Bizottsága, 2006. 59–82.
- ⁶ Lásd: Urbán Attila: Kádár politikai rendőrsége. A BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség felépítése és működése. *Rubicon*, 2002/6–7. 58–65.
- ⁷ A politikai rendészet, politikai rendőrség terminológiákat Gyarmati György: A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945–1956. című tanulmánya (*Beszélő*, 2000/9–10. 85–93.) alapján használom.
- ⁸ Urbán: i.m. 62–63.
- ⁹ Galambos Lajos: Az állambiztonsági szolgálat az 1980-as évek második felében. *Belügyi Szemle*, 1999/4–5. 49–50.
- ¹⁰ A belügyminisztérium és az állambiztonság 1980 utáni szervezeti felépítéséről lásd Urbán: i. m. 60–61.
- ¹¹ Uo. 63–64.
- ¹² Vö. Belügyminisztériumi jelentés a Magyar Népköztársaság állam és belbiztonságának helyzetéről. ÁBTL 1.11.6. III/III. Csoportfőnökség iratai. 6. doboz.
- ¹³ Gyarmati: i. m. 85.
- ¹⁴ Galambos: i. m. 46.
- ¹⁵ Az állambiztonság versus nemzetbiztonság kérdéskörének teoretikus vizsgálatáról lásd Finszter Géza: Ismét a nemzetbiztonságról. *Belügyi Szemle*, 1999/4–5. 5–19.
- ¹⁶ Vigh: i. m.
- ¹⁷ Révész: A „Duna-gate” ügy... i. m. 116–129.
- ¹⁸ Uo. 27–29.
- ¹⁹ Vö. Varga Krisztián: Állambiztonság és rendszerváltás. In: *Nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonysága a XXI. században. Tanulmánykötet*. Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány Műhelymunkák 2007/8. Szerk. Pintér István. Budapest, Geopolitikai Tanács Alapítvány, 2007. 64.
- ²⁰ 1989-ben a Belügyminiszter Horváth István volt.
- ²¹ A III/2 (Operatív Figyelő és Környezettanulmányozó) Osztály 1989-ben önálló, főcsoport-közvetlen szervezeti egységet jelentett.
- ²² 1989-ben közvetlenül a főcsoportfőnök irányítása alá tartozott a postai küldemények ellenőrzésében illetékes III/3. („K” Ellenőrzési) Osztály. A 3/a rendszabály a telefonok lehallgatásának, a 3/e rendszabály a helyiség, lakó-, munkaszoba lehallgatásának szabályozására szolgált. Az említett két rendszabály ellenőrzését, a kapott információk feldolgozását, 1989-ben az ugyancsak önálló III/4. („X” Ellenőrzési) Osztály látta el.
- ²³ 1989-ben közvetlenül a főcsoportfőnök irányítása alá tartozott a III/1. (Állambiztonsági Vizsgálati) Osztály.
- ²⁴ Jelentőszolgálat, belső elhárítási adattár.
- ²⁵ Az osztály feladata az emigráns szervezetekben való hírszerzés és bomlasztás volt.
- ²⁶ Ellenséges ellenzék fő erőit elhárító osztály.
- ²⁷ Az osztály a hátszói parancsnokság területén történő elhárítást végezte.
- ²⁸ Az állambiztonság „Szigorúan Titkos” (SZT) hivatásos jogállású munkatársainak összessége.
- ²⁹ Feltehetően az MSZMP KB Választási Irodájáról van szó, amelynek a létrehozására az MSZMP PB 1989. június 13-i ülésén tett javaslatot. Vezetőjének Borbély Gábort, helyettes vezetőjének Tóth Andrást javasolták. A PB a párt választási felkészüléséhez fontosnak tartotta a választási információk összegyűjtésében érintett állami szervek, így többek között a Belügyminisztérium vezető munkatársaival való „élő munkakapcsolat” kiépítését, illetve a „rendszeres együttműködés” biztosítását. MOL M-KS 288. f. 5/1068. ö. e. (1989.06.13) 5, 56 és 59.
- ³⁰ 1989 májusától Pallagi Ferenc rendőr vezérőrnagy volt a belügyminiszter állambiztonsági helyettese, egyben III. főcsoportfőnök. Életrajza: www.abtl.hu/index_h_start.html
- ³¹ Az 1989. november 26-i „négyigenes” népszavazásról van szó.
- ³² Pozsgay Imrének 1989. január 28-án a Magyar Rádió 168 óra című műsorában elhangzott beszédéről van szó, amelyben az 1956-os eseményeket „népfelkeléssé” minősítette.
- ³³ Történelmi Igazságtétel Bizottság.
- ³⁴ Politikai Foglyok Országos Szövetsége.

³⁵ Magyar Október Párt.

³⁶ Az illegációk a feloszlott szerzetesrendek, valamint az egyházak „kereten kívüli” tagjainak állam által el nem ismert szerveződései voltak.

³⁷ Azokról a személyekről készített nyilvántartások, akiket az állambiztonsági szervek még nem ellenőriztek, de velük kapcsolatban figyelmet érdemlő, ellenséges tevékenységre utaló információk érkeztek.

³⁸ Operatív erők és eszközök igénybevételével végzett titkos nyomozati eljárás.

³⁹ Az 1960-tól nyitott „F” azaz figyelő dossziék, azoknak a társadalomra veszélyesnek minősített személyeknek anyagait tartalmazza, akiket kompromittálódásuk vagy későbbi ellenséges magatartásuk miatt az állambiztonság fokozott és rendszeres ellenőrzés alá vont.

⁴⁰ Az állambiztonság által alkalmazott alapnyilvántartás olyan operatív nyilvántartási rendszer volt, melyben az egyes személyekről készített terhelő és kompromittáló adatok (priusz) alapján a személyekkel szemben meghatározott korlátozó intézkedéseket lehetett hozni. A kutató nyilvántartásban szereplő személyek nyilvántartott adatait nem lehetett priuszként felhasználni, csak operatív adattárként funkcionált.

⁴¹ A „K” lakás, azaz konspirált lakás, olyan az állambiztonsági szerv vagy fedőszerve által fenntartott és üzemeltetett ingatlan, melyben a hálózati személy (ügynök, tmb., tmt.) és az operatív tiszt(ek) kapcsolatfelvétele, találkozása történt. Az „F” lakás vagy fedett lakás az állambiztonsággal együttműködő személy tulajdonában lévő lakás, mely a hálózati személy és az operatív tiszt kapcsolattartására, valamint műveleti tevékenységek (külső figyelés, lehallgatás stb.) ellátására egyaránt szolgált. A „T” azaz, találkozási lakás az állambiztonsági szervek operatív tisztje és a hálózati személy – elvileg kizárólagosan kapcsolattartásra használt – titkos találkozási helye, amit nem az állambiztonság tartott fenn.

Béke/harc

Fényképfelvételek az 1984-es pusztavacsi tömegoszlatairól

Békezászlók, békecentrum, békemenet, vetélkedők, sport- és ügyességi versenyek, népi együttesek fellépései, közkedvelt előadóművészek és zenészek koncertjei, és természetesen végül hurka, kolbász és egy kis sör, s kész is a békefesztivál – állt a „tömeg” politikai orientálásáért és kulturált szórakoztatásáért felelős apparátus nyolcvanas évekbeli „recept könyvében”. Az Országos Béketanács, a Hazafias Népfront és ez utóbbi hetilapja, a Képes Újság szervezésében 1984. augusztus 4-5-én harmadik alkalommal rendeztek béketalálkozót az ország földrajzi középpontjában, Pusztavacson. Az apropót a nukleáris háború elleni tiltakozás világnapja szolgáltatta, ezt fejezte ki a fesztivál hangzatos jelmondata is: „Békét, biztonságot a világnak!”. Egy ekkora volumenű esemény persze csak felsőbb pártszerv engedélyével, adott esetben az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottságának előzetes jóváhagyásával valósulhatott meg. A bizottság 1984. június 12-i állásfoglalása külön felhívta a figyelmet a „békepolitikai” célok érvényesülése mellett a „népünnepély jelleg” megőrzésére is.¹

E kettős célkitűzés – ahogy egy korabeli dokumentumban olvasható – „amolyan szocialista búcsút” eredményezett.² A nagygyűléseken a békeharc hazai illetékesei tartottak előadásokat, tolmácsolták a békeüzeneteket, s mintegy fő attrakcióként a japán békeharcos, az atomsérültek tokiói szövetségének főtitkárhelyettese, Yamamoto Hidenori a túlélők sorsával ismertette meg hallgatóságát. A pódiumvitákon aktuális kül- és belpolitikai kérdések kerültek terítékre, többek között Berecz Jánost, a *Népszabadság* főszerkesztőjét „faggathatták” az érdeklődők. A béketablók, a politikai plakátok és a békefal lehetőséget nyújtottak, hogy ki-ki szóban vagy írásban kifejezze békevágyát, a „politikai totót” helyesen kitöltők pedig a következő évi moszkvai világifjúsági találkozóra válthatták meg jegyeiket. Felcsendültek a békeadal-pályázat díjazott szerzeményei, szabadtéri fotókiállítás volt hivatott bemutatni a szocialista Magyarország négy évtizedes fejlődését, a Magyar Posta emlékbélyeget bocsátott ki, és alkalmi bélyegzővel ellátott küldeményeket továbbított a helyszínről, a Magyar Honvédelmi Szövetség sportolói látványos bemutatókat tartottak. A programból nem hiányozhatott a – május elsejék rituáléját idéző – tömegakció sem: a küldöttségek egyetlen menetté egyesülve indultak az ország geometriai közepét jelző toronyhoz és tűzték ki békezászlóikat, miközben több ezren írták be nevüket az itt elhelyezett békekönyvbe.

A nyári hónap első hétvégéjén azonban sokak inkább a könnyed kikapcsolódásért utaztak Pusztavacsra, főleg, hogy az ismert előadóművészek mellett olyan együttesek fellépésére lehetett számítani, mint például a Prognózis, a V'Moto-Rock, a Solaris, az R-Go, Vikidál Gyula és a P-Box, az Első Emelet, a Lord és a P-Mobil.³ Így tehát a magyar pop- és rockzene seregszemléjének ígérkező rendezvény nagy számban vonzotta a fiatal rajongókat. A korszak népszerű lemezlovasa, Dévényi Tibor kapta feladatul, hogy aktívabb részvételre buzdítsa a nagyszínpad non-stop műsorának közönségét, de a nézői aktivitás egy ponton jócskán átlépte a kívánt mértéket, olyannyira, hogy az első nap délutánján karhatalmi eszközökkel kellett lehűteni a kedélyeket. Másnap az országos napilapok a békefesztiválról készített tudósításaikba pár sort szúrtak be a következő szöveggel: „Sajnálatos módon, rendbontó elemek késő délután az egyik zenei program közben alkohol hatása alatt rövid időre megzavarták a rendezvényt. A rendezők – rendőri segítséggel – helyreállították a rendet. A fesztivál esti programjai folytatódtak.”⁴

A rendőri fellépés nagysága az ország nyilvánossága előtt rejtve maradt, de – mivel jelentős számú szemtanúja volt a történeteknek (becslések szerint szombaton 120–150 ezren jelentek meg Pusztavacson, a központi színpadon több tízezres tömeg előtt folytak az előadások) – hamar lábra kelt a hír, hogy valójában több volt ez, mint egy „egyszerű” rendcsinálás. Az Agitációs és Propaganda Osztály (APO) akkori vezetője, Lakatos Ernő már egy nappal a fesztivál után szükségét érezte, hogy a „terjedő mendemondák” miatt részletesen tájékoztassa a Politikai Bizottság (PB) tagjait. A szigorúan bizalmas jelentés elkészítésében a Központi Bizottság több osztálya vett részt: az APO, a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, illetve a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály. Ez

utóbbi ellenőrizte, felügyelte az állambiztonsági szerveket, ezért a jelentésbe bekerültek a belső reakció elhárításért felelős III/III Csoportfőnökség által „szerzett” információk is. Aczél György és a PB többi tagja így megtudhatták, hogy a több száz fős agresszív csoport elfoglalta a színpadot, majd egymást kezdték sörös üvegekkel dobálni, ezért a rendezőség kérte a rendőrség közbeavatkozását, amely vízágyú, könnygázgránát és füstgyertya alkalmazása mellett döntött. A sérültek számát a jelentés nem közölte, de azt igen, hogy rendbontás és garázdaság miatt 17 főt állítottak elő, 3 személlyel szemben büntetőeljárást indítottak, a többi 14-et jegyzőkönyvi figyelmeztetés után elbocsátották. Kiemelte azt is, hogy a rend egy órán belül helyreállt és a rendbontásnak politikai motivációja nem volt, de azért rögzítette, hogy néhány sátoron filctollal és krétával készült „Nem ilyen békét akartunk” feliratot találtak. A dokumentum továbbá kiért arra is, hogy a „lumpen csoportok” garázda magatartását tovább fokozta a nagymértékű alkohol- és egyes esetekben a kábítószerfogyasztás, illetve a nem folyamatos színpadi műsor.⁵

Itt érdemes megjegyezni, hogy augusztus 9-én az állambiztonság „Dejkó” fedőnevű titkos megbízottja arról tájékoztatta tartótisztjét, miszerint a közönség nagy része hosszú időn keresztül követelte a P-Mobil együttest a színpadra, a zenekar azonban nem tudta megkezdeni koncertjét, mivel dobosuk mikrobuszával útközben elakadt. Az egyik rendező végül egy üveget dobott a kiabáló közönség közé, s erre a feldühödött nézők ugyancsak üvegdobálással válaszoltak. (A színpadról eldobott üveget, mint a botrány egyik gyúanyagát, azonban már a jelentést értékelő operatív tiszt is figyelmen kívül hagyta és az együttes körül kialakult „slep” számlájára írta a rendzavarás kezdeményezését,⁶ majd két hónappal később a rendezvény továbbfejlesztésére vonatkozó APO-javaslat közvetlen kiváltó okként csak a P-Mobil együttes késését jelölte meg,⁷ de az eseménnyel foglalkozó rendőrségi szakírásokban sem jelent meg ez a momentum.⁸)

A napilapok augusztus 10-én már a gyorsított eljárás során meghozott bírósági ítéletekről adtak hírt, a fesztiválon letartóztatottakat csoportosan elkövetett és a köznyugalmat súlyosan megzavaró garázdaság büntetőjében találták bűnösnek. Most már a korábbinál valamelyest bővebben írták le az eseményeket, tudatták olvasóközönségükkel, hogy a „fiatalok közül néhányan felmentek a színpadra és ott akarták a műsort végighallgatni. Az együttes azonban ilyen körülmények között nem volt hajlandó elkezdni a műsort. Ezért a rendező felszólította a rendbontókat a színpad elhagyására, akik a kérésnek nem tettek eleget. Ezután többen üres sörösüvegeket, fűcsomókat és földrögöket dobáltak fel a színpadra. A rendőrség a rendbontás megakadályozása érdekében közbelépett”.⁹

A békefesztiválon történt botrányt a hatalom nem kezelte politikai ügyként, viszont az azzal kapcsolatos véleménynyilvánítás minden formáját figyelemmel kísérte. Nem sokkal a történetek után, az augusztus 17-i Iron Maiden koncert ideje alatt a Népstadion parkolójában „Mi történt valójában Puztavacson?” című röplapot terjesztettek. A gyászkeretbe foglalt szöveg írója saját élményein keresztül jelentette meg az eseményeket, miközben a rendőrök magatartását „fasisztának”, „nácinak” minősítette, a verésekkel, vízágyúzással, kardlapozással vegyített tömegoszlatás bemutatásakor pedig a chilei Pinochet-diktatúrával vont párhuzamot. Az augusztus 24-én összeállított állambiztonsági napi jelentés a röplapozást „nemkívánatos politikai hangulatkeltésre alkalmasnak” minősítette,¹⁰ majd október 10-én a III/III Csoportfőnökség „tekintettel a cselekmény társadalmi veszélyességére” bizalmas nyomozást indított az ismeretlen elkövető(k) felderítésére.¹¹

A következő év tavaszán levéllenőrzés és egy, az ifjúságvédelem vonalán foglalkoztatott hálózati személy információi alapján figyelt fel a politikai rendőrség a Debreceni Agrártudományi Egyetem mezőtúri Mezőgazdasági Gépészeti Főiskolai Karának hallgatójára, aki a puztavacsi „összezapásról” készített fotóiból kilencet kihelyezett a kollégium falújságjára. Két-három nap múlva a felvételek lekerültek a folyosó faláról, de azokat a Szolnok megyei állambiztonság így is alkalmasnak tartotta arra, hogy „a rendőri intézkedésekkel kapcsolatban ellenszenvet keltsenek, illetve a rendőrökkel szemben gyűlöletet szítson [sic!]”. A központi III/III-as szervhez eljuttatott jelentésben továbbá szerepelt, hogy a fiatal a birtokában lévő negatívok felhasználásával diaporámát¹² akar

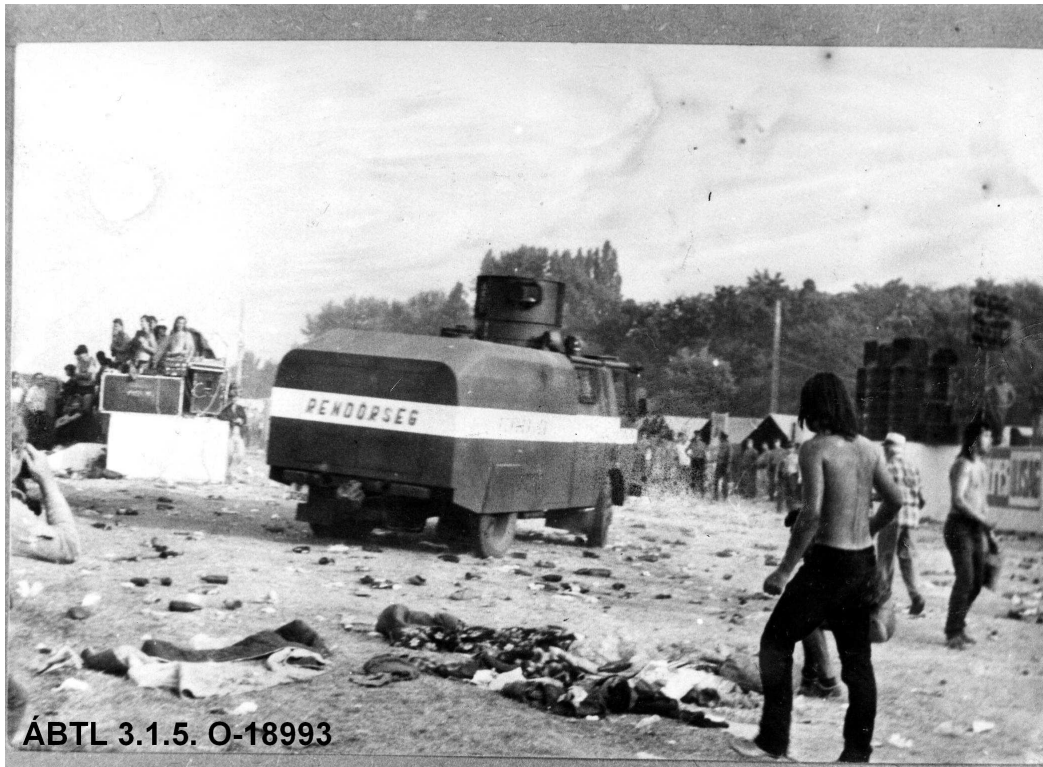
készíteni „Megkopott ország” címmel,¹³ és az még tovább növelte „bűnlajstromát”, hogy az egyik felvételéből gúnyfotót szerkesztett a főiskolai napokon. Az ügyben bizalmas nyomozás kezdődött, hiszen a fotók ilyen propagálását a „társadalomra való veszélyes” cselekedetnek ítélték, sőt a tervezett diasorozattal kapcsolatban még az is felmerült, hogy a főiskolás esetleg kapcsolatban áll a SZETA nevű ellenzéki szervezettel.¹⁴

A nyomozás kezdetén külön készültek annak dokumentálására, hogy a kiállítási anyag milyen hatást és érzelmeket váltott ki a nézőközönség körében, illetve foglalkoztak a „célszemély” által használt fotólabor titkos átkutatásának lehetőségével is.¹⁵ A fényképmások beszerzését az amatőr fotóssal kapcsolatban álló hálózati személynek kellett megpróbálnia,¹⁶ aki jelentéseiben informálta is megbízóit a képek sorsáról, azaz, hogy a hallgató az engedély nélküli folyosó-kiállítás után heverője fölé tette ki a felvételeket, majd idővel címet is adott sorozatának, saját neve mellé fekete betűkkel sárga alapon a következő szöveget írta: „XX. századi félelem 1985”.¹⁷ A megyei állambiztonság decemberben végül tájékoztatta a kollégiumban lévő társadalmi kapcsolatát, aki ezt követően szokásos „rutin” ellenőrzése során „felfedezte” a képeket, majd közölte fenntartásait az alkotóval, akinek beleegyezésével a negatívokat megsemmisítették.¹⁸ Az ügyben folytatott titkos adatgyűjtés így a „célszemély” előtt fedve maradt. A nyomozás befejeztével megállapították, hogy a fiatal nem állt kapcsolatban az ellenzékkel és konkrét bűncselekményt nem követett el, de mivel úgy látták, hogy ez utóbbi kifejlődésének veszélye fennáll, nevelő jellegű beszélgetés végrehajtásáról határoztak.¹⁹

A dossziében található iratokból nem derül ki, hogy a „kifogásolható mondanivalójúnak” minősített fényképek másolatai hol készültek és milyen úton kerültek a megyei politikai rendőrség birtokába. A 18 papírképről készített reprodukció – egy kivétellel, amely a koncert hallgatóságát mutatja – az 1985. augusztus 4-i pusztavacsi tömegoszlátás fázisait rögzítette. Nyilvánosságra hozataluk, még ha a közönség csak egy vidéki kollégium lakóit is jelentette, elég alapot szolgáltatott készítőjük több mint féléves megfigyeléséhez.

Dokumentumok:

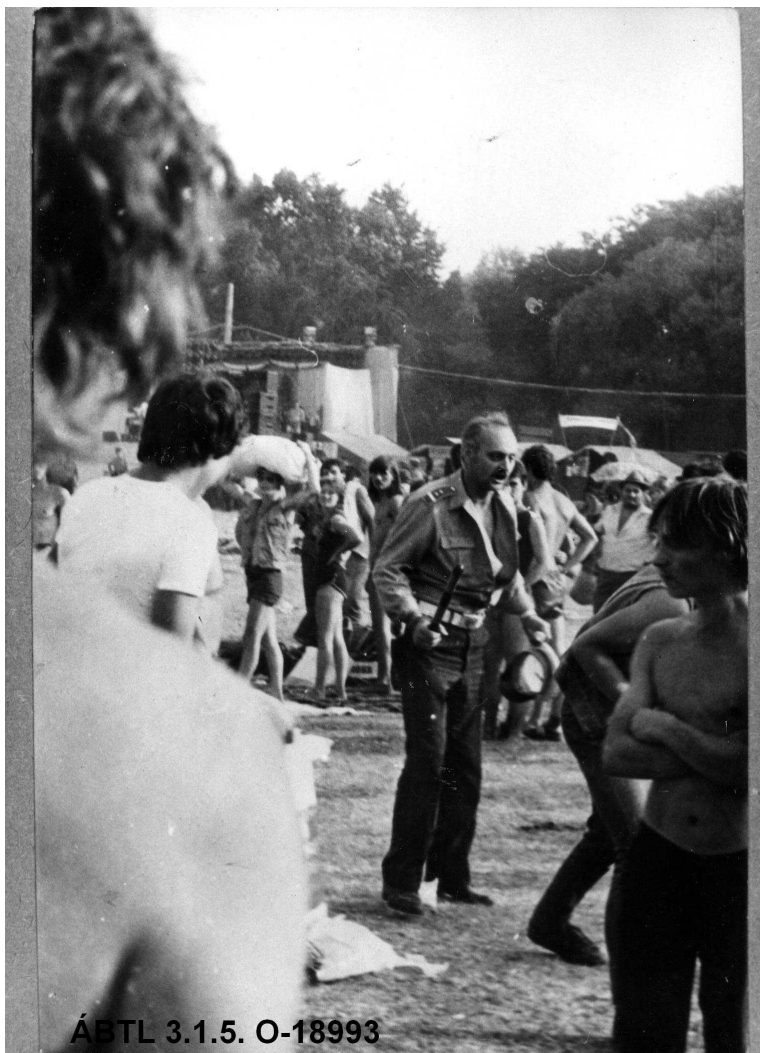

ÁBTL 3.1.5. O-18993

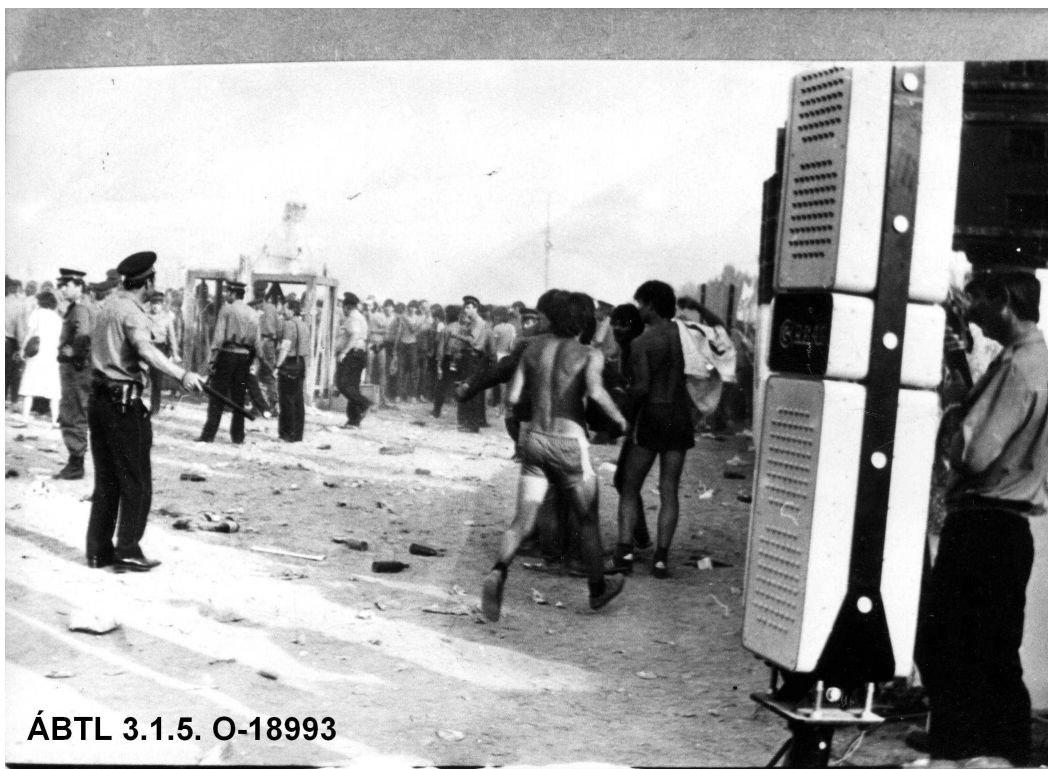
ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

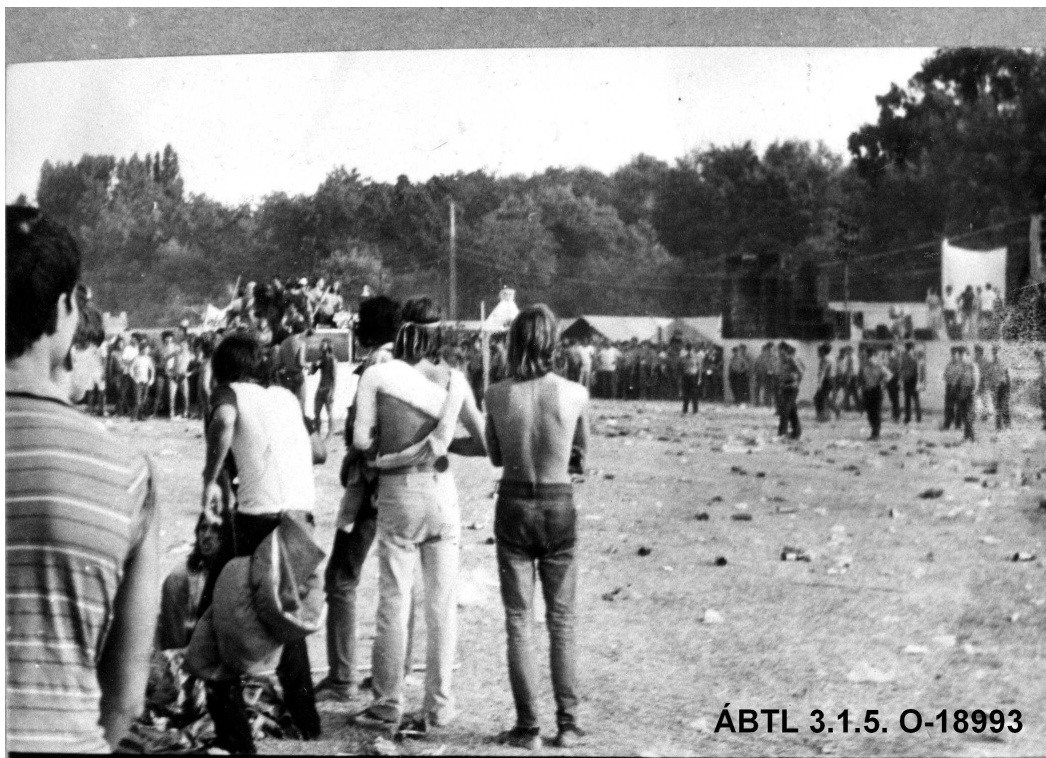

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

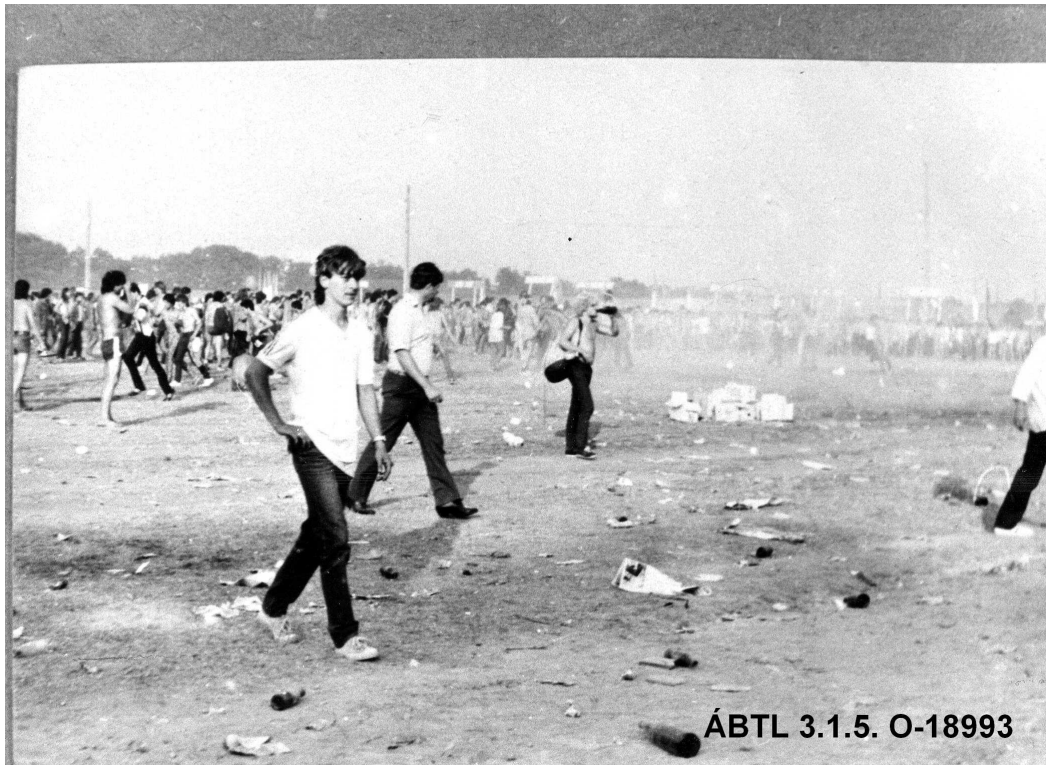
ÁBTL 3.1.5. O-18993

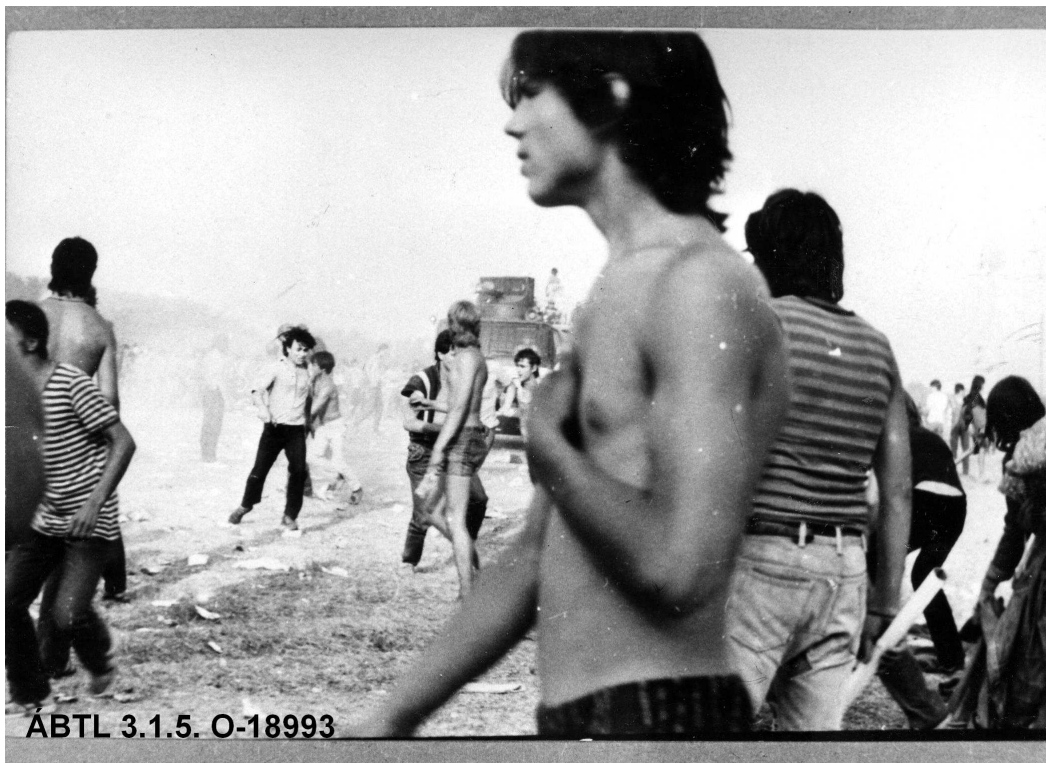
ÁBTL 3.1.5. O-18993

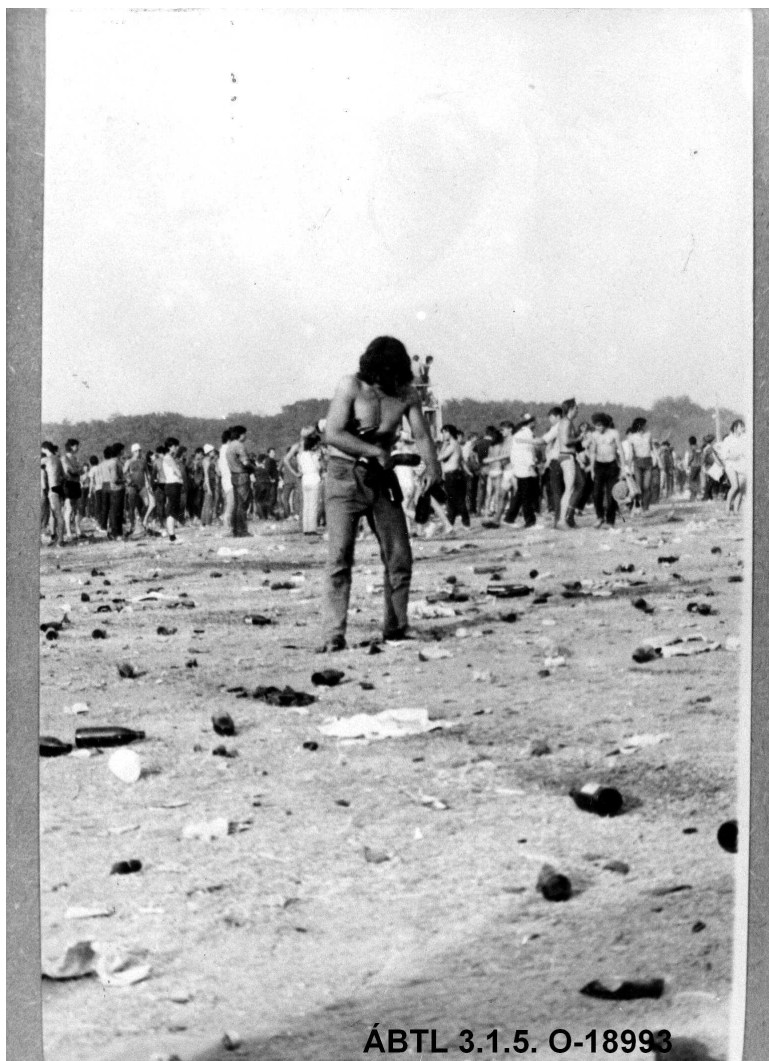
ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

ÁBTL 3.1.5. O-18993

[ÁBTL 3.1.5. O-18993. 180 X 120 mm fekete-fehér papírképek.]

- ¹ MOL 288. f. 41/428. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának javaslata és az Agitációs és Propaganda Bizottság állásfoglalása, 1984. június 12.
- ² MOL 288. f. 41/435. ö. e. Javaslata az Agitációs és Propaganda Bizottságnak a pusztavacsi Képes Újság Békefesztivál jellegének továbbfejlesztésére, 1984. október 9.
- ³ A *Képes Újság* július elejétől hetente ismertette olvasóival a várható programot. Lásd a beharangozó írásokat *Találkozunk az ország közepén* címmel.
- ⁴ A közös békevágy erejéről beszélt Molnár Béla Pusztavacson. *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 5. 3., Megkezdődött a kétnapos békefesztivál. Százvezrek Pusztavacson. *Népszabadság*, 1984. augusztus 5. 1, 3., Fesztivál az ország közepén. *Népszava*, 1984. augusztus 5. 5.
- ⁵ MOL 288. f. 11/4422. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának jelentése a Politikai Bizottság tagjai számára, 1984. augusztus 6. Vö. ÁBTL 2.7.1. 153/12 számú Napi Operatív Információs Jelentés, 1984. augusztus 6. és ÁBTL 2.7.2. BM Tájékoztató a pusztavacsi Békefesztiválon történt rendbontásról, 1984. augusztus 6. Ez utóbbi, a politikai felső vezetésnek készült jelentés szerint a bedobált üvegektől két személy súlyosan, illetve egy rendőr és további három személy könnyebben sérült. Az APO-n októberben készített javaslat azt tudatta az Agitációs és Propaganda Bizottsággal, hogy a rendbontás során bekövetkező 24 sérülésből 23-at üvegdobálás okozott. Lásd MOL 288 f. 41/435. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának javaslata az Agitációs és Propaganda Bizottságnak a pusztavacsi Képes Újság Békefesztivál jellegének továbbfejlesztésére, 1984. október 9. A korszak rockzenei életével foglalkozó Szőnyei Tamás monográfiájában kiegészíti ezt azzal, hogy egy személy lórúgás miatt sérült meg és két rendőr is orvosi ellátásra szorult. Lásd Szőnyei Tamás: *Nyilvántartottak. Titkos szolgák a magyar rock körül 1960–1990*. Budapest, Magyar Narancs – Tihany-Rév Kiadó. 2005. 612.
- ⁶ ÁBTL 3.1.2. M-41158. Lásd erről Szőnyei: i. m. 609–610.
- ⁷ MOL 288 f. 41/435. ö. e. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának javaslata az Agitációs és Propaganda Bizottságnak a pusztavacsi Képes Újság Békefesztivál jellegének továbbfejlesztésére, 1984. október 9. A javaslatok között szerepelt, hogy a továbbiakban az égetett szeszes italok árusítását tiltsák be.
- ⁸ A *Belügyi Szemlében* megjelent cikket ismerteti Szőnyei: i. m. 610–611.
- ⁹ Ezt az MTI-hírt közölte a *Népszabadság* (1984. augusztus 10. 8.) és a *Népszava* (1984. augusztus 10. 5.), illetve annak egy kissé átfogalmazott változatát a *Magyar Nemzet* (1984. augusztus 10. 10.).
- ¹⁰ ÁBTL 2.7.1. A III. Főcsoportfőnökség 166/7. számú Napi Operatív Információs Jelentése, 1984. augusztus 24.
- ¹¹ Vö. „Fesztivál” fedőnéven vezetett rendkívüli esemény dossziét: ÁBTL 3.1.5. O-19045.
- ¹² A diaporáma vetítés az, amikor általában két vagy több diavetítővel egyetlen vászonra vetítik a képeket, amelyeket úsztatásos technikával egymásra montíroznak. A vetítés alatt zene, vagy szöveg (vagy mindkettő egyszerre) segítheti a nézőt a látottak megértésében.
- ¹³ ÁBTL 2.7.1. A Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági szerve 9. számú Napi Operatív Információs Jelentése, 1985. április 9.
- ¹⁴ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Jelentés hálózati jelentések értékeléséről, 1985. május 2.
- ¹⁵ ÁBTL 3.1.5. O-18993. „Gépész” fn. bizalmas nyomozásban kidolgozott intézkedési terv, 1985. május 2.
- ¹⁶ ÁBTL 3.1.5. O-18993. „Bencsik András” fn. tmb. számára kidolgozott foglalkoztatási terv, 1985. május 2.
- ¹⁷ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Kivonat „Bencsik” fn. tmb. 1985. május 3-i és 1985. május 24-i jelentéséből.
- ¹⁸ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Jelentés a „Gépész” fn. bizalmas nyomozásban, 1985. december 6.
- ¹⁹ ÁBTL 3.1.5. O-18993. Határozat „Gépész” fn. bizalmas nyomozásban, 1985. december 12.

KGB és III. Főcsoportfőnökség: egy kapcsolat vége...(?) **A szovjet–magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben**

„A Szovjetunióval – az akkoriban létező két szuperhatalom egyikével – politikai, gazdasági és katonai nemzetközi szövetséges szerződési rendszer kötött össze bennünket. Belügyi vonalon ilyen nemzetközi szerződési rendszer nem volt! Egyébként szovjet tanácsadók a Belügyminisztériumban nem voltak.”

A fenti mondatokat Horváth István¹ egykori belügyminiszter mondta 1998-ban, a vele készített interjúban.² Közel egy évtized távlatából sok minden más értelmet nyer, egyes részletek elhalványulnak, mások hangsúlyosabbá válnak, de az nehezen hihető, hogy az egykori belügyminiszter ne emlékezne a szovjet és a magyar állambiztonsági szervek közötti kapcsolatokat szabályozó megállapodásokra, az együttműködés kereteit jelentő egyezményekre. Nehezen rekonstruálható, homályos, rejtélyekkel teli téma ez még ma is, éppen ezért adjuk közre az alábbi forrásokat, melyek a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma (BM) és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság (KGB)³ közötti 1973-as együttműködési egyezmény, illetve annak az 1989. év folyamán történő megújítása kapcsán keletkeztek. (Az első ilyen típusú egyezményt – a jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint – 1962-ben kötötte egymással a két fél, ezt újították meg 1973-ban, illetve tettek kísérletet 1989-ben ennek a megállapodásnak a részleges korszerűsítésére.)

A Belügyminisztérium III/III. (Belső Reakció Elhárító) Csoportfőnöksége 1989. május 2-án tartott parancsnoki értekezletén megvitatta a csoportfőnökség nemzetközi együttműködésének helyzetét. Az előterjesztést Horváth József rendőr vezérőrnagy csoportfőnök⁴ foglalta össze. Az óvatosan megfogalmazott mondatokból nemcsak az derül ki, hogy a magyarországi állambiztonsági szervek keresik a helyüket, szerepüket, hanem az is, hogy ekkorra Magyarország és a többi szocialista ország (állambiztonsági) kapcsolatai egyre „bonyolultabbá” és „összetettebbé” váltak.

„Az együttműködés tartalmára már most rányomja bélyegét az együttműködő szervek országaiban a társadalmi, a mieinktől eltérő politikai viszonyok növekvő különbözősége. Hazánk társadalmi fejlődésének tendenciái következtében ez a különbözőség – az elhárító munka stílusát, módszereit tekintve – rövid távon biztos várhatóan tovább fog növekedni, és az együttműködésben egyfajta távolságtartás lesz a jellemző. Ugyanakkor partnereink részéről fokozott figyelem fog irántunk megnyilvánulni. Olyan átmeneti állapotban vagyunk, amelyben az együttműködés területén is súlypont eltolódások következnek be, azzal összefüggésben, hogy bizonyos ellenzéki tevékenységi formák, szervezetek nálunk legalitást nyertek, beintegrálódtak a társadalmi intézményrendszerbe. Mindez azt is jelenti, hogy a kölcsönös segítségnyújtás, az internacionalizmus elvének betartása mellett *nemzeti érdekeinket markánsabban kell képviselnünk*, és az együttműködésről le kell bontani az ideológiai »héjakat«, a felesleges protokoll elemeket.”⁵

Az általános helyzetértékelés után Horváth József rátért a szovjet állambiztonsági szervekkel való kapcsolat elemzésére. Szerinte a múltban a két szerv közötti viszony az őszinte együttműködésen, a kölcsönösségen és a szuverenitás tiszteletben tartásán alapult, de szemérmesen azt is megjegyezte, hogy ugyanakkor „érzékeltető volt ebben a politikai orientálás szándéka is.” A jelenlegi (1989. tavaszi) szovjet–magyar állambiztonsági kapcsolatokat problémamentesnek nevezte, szerinte a legfontosabb, hogy „az együttműködésnek a szocialista társadalmi rend védelmének közös érdekéből fakadó stratégiai érdekviszony talaján kell tovább fejlődnie [...] és kétoldalú tárgyalások keretében, két szuverén baráti állam kölcsönös politikai érdekkörébe tartozó kérdésekben kell megegyezni, és ezek alapján meghatározni a szervek feladatait.”⁶ Erre 1989. június végén kerülhetett sor, amikor létrehoztak egy munkabizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy a magyar Belügyminisztérium és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti 1973. május 30-án aláírt együttműködési egyezményt úgymond korszerűsítsék.⁷ A bizottság elnöke az Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság (ÁBMHT) vezetője, dr. Sillai Árpád rendőr ezredes, titkára

Szita János rendőr őrnagy titkárságvezető-helyettes volt.⁸ A bizottságba a csoportfőnökségek egy-egy tagot (a csoportfőnök-helyetteseket) delegáltak. Az egyezményt tanulmányozás és – a csoportfőnökséget érintő kérdésekben – előzetes állásfoglalás céljából minden csoportfőnökségnek megküldték. A munkabizottság két fordulóban vitatta meg a beérkezett véleményeket. Először augusztus első feléig kellett a csoportfőnökségeknek, illetve a III-as csoportfőnökség önálló osztályainak⁹ és az ÁBMHT Jogi Alosztályának a módosító javaslataikat az ÁBMH Titkárságra megküldeniük, aztán az újabb változatot október elején küldték ki, amit december közepéig kellett véleményezni a fenti szervezeteknek.

A legelső módosított változat, gyakorlatilag az 1973-as szöveg „átfésült” példánya, lényegi változás inkább e között, és az – általam – utolsó szövegváltozatként ismert tervezet között fedezhető fel.¹⁰ Az első változat kilenc cikkelyt tartalmaz (csakúgy, mint az 1973-as), míg az utolsó csak hatot. A megállapodó magyar fél megnevezése az előbbi esetében a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnöksége, míg az utóbbi esetében a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala. Az első változatban a „kölsönös érdekeken alapuló célok”, míg az utóbbiban már a „nemzeti szuverenitás figyelembevétele” kitétel szerepel. Az első változat csak „államellenes bűncselekmények”-ről, míg az utóbbi „állam és emberiség elleni bűncselekmények”-ről írt, az első a VSZ és a KGST¹¹ keretén belül keletkezett titkok védelmét írta elő, míg az utóbbi nem szűkítette le azt ilyen formában. Általában elmondható, hogy az utolsó változathoz kiharadtak az olyan megállapítások, mint az „operatív, egyeztetett akciók végrehajtása”, az „operatív adatok cseréje”, a hazánkban állomásozó szovjet csapatokkal kapcsolatos feladatok. Bekerült viszont az EBEÉ 1989-es bécsi utótálatkozáján elfogadott egyezmény¹², mint hivatkozási alap.

Új az ún. Képviseltekkel kapcsolatban a „kölsönösség és egyenlőség alapján” kitétel is. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság részéről Képviselőt működött Budapesten, míg Moszkvában a magyar Belügyminisztérium Operatív Csoportja tevékenykedett. A Képviselő feladata volt a KGB és a magyar állambiztonsági szervek közötti együttműködés szervezése, a kapcsolattartás, míg a magyar Operatív Csoport (főrezidentúra) a magyar állampolgárok biztonságának védelmével (kolóniavédelem) foglalkozott.¹³ A tárgyalt (1973-as) egyezmény 6. és 7. cikkelyei szabályozták a fentiek együttműködését, de az újabb tervezetből már kiharadt „az együttműködés során felmerülő kérdések operatív megoldása, az információk és operatív adatok cseréje” formula.

A csoportfőnökségektől beérkezett vélemények mindegyike elismerte az 1973-as együttműködési egyezmény felülvizsgálatának szükségességét, a korszerűsítést indokoltnak tartották. Abban is minden hozzászóló szerv egyetértett, hogy az új egyezményben csupán egy általános keretet kellene megadni, s a részletesebb együttműködést az egyes szolgálatok közötti rövid- és középtávú megállapodásoknak kellene tartalmazniuk A III/I. (Hírszerzés) csoportfőnökség vezetőjének, Bogye János főcsoportfőnök-helyettesnek¹⁴ a véleménye szerint a „szocialista országok globális érdekei”, illetve „a szocialista társadalmi rend internacionalista védelme” és a hasonló kitételeket ki kell hagyni az új egyezmény szövegéből. Alapvetően kétoldalú, a szerződő felek kormányainak egyeztetett külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai érdekeivel összhangban álló megállapodás megkötését javasolta. A jövőbeni együttműködést a célok, és „irányok” egyeztetésével, a kölsönös és egyenrangú információcsere alapján látta elképzelhetőnek, valamint hangsúlyozta a nemzeti szuverenitást, az ország nemzetközi presztízsének fontosságát is. Kitért a folyamatban lévő alkotmányozásra, arra, hogy a megállapodás nem állhat szemben Magyarország (új) alkotmányával. Ezzel összefüggésben a hírszerzés szerint a köztársasági elnöki, illetve a parlamenti választások, az új kormány megalakítása után lenne időszerű egy új egyezmény megkötése. Azonban nemcsak politikai, hanem jogi szempontból is aggályosnak tartotta a módosított tervezetet,¹⁵ mert nem volt tisztázott a magyar megállapodó fél személye sem. Nem lehetett tudni, hogy a belügyminiszter fel van-e hatalmazva ilyen szerződés megkötésére. Szakmai szempontból pedig azért indokolatlan és időszerűtlen az új tervezet – a III/I. csoportfőnöke szerint – mert a BM és az állambiztonsági szervek strukturális átalakítás, koncepcióváltás előtt állnak¹⁶, így nem vállalhatók fel olyan

nemzetközi kötelezettségek, amelyek később esetleg nem lesznek teljesíthetők. A III/II. (Kémelhárítás) csoportfőnökség elemzése is hasonló aggályokat vetett fel. Véleményünkben keveredtek a régi és az új fogalmak, valamint az elérendő célok, mert egyszerre beszéltek „nemzetbiztonságról” és a „kémelhárítás állambiztonsági feladatairól”, a Varsói Szerződés és a KGST keretében történő hadiipari termelés titkainak védelméről és az emberi (állampolgári) jogok fokozottabb tiszteletben tartásáról. A helykeresésre, az új szerepeknek való megfelelésre, az átmeneti állapotokra jellemző, ahogyan a magyar kémelhárítás a szovjet társszervvel való együttműködést elképzelte. Egy titkos, operatív akcióban, annak első fázisában, a felderítésben, az információgyűjtésben a magyar kémelhárítás még részt vett volna, de a közhatalmi jogosítványokat feltételező bűnüldöző tevékenységben – a két jogrendszerben meglévő különbségek, az állampolgári szabadságjogok korlátozhatóságának eltérő mértéke miatt – már nem.¹⁷ A III/III. Csoportfőnökség a tervezet véleményezése során pedig a törvényesség betartására hívta fel a figyelmet, arra, hogy a magyarországi társadalmi-politikai változások olyan irányba hatnak, amely „nem teszi lehetővé az érvényes törvényektől való legkisebb eltávolodást sem...”, ezért az új megállapodás megalkotásánál ezt hangsúlyozottan figyelembe kell venni.¹⁸ A III/IV. (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség részéről is óvatos javaslatok születtek, elsősorban olyan „hidegháborús” kitételek elhagyását ajánlották, mint például az „ideológiai központok”, „emigráns szervezetek”, „cionista központok”.¹⁹

Az ÁBMHT Jogi Alosztálya október végi elemzésében egyéb, gyökeresen új szempontokra is felhívta a figyelmet.²⁰ Az Alosztály vezetője olyan megállapodás mellett érvelt, amely egy esetleges koalíciós kormányzás esetén is vállalható és „kiállja a nyilvánosságra kerülés próbáját” is. Az információ, tapasztalat- és eszközcserére helyezné a hangsúlyt, általánosságban pedig a terrorelhárító munkában látott esélyt konkrét operatív együttműködésre. A Jogi Alosztály december közepi állásfoglalásában már pontosabban fogalmazott és a nemzeti szuverenitáson alapuló információ- és eszközcserét javasolta, ugyanakkor nem támogatta több csoportfőnökség azon javaslatát, hogy a szakszolgálatok vezetői társszerveikkel külön-külön megállapodásokat kössenek.²¹

Az ÁBMH Titkárság 1989. december közepén összegezte a beérkezett véleményeket és megállapította, hogy a III/I., és a III/II. csoportfőnökségek, valamint a Jogi Alosztály értékelése szerint, az egyezmény megkötéséhez hiányoznak a politikai, jogi (illetékességi, hatásköri) és szakmai feltételek, vagyis még nem jött el egy új megállapodás aláírásának az ideje. Ráadásul – érvelt a Titkárság összegzése – nem a belügyminiszter illetékessége, hogy a szolgálatok nevében egy ilyen egyezményt megkössön, azt közvetlenül az állam/nemzetbiztonsági szolgálatnak kell, minisztertanácsi felhatalmazás mellett, az új nemzetbiztonsági törvény elfogadása után létrehoznia.²²

Az alább közölt dokumentumokból kiderül a magyar állambiztonsági szervek többé-kevésbé reális helyzetfelismerése, a korábbi ideologikus megközelítés helyett a praktikus, gyakorlatias gondolkodásmód előtérbe kerülése, ugyanakkor nyilvánvalóvá válik a tanácstalanságuk, szerepkeresésük, kivárást, elbizonytalanodásuk, valamint az a szándékuk is, hogy az átmeneti időszakban megtalálják a helyüket, valamiféle újfajta legitimitást nyerjenek, átmentsék a pozícióikat, illetve megőrizték státusukat a hatalmi struktúrában. Úgy tűnik a magyar állambiztonsági szervek akkori vezetőinek a többsége tisztában volt a várható fejleményekkel, nem akarta, vagy nem tudta azt meggátolni, viszont annál inkább kívánta azt – a fentiek szerint – irányítani, vagy inkább csak kanalizálni.²³

Nem tudni, mi lett a tervezetek sorsa, mikor, melyik változatból lett később aláírt, hatályos megállapodás, vagy hogy egyáltalán született-e ilyen vagy ehhez hasonló újabb egyezmény. Nem ismerjük a szovjet fél véleményét, elképzelését sem, egyáltalán akarta-e a KGB az egyezmény fenntartását vagy a megállapodás módosítását.²⁴ Tudomásunk szerint az egyezmény megújítására már nem került sor, legalább is erre vonatkozó dokumentum nem áll a rendelkezésünkre. Bár majd minden csoportfőnökségtől és önálló osztálytól maradt fenn – a szovjet-magyar állambiztonsági szervek közötti együttműködési megállapodást elemző, értékelő – dokumentum, most

csupán a legmarkánsabb véleményeket, a fontosabb eltéréseket bemutató forrásokat, valamint az eredeti (1973-as) és az azt követő másik két tervezetet közlöm.²⁵

Dokumentumok:

1. A Belügyminisztérium és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködés, 1973. május 30.

41-11-Sz-70/1-o/1973

Szigorúan titkos!
12. sz.²⁶

EGYEZMÉNY

a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság azon kívánságtól vezérelve, hogy erősítse és fejlessze az egymás közötti együttműködést, koordinálja és egyesítse erőfeszítéseit az imperialista államok és speciális szolgálataik felforgató tevékenysége elleni harcban, a Magyar Népköztársaságnak és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének a barátságról, együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló Varsói Szerződésből következő kötelezettségeivel összhangban, az alábbi Egyezmény megkötését határozták el:

1. cikkely

A Megállapodó Felek tevékenységüket koordinálják és kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak:

- Az ellenség fontos objektumaiba történő ügynöki behatolással kapcsolatos hírszerző jellegű intézkedések végrehajtásában, a hírszerző jellegű információk megszerzésében és az ellenség agresszív szándékainak leleplezésére és megghiúsítására irányuló aktív akciók megvalósításában,
- Az ellenség speciális szolgálataiba, ideológiai diverziós központjaiba, emigráns és más ellenséges szervezetekbe a felforgató törekvéseik ellensúlyozása céljából történő behatolással kapcsolatos kémelhárító munkában, a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió ellen tevékenykedő ezen szakszolgálatok ügynökségei, központjai és szervezetei tevékenységének felfedésében, feldolgozásában és megakadályozásában, valamint az ellenség fontos dokumentumainak megszerzésére irányuló speciális intézkedések végrehajtásában,
- Az államellenes bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek felkutatásában és az ellenséges tevékenységgel gyanúsítható vagy operatív érdeket képviselő személyek ellenőrzésében,
- A Magyar Népköztársaságnak és a Szovjetuniónak a Varsói Szerződés, a KGST keretében és más területeken történő politikai, katonai, gazdasági és tudományos-technikai együttműködésére vonatkozó titkok védelmével kapcsolatos intézkedések kidolgozásában és végrehajtásában,
- Operatív-technikai eszközök mintapéldányainak elkészítésében, az érvényben levő operatív-technikai együttműködési egyezményekben foglaltaknak megfelelően.

Az erők és az operatív eszközök hatékonyabb felhasználása érdekében a megjelölt irányokkal és objektumokkal kapcsolatos egyeztetett akciók végrehajtása a célszerűségnek megfelelően közösen, vagy annak a Félnek a részéről történik, amelyek ehhez jobb lehetőségekkel rendelkeznek.

2. cikkely

A Megállapodó Felek az alábbiak szerint kölcsönös információ- és tapasztalatcserét folytatnak:

- A két állam állambiztonsági szervei által szerzett hírszerző jellegű politikai, katonai, gazdasági, tudományos-műszaki információk és az ellenségről szóló anyagok,
- Operatív információk az ellenségről, hírszerző- és elhárító szolgálataik, ideológiai diverziós szerveik tevékenységének formáiról és módszereiről és az általuk megvalósított felforgató akciókról, a reakciós emigráció, a cionista központok és az egyéb, a Szovjetunió, a Magyar Népköztársaság és a szocialista közösség többi országai ellen ellenséges tevékenységet folytató szervezetek tevékenységéről, ezen szolgálatok, szervek, központok és szervezetek személyi állományáról és ügynökségéről, valamint azon országok operatív helyzetéről, amelyek Megállapodó Felek operatív érdeklődési körébe tartoznak,
- Az imperialista államok hírszerző és elhárító szolgálatai, ideológiai diverziós központjai ellenséges tevékenysége elleni harcban, valamint a belső antiszocialista elemeknek a szocialista rendszer, a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság közötti barátság és együttműködés aláásására irányuló tevékenysége elleni munkában szerzett tapasztalatokról,
- Adatok az ellenség speciális szolgálatai részéről a Szovjetunió, illetve a Magyar Népköztársaság állampolgáraival szembeni cselekvésekről és provokációkról, adatok és vizsgálati anyagok a leleplezett kémekről, akiket az ellenség a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió ellen használt fel, vagy kapcsolataik voltak ezen országok területén, továbbá a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió állampolgárainak a kapitalista országok képviselőivel és állampolgáraival fenntartott gyanús kapcsolataikról,
- Az állambiztonság védelmével kapcsolatos operatív munka területéről a tudományos-kutatási anyagok, tankönyvek, eszközök cseréje térítésmentesen, az egyik Fél által kidolgozott operatív-technikai mintapéldányok és dokumentációjuk cseréje pedig az érvénybe levő operatív-technikai egyezmények szerint történik,
- Információk a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság kollégiumainak kölcsönös érdeklődésre számot tartó legfontosabb határozatairól és parancsairól.

A kölcsönösségi alapon kapott titkos anyagok, információk, operatív-technikai eszközök mintapéldányai, vagy az ezekre vonatkozó adatok harmadik fél részére a küldő szervek beleegyezése nélkül nem adhatók át.

3. cikkely

A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok biztonságának védelme érdekében, ezen csapatok állambiztonsági katonai elhárító osztályai szolgálati kapcsolatokat tartanak fenn a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának illetékes szerveivel és kicserélik velük operatív adataikat a hatáskörükbe tartozó kérdésekről.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának szervei megadják a szükséges segítséget az állambiztonsági katonai elhárító osztályoknak és az indokolt esetekben közös ügynöki-operatív intézkedéseket tesznek a szovjet katonai egységeknek, a szovjet katonáknak és családtagjaiknak az ellenség és ügynökségének bomlasztó tevékenysége elleni védelmére.

A Megállapodó Felek ugyancsak együttműködnek és felhasználják ügynöki-operatív lehetőségeiket a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erői főparancsnoksága által hozott intézkedések védelmének biztosítására.

4. cikkely

A Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió határ menti területi állambiztonsági szerveinek vezetői vagy az általuk meghatalmazott személyek kölcsönösen fenntartják egymással a szükséges kapcsolatokat és a kölcsönös érdeklődésre számot tartó, hatáskörükbe tartozó kérdésekben kicserélik az operatív információkat.

5. cikkely

A jelen Egyezményben foglalt kölcsönös kötelezettségek végrehajtása céljából a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság rendszeres kapcsolatokat tart fenn egymással, konzultációkat folytat a tevékenységükkel kapcsolatos kérdésekről és szükség esetén különböző szinten munkaértekezleteket tartanak a hírszerző és elhárító munka irányainak és feladatainak, a konkrét kérdéseknek és intézkedéseknek a megvitatására és egyeztetésére.

Az egyeztetett tervben szereplő vagy meghívás alapján a fenti célból megtartandó munkaértekezletekre kölcsönösen kiküldött delegációk tartózkodási költségeit a fogadó Fél viseli.

Műszaki segítségnyújtás céljából a szakemberek vezénylése a jövőben is az érvényben levő kormányközi megállapodások feltételei szerint történik az illetékes szervek útján.

6. cikkely

A Megállapodó Felek elismerték annak szükségességét, hogy tevékenységük koordinálása, az együttműködés során felmerülő kérdések operatív megoldása, az információk és az operatív anyagok cseréje, a köztük levő kapcsolattartás továbbra is a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottságnak a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma mellett működő Képviseletén keresztül történjék, amely a Képviselet vezetőjéből, annak helyetteséből, 6 operatív munkatársból és a szükséges létszámú technikai személyzetből áll.

A Magyar Népköztársaság állampolgárai biztonságának védelmével kapcsolatos feladatok megoldására a Szovjetunió területén és az Állambiztonsági Bizottság szerveivel közösen végrehajtandó intézkedések érdekében a Felek elismerték annak célszerűségét, hogy a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság mellett a jövőben is működjék a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának Operatív Csoportja, amely az Operatív Csoport vezetőjéből, 5 operatív munkatársból és a szükséges létszámú technikai személyzetből áll.

Az MNK²⁷ Belügyminisztériuma sokirányú segítséget ad az Állambiztonsági Bizottság képviseletének, az Állambiztonsági Bizottság pedig az Operatív Csoportnak, elősegítik a rájuk bízott feladatok végrehajtásával kapcsolatos tevékenységüket.

7. cikkely

A Magyar Népköztársaság belügyminisztériuma viseli az Operatív Csoport személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság, pedig a Képviselet személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma saját költségén bocsát az Állambiztonsági Bizottság képviseletének, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság pedig az MNK Belügyminisztériuma Operatív Csoportjának rendelkezésére helyiségeket, szolgálati gépkocsikat és bútorozott lakásokat, biztosítják a kommunális szolgáltatásokat és az egészségügyi ellátást.

8. cikkely

Jelen Egyezmény a Megállapodó Felek által történt aláírása napján lép életbe. Az Egyezmény aláírásával a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió

Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1962-ben aláírt együttműködési Megállapodás érvényét veszti.

9. cikkely

Jelen Egyezmény 2-2 példányban, magyar és orosz nyelven készült, mindkét szöveg egyformán érvényes.

BENKEI András
a Magyar Népköztársaság
Belügyminisztere²⁸

J. V. ANDROPOV
a Szovjetunió Minisztertanácsa
mellett működő Állambiztonsági
Bizottság elnöke²⁹

Budapest, 1973. május 30.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Benkei András és J. V. Andropov aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentum elején „Szita et. pld.” felirat olvasható.]

2. A III/V. Csoportfőnökség javaslatai az együttműködési egyezmény módosításával kapcsolatban, 1989. augusztus 3.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/V. CSOPORTFŐNÖKSÉG
36-3-25/1/89.

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)
Hiv. sz.: 711/40/89.

Dr. Sillai Árpád r. ezredes elvtárs,
BM ÁB Miniszter-helyettesi Titkárság
Vezetője
Helyben

Kedves Sillai elvtárs!

Tájékoztatlak, hogy a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-án aláírt „Együttműködési Egyezmény”-t áttanulmányoztuk, és a csoportfőnökségünket érintő kérdésekben az alábbi véleményt alakítottuk ki.

– 1. cikkely, 5. bekezdéshez a következő megfogalmazást javasoljuk: „Az operatív-technikai eszközök fejlesztésében, gyártásában, mintapéldányok elkészítésében, azok kölcsönös cseréjében a mindenkori érvényes operatív-technikai együttműködési megállapodásokban foglaltaknak megfelelően.”

– 2. cikkely, 6. bekezdéshez olyan megfogalmazást javasolunk, amelyből kitűnik, hogy a szerződő felek a tudományos kutatási munkák dokumentációit, a tankönyveket térítésmentesen, a különböző eszközöket, mintapéldányokat pedig a mindenkori érvényes, kölcsönös szállítási feltételekben foglaltaknak megfelelően bocsátják egymás rendelkezésére.

– 5. cikkelyben a „... és szükség esetén, különböző szinten munkaértekezleteket tartanak a hírszerző és elhárító munka feladatainak, a konkrét kérdéseknek a megvitatására és egyeztetésére” kitélt javasoljuk úgy megfogalmazni, hogy „... és a különböző állambiztonsági szolgálati ágak vezetői társszervükkel – a szakterületükre vonatkozóan – külön megállapodásokat kötnek.”

Tájékoztatlak továbbá, hogy az „Egyezmény” korszerűsítésére létrehozandó munkabizottságba Csoportfőnök elvtárs Hernádi János r. őrnagy, csoportfőnök-helyettest, a BM III/V-3. osztály vezetőjét jelölte ki.³⁰

Budapest, 1989. augusztus 3.

elvtársi üdvözlettel
Hernádi János r. őrnagy
csoportfőnök-helyettes

Készült: 2 példányban,
Kapják: 1 pld. Címzett,
1 pld. Irattár,
Készítette: TL/MZné

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Hernádi János aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon a „BELÜGYMINISZTERIUM 36” feliratú körbélyegző lenyomata olvasható.]

3. Egyezménytervezet a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről, 1989.

45-74/35/89.

Szigorúan titkos!

EGYEZMÉNY

a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnökség és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnökség (a továbbiakban Állambiztonsági Szolgálat) és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága azon kívánságtól vezérelve, hogy erősítse és fejlessze az egymás közötti együttműködést, kormányaik összehangolt politikai, gazdasági érdekei, alkotmányos rendjük, a béke és a biztonság fenntartásának érdekében, a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről szóló Egyezménnyel összhangban az alábbi Egyezmény megkötését határozták el:

1. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönös érdekeken alapuló céljaikat egyeztetik, tevékenységüket koordinálják és kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak:

- Országaik külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai céljai elősegítése érdekében az ellenük támadó speciális szolgálatok fontos objektumaiba történő ügynöki behatolásban, hírszerző információk megszerzésében és az említett speciális szolgálatok agresszív szándékainak leleplezésére és megghiúsítására irányuló akciók megvalósításában,
- Hírszerző operációk előkészítésében és végrehajtásában a másik fél országának területén figyelemmel a másik ország biztonságára és nemzetközi tekintélyére,
- Országaik alkotmányos rendje, a nemzet biztonsága ellen tevékenykedő titkosszolgálatok, szervezetek, intézmények és azok ügynökeinek felderítésében,
- Az államellenes bűncselekmények elkövetésével gyanúsítható, az országaik alkotmányos rendje ellen fellépő személyek felkutatásában,
- A Magyar Népköztársaságnak és a Szovjetunióknak a Varsói Szerződésben, a KGST keretén belül és más területeken folyó katonai, gazdasági és tudományos-technikai együttműködésre vonatkozó titkok védelmében,
- Operatív-technikai eszközök fejlesztésében, gyártásában, mintapéldányok elkészítésében, azok kölcsönös cseréjében a mindenkori érvényes operatív-technikai együttműködési megállapodásokban foglaltaknak megfelelően,
- A nemzetközi terrorszervezetek felderítésében, ellenőrzésében, a nemzetközi terrorizmus elleni biztonsági tevékenységben, a terrorcselekmények

megelőzésében és megakadályozásában. Az erők és operatív eszközök hatékonyabb felhasználása érdekében a megjelölt irányokkal és objektumokkal kapcsolatos egyeztetett akciók végrehajtása a célszerűségnek megfelelően közösen, vagy annak a Félnek a részéről történik, amelyeknek erre jobb lehetőségei vannak.

2. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönös, kiegyensúlyozott információ és tapasztalatcserét folytatnak az alábbiak szerint:

- Egyeztetett külpolitikai, külgazdasági, biztonságpolitikai, tudományos-műszaki területeken,
- A két ország ellen tevékenykedő hírszerző és elhárító szolgálatokról, tevékenységük formáiról és módszereiről, ezen szolgálatok, szervek, központok és szervezetek személyi állományáról és ügynökségéről, valamint azon országok operatív helyzetéről, amelyek a Megállapodó Felek operatív érdeklődési körébe tartoznak,
- Azon cselekvésekről és provokációkról, amelyek a két ország állampolgáraival szemben az ellenük tevékenykedő speciális szolgálatok részéről tapasztalhatók.
- Adatok és vizsgálati anyagok a leleplezett kémekről, akiket a Magyar Népköztársasággal és a Szovjetunióval szemben használtak fel, vagy akiknek kapcsolatai voltak az adott ország területén, valamint a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió állampolgárainak más ország képviselőivel és állampolgáraival fenntartott gyanús kapcsolatairól,
- Az alkotmányos rend és az állambiztonság védelmével kapcsolatos operatív munka területéről a tudományos-kutatási anyagok, tankönyvek cseréje térítésmentesen, az egyik Fél által kifejlesztett különböző eszközök, azok mintapéldányai és dokumentációjuk cseréje pedig az érvényes, kölcsönös szállítási feltételeknek megfelelően történik,
- Információk a Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálat vezetője és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottságának Kollégiuma kölcsönös érdeklődésre számot tartó legfontosabb határozatairól és parancsairól.

A kölcsönösségi alapon kapott titkos anyagok, információk, operatív-technikai eszközök mintapéldányai, vagy az ezekre vonatkozó adatok harmadik fél részére a küldő szerv beleegyezése nélkül nem adhatók át.

3. cikkely

A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok védelme érdekében, ezen csapatok állambiztonsági katonai elhárító osztályai szolgálati kapcsolatokat tartanak fenn a Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálatával illetékes szerveivel és kicserélik velük operatív adataikat a hatáskörükbe tartozó kérdésekről.

A Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálatának szervei megadják a szükséges segítséget az állambiztonsági katonai elhárító osztályoknak és az indokolt esetekben közös ügynöki-operatív intézkedéseket tesznek a szovjet katonai egységeknek, a szovjet katonáknak és családtagjaiknak az ellenség és ügynökségének bomlasztó tevékenysége elleni védelmére.

A Megállapodó Felek ugyancsak együttműködnek és felhasználják ügynöki-operatív lehetőségeiket a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erői főparancsnoksága által hozott intézkedések védelmének biztosítására.

4. cikkely

A Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió határ menti területi állambiztonsági szerveinek vezetői vagy az általuk meghatározott személyek kölcsönös kapcsolatot tartanak, és a hatáskörükbe tartozó, kölcsönösen érdeklődésre számot tartó kérdésekben kicserélik operatív információikat.

5. cikkely

A jelen egyezményben foglalt kölcsönös kötelezettségek végrehajtása céljából a Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálata és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága rendszeres kapcsolatot tart fenn egymással, konzultációkat folytat a tevékenységükkel kapcsolatos kérdésekről és szükség esetén különböző szinten munkaértekezletet tart a hírszerző és elhárító munka irányainak és feladatainak a megvitatására és egyeztetésére.

A Megállapodó Felek különböző szolgálati ágainak vezetői a jelen Egyezmény alapján társszervükkel külön megállapodásokat kötnek.

Az egyeztetett tervben szereplő vagy meghívás alapján tartandó munkaértekezletre kiküldött delegációk tartózkodási költségeit a fogadó Fél viseli.

Műszaki segítségnyújtás céljából a szakemberek vezénylése a jövőben is az érvényben levő kormányközi megállapodások szerint történik az illetékes szerv útján.

6. cikkely

A Megállapodó Felek szükségesnek tartják, hogy tevékenységük koordinálása, az együttműködés során felmerülő kérdések operatív megoldása, az információk és az operatív adatok cseréje, országaik területén a másik Fél állampolgárainak védelmével kapcsolatos feladatok megoldása céljából egymás országaiban Képviselleteik működjenek.

A Megállapodó Felek minden segítséget megadnak a másik Fél Képviselétének, elősegítik a Képviselletekre bízott feladatok végrehajtását.

7. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönösen viselik Képviseleteik személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket.

A Képviselletek elhelyezése a Megállapodó Felek másik Fél országában lévő nagykövetségein történik.

A Megállapodó Felek a másik Fél Képviselete számára szolgálati gépkocsikat, bútorozott lakásokat, kommunális szolgáltatást és egészségügyi ellátást biztosítanak.

8. cikkely

Jelen Egyezmény a Megállapodó Felek által történt aláírása napján lép életbe. Az Egyezmény aláírásával a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-ikán aláírt együttműködési Egyezmény érvényét veszti.

9. cikkely

Jelen Egyezmény 2-2 példányban, magyar és orosz nyelven készült, mindkét szöveg egyformán érvényes.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Dátum és aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

4. A III/I. Csoportfőnökség észrevételei a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október

BM III/I. Csoportfőnökség

Észrevételek a Magyar Köztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnöksége és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről szóló egyezmény tervezetéhez.³¹

Az egyezményhez általánosságban az alábbi észrevételeink vannak:

Politikai szempontok:

Az egyezmény sem formáját, sem tartalmát tekintve nem felel meg a magyar fél érdekeinek. Nem tükrözi a Magyarországon végbement politikai, állami, társadalmi, intézményi változásokat és nem veszi figyelembe a közeljövőben várható hasonló jellegű folyamatokat. (Többpártrendszerű politikai struktúra, koalíciós kormány, az állami szervek társadalmi ellenőrzöttsége.) A tervezet az 1973-as egyezmény formailag megfésült változata, amely egyben nem teszi világossá, miért éppen most kell új szerződést kötni. Politikailag legkorábban csak a köztársasági elnök, illetve parlamenti választások, az új kormány megalakítása után lesz időszerű új egyezményt kötni.

Jogi szempontok:

Nem tisztázott, hogy a belügyminiszter fel van-e hatalmazva ilyen szerződés megkötésére (van-e erre törvényi felhatalmazása). Nem ismerjük az új Alkotmányt. A mintegy 80 %-ig új alapjogszabálynak már most, jelen formájában ellentmond a tervezet. Új állambiztonsági törvény kiadása és – főleg parlamenti vita során történt – elfogadása előtt állunk. Ez a törvény a jogi hierarchiában magasabb rendű, mint a jelen tervezet, így annak időbeni megelőzése nem célszerű. A jelen tervezet csakis érvényben lévő jogszabályokon nyugodhat. (1. cikkely VSZ, KGST-re hivatkozó része ezekben a szerződésekben ha van utalás és felhatalmazás, akkor be kell írni a tervezetbe hivatkozásul, 1. cikkelyben a terror elleni együttműködésnél hivatkozni kell a bécsi egyezményre, amelyben mindkét ország kötelezettségeket vállalt az ez irányú tevékenységben, vagy a COCOM³² által differenciált elbánásban részesítendő magyar fél nemzetközi-jogi kötöttsége, 2. cikkelyben a két ország Alkotmánya és BTK-ja lényegében különbözik, pl. az államellenes bűncselekmények, valamint alkotmányellenes cselekmények tekintetében, 3. cikkelyben ha van olyan jogszabály, amely a szovjet csapatok ideiglenes állomására [állomásoztatására] vonatkozik, jó hivatkozási alap lehet a katonai elhárítási együttműködésre.)

Szakmai szempontok:

A Belügyminisztérium és az állambiztonsági szervek strukturális átalakítás, koncepcióváltás előtt állnak, ez csak a jövő év végéig fog lezajlani, így nem vállalhatók fel olyan nemzetközi kööttségek, amelyek objektíve nem teljesíthetőek.

A fenti általános jellegű szempontok sem politikailag sem jogilag, sem pedig szakmailag nem teszik lehetővé az egyezmény megkötését. Ellenkező esetben egy jövőendő Alkotmánybíróság – jelen jogszabályt ütköztetve az Alkotmány egyes pontjaival – Alkotmányellenesnek minősítheti a szerződést, és jogi felhatalmazás hiányában kérdőre vonhatja a magyar felet, illetve semmissé nyilváníthatja a jogszabályt. Prognosztizálható, hogy a jövőendő koalíciós kormány felül fogja vizsgálni minden minisztérium nemzetközi kapcsolatait, elkötelezettségeit és a tervezet jelen formában és tartalomban való véglegesítése nem lesz jóváhagyva a kormány által.

Végezetül egy megváltozott intézményi és operatív struktúrával nem lesz lehetséges teljesíteni a régi, miniszterialis – egyben átfogó, minden szolgálati ágat összekapcsoló – szerződésből ránk háruló kötelezettségeket.

Ugyanakkor érdekelték vagyunk, a szakszolgálatok igényei és érdekei szerint külön-külön szabályozni a napi, operatív munkakapcsolatokat. Ez feltétlenül szükséges a két országban végbement és most folyamatban lévő változásokhoz való operatív alkalmazkodáshoz, de ez nem teszi szükségessé egy időszerűtlen, politikailag, jogilag, szakmailag nem indokolt globális szerződés megkötését.

Úgy ítéljük meg, hogy ami általános lehet, s a többi szakszolgálatot is érintheti, az a képviseletek kérdése. A jelen tervezet 7. cikkelye sem tartalmilag, sem formailag nem felel meg érdekeinknek. Kevésbé hihető, hogy sem létszámában, sem jogkörében nem szabályozott képviseletet „kölcsonösségi” alapon a magyar kormány finanszírozni fog. A jelen helyzetből kiindulva létszámában, jogaiban, lehetőségeiben nem összehasonlítható a két képviselet. Ha a képviseletek a nagykövetségeken fognak működni – már fedésük miatt is – a képviselt ország feladata anyagi, egzisztenciális hátterük biztosítása, a költségek viselése. Ez egyébként teljes mértékben megfelel a nemzetközi gyakorlatnak és – bár tartalmilag továbbra is megkülönböztetett jelentőségű a Szovjetunióval folytatott kapcsolatunk – formailag a kölcsönösség elve fog realizálódni, valamint a többi szocialista ország képviseletével lesz egyenrangú.

Az egyezmény tervezett cikkelyenkénti módosítását, azért nem tartjuk szükségesnek – bár sok tartalmi, formai, gépelési hibát találtunk³³ – mert a fentiek miatt nem látjuk célszerűnek a csak formailag megváltoztatott 1973-as együttműködési szerződés újbóli megkötését.

Javasoljuk:

- a jelenleg érvényes egyezményt egészében, vagy legelavultabb részleteiben kölcsönösen függesszük fel,
- az új egyezmény megkötésének kérdésére a magyarországi általános választások után térjünk vissza.

Budapest, 1989. október

BOGYE JÁNOS r. altábornagy
főcsoportfőnök-helyettes

Készült: 2 pld/4 lap

Készítette: L. S.

Gépelte: Turósné

Kapja: 1. pld. Címzett!

2. pld. Irrattár.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Bogye János aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

5. A BM III/II. Csoportfőnökség véleménye a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október 3.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II. Csoportfőnökség

Szigorúan titkos!
Érv. idő: visszavonásig
1. sz. pld.
Hiv. sz.: 711/40/89.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes elvtársnak,
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság Vezetője
Budapest

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-án aláírt „Együttműködési Egyezmény” (a továbbiakban: együttműködés) korszerűsítésének kérdését a csoportfőnökségünk hatáskörébe utalt kémelhárítási feladatok tekintetében megvizsgáltuk, álláspontunk a következő:

Az együttműködés új koncepciójának kialakításánál, így különösen a számba vehető területek, a konkrét igények, az érvényesítendő érdekeink, illetve a kölcsönösségi alapon működtetett érintkezési pontok felmérésénél mindenekelőtt figyelembe kell venni azt a nemzetközi jogi környezetet, amelyben az MNK már a korábbiakban a nemzetbiztonság védelmét feladati oldalról is mélyen érintő többoldalú nemzetközi

szerepében (A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, a Gazdasági, Szociális és kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról, Bécsi egyezmény a nemzetközi szerződések jogáról), illetve ez évben a menekültek jogállására vonatkozó, 1951. július 28-i genfi egyezményhez való csatlakozással komoly kötelezettségeket vállalt, különösen az állampolgári jogok korlátozásának megengedhetősége terén. A korábban kötött nemzetközi szerződések, mint pl. a kétoldalú konzuli-, vízum megállapodási egyezmények, a polgári, családjogi és bűnügyi jogsegélyről szóló megállapodás, továbbá a kiadatási szerződések, de nem utolsósorban az 1967. évi VI. törvénnyel kihirdetett, a Magyar Népköztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között Budapesten 1967. szeptember 7-én aláírt Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződés egyes részei elavultak, vagy ellentmondásba kerültek a már említett többoldalú nemzetközi szerződésekkel és az is látható, hogy ennek bizonyos vetületei az állambiztonsági feladatokra kihatással vannak, ezek sokoldalú állambiztonsági feladatok oldaláról történő felülvizsgálata, és amennyiben szükséges hatályon kívül helyezésük nélkül az együttműködés jogszabályi keretei aligha teremthetők meg.

Mindezek mellett az együttműködés újraértékelésének legdöntőbb indokaként az MNK készülő alkotmánya, alkotmányos törvényei, kiemelten a nemzetbiztonság védelméről szóló törvény tervezetének szabályozási elvei tekinthetők.

Az együttműködés számba vehető területeinek kijelölése előtt az *együttműködésben elérendő célok*, a szövetségi, a partneri, a baráti stb. viszony tartalmának MNK-ban zajló alkotmányozás tükrében való feltárását, pontos meghatározását elengedhetetlen követelménynek tartjuk, messzemenően figyelembe véve, hogy a nemzetközi megállapodások 1973 óta e tekintetben is komoly fejlődést mutatnak. Különös a nemzetközi szerződések preambulumaik szövegezése, az ott jelölt célok egy része ma már nem értelmezhető vagy kiürült – pl. ideológiai diverzió, emigráns és más ellenséges szervezetek, cionista központok, antiszocialista elemek stb. – és a jövőbeni együttműködés céljaként nagy valószínűséggel nem jelölhető meg. Megítélésünk szerint az együttműködésben elérendő céloknak kell tekinteni változatlanul: az erők egyesítését, együttes védelmet a béke és biztonság fenntartásában, az együttműködő országok nemzetbiztonsági érdekei szempontjából kiemelt területeken érelendő veszélyhelyzetek felfedését, a fegyveres támadással szembeni védelmi képesség fejlesztését, a nemzetközi egyensúly megbontására irányuló törekvések felderítését, a VSZ tagországi egyesített fegyveres erői elleni felforgató tevékenység felderítését.

Az együttműködésből származó jogok és kötelezettségek elvi megközelítésben kizárólag az együttműködő országok önrendelkezésén, politikai rendszereik szabad meghatározásán, a gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődésük szabadon való biztosításában, kölcsönös előnyökön és teherviselésen, továbbá azonos szinten valósulhatnak meg. Az azonos szinten megvalósuló együttműködés elvi rögzítését azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert a jelenlegi helyzet e tekintetben eltérő.

A KGB-nek már most is „képviselete” van Budapesten. Ismereteink szerint a szovjet fél kész elfogadni azt a magyar döntést, hogy a Moszkvában működő operatív csoportunkat „képviselati” szintre emeljük. E lépéssel növekedne csoportunk tekintélye, ami bizonyosan jelentkezne az operatív munka hatékonyságának fokozódásában. A képviselők személyi állományának létszámát nem javasoljuk konkrét számokkal szabályozni. E létszámot az operatív helyzet és a felek időről-időre megújítandó megállapodása határozza meg. A képviselők anyagi bázisáról az a véleményünk, hogy mindkét fél vállalja a saját képviselétével és annak személyi állományával kapcsolatos összes költséget. E mellett a felek vállalják a másik fél képviselétének minden irányú támogatását a konspirációs feltételek létrehozása, a beléptetési rezsimek és egyéb terén.

Az együttműködési területek számbavételénél objektív alapnak ugyancsak a nemzetbiztonság védelmére és a biztonsági szolgálat szervezetére vonatkozó szabályozási elvek tekinthetők. *Elsősorban azért, mert az együttműködés legálisan kizárólag a jövőbeni nemzetbiztonsági szolgálat törvényben deklarált feladatkörében valósulhat meg*, így a nemzetközi megállapodásban meghatározható területek:

- 1.) Az együttműködő államok alkotmányos rendjének védelme a külső és belső biztonságot veszélyeztető törekvések ellen, az alkotmányellenes, vagy a demokratikus társadalmi rend megdöntésére irányuló politikai törekvések, a nemzetiségek, a kisebbségek és felekezetek elleni erőszakos támadások felderítése.
- 2.) A kémelhárítás keretében, az együttműködő országok alkotmányos rendje, a nemzet biztonsága ellen tevékenykedő titkosszolgálatok, szervezetek, intézmények, objektumok és ügynökök felderítése. *Ezen belül konkrétan:* ellenünk tevékenykedő titkosszolgálatokba való beépülés, az ellenséges objektumokban való komplikált műszaki feladatok megoldásában a SZU ÁB szervek technikai segítségnyújtása, az együttműködés segítse elő a két ország műszaki-állambiztonsági védelmének mind magasabb szintű ellátását, a legkorszerűbb technikai eszközök alkalmazását, folyamatos, rendszeres, kétoldalú találkozók keretében eszmecsere és tájékoztatók az egyes nemzeti titkosszolgálatok tevékenységéről, új módszereiről, személyi állományáról, az országaink ellen tevékenykedő titkosszolgálatokra, azok tevékenységére vonatkozó adatok, információk, tapasztalatok kölcsönös érdekeken alapuló cseréje, közös akciók szervezése, a VSZ, KGST és más nemzetközi szervezetekben vállalat nemzetközi kötelezettségeinkből fakadó biztonsági feladatokban való együttműködés, a hazánkban ideiglenesen állomásozó DHCS³⁴ vonatkozásában az együttműködés felületei: rendszeres és folyamatos tájékoztatás a határon túli felderítő munkánk eredményeiként megismert titkosszolgálatok hírszerző tisztjeiről, tevékenységéről, bizonyított vagy feltételezett ügynökségéről, nyílt és fedett objektumairól, azok személyi állományáról, általuk használt titkosszolgálati eszközökről, munkamódszerekről, hírigényeikről, az ellenség által támadott szovjet katonai objektumokról, közös nagyberuházások kémelhárítási védelme, az embargós beszerzési csatornák biztosítása, a tőkés multinacionális vállalatok hírszerzőgáncs alkalmazottainak ellenőrzése.
- 3.) Államtitok védelem: a Varsói Szerződés és a KGST keretében történő hadiipari termelés titkainak védelme, a nemzetbiztonság védelmének szempontjából kiemelten fontos államtitok birtokában lévő személyek védelme, ellenőrzése.
- 4.) Terrorcselekmények elhárítása: az 1973-as egyezmény nem foglalkozott a nemzetközi terrorszervezetek elleni munka közös feladataival, az együttműködés szükségességével. Ezért célszerűnek tartjuk a nemzetközi terrorszervezetek felderítése, ellenőrzése, valamint a terrorcselekmények megelőzése, megakadályozása céljából – a folyamatos információcserén túl – az illetékes szervek közötti rendszeres tapasztalatcserét az aktuális operatív helyzetnek megfelelő lépések egyeztetése, erre alapuló közös intézkedések, feladatok végrehajtása érdekében, a nemzetközi terrorizmus elleni biztonsági tevékenységből fakadó együttműködés kiemelt területei, a közlekedés, alapvetően a légi közlekedés biztonsága.

Eldöntendő kérdés, hogy az egyes állambiztonsági feladatoknál milyen fázisban valósuljon meg az együttműködés. Véleményünk az, hogy jelenleg kizárólag a titkosszolgálati eszközökkel folytatott információszerző döntést előkészítő operatív akciókban megnyilvánuló felderítő tevékenységre irányuljon, ezen belül is összehangolt, együttes akciókra, az információgyűjtésre, információtárolásra, feldolgozásra, adatszolgáltatásra. A közhatalmi jogosítványokat feltételező felderítő-bűnüldöző tevékenység körében az együttműködés a két jogrendszerben, az állampolgári alapjogokban való korlátozhatóság alkotmányos garanciáinak különbözősége miatt jelenleg aggályosnak látszik.

Budapest, 1989. október 3.

Benkő Ferenc r. ezredes
csoportfőnök³⁵

Készült: 3 pld-ban

Kapja: 1. sz. pld. (felterj.)
2. sz. pld. Dr. Fülöp Ferenc r. ezr. Csfh.
3. sz. pld. III/II – A
Készítette: SJné dr./SLné
Nyt. sz.: 40-16/298-15/89.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Benkő Ferenc aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

6. A BM III/III. Csoportfőnökség véleménye a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október 6.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III. Csoportfőnökség

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

11-13/1023/1989.

Hiv. szám: 711/40/1989.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes elvtárs
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság vezetője
HELYBEN

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973-ban létrejött Együtműködési Egyezmény korszerűsítésében a BM III/III. Csoportfőnökség érdekelt az alábbiak szerint.

Az egyezmény megkötése óta mind a Szovjetunióban, mind a Magyar Népköztársaságban olyan politikai változások következtek be, amelyek a két ország titkosszolgálatai közötti kapcsolatok alapvető megreformálását igénylik. A jogállamiság felé vezető úton a Magyar Népköztársaság Országgyűlése olyan törvényeket alkotott és alkot a közeljövőben (pl. vélemény bűncselekmények megszüntetése, párttörvény, alkotmánymódosítás stb.) amelyek kizárják az együtműködés lehetőségét több, korábban mindkét oldalról egyformán szükségesnek ítélt kérdésben.

Ennek megfelelően a jövőben együtműködés kizárólag a hatályos törvények szigorú megtartásával, a kölcsönös érdekek alapján képzelhető el.

A Szovjetunió Állambiztonsági Bizottság 5. Csoportfőnöksége és a Magyar Népköztársaság Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnöksége között 1989-ben jóváhagyott perspektivikus terv már ennek szellemében készült.

Ily módon együtműködés képzelhető el:

- államellenes bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek vagy csoportok felderítésében és ellenőrzésében,
- a felek kölcsönös érdeklődésére számot tartó nemzetközi szervezetekben (pl. egyházi központok, Vatikán, szélsőbaloldali és szélsőjobboldali szervezetek stb.) meglévő operatív pozíciók felhasználásának koordinálásában, új pozíciók kialakításában és hasznosításában,
- a nemzetközi terrorizmus elleni harcban kialakult együtműködés erősítésében,
- a nagyobb nemzetközi rendezvények közös operatív biztosításában,
- a felek munkáját elősegítő információk kölcsönös kicserélésében, az információáramlás gyorsításában,
- a szolgálatok közötti kapcsolatok elmélyítésében, a konkrét feladatok munkaértekezleteken történő egyeztetésében.

A Magyarországon várható társadalmi-politikai változások, az állambiztonsági szolgálat helyzetének alakulása feltehetően olyan következményekkel jár, amely nem teszi lehetővé az érvényes törvényektől való legkisebb eltávolodást sem, ezért a megállapodás szövegezésénél ennek maximális érvényesítését javasoljuk.

Budapest, 1989. október 6-án

Dr. Horváth József r. vezérőrnagy
csoportfőnök

Készült: 2 pld-ban
Kapja: 1 pld. címzett
2 pld. lerakva
Nytsz.: 9-449/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Esvégh Miklós aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

7. A BM III/IV. Csoportfőnökség véleménye a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október 6.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. CSFSÉG.

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

Ikt.sz.: 61-25-SZ-12-1/1989.

1. sz. pld.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes elvtárs,
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság vezetője
Budapest

Tájékoztatom Titkárságvezető elvtársat, hogy az MNK Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről szóló új egyezménybe csoportfőnökségünk részéről olyan konkrét igény, amely az együttműködés általános állambiztonsági feladataitól eltérő szabályozást tenne szükségessé, nem merült fel.

Az egyezmény³⁶ korszerűsítésével kapcsolatban javasoljuk:

- az egyezmény szövegéből az „ideológiai diverziós központok”, „emigráns szervezetek”, „belső antiszocialista elemek”, „cionista központok” stb. kifejezések elhagyását, s helyettük egységesen az „...együttműködő felek irányában ellenséges tevékenységet folytató szervezetek” megnevezés használatát,
- az együttműködés kiterjesztő hatályának megszüntetését. (Az egyezmény 2. cikkely 2. bekezdése „a szocialista közösség többi országai ellen ellenséges tevékenységet folytató szervezetek”-ről is információcserét határoz meg.)
- a képviseletek kölcsönösségének deklarálását, a képviseletek feladatainak pontos meghatározását, elhatárolását,
- annak kinyilvánítását, hogy az együttműködés konkrét területeit, feladatait az egyezmény szellemének megfelelően a biztonsági szervek szakszolgálati megállapodásokban rögzítik.

Budapest, 1989. október 6-án

DR. BARACZKA RÓBERT r. ezds.
csoportfőnök-helyettes³⁷

Készült: 2 pld-ban
2 lapon
Készítette: Dr. BR ezds/DBné
1. sz. pld.: Címzett
2. sz. pld.: III/IV-TÜK
Nyt. szám: 460-303/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Baraczka Róbert aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

8. A BM ÁBMHT Jogi Alosztályának a véleménye a szovjet és magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési egyezmény tervezetével kapcsolatban, 1989. október 25.

BM ÁB MINISZTERHELYETTESI TITKÁRSÁG
Jogi Alosztály

„SZIGORÚAN TITKOS”
(Selejtezésig)

872-1396/89.

45-74/35/1989.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezds. úrnak,
titkárságvezető
Budapest

Tanulmányoztuk a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnökség és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről szóló egyezmény tervezetét.³⁸

Nézetünk szerint – figyelembe véve az országban végbemenő politikai folyamatokat – egy olyan egyezmény elkészítése és aláírása lenne célszerű, amely koalíciós viszonyok között is fenntartható és végrehajtható, valamint kiállja egy esetleges nyilvánosságra kerülés próbáját is.

Javasoljuk ezért a megfelelő specifikumok fenntartása mellett az együttműködést alapvetően és nevesítetten az információ és tapasztalatcsere, az eszközcsere, valamint a képzéscsere területére korlátozni.

A konkrét operatív tevékenységet illető együttműködésben általánosan a terrorelhárító munkában egyéb feladatokat illetően pedig az állambiztonsági szolgálat vezetőjének engedélyéhez kötötten lenne célszerű megállapodni.

Budapest, 1989. október 25.

Dr. Orbán Vilmos r. alez.
titkárságvezető-helyettes

Nytsz: 790/299/89.
Készült: 2 pld-ban
Mellékelve: 5 lap
Készítette: Dr. CsJ/Uné

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Orbán Vilmos titkárságvezető-helyettes aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

9. Egyezménytervezet a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről, 1989.

45-74/50/89

Szigorúan titkos!
... sz. példány

EGYEZMÉNY

a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről

A Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság azon kívánságtól vezérelve, hogy erősítsék és fejlesszék az egymás közötti együttműködést, kormányaik összehangolt politikai, gazdasági érdekei, alkotmányos rendjük, a béke és a biztonság fenntartásának érdekében az alábbi Egyezmény megkötését határozták el:

1. cikkely

A Megállapodó Felek a nemzeti szuverenitás figyelembevételével kölcsönös érdekeken alapuló céljaikat egyeztetik, tevékenységüket koordinálják és kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak:

- külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai céljaik elősegítése érdekében az ellenük támadó speciális szolgálatok fontos objektumaiba történő ügynöki behatolásban, hírszerző információk megszerzésében és az említett speciális szolgálatok agresszív szándékainak leleplezésére és megghiúsítására irányuló akciók megvalósításában,
- országaik alkotmányos rendje, a nemzet biztonsága ellen tevékenykedő titkosszolgálatok, szervezetek, intézmények és azok ügynökeinek felderítésében,
- az állam és emberiség elleni bűncselekmények elkövetésével gyanúsítható, az országaik alkotmányos rendje ellen fellépő személyek felkutatásában,
- országaik katonai, gazdasági és tudományos-technikai együttműködésre vonatkozó titkainak védelmében,
- operatív-technikai eszközök fejlesztésében, gyártásában, mintapéldányok elkészítésében, azok kölcsönös cseréjében,
- a bécsi utótalálkozón elfogadott egyezmény alapján a nemzetközi terrorszervezetek felderítésében, ellenőrzésében, a nemzetközi terrorizmus elleni biztonsági tevékenységben, a terrorcselekmények megelőzésében és megakadályozásában.

2. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönös, kiegyensúlyozott információ- és tapasztalatcserét folytatnak:

- egyeztetett külpolitikai, külgazdasági, biztonságpolitikai, tudományos-műszaki területeken,
- a két ország ellen tevékenykedő hírszerző és elhárító szolgálatok tevékenységi formáiról, módszereiről, személyi állományáról és ügynökségéről,
- a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok védelme érdekében.

A kölcsönösségi alapon kapott titkos anyagok, információk, az operatív technikai eszközök mintapéldányai, vagy az ezekre vonatkozó adatok harmadik fél részére a küldő szerv beleegyezése nélkül nem adhatók át.

3. cikkely

A Magyar Köztársaság és a Szovjetunió határ menti területei állambiztonsági szerveinek vezetői, vagy az általuk meghatározott személyek rendszeres kapcsolatot tartanak, és a hatáskörükbe tartozó, kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésekben kicserélik operatív információikat.

4. cikkely

A Megállapodó Felek szükségesnek tartják, hogy az együttműködés koordinálása, valamint az országaik területén a másik Fél állampolgárainak védelmével kapcsolatos feladatok megoldása céljából egymás országaiban lévő nagykövetségeiken Képviselleteik működjenek.

A Megállapodó Felek a kölcsönösség és az egyenlőség alapján határozzák meg a Képviselletek létszámát, jogosultságait, működési feltételeit, és viselik személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket.

5. cikkely

A Megállapodó Felek szakszolgálatainak vezetői a jelen Egyezmény alapján társszervükkel külön megállapodásokat kötnek.

Jelen Egyezmény a Megállapodó Felek által történő aláírás napján lép érvénybe. Az Egyezmény aláírásával a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-ikán aláírt Együttműködési Egyezmény érvényét veszti.

6. cikkely

Jelen Egyezmény 2-2 példányban, magyar és orosz nyelven készült, mindkét szöveg egyformán érvényes.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Dátum és aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

10. A III/I. Csoportfőnökség véleménye az egyezménytervezettel kapcsolatban, 1989. december

Belügyminisztérium
III/I. Csoportfőnökség
67-124/152/89.

Szigorúan titkos!
Hiv. sz.: 45-74/50/1989.

Dr. Sillai Árpád r. ezredes úrnak,
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság Vezetője!
Budapest

A mellékelt egyezmény-tervezettel³⁹ kapcsolatban az alábbi észrevételeink vannak:

Az ezt megelőző egyezmény-tervezetről is az volt a véleményünk, hogy annak előkészítése és megkötése a politikai, államapparátusi, belügyi-szakszolgálati struktúrában történő változásokat megelőzve időszerűtlen és indokolatlan. Véleményünk szerint továbbra sem tisztázott az egyezmény jogi megalapozottsága és szakmailag sem indokolt az átfogó minden szakszolgálatot érintő jogszabályból eredő kötelezettségek felvállalása.

Jelenleg is folyik a társszervekkel történő együttműködés, mindenféle külön deklarált új jogszabály nélkül. Nézetünk szerint a társszerveknek az adott szakterületre konkretizálva kell modernizálniuk kapcsolatrendszerüket és együttműködési területeiket, elkerülendő az adott munkaterület jogi és szervezeti túlszabályozottságát.

Ezért a szakszolgálatoknak – legjobban ismerve kétoldalú kapcsolataik gyengéit, erősségeit, azok perspektíváit – társszervi, kétoldalú megállapodásokat kellene kötniük, de nem előbb, mint 1990. negyedik negyedév.

Végezetül az egyezmény-tervezetben résztvevő két fél megnevezésében olyan testületet jelölnek meg magyar félként, amely nem létezik, illetve amelynek létrehozásáról sem politikai, sem kormányzati döntés nincs. Ez is bizonyítja az egyezmény-tervezet időszerűtlenségét.

Budapest, 1989. december

Dr. Dercze István r. ezredes
csoportfőnök⁴⁰

Készült: 2 pl.
Kapja: 1 pl. Címzett
2 pl. Irattár
Készítette: LS
Melléklet: 3+5 lap⁴¹

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Dercze István aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon a „BELÜGYMINISZTERIUM 67” feliratú körbélyegző lenyomata olvasható.]

11. A BM ÁBMHT Jogi Alosztályának véleménye az együttműködési tervezettel kapcsolatban, 1989. december 14.

BM ÁB MINISZTERHELYETTESI TITKÁRSÁG
JOGI ALOSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!
Selejtezésig!

872-1440/1989.

45-74-50/1989.

SZITA JÁNOS r. őrgy. úrnak
Titkárságvezető-helyettes
Budapest

Mellékelten visszaküldöm a szovjet–magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési Egyezmény tervezetét⁴², amellyel kapcsolatban véleményünk a következő:

A jelenlegi társadalmi változások figyelembevételével nem tartjuk időszerűnek egy újabb egyezmény kötését a szovjet Állambiztonsági Bizottsággal. Egyrészt azért, mert még nincs döntés arról, hogy az állambiztonság szervezetileg különválik a Belügyminisztériumtól, így a belügyminiszter felhatalmazása szükséges ahhoz, hogy az állambiztonság egyezményt kössön, illetve a jelenlegi jogszabályi rendelkezések alapján a belügyminiszter jogosult nemzetközi egyezmény kötésére. Másrészt nincs még döntés az állambiztonsági szerv jövőbeni megnevezéséről.

Tartalmi vonatkozásban az előzőek figyelembevételével megjegyezzük, hogy az 1. cikkelyben foglaltak – a 2. cikkelyben érintett – a nemzeti szuverenitáson alapuló kölcsönös és általános információcserre alapján képzelhető el. Nem tartható az 5. cikkely 1. bekezdésében foglalt azon kitétel sem, hogy a szakszolgálatok vezetői társszerveikkel külön megállapodásokat kössenek. Végezetül javasoljuk, hogy az Állambiztonsági Szolgálat minisztertanácsi felhatalmazás birtokában kezdjen tárgyalásokat a szovjet–magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési Egyezményről.

Budapest, 1989. december 14.

Dr. Orbán Vilmos r. alez.
titkárságvezető-helyettes

Nytsz: 790/357/89.
Készült: 2 pld-ban
Mellékelve: 3 lap
Készítette: Dr. CsL/Uné

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Orbán Vilmos helyettesének aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

12. A III/V. Csoportfőnökség véleménye az együttműködési egyezmény tervezettel kapcsolatban, 1989. december 15.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/V. CSOPORTFŐNÖKSÉG
36-3/46/1989.

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes úrnak
BM ÁLLAMBIZTONSÁGI MINISZTERHELYETTESI
TITKÁRSÁG VEZETŐJE

Helyben

Tájékoztatlak, hogy a szovjet–magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködés Egyezmény tervezetét áttanulmányoztuk, és az alábbi észrevételeket tesszük:

- nem világos honnan származik a „Nemzetbiztonsági Hivatal” megnevezés,
- az 1. cikkely 3. bekezdésében továbbra is „az emberiség, a béke és az államellenes...” kitétel alkalmazását javasoljuk,
- a 2. cikkely záró mondatából javasoljuk törölni a „mintapéldányai” szót, mivel a kitétel nemcsak a mintapéldányokra, hanem valamennyi átadott eszközre kell, hogy vonatkozzék.

Budapest, 1989. december 15.

ÜDVÖZLETTEL:
ÁGOSTON TIBOR r. ezredes
csoportfőnök⁴³

Melléklet: 3 lap

Készült: 2 példányban

1 példány Címzett

1 példány Irattár

Készítette: TL/BK

Nytsz.: 104-560/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Ágoston Tibor aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon a „BELÜGYMINISZTERIUM 36” feliratú pecsét lenyomata olvasható.]

13. Bárkányi András rendőr százados feljegyzése a szovjet és magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési egyezmény tervezetével kapcsolatban, 1989. december 19.

BELÜGYMINISZTERIUM
ÁLLAMBIZTONSÁGI MINISZTERHELYETTESI
TITKÁRSÁG

FELJEGYZÉS

Jelentem, véleményezés céljából 1989. december 1-vel ismételten megküldtük az érintett csoportfőnökségeknek a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági bizottság közötti együttműködés Egyezmény-tervezetének másolatait.

A beérkezett vélemények összegzésekképp megállapítható, hogy a III/I, III/II csoportfőnökségek és a BM ÁB Miniszterhelyettesi Titkárság Jogi Alosztályának értékelése szerint az egyezmény megkötéséhez hiányoznak az új politikai, jogi (illetékességi, hatásköri) és szakmai-strukturális feltételek.

Az egyezmény megkötésének időszerűsége iránt a megkérdezett szervek kétségüknek adtak ismételten hangot. Tekintettel az állambiztonsági szervek átszervezésére, a szakmai koncepcióváltás várható bekövetkezésére, nem célszerű olyan nemzetközi kötöttségek felvállalása, amelyek az új, megváltozott körülmények között objektíve nem teljesíthetők. Fennáll a veszélye annak is, hogy a régi feltételrendszerből kiinduló egyezmény legitimitása, új alkotmányos keretek között, egy új törvényhozás és kormány előtt – eredeti céljával nem egyező hatása miatt – kérdésessé válhat.

A jelenlegi szervezeti keretek között nem célszerű a belügyminiszter megbízása a szolgálat nevében történő egyezménykötésre, ehelyett a szolgálat minisztertanácsai felhatalmazás birtokában kezdhethetne közvetlenül tárgyalásokat a két szerv közötti együttműködést szabályozó egyezményről.

Az egyezmény megkötését javaslom az állambiztonsági törvény elfogadása utánra halasztani.

Budapest, 1989. december 19.

Bárkányi András r. százados

Készült: 2 példányban
Nyt. sz.: 711/109/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Bárkányi András aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon az alábbi, kézzel írt szöveg olvasható: „Szita et! Pallagi et. elfogadta. Bp. 1989. XII. 20.” valamint „L. Szita János XII. 20.” és „Egyetértek.” alatta olvashatatlan aláírás.]

- ¹ Horváth István (1936–) belügyminiszter (1980–1985) és (1987–1990) között.
- ² Interjú Dr. Horváth Istvánnal. *Belügyi Szemle*, 1998/1. 6–9.
- ³ Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi (Állambiztonsági Bizottság).
- ⁴ Horváth József (1931–2001) a BM III/III. csoportfőnökség vezetője 1985 és 1990 között. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html
- ⁵ ÁBTL 1.11.1. 47. d. Emlékeztető a BM III/III. csoportfőnökség 1989. május 2-i parancsnoki értekezletéről.
- ⁶ Uo.
- ⁷ A fenti egyezmény az 1962-es együttműködési megállapodást váltotta fel.
- ⁸ ÁBTL 1.11.1. 47. d. Szita János levele Bogye János rendőr altábornagynak, a BM III. Főcsoportfőnök-helyettesnek a munkabiztonság megalakulásáról, 1989. június 28. Sillai Árpád (1941–) a BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság titkárságvezetője 1987 és 1990 között. Szita János (1951–) az ÁMBHT titkárságvezető-helyettese 1989-ben. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html
- ⁹ A korszak végére – a többször átalakított – önálló osztályok rendszere az alábbiak szerint épült fel: III/1. Vizsgálati Osztály, III/2. Operatív, Figyelő és Környezettanulmányozó Osztály, III/3. „K” ellenőrzési Osztály (postai küldemények ellenőrzése), III/4. „X” ellenőrzési Osztály (telefon, és lakáslehallgatás), III/5. Rádió elhárítási Osztály, III/6. Személyzeti Osztály. (Ez utóbbi osztálytól nem találtam az egyezmény tervezetre vonatkozó módosító javaslatokat.) Bővebben: Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In: *Trezor 1. a Történeti Hivatal Évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 73–90.
- ¹⁰ Ismerünk egy köztes változatot is, amely azonban csak a magyar megállapodó fél megnevezésében (Magyar Köztársaság Belügyminisztériumának III. Főcsoportfőnöksége) és kisebb stílus eltérésekben mutat különbségeket az – általam – utolsónak nevezett változattal.
- ¹¹ Varsói Szerződés, valamint Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa.
- ¹² Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) keretében a bécsi utótálatkozón (1986. november 4–1989. január 17.) elfogadott Zárónyilatkozat (Concluding Document of the Follow-up Meeting of Vienna, 1989. január 15.) tartalmazta az emberi szabadságjogok, a kisebbségi jogok tiszteletben tartása mellett, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem elvét, a nemzetközi együttműködés szükségességét, amelyhez hazánk is csatlakozott.
- ¹³ Az Operatív Csoport a magyar Belügyminisztérium Szovjetunióban kihelyezett, fedés alatt működő képviselete volt. A főrezidentúra az Magyar Népköztársaság Moszkvai Nagykövetségének, valamint az ottani Hadtörténeti Intézetnek a fedésével látta el feladatait. A főrezidentúra SZT (Szigorúan Titkos) állományú tagjai kettős alárendeltségben dolgoztak. A külügyi feladataikat a külképviselet vezetője, míg állambiztonsági feladataik teljesítését az illetékes BM központ alárendeltje ellenőrizte. A főrezidentúra felügyeletét a belügyminiszter és állambiztonsági helyettese, közvetlen irányítását a BM III. Főcsoportfőnök-helyettes (BM III/II. csoportfőnökség vezetője) végezte a BM III/II-10 Osztály (a kémelhárításnak a nemzetközi együttműködéssel és a harmadik országban történő elhárítással foglalkozó osztálya) útján. A Kijevben és Leningrádban működő magyar főkonzulátusokon pedig a főrezidentúra alárendeltségében egy-egy ugyancsak SZT állományú operatív tiszt látta el az operatív feladatokat. ÁBTL 1.11.1. 67. d. Vagyoczy Béla r. ezredes titkárságvezető levele a belügyminiszter-helyettesnek, 1984. április 16.
- ¹⁴ Bogye János (1931–) a III. Főcsoportfőnökség főcsoportfőnök-helyettese és a III/I. csoportfőnökség vezetője 1980 és 1989 között. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html
- ¹⁵ Lásd az egyezmény tervezet első (3. sz. dokumentum) változatát.
- ¹⁶ Lásd Varga Krisztián: A BM III/III. csoportfőnökség jelentései az állambiztonság feladatáról és strukturális átalakításáról 1989-ben. (Az átmenet évének dokumentumaiból.) *Betekintő*, 2007/4. <http://www.betekinto.hu>
- ¹⁷ Lásd az 5. sz. dokumentumot.
- ¹⁸ Horváth József csoportfőnök véleménye az együttműködési megállapodás tervezettel kapcsolatban, 1989. október 6. ÁBTL 1. 11. 1. ÁBMHT 63. d.
- ¹⁹ Lásd a 7. sz. dokumentumot.
- ²⁰ Lásd a 8. sz. dokumentumot.
- ²¹ Lásd a 11. sz. dokumentumot.
- ²² Lásd a 13. sz. dokumentumot. Az Országgyűlés által 1990. január 25-én elfogadott 1990. évi X. törvény elvileg az állambiztonsági feladatokat a BM helyett az újonnan felállítandó nemzetbiztonsági szolgálatokra ruházta át, de valójában csak a „különleges titkosszolgálati eszközökről és módszerekről” rendelkezett. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényt, pedig az Országgyűlés 1995. december 19-i ülésén fogadta el. Bővebben: Révész Béla: *Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig. (A belső biztonsági szolgálat átalakításának alternatívái a rendszerváltás idején.)* Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXIII. Fasc. 17. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Tudományos Bizottsága, 2003. 5–11.
- ²³ Vö. Varga: i. m.
- ²⁴ Azt sejteni lehet, hogy a Szovjetunió vezető köreiből jóval előbb tudatosult a kelet-európai kommunista rezsim bukásának a lehetősége, mint magukban a szocialista blokk országainak vezetőiben, lakosaiban. Lásd A Szovjet Külügyminisztérium memoranduma a kelet-európai országokban uralkodó állapotokról 1989. február 24-én. Fordította és közli: Vajda Barnabás. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2006/2. 181–187.
- ²⁵ Valamennyi irat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság fondjában található. Az imént bemutatott dokumentumok elvesztették minőségüket.

²⁶ Kézzel írt sorszám.

²⁷ Magyar Népköztársaság.

²⁸ Benkei András (1923–) belügyminiszter 1963 és 1980 között.

²⁹ Andropov, Jurij Vlagyimirovics (1914–1984) 1954-től budapesti szovjet nagykövet, 1967 és 1982 között a KGB parancsnoka, majd haláláig az SZKP főtitkára.

³⁰ A III/V. csoportfőnökség a fenti levelében még nem, de az október eleji javaslatában már fontosnak tartotta kiemelni, hogy az együttműködésnek mindkét fél nemzeti érdekeinek és szuverenitásának kölcsönös figyelembe vételén kell, hogy alapuljon. ÁBTL 1.11.1. 47. d. Ágoston Tibor III/V. csoportfőnök levele Sillai Árpád Titkárságvezetőnek az együttműködési tervszöveggel kapcsolatban, 1989. október 6. Hernádi János (1946–) a BM III/V. csoportfőnökség helyettes vezetője volt 1989-ben.

³¹ Lásd az előző dokumentumot!

³² A COCOM-lista egy, a keleti blokk országait sújtó, multilaterális kereskedelmi embargó volt. Az elnevezés az embargót koordináló 1947-ben alapított bizottság, a Coordinating Committee for Multilateral Export Controls első két szavának rövidítését takarja.

³³ Ez utóbbi megjegyzés konkrét részletezését (például a tartalmi kifogások) nem csatolták az irathoz.

³⁴ Déli Hadseregcsoporthoz.

³⁵ Benkő Ferenc (1942–) a III/II. csoportfőnökség csoportfőnöke 1989-ben. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html

³⁶ A III/IV. csoportfőnökség véleménye az eredeti, 1973-as Egyezményre vonatkozik. Lásd az 1. sz. dokumentumot.

³⁷ Baraczkai Róbert (1941–) a III/IV. csoportfőnökség helyettes vezetője 1984 és 1989 között. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html

³⁸ A Jogi Alosztály jelen levele – véleményem szerint – az első változatra vonatkozik. Lásd a 3. sz. dokumentumot.

³⁹ Lásd a fenti dokumentumot.

⁴⁰ Dercze István (1941–) 1988–1989 között a BM III/I-8. Osztály vezetője, 1989-ben a BM III/I. csoportfőnökség csoportfőnöke. http://www.abtl.hu/index_h_start.html

⁴¹ A levéltári anyag mellékleteket nem tartalmaz.

⁴² A Jogi Alosztálynak ez a levele, pedig már az utolsó – általam ismert – változatra vonatkozik. Lásd a 9. sz. dokumentumot.

⁴³ Ágoston Tibor (1940–) a III/V. Csoportfőnökség vezetője 1989-ben. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html